



ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Επιστήμης της Πληροφορίας & Πληροφορικής
Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας & Μουσειολογίας

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΨΗΦΙΑΚΑ ΗΧΗΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ:

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ BBC



Κώστας Κανδηλιώτης (ΑΜ: Β2015122)

Επιβλέπων καθηγητής: Μιχάλης Σφακάκης

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2021

DIGITAL AUDIO ARCHIVES:
THE CASE OF BBC's GREEK SERVICE

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Τόπος, Ημερομηνία

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής

Όνομα Επίθετο,

τίτλος, βαθμίδα

2. Μέλος επιτροπής

Όνομα Επίθετο,

τίτλος, βαθμίδα

3. Μέλος επιτροπής

Όνομα Επίθετο,

τίτλος, βαθμίδα

Ο/Η Προϊστάμενος/η του Τμήματος

Όνομα Επίθετο,

τίτλος, βαθμίδα

Υπογραφή

© Κανδηλιώτης, Κωνσταντίνος 2021.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Κανδηλιώτης, Κωνσταντίνος

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Κάθε πτυχιακή, μεταπτυχιακή ή διδακτορική μελέτη αποτελεί κατά βάση προϊόν ατομικής προσπάθειας. Όμως η ολοκλήρωση της θα ήταν σίγουρα πολύ πιο δύσκολη έως αδύνατη χωρίς την βοήθεια και την συμβολή και άλλων ανθρώπων. Όσο με αφορά, νιώθω προσωπικά την ανάγκη να ευχαριστήσω από καρδιάς, κάθε εμπλεκόμενο που βοήθησε με τον έναν ή τον άλλο τρόπο στην εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Το μεγαλύτερο ευχαριστώ ανήκει στους επιβλέποντες καθηγητές μου. Στον Καθηγητή του ΕΚΠΑ, Χρήστο Παπαθεοδώρου και τον Αν. Καθηγητή του Τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου, Μιχάλη Σφακάκη. Καθόλη την διάρκεια της εργασίας μου, έδειξαν πραγματικό ενδιαφέρον και προθυμία να με βοηθήσουν άμεσα και ουσιαστικά όποτε και αν τους ζητήθηκε, παραχωρώντας με γενναιοδωρία μέρος από τον προσωπικό τους χρόνο. Η συνεργασία που είχα μαζί τους, αισθάνομαι ότι υπήρξε άριστη και διόλου τυπική, ενώ η βοήθεια τους στο σύνολό της πολύτιμη.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην κ. Ασπασία Παπακωνσταντίνου, από την Βιβλιοθήκη της Βουλής, για την πολύπλευρη και καθοριστική συμβολή της. Η αγάπη και το αληθινό ενδιαφέρον της, για το ίδιο το αρχειακό υλικό και την ιστορία του, μου έδωσε ώθηση ώστε να προσπαθήσω και εγώ μέσα από αυτή τη μελέτη, να αναδείξω την σημασία αυτού του μοναδικού Αρχείου, της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τη διεύθυνση και το προσωπικό της Βιβλιοθήκης της Βουλής, για την εμπιστοσύνη τους στη παραχώρηση του αρχειακού υλικού, δίχως την οποία δε θα ήταν δυνατή η εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Επίσης για την φιλοξενία τους στο χώρο της Βιβλιοθήκης, στον οποίο ένιωθα πάντα οικεία.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, όλους τους φίλους και συγγενείς (και ιδιαίτερα τη σύντροφό μου Ε.) για την υπομονή τους, την στήριξη τους και το ενδιαφέρον τους. Δεν θα ήταν δα και λίγες οι φορές, όλους αυτούς τους μήνες, που με ανέχτηκαν εντός ή εκτός εισαγωγικών :p . Αυτή η εργασία είναι αφιερωμένη σε σας!

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή μελέτη πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών, του τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

Βασικό στόχο της εργασίας αποτελεί η αρχειονομική και ιστορική προσέγγιση, η εξέταση, η τεκμηρίωση και τελικώς η ανάδειξη του ηχητικού αρχείου της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC, ψηφιακό αντίγραφο του οποίου φυλάσσεται στη Βιβλιοθήκη της Βουλής. Μέσα από τα πέντε κεφάλαια της παρούσας μελέτης, γίνεται προσπάθεια να καταγραφούν με διακριτό τρόπο και να γίνουν κατανοητά όλα εκείνα τα δομικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το συγκεκριμένο αρχείο.

Έτσι στο πρώτο κεφάλαιο στεκόμαστε στη ραδιοφωνική φύση του αρχείου, επιχειρώντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή του ραδιοφώνου, ως εκείνου του μέσου που σφράγισε με την παρουσία του τον 20ο αιώνα. Το επόμενο κεφάλαιο εξετάζει την ιδιαίτερη διαδρομή των οπτικοακουστικών αρχείων στην Ελλάδα και τον κόσμο, καθώς και την θέση και σημασία που αυτά έχουν κατοχυρώσει στο σύγχρονο κόσμο. Επίσης εστιάζει τόσο στις ξεχωριστές δυνατότητες όσο και στις προκλήσεις που φέρουν τέτοιου είδους αρχεία. Το τρίτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην Ελληνική Υπηρεσία του BBC. Μέσα από την ιστορία της Υπηρεσίας θέλουμε να τονίσουμε την μοναδικότητα των αρχειακών τεκμηρίων και την αξιόλογη ιστορική, κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική βαρύτητα που αυτά έχουν, στην προσπάθεια μας να εμπλουτίσουμε την εικόνα που έχουμε διαμορφώσει για την μεταπολεμική και μεταπολιτευτική Ελλάδα. Στο δεύτερο μέρος αυτού του κεφαλαίου γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση του αρχειακού υλικού.

Το επόμενο κεφάλαιο επιδιώκει να παρουσιάσει με τρόπο άμεσο, κατανοητό, μα ταυτόχρονα και αναλυτικό, τη διαδικασία τεκμηρίωσης σύμφωνα με το πρότυπο MARC 21, περίπου 100 ηχητικών αρχείων που χρησιμοποιήσαμε για τις ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας. Το περιεχόμενο αυτών των τεκμηρίων προσπαθούμε να παρουσιάσουμε στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο της μελέτης μας. Το κεφάλαιο αυτό αποτελεί και μια προτροπή, ένα παράδειγμα, για το πως ηχητικά αρχεία σαν το συγκεκριμένο μπορούν να συμβάλουν και να συμπληρώσουν την ιστορική και επιστημονική έρευνα.

Λέξεις-κλειδιά: Αρχείο, Βιβλιοθήκης της Βουλής, Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, Ελληνική Υπηρεσία BBC, Ηχητικό Αρχείο, Koha, MARC21, Μεταδεδομένα, Ραδιόφωνο

ABSTRACT

The present bachelor thesis was carried out under the undergraduate study program of the Department of Archives, Librarianship and Museology of the Ionian University.

The main goal of the essay is through the archival and historical approach, examination, and documentation of the material, to promote and raise appreciation of the audio archive of the Greek Service of the BBC. A digital copy of the archive is kept in the Library of Hellenic Parliament. Through the five chapters of the current study, there is an attempt to record in a distinct and comprehensible way all the structural elements which characterize and complete the specific archive.

So in the first chapter, as we are focusing on the very nature of the archive as a radio archive, we are looking back in time and sharing a brief historical account of radio, as the most important and influential mass media of the 20th century. Next chapter examines the special path of audiovisual archives in Greece and the world, as well as the position and the importance they have established in the modern world. The chapter also recognises further, both the potential and the challenges that this kind of archives bring with them. The third chapter is dedicated to the Greek Service of BBC. By writing down the history of the Greek Section, we want to emphasize on the unique existence of the archive material and its significant historical, social, political and cultural value. These elements support the effort to enrich our established view about post war Greece. In the second part of the chapter we have a brief presentation of the archive.

The following chapter aims to put forward in a direct, easily understandable but at the same time analytical way, the procedure of documentation of the approximately 100 sound documents that were used especially for the needs of this study. The documentation followed the MARC 21 standard and took place in the Koha ILS environment. The content of these documents is our main point of interest in the fifth and final chapter of the thesis. This chapter aspires to motivate, to set an example if you like, on how sound archives today (like the one we examine here) can contribute and supplement the historical and scientific research.

Keywords: Archive, BBC, Greek Service, Hellenic Parliament Library, Koha, Marc 21, Metadata, Radio, Second World War, Sound Archive

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες	5
Περίληψη	6
Abstract	7
Περιεχόμενα	8
Πίνακας Συντομογραφιών	10
Εισαγωγή	13
1. Το ραδιόφωνο στην Ελλάδα και τον κόσμο. Σύντομη ιστορική αναδρομή.	18
1.1 “Das Pferd frisst keinen Gurkensalat”. Το θαύμα της ασύρματης επικοινωνίας.	18
1.2 Το ραδιόφωνο κατακτά τον κόσμο... ..	22
1.3 Η μάχη των αιθέρων! Ψυχρός πόλεμος και ραδιόφωνο.	29
1.4 Μικρή ιστορία της ελληνικής ραδιοφωνίας.	34
2. Ηχητικά & οπτικοακουστικά αρχεία. Από την αναλογική στη ψηφιακή εποχή.	40
2.1 Τα οπτικοακουστικά αρχεία. Η κοινή μας κληρονομιά.	40
2.2 Ηχητικά αρχεία και αρχεία ραδιοφώνου.	44
2.3 Τεκμήρια με παρελθόν και μέλλον. Δυνατότητες και προκλήσεις στο ψηφιακό περιβάλλον	48
2.4 Τα ηχητικά αρχεία παρουσιάζονται. Καλή ακρόαση!	57
3. Το ηχητικό αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.	69
3.1 Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC (1939-2005).	69
3.2 Το αρχείο της Υπηρεσίας (δεν) βρίσκεται πιά εδώ!	77
4. Η τεκμηρίωση του αρχείου.	83
4.1 Η ανάγκη της τεκμηρίωσης και το αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.	83
4.2 Τα βασικά εργαλεία μας. MARC21 και Koha ILS.	87
4.3 Περιγραφή της ροής εργασιών. Προσεγγίσεις και μεθοδολογία.	92

5. Εδώ Λονδίνον! Πτυχές του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου μέσα από την συχνότητα της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.	113
5.1 Οι αιτίες και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του πολέμου.	113
5.2 Το Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας ως ιστορική πηγή.	116
Παράρτημα Α΄	128
Παράρτημα Β΄	141
Παράρτημα Γ΄	152
Βιβλιογραφία & Πηγές	157

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

AAC:	Advanced Audio Coding
AACR2:	Anglo-American Cataloguing Rules (Second Edition)
BBC:	British Broadcasting Company
CBS:	Columbia Broadcasting System
CD:	Compact Disk
CIA:	Central Intelligence Agency
DAT:	Digital Audio Tape
DMSS:	Digital Mass Storage Systems
DVD:	Digital Video Disc
EAD:	Encoded Archival Description
EBU:	European Broadcasting Union
FLAC:	Free Lossless Audio Codec
FM:	Frequency Modulation
FRBR:	Functional Requirements for Bibliographic Records
FRC:	Federal Radio Commission
GUI:	Graphic User Interface
IASA:	International Association of Sound and Audiovisual Archives
IFLA:	International Federation of Library Associations and Institutions
ISBD:	International Standard Bibliographic Description
Koha ILS:	Koha Integrated Library System
LCC:	Library of Congress Classification
LCSH:	Library of Congress Subject Headings
LPCM:	Linear Pulse-code Modulation
MADS:	Metadata Authority Description Schema
MARC:	Machine-readable Cataloguing
METS:	Metadata Encoding and Transmission Standard
MIZ-GDR:	Music Information Centre of the GDR's Association of Composers and Musicologists
MODS:	Metadata Object Description Schema
MP3:	MPEG-1 Audio Layer III

MPEG: Moving Picture Experts Group
NBC: National Broadcasting Company
NFSA: National Film & Sound Archive of Australia
NRK: Norsk Rikskringkasting
NSDAP: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
OCLC: Online Computer Library Center
RAID: Redundant Array of Independent Disks
RCA: Radio Corporation of America
RDA: Resource Description and Access
SGML: Standard Generalized Markup Language
SOE: Special Operations Executive
UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNIMARC: Universal Machine-readable Cataloguing
VHS: Video Home System
VIAF: Virtual International Authority File
VRA: Visual Resources Association
WAVE: Waveform Audio File Format
WMA: Windows Media Audio

ΑΣΚΙ: Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας
ΒΣΑ: Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή
ΕΑΜ: Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΒΕ: Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος
ΕΔΕΣ: Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος
ΕΙΡ: Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας
ΕΚΚΑ: Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση
ΕΛΑΣ: Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
ΕΟΑ: Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο
ΕΡΑ: Ελληνική Ραδιοφωνία
ΕΡΤ: Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση
ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Η/Υ: Ηλεκτρονικός Υπολογιστής
ΚΚΕ: Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος
ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ρ/Σ: Ραδιοφωνικός Σταθμός
ΥΡΕ: Υπηρεσίας Ραδιοφωνικών Εκπομπών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- *They will come for me. He's tried before, many times.*

- *Why? What does he want?*

- *An endless night. He wants to erase this world and I am its memory.*

- *That's what death is, isn't it ? Forgetting, being forgotten.*¹

Προσοχή ακολουθούν spoilers (!). Ο παρακάτω διάλογος δεν συναίβει ποτέ στα αλήθεια. Αποτελεί προϊόν φαντασίας, το οποίο λαμβάνει χώρα στο σύμπαν της τηλεοπτικής σειράς **Game of Thrones**. Ο διάλογος διεξάγεται μεταξύ του *Bran Stark* και του *Samwell Tarly*, ενώπιον του πολεμικού συμβουλίου των ελεύθερων ακόμα ανθρώπων. Βρισκόμαστε στην ύστατη ώρα. Στην πίο κρίσιμη στιγμή για όλους τους λαούς του Westeros, την στιγμή λίγο πριν την τελική αναμέτρηση με τον Night King και τις ορδές που τον ακολουθούν. Κάθε καλλιτεχνικό δημιούργημα, πόσο μάλλον ένα έργο φαντασίας, είναι ανοιχτό σε διαφορετικές ερμηνείες. Τις επιδιώκει σε μεγάλο βαθμό θα λέγαμε. Έτσι για παράδειγμα τα γεγονότα που εξιστορεί η τριλογία του “*Άρχοντα των Δαχτυλιδιών*”, παραπέμπουν για πολλούς στον Α΄ Παγκοσμίο Πόλεμο, τη φρίκη του οποίου βίωσε ως ανθυπολοχαγός του Βρετανικού Στρατού ο ίδιος ο συγγραφέας της, *JRR Tolkien*. Αντίστοιχα για πολλούς θεατές του Game of Thrones, η αρχέγονη απειλή που ξυπνάει ύστερα από αιώνες αδράνειας, δεν είναι άλλη από τον κίνδυνο της κλιματικής αλλαγής, ως αποτέλεσμα της διατάραξης και καταστροφής του περιβάλλοντος.

“*If we forget where we have been and what we have done, we're not men anymore. Just animals...*” θα προσθέσει ο Sam και θα μας δώσει κάθε δικαίωμα να προσθέσουμε την δική μας ερμηνεία για τα όσα, εν δυνάμει, μπορεί να συμβολίζουν αυτά που παρακολουθούμε στην οθόνη μας. Ίσως μία πτυχή αυτής της αέναης διαμάχης του καλού με το κακό, του φωτός με το σκοτάδι όπως παρουσιάζεται στη σειρά, να αφορά τον διαρκή αγώνα **της μνήμης ενάντια στη λήθη**. Η μνήμη, ατομική και συλλογική, είναι ένα από τα σπουδαιότερα πράγματα που έχουμε ως άνθρωποι. “*Το τρίτο σπουδαιότερο πράγμα, μετά από το νερό και τον αέρα*”, θα ισχυριστεί σε μια διάλεξη της, η ιστορικός **Μαρία Ευθυμίου**.² “*Διότι είμαστε άνθρωποι επειδή έχουμε μνήμη. Χωρίς μνήμη είμαστε*

¹ Βλέπε: **Game of Thrones**. Κύκλος 08 / Επεισόδιο 02

² **Μ. Ευθυμίου**. (2019). «*Εκ γυναικός... πηγάζει τα κρείττω*» - Διαδρομές στις αρχαιακές πηγές [Online]. Διαθέσιμο σε: [«Εκ γυναικός... πηγάζει τα κρείττω» - διαδρομές στις αρχαιακές πηγές](#) [Ανακτήθηκε: 14 Απρ. 2021].

ένα κέλυφος ανθρώπινο, δεν είμαστε άνθρωποι. Η μνήμη μας προσδιορίζει, μας κάνει ανθρώπους” θα συμπληρώσει αμέσως μετά κλείνοντας έτσι, μάλλον εν άγνοια της, το μάτι στον Grand Maester των Επτά Βασιλείων.

Η (συλλογική) **μνήμη** αποτελεί θεμελιώδη έννοια στα πλαίσια λειτουργίας της ανθρώπινης κοινωνίας. Μια έννοια που εμπεριέχει τέτοια μεγαλειώδη δύναμη, ικανή για τις μεγαλύτερες αλλαγές. Η μνήμη δεν είναι σε καμία περίπτωση στατική, ούτε ενιαία, γιατί δεν είναι στατικοί και ενιαίοι ούτε οι ίδιοι οι φορείς της. Έχει την ιδιότητα να **μεταβάλλεται, να χειραγωγείται, να εξελίσσεται**, με τον ίδιο τρόπο που εξελίσσεται ένα άτομο, μια κοινωνία, το αστικό ή ακόμα και το φυσικό περιβάλλον. Η κατανόηση των μηχανισμών λειτουργίας της, μπορεί να την αναδείξει σε αναντικατάστατο **εργαλείο κοινωνικού ελέγχου** στα χέρια των ισχυρών ή από την άλλη να αποτελέσει **ένανσμα κοινωνικής χειραφέτησης**. Τα αρχεία με την σειρά τους, όπως επίσης και οι βιβλιοθήκες ή τα μουσεία, συνδέονται άμεσα μαζί της. Τα τεκμήρια και οι συλλογές που αυτά σχηματίζουν, προσφέρουν την πιο αξιόπιστη πρώτη ύλη στη προσπάθεια μελέτης και ερμηνείας του παρελθόντος.

Η αναγνώριση της σπουδαιότητας των όσων αναφέραμε αποτέλεσε για μένα το βασικό κίνητρο, όχι μόνο πίσω από τη συγκεκριμένη εργασία, αλλά και την προσωπική ενασχόληση με το επιστημονικό αντικείμενο της Αρχειονομίας. Ειδικότερα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπήρξε για τους τρόπους και τις μεθόδους μέσα από τους οποίους η πρόσβαση στα τεκμήρια και τις πληροφορίες που περιέχουν, θα καταστεί πιό εύκολη και αξιόπιστη. Μέσα από την αναζήτηση μας δόθηκε η ευκαιρία να εξοικειωθούμε με την χρήση διαφορετικών εργαλείων τεκμηρίωσης, προτύπων μεταδεδομένων, καθώς και τη διαδικασία απόδοσης δόκιμων θεματικών όρων και επικεφαλίδων. Ο πυρήνας της αρχικής ιδέα ήταν ο ακόλουθος: *Η επιλογή ικανού, για τις ανάγκες της εργασίας, αριθμού τεκμηρίων (κατά προτίμηση να ανήκουν στην ίδια αρχειακή σειρά και σε κάθε περίπτωση να παρουσιάζουν θεματική συνοχή) και η αναλυτική περιγραφή τους με τη χρήση κάποιου γνωστού προτύπου μεταδεδομένων, όπως το EAD ή το MODS. Στη συνέχεια η αναπαράσταση, με κάποιον εύχρηστο τρόπο, αυτών των τεκμηρίων σε γραφικό περιβάλλον.* Αμέσως, πάνω σε αυτή την ιδέα, προτάθηκε η εργασία να αφορά το Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.

Η συγκεκριμένη πρόταση κέντρισε το ενδιαφέρον μου και την δέχτηκα με ενθουσιασμό. Ο λόγος είναι απλός και βρίσκεται στην ίδια τη φύση και το περιεχόμενο του αρχείου. Το γεγονός δλδ, ότι θα μου δινόταν η ευκαιρία να δουλέψω με ένα ηχητικό (και μάλιστα ραδιοφωνικό) αρχείο, τόσο μεγάλης ιστορικής και πολιτιστικής σημασίας, φορέας παραγωγής του οποίου είναι το σημαντικότερο Μέσο Μαζικής Ενημέρωσης στον κόσμο, το BBC! Έμενε να προσδιορίσω τα αρχεία με τα οποία θα δούλευα. Το αρχείο ήταν (και παραμένει ακόμα, την ώρα που γράφονται

αυτές οι γραμμές) ουσιαστικά μη προσβάσιμο, αφού δεν έχει τεκμηριωθεί και δεν έχει υποστεί κάποιου είδους επεξεργασία. Έτσι σκέφτηκα να ξεκινήσω από την αρχή, προχωρώντας με χρονολογική σειρά, στην ακρόαση και τεκμηρίωση των τεκμηρίων. Ως στόχο είχα θέσει τα χρόνια από το **1939 έως το 1945**, χρονολογίες διεξαγωγής του **Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου**, γεγονός που θα εξασφάλιζε και την επιθυμητή θεματική συνοχή των τεκμηρίων. Λόγω του πολύ χαμηλού αριθμού τεκμηρίων (μόλις 32) από εκείνη τη περίοδο, χρειάστηκε να αναπροσαρμόσω και να διευρύνω την ομάδα τεκμηρίων με την οποία θα δούλευα, προσθέτοντας ηχογραφήσεις από όλη την περίοδο λειτουργίας του σταθμού, που έχουν όμως ως θέμα τους τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο αριθμός συμπληρώθηκε και ήμασταν πλέον έτοιμοι να ξεκινήσουμε. Η τεκμηρίωση έγινε με βάση το πρότυπο **MARC 21** και υλοποιήθηκε στο περιβάλλον του εξειδικευμένου βιβλιοθηκονομικού λογισμικού **Koha**.

Η εργασία εκτείνεται σε πέντε ξεχωριστά κεφάλαια, κάθε ένα από τα οποία φιλοδοξεί να συμβάλει στον ακριβή σχηματισμό μιας μεγαλύτερης εικόνας. Έτσι τα τρία πρώτα κεφάλαια ρίχνουν φως στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που απαρτίζουν την ταυτότητα του αρχείου, το τέταρτο κεφάλαιο περιγράφει τη διαδικασία τεκμηρίωσης που ακολουθήσαμε και το πέμπτο επιδιώκει να αποτελέσει παράδειγμα για τον αν (και με ποιό τρόπο) το συγκεκριμένο αρχείο μπορεί να συμβάλει στην έρευνα (ακαδημαϊκή ή όχι). Παρακάτω ακολουθεί συνοπτική αναφορά στο περιεχόμενο κάθε κεφαλαίου ξεχωριστά.

Το **πρώτο κεφάλαιο** αφορά το **ραδιόφωνο** και την ξεχωριστή διαδρομή του. Μας ενδιαφέρει να δούμε την πορεία του μέσου μέσα στο χρόνο και πως αυτό, από μία ακόμα καινοτόμα εφεύρεση της εποχής του, εξελίχθηκε σε κυρίαρχο μέσο ενημέρωσης και ψυχαγωγίας. Ακόμα περισσότερο να τονίσουμε τις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές τομές που κατάφερε στον κόσμο, για το μεγαλύτερο διάστημα του 20ου αιώνα. Το ραδιόφωνο, για παράδειγμα, ήταν το μέσο που κατάφερε να ενώσει, με τρόπο πρωτόγνωρο και αποτελεσματικό, ετερογενή τμήματα του πληθυσμού σε χώρες με τεράστια ανομοιογένεια, όπως είναι οι ΗΠΑ. Στο ραδιόφωνο επίσης, ως μέσο ψυχαγωγίας, οφείλουμε την εμφάνιση εννοιών όπως η pop (μαζική) κουλτούρα. Το κεφάλαιο χωρίζεται σε τέσσερα επιμέρους υποκεφάλαια, από τα οποία το τελευταίο είναι αφιερωμένο στην ιστορία της ραδιοφωνίας στη χώρα μας.

Το **δεύτερο κεφάλαιο** εστιάζει στα **οπτικοακουστικά αρχεία** και τη σημασία τους. Οπτικοακουστικό (ηχητικό) αρχείο είναι εξάλλου και αυτό που εξετάζουμε. Και αυτό το κεφάλαιο χωρίζεται σε τέσσερα επιμέρους υποκεφάλαια που επιγραμματικά αφορούν: Το 2.1 την εμφάνιση των οπτικοακουστικών τεκμηρίων και την αναγνώριση της αξίας τους, ως πολύτιμα τεκμήρια που καταγράφουν την ανθρώπινη δραστηριότητα. Το 2.2 το τοπίο που έχει διαμορφωθεί στην Ελλάδα

και διεθνώς, όσον αφορά τα ηχητικά αρχεία και τα αρχεία ραδιοφώνου. Το 2.3 στέκεται στην ψηφιακή μορφή των οπτικοακουστικών αρχείων. Αναφερόμαστε στα πλεονεκτήματα και τις μεγάλες προοπτικές που έχουν τα ψηφιακά τεκμήρια, αλλά ταυτόχρονα επιστούμε την προσοχή στις νέες και άγνωστες, κατά την αναλογική εποχή, προκλήσεις έχουμε να αντιμετωπίσουμε από εδώ και πέρα. Τέλος στο τελευταίο υποκεφάλαιο παρουσιάζουμε στοιχεία για τις ηχητικές συλλογές επιλεγμένων οργανισμών μνήμης από όλο τον κόσμο.

Ίσως το σημαντικότερο πράγμα στην προσέγγιση, την επεξεργασία και την ορθή αξιοποίηση ενός αρχείου είναι η κατανόηση του ιστορικού πλαισίου εντός του οποίου δημιουργήθηκε και η γνώση μας σχετικά με τον φορέα παραγωγής τού. Έτσι το **τρίτο κεφάλαιο** της εργασίας είναι αφιερωμένο στην **ιστορία και τον ρόλο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC** και την σύνδεση της με τη σύγχρονη ιστορία της χώρας μας και τους Έλληνες όπου γής. Σε ξεχωριστό υποκεφάλαιο παραθέτουμε στοιχεία για το ίδιο το αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας. Θα δούμε μεταξύ άλλων το ιστορικό πρόσκτησης του αρχείου από τη Βουλή, τον αριθμό των τεκμηρίων αλλά και την ανάλυση τους ανά δεκαετία ή εκπομπή.

Αν θα έπρεπε να επιστήσουμε την προσοχή του αναγνώστη σε ένα μόνο κεφάλαιο, αυτό θα ήταν μάλλον το τέταρτο. Μετά από όλα όσα (σημαντικά κατά τη γνώμη μας) αναφέραμε, ήρθε η ώρα να μιλήσουμε για το δια ταύτα. Ήρθε η ώρα να μιλήσουμε για την **ανάγκη τεκμηρίωσης** του αρχειακού υλικού και τη σημασία της. Η σωστή τεκμηρίωση αποτελεί τον πιο σημαντικό κρίκο για την τύχη μιας αρχειακής συλλογής, καθώς εξασφαλίζει και επεκτείνει την **πρόσβαση** στα αρχειακά τεκμήρια, υποστηρίζει την **ορθή χρήση και αξιοποίηση** τους από κάθε ενδιαφερόμενο, αλλά και διασφαλίζει την **διατήρηση και την ασφάλεια** τους στο διηνεκές. Μεγάλο μέρος του κεφαλαίου περιγράφει βήμα βήμα τη διαδικασία τεκμηρίωσης που ακολουθήσαμε. Αλλά πέρα από μία απλή καταγραφή ενεργειών, υπάρχει προσπάθεια και ενδιαφέρον να παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίον προσεγγίσαμε τα συγκεκριμένα τεκμήρια, εξηγώντας τις αποφάσεις που πήραμε κάθε φορά. Επίσης γίνεται αναφορά στην ιστορία και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των βασικών εργαλείων που χρησιμοποιούμε. Του προτύπου μεταδεδομένων **MARC21** και του λογισμικού ανοιχτού κώδικα **Koha ILS**.

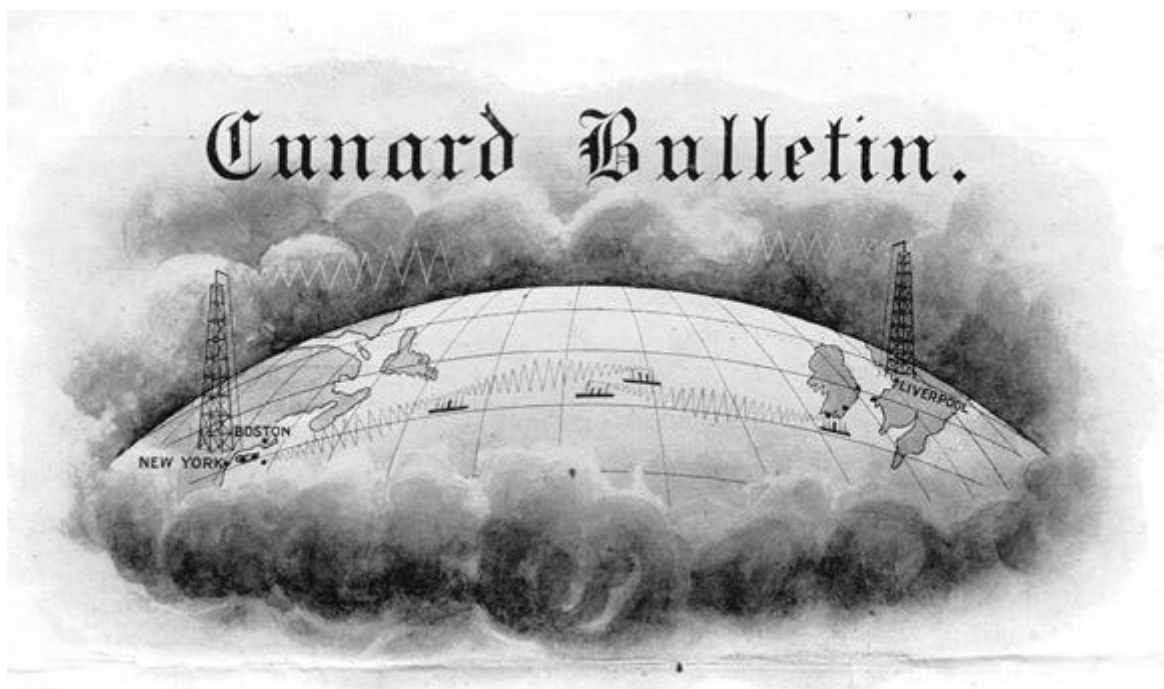
Κρίνοντας από τον τίτλο της εργασίας, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο σχετικά με τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο δεν είναι αναγκαίο. Εν μέρει θα έχει δίκιο, όμως χωρίς το συγκεκριμένο κεφάλαιο η εργασία δε θα ήταν ολοκληρωμένη. Εδώ να αναφέρουμε ότι ο τίτλος του κεφαλαίου *“Εδώ Λονδίνον! Πτυχές του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου μέσα από την συχνότητα της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC”* προοριζόταν να είναι ο κεντρικός τίτλος της πτυχιακής. Φυσικά αυτό δεν αποτελεί τον λόγο για να γραφτεί αυτό το

κεφάλαιο. Η **παρουσίαση του περιεχομένου των ηχητικών τεκμηρίων** μέσα από την παράθεση επιλεγμένων αποσπασμάτων, αποσκοπεί να αναδείξει, εκτός από το ίδιο το περιεχόμενο βεβαίως, τον πλούτο, την ξεχωριστή γοητεία και τις δυνατότητες που έχουν τα ηχητικά αρχεία. Απαντά επίσης καταφατικά στο ερώτημα, αν αυτά αξίζουν τελικά την προσοχή μας ως πρωτογενής πηγή πληροφοριών.

Η εποχή που ζούμε χαρακτηρίζεται από την εύκολη και άμεση πρόσβαση σε έναν τεράστιο όγκο πληροφοριών και δεδομένων. Όμως όπως είναι γνωστό *“everything comes with a price”*. Έτσι σήμερα, ερχόμαστε επίσης αντιμέτωποι, με την ολοένα και μεγαλύτερη δυσκολία να ελέγξουμε την αξιοπιστία (αλλά και την αντικειμενική αξία) αυτών των πληροφοριών. Την ίδια στιγμή καλλιεργείται και ενισχύεται συστηματικά η τάση προς την συλλογή πληροφοριών έναντι της κατάκτησης της γνώσης. Επικρατεί ξεκάθαρα η αποσπασματικότητα και το εφήμερο. Εντυπωσιάζει η ταυτόχρονη ευκολία με την οποία ο κόσμος είναι έτοιμος να αμφισβητήσει, μα και να υιοθετήσει οποιαδήποτε άποψη ή αφήγηση. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, όπως αυτό που έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια, η συμβολή των αρχείων και των βιβλιοθηκών, κάθε οργανισμού που έχει αποστολή την φύλαξη, διαχείριση και μετάδοση της γνώσης (αλλά και της πληροφορίας ως σκαλοπάτι προς τη γνώση) μπορεί να αποδειχθεί κάτι περισσότερο από θετική! Να αποδειχθεί ευεργετική!

Κεφ. Ι: Το ραδιόφωνο στην Ελλάδα και τον κόσμο. Σύντομη ιστορική αναδρομή.

“This is the great miracle of wireless. The omnipresence of what people are singing or saying anywhere, the overleaping of frontiers, the conquest of spatial isolation, the importation of culture on the waves of the ether, the same fare for all, sound in silence.”³



1.1 “Das Pferd frisst keinen Gurkensalat”. Το θαύμα της ασύρματης επικοινωνίας.

Ήταν 13^η Ιανουαρίου 1910, όταν οι φωνές του τενόρου *Enrico Caruso* και των άλλων αστέρων της μητροπολιτικής όπερας της Νέας Υόρκης ακούγονται ταυτόχρονα σε διάφορα σημεία της πόλης. Τι είχε όμως συμβεί; Ο εφευρέτης **Lee de Forest** είχε τοποθετήσει ένα μικρόφωνο στην σκηνή της όπερας και με τη χρήση ενός πομπού που βρισκόταν στην οροφή του κτιρίου μετέδωσε, ασύρματα, στον αέρα της Νέας Υόρκης τα όσα διαδραματίζονταν εκεί, πραγματοποιώντας ουσιαστικά την πρώτη **δημόσια ραδιοφωνική εκπομπή**.

Η εκπομπή αυτή από μόνη της ίσως να μην έχριζε της ιδιαίτερης προσοχής μας, αν δεν έμελλε να είναι το πρώτο γεγονός από μια μακρά και λαμπρή πορεία ενός μέσου που σφράγισε με τη παρουσία του τον 20^ο αιώνα και που συνεχίζει μέχρι και τις μέρες μας, ενάντια σε κάθε πρόβλεψη, να υπηρετεί με το δικό του ιδιαίτερο τρόπο την ανάγκη των ανθρώπων για ενημέρωση,

³ **Rudolf Arnheim**, *Radio*, transl. by Margaret Ludwig and Herbert Read. London, : Faber & Faber, 1936

ψυχαγωγία και επικοινωνία. Και αν ο προσδιορισμός της “ημερομηνίας” γέννησης του ραδιοφώνου είναι εξίσου δυσχερής με τον εντοπισμό του εφευρέτη του,⁴ η εκπομπή του μακρινού εκείνου Ιανουαρίου και η ιδέα της μετάδοσης περιεχομένου, άμεσα κατανοητού, από μια κοινή πηγή σε ταυτόχρονα πολλαπλούς αποδέκτες, είναι ουσιαστικά η ιδέα η οποία θα εξελιχθεί άμεσα σε αυτό που όλοι μας σήμερα αναγνωρίζουμε ως ραδιοφώνια. Καμιά φορά, μια και μόνο ιδέα ίσως αξίζει όσο 300 εφευρέσεις (!), τόσες δηλαδή όσες είχε κατοχυρώσει με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ο de Forest στη διάρκεια της ζωής του. Μερικές δε απ’ αυτές όπως η λυχνία κενού (τρίοδος ή audion) υπήρξαν αποφασιστικής σημασίας στη ιστορία και την εξέλιξη του ραδιοφώνου και όχι μόνο.

Το ραδιόφωνο υπήρξε προϊόν μιας μακράς πορείας σχεδόν ενός αιώνα επιστημονικής, θεωρίας, γνώσης, πειραματικών δοκιμών και εφαρμογών. Δεκάδες εφευρέτες και επιστήμονες, μερικά από τα πιο ανήσυχα μυαλά της εποχής τους, και από τις δύο όχθες του Ατλαντικού, συνέβαλαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο στη δημιουργία του. Η ανακάλυψη του φαινομένου της ηλεκτρομαγνητικής επαγωγής από τον *Michael Faraday* (1831), η διατύπωση των εξισώσεων του *James Clerk Maxwell*⁵ (ιδιαίτερα η δημοσίευση της εργασίας του με τίτλο “*Η Δυναμική Θεωρία του Ηλεκτρομαγνητικού Πεδίου*” το 1865)⁶ και τα πειράματα ενός άλλου νεαρού φυσικού, του *Heinrich Hertz*, το διάστημα μεταξύ των ετών 1885-1889, όπου επιβεβαιώθηκαν τα όσα είχε προβλέψει στη θεωρία του ο Maxwell,⁷ φώτισαν μονοπάτια στα οποία ο άνθρωπος είχε κάνει ήδη τα πρώτα δειλά βήματα του.

Η ανάγκη για επικοινωνία είναι πιθανά τόσο παλιά όσο είναι και η παρουσία του ανθρώπου πάνω στη γη. Αυτή η ανάγκη γέννησε την ομιλία και τη γραφή. Η ασφαλής, αξιόπιστη και όσο το

⁴ **Β. Ζαχαρούλα**, «Ιστορική αναδρομή ραδιοφώνου (τέλη 19ου αιώνα - 1987)» σε *Το ραδιόφωνο στην Ελλάδα*, Ό. Κλειμαμάκη και Ε. Ζώντου (Επιμ.). Αθήνα : Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων (Ι.Ο.Μ.), 2006, σελ. 19-41.

⁵ Αρκεί μόνο να διαβάσει κάποιος το κείμενο σε κάποια από τις πλακέτες που ανάρτησε προς τιμήν του μεγάλου φυσικού το Ινστιτούτο Ηλεκτρολόγων και Ηλεκτρονικών Μηχανικών (IEEE) για να αντιληφθεί τη συμβολή του Maxwell στη σύγχρονη φυσική γενικότερα και στους τομείς της επικοινωνίας ειδικότερα. Διαβάζουμε: “...Μεταξύ το 1860 και 1871 ο J.C.Maxwell συνέλαβε και ανέπτυξε την ενιαία θεωρία για τον ηλεκτρισμό, το μαγνητισμό και το φώς. Ακρογωνιαίος λίθος της κλασικής φυσικής η Θεωρία του ηλεκτρομαγνητισμού συνοψίζεται σε τέσσερις εξισώσεις κλειδιά οι οποίες τώρα έχουν πάρει το όνομα του. Οι εξισώσεις του Maxwell υποστηρίζουν σήμερα κάθε σύγχρονη τεχνολογία σχετικά με την πληροφορία και την επικοινωνία.”

⁶ Ο **Maxwell** στη συγκεκριμένη εργασία του απέδειξε θεωρητικά ότι το ηλεκτρικό και το μαγνητικό πεδίο ταξιδεύουν στον χώρο σε μορφή κυμάτων. Η διάδοση των ηλεκτρομαγνητικών αυτών κυμάτων στο κενό γίνεται με την ταχύτητα του φωτός.

⁷ Ο **H. Herz** με το έργο του ήταν πρωτοπόρος στην εκπομπή, μετάδοση και λήψη ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. Με τα πειράματα που διεξήγαγε τη συγκεκριμένη περίοδο απέδειξε την ύπαρξη και τις ιδιότητες τους, δείχνοντας στη πράξη την ορθότητα των όσων είχε προβλέψει ο Maxwell 15 χρόνια νωρίτερα. Για πολλά χρόνια, τα γνωστά σε εμάς σήμερα ραδιοκύματα, τα αποκαλούσαμε *ερτζιανά* αναγνωρίζοντας έτσι τη συμβολή του γερμανού φυσικού. Ο Herz επίσης είναι ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο συχνότητα για να δείξει ότι ένα ηλεκτρομαγνητικό κύμα μπορεί να εντοπιστεί και διαχωριστεί από ένα άλλο ηλεκτρομαγνητικό κύμα όταν αυτά παρουσιάζουν διαφορετικό αριθμό ταλαντώσεων ανά δευτερόλεπτο (δλδ. εκπέμπουν σε διαφορετική συχνότητα) Η μονάδα μέτρησης της συχνότητας των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων ονομάστηκε *χερτζ* (Hz) προς τιμήν του.

δυνατόν ταχύτερη μετάδοση ενός μηνύματος, ήταν ζήτημα μείζονος σημασίας για τους προγόνους μας. Οι μεγαλύτερες αυτοκρατορίες της αρχαιότητας διατηρούσαν υπηρεσίες ταχυδρομείου, ενώ στην αρχαία Ελλάδα ο ημεροδρόμος⁸ αποτελούσε ως φαίνεται ξεχωριστό επάγγελμα. Μέχρι όμως και τον 19^ο αιώνα ελάχιστη πρόοδος είχε σημειωθεί πάνω στο ζήτημα που αναφέραμε. Η ταχύτητα μετάδοσης ενός μηνύματος περιοριζόταν πρακτικά στο πόσο γρήγορα μπορούσε να το μεταβιβάσει ο μεταφορέας του⁹. Είτε αναφερόμαστε στον αρχαίο έλληνα δρομέα, τον έφιππο αγγελιοφόρο κάποιας αυτοκρατορίας, την ταχυδρομική άμαξα στην άγρια δύση ή κάποιο ταχυδρομικό περιστέρι στη μεσαιωνική Ευρώπη, το μήνυμα θα ταξίδευε στις ευνοϊκότερες των περιπτώσεων μερικές εκατοντάδες χιλιόμετρα τη μέρα. Στο διόλου δε απίθανο σενάριο να συμβεί κάτι δυσάρεστο κατά τη διάρκεια της διαδρομής, το ταξίδι θα τελείωνε άδοξα, τόσο για το μήνυμα όσο και για αυτόν που το μετέφερε!

Η ανακάλυψη του ηλεκτρισμού και κυρίως η κατανόηση των ηλεκτρικών φαινομένων εγκαινίασε μια νέα εποχή για την ανθρωπότητα. Η ραγδαία ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας, αλλά και το πάθος πολλών ερασιτεχνών, είχαν ως αποτέλεσμα μια πραγματική έκρηξη νέων εφευρέσεων και εφαρμογών. Μια από αυτές τις εφευρέσεις, ο ηλεκτρικός τηλεγράφος, θα αποτελούσε τον τερματικό σταθμό των αγγελιοφόρων του παρελθόντος. Τα ατελείωτα χιλιόμετρα που αυτοί διένυσαν για να μεταφέρουν τα πολύτιμα μηνύματα τους ανά τους αιώνες θα περάσουν στην ιστορία. Πλέον μια και μόνο προϋπόθεση θα είναι αρκετή για να μπορέσει ένα μήνυμα να φτάσει με ασφάλεια, αξιοπιστία και ταχύτητα (προπαντός ταχύτητα) στον παραλήπτη του. Το καλώδιο! Η υιοθέτηση του κώδικα Morse τα μέσα του 19^{ου} αιώνα θα αξιοποιήσει στο έπακρο το νέο μέσο, το οποίο θα εξαπλωθεί αμέσως στις προηγμένες χώρες της εποχής. Την ίδια περίπου περίοδο διάφοροι εφευρέτες θα πειραματιστούν πάνω σε μια συσκευή, που θα μπορεί πλέον να μεταφέρει κάτι παραπάνω από μουσικά σήματα. Θα μπορούσε για παράδειγμα να μεταφέρει ανθρώπινη ομιλία. Πράγματι το 1861 ο J. Reis μεταδίδει μέσω μιας τέτοιας συσκευής τη φράση

⁸ Ο **Ηρόδοτος** αναφέρει στο [6.105.1]: “...Και πρώτα μὲν ἔόντες ἔτι ἐν τῷ ἄστει οἱ στρατηγοὶ ἀποπέμπουσι ἐς Σπάρτην κήρυκα Φιλίππιδην, Ἀθηναῖον μὲν ἄνδρα, ἄλλως δὲ ἡμεροδρόμην τε καὶ τοῦτο μελετῶντα· τῷ δὴ...” Ἀλδ: “Ἡ πρώτη ἐνέργεια τῶν στρατηγῶν, πρὶν ἀκόμη κινήσουν ἀπὸ τὴν πόλιν, ἦταν νὰ στείλουν στὴ Σπάρτη κήρυκα τὸν Φιλίππιδην, ποὺ βέβαια ἦταν Ἀθηναῖος, κι ἐπίσης ταχυδρόμος — αὐτὴ ἦταν ἡ δουλειά του.”

⁹ Φυσικά δε παραβλέπουμε συστήματα μετάδοσης σημάτων από απόσταση. Από την αρχαία ελληνική γραμματεία μας είναι γνωστό πχ το πώς το μήνυμα της άλωσης της Τροίας έφτασε στις Μυκίνες μέσα σε μια νύχτα, χάριν στις *φρυκτωρίες* ένα δίκτυο πυργίσκων. Όταν κάποιος που βρισκόταν στον ένα πυργίσκο άναβε φωτιά, ο επόμενος πυργίσκος μπορούσε να το δει και να πράξει το ίδιο. Το Σινικό τείχος στη Κίνα είχε πανομοιότυπο σύστημα επικοινωνίας. Οι ινδιάνοι της Β. Αμερικής είναι επίσης γνωστό ότι επικοινωνούσαν από απόσταση με σήματα καπνού κλπ. Σε καμία όμως από τις παραπάνω περιπτώσεις δε συζητάμε για μεταφορά κάποιου πολύπλοκου μηνύματος για να μιλήσουμε για κάποιο ολοκληρωμένο σύστημα επικοινωνίας.

"Das Pferd frisst keinen Gurkensalat" ("The horse does not eat cucumber salad").¹⁰ Μερικά χρόνια αργότερα ο **Graham Bell** καταθέτει αίτηση για την πατέντα ενός “βελτιωμένου τηλέγραφου”. Το τηλέφωνο είχε πλέον και βρει και επίσημα τον “πατέρα” του.

Όταν οι φοιτητές του, στο πανεπιστήμιο της Βόννης, ρώτησαν τον Herz για τη χρησιμότητα των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, αυτός τους αποκρίθηκε “Δεν έχουν καμιά χρήση. Αυτό είναι απλώς ένα πείραμα που αποδεικνύει ότι ο μαέστρο Maxwell είχε δίκιο, έχουμε απλά αυτά τα μυστηριώδη ηλεκτρομαγνητικά κύματα τα οποία δε μπορούμε να τα δούμε με γυμνό μάτι. Αλλά βρίσκονται εκεί.”¹¹ Αυτή η δήλωση δεν πρέπει να μας προκαλεί καμία έκπληξη. Είναι σύνηθες κάποιος επιστήμονας ή εφευρέτης να μην μπορεί να προβλέψει την πρακτική εφαρμογή, πόσο μάλλον το μελλοντικό κοινωνικό και επιστημονικό αντίκτυπο του έργου του. Ευτυχώς αργά ή γρήγορα θα βρεθούν άλλοι να πιάσουν το νήμα από εκεί που το άφησαν οι προκάτοχοι τους. Η προοπτική που ανοίγεται πλέον, ειδικά στο τομέα της επικοινωνίας, θα απασχολήσει ουκ ολίγους επιστήμονες. Το βάρος πλέον θα έπεφτε στην ανίχνευση και στη μετάδοση αυτών των κυμάτων. Θα μπορούσαν να μεταφέρουν κάποιου είδους πληροφορία, όπως συμβαίνει μέσω των καλωδίων?



Εικ.1:Ο Μαρκόνι παρακολουθεί τους συνεργάτες του να προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν έναν χαρταετό, έτσι ώστε να σηκώσουν μία κεραία στο St. John's, Newfoundland, 12 December 1901. (Πηγή: Wikipedia.org, © Public Domain)

Όταν ο Ιταλός φυσικός **Guilelmo Marconi** κατέθεσε το 1896, στη Μεγάλη Βρετανία το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για την ασύρματη τηλεγραφία και τρία χρόνια αργότερα μετέδιδε το πρώτο ερτζιανό μήνυμα που διέσχισε τη Μάγχη, είχε συντελεστεί για τη "ραδιομετάδοση" ένα γεγονός

¹⁰ “**Timeline of radio**”. *Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]*. Διαθέσιμο σε: [Timeline of radio](#) [Ανακτήθηκε: 16 Ιούλ. 2020].

¹¹ **A. Capri**, *Quips, Quotes, and Quanta: An Anecdotal History of Physics* : World Scientific, 2007, σελ. 93.

ανάλογο με την ανακάλυψη της τυπογραφίας για τον τύπο.¹² Αλλά το όραμα του Marconi αποδείχθηκε περιορισμένο. Είδε μεν ότι τα ερτζιανά κύματα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την ανευ καλωδίου μετάδοση σημάτων μεταξύ δύο σημείων (πχ ενός πλοίου και ενός σταθμού στη στεριά), αλλά αυτό ήταν όλο! Ο Marconi έβγαλε το ράδιο στην αγορά, αλλά δεν είχε ιδέα από ραδιοφωνική εκπομπή.¹³ Αντιθέτως ο **Reginald Fessenden** (1906) και ο Lee de Forest, τον οποίον αναφέραμε και στην αρχή του κειμένου μας, έβλεπαν λίγο πιο μακριά...

1.2 Το ραδιόφωνο κατακτά τον κόσμο...

*"I have in mind a plan of development which would make radio a 'household utility' in the same sense as the piano or phonograph [...] The receiver can be designed in the form of a simple 'Radio Music Box' and arranged for several different wavelengths, which would be changeable with throwing of a single switch or pressing a single button [...] The box can be placed in the parlor or living room, the switch set accordingly and the transmitted music received..."*¹⁴

-David Sarnoff

Πιθανά καμία σύγχρονη εφεύρεση δεν έχει προσφέρει τόσα πολλά ενώ αρχικά υποσχόταν τόσα λίγα. Όταν το ράδιο έκανε την εμφάνισή του τα τέλη του 19ου αιώνα κανείς δεν φανταζόταν ότι η ασύρματη επικοινωνία θα ήταν ανταγωνιστική, σε έναν κόσμο που κυριαρχούσε ο τηλεγράφος και το τηλέφωνο.¹⁵ Αν όμως μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ο 20ος αιώνας είναι ο αιώνας του ραδιοφώνου,¹⁶ αυτό σίγουρα δεν οφείλεται στη δυνατότητα της ασύρματης επικοινωνίας. Η εκπομπή περιεχομένου (στην προκειμένη με τη μορφή ήχου) από έναν πομπό σε πολλαπλούς δέκτες θα είναι η συνέχεια, που κανείς εκείνη την εποχή δε μπορούσε να προβλέψει. Πρωτοπόροι, όπως ο νεαρός υπάλληλος στην American Marconi Company **David Sarnoff**, συνέβαλαν με τις ιδέες τους ώστε να διευρυνθούν οι ορίζοντες σχετικά με τη προοπτική και της δυνατότητας που έκρυβε το νέο αυτό μέσο.

Ο καθηγητής **Rudolf Stöber**, σε ενδιαφέρον άρθρο του σχετικά με την εξέλιξη των μέσων ενημέρωσης, θα προτείνει ότι αυτή δεν είναι απλώς αποτέλεσμα κάποιων τεχνολογικών

¹² **Θ. Κλεισαμάκη**, *Ο Οπτικοακουστικός Τομέας στην Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα*. Αθήνα : Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, 2003, σελ. 69.

¹³ **G. Gugliotta**, "How Radio Changed Everything. Three revolutions have come via the airwaves". Discover Magazine, Μάιος 2007.

¹⁴ **A. Crisell**, *An Introductory History of British Broadcasting*. [χ.τ.] : Psychology Press, 2002, σελ. 17.

¹⁵ **G. Gugliotta**, ό.π.

¹⁶ Αν υιοθετήσουμε μάλιστα την αντίληψη του μεγάλου βρετανού ιστορικού Eric Hobsbawm περί "σύντομου 20ου αιώνα" (όπως ο ίδιος όρισε το διάστημα από το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου πολέμου έως παλινόρθωση του καπιταλισμού στην ΕΣΣΔ, 1914 - 1991), τότε ο ισχυρισμός μας είναι πολύ πιο ακριβής!

εφευρέσεων, αλλά συνέπεια μιας διαδικασίας η οποία λαμβάνει χώρα σε δύο διαφορετικά στάδια, της **εφεύρεσης** (*invention*) και της **κοινωνικής θεσμοποίησης** (*social institutionalization*) του μέσου. Η ίδια η κοινωνία (το κοινό) ανάγει το νέο μέσο σε θεσμό, ανακαλύπτοντας νέες δυνατότητες επικοινωνίας, διαμορφώνοντας νέες λειτουργίες, αναπτύσσοντας νέα οικονομικά μοντέλα και θεσπίζοντας τα πολιτικά και νομικά πλαίσια λειτουργίας του.¹⁷ Το μέσο αλλάζει μέσω αυτής της διαδικασίας, η οποία είναι άκρως δυναμική και διαρκής. Αυτή η προσέγγιση είναι κατά βάση ορθή και επιβεβαιώνεται από την ιστορία των ίδιων των μέσων ενημέρωσης. Είτε μιλάμε για τον τύπο, το ράδιοφωνο, την τηλεόραση ή το διαδίκτυο, η διαλεκτική αυτή σχέση όχι μόνο είναι παρούσα αλλά καθορίζει και την εξέλιξη τους.

Το ραδιόφωνο, όπως άλλωστε συμβαίνει κάθε φορά που κάποια νέα τεχνολογία κάνει την εμφάνιση της, θα αναπτυχθεί και θα διαδοθεί ανισόμετρα στις διάφορες περιοχές του πλανήτη. Πρώτος σταθμός στη πορεία του, θα είναι οι ΗΠΑ, για να ακολουθήσει η Ολλανδία, η Αργεντινή, η Αυστραλία κλπ. Μέσα σε λίγα μόνο χρόνια μια σειρά από χώρες, κυρίως στην Ευρώπη και την Λατινική Αμερική, θα εκπέμψουν έστω σε πειραματικό στάδιο. Το ραδιόφωνο, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '20, θα εξαπλωθεί στις περιοχές της τότε Βρετανικής αυτοκρατορίας, καθώς και στην νεοσύστατη Σοβιετική Ένωση.

Η πρώτη δεκαετία ραδιοφωνικής εκπομπής χαρακτηρίζεται από την **ερασιτεχνική, πειραματική μετάδοση**. Πλήθος νέων ερασιτεχνών θα προσπαθήσουν να στήσουν με δικά τους μέσα προσωπικούς ραδιοσταθμούς και να εκπέμψουν στη κοινότητα τους, ενώ πολλοί από αυτούς θα ξεκινήσουν να μεταδίδουν το πρόγραμμά τους σε σταθερή μέρα και ώρα. Η εμφάνιση των πρώτων, αλλά ολοένα αυξανόμενων, ακροατών θα φέρει μεγαλύτερους παίκτες στο προσκήνιο. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το 1923 στις ΗΠΑ από τους 476 καταγεγραμμένους ραδιοσταθμούς οι 324 λειτουργούσαν είτε από εταιρείες που κατασκεύαζαν δέκτες ραδιοφώνου (47%) όπως η RCA¹⁸ και η General Electric ή από εμπορικά καταστήματα (20%) που έβλεπαν στο νέο μέσο την προοπτική διαφήμισης των προϊόντων τους.¹⁹ Κάπως έτσι γίνεται εξ αρχής φανερό, όσον αφορά τουλάχιστον τις ΗΠΑ, η **κυριαρχία του εμπορικού ραδιοφώνου** (*commercial broadcast*). Όποιοι δισταγμοί φάνηκαν να υπάρχουν (πχ όσον αφορά την άμεση διαφήμιση προϊόντων εντός του προγράμματος) υποχώρησαν γρήγορα μπροστά σε ζητήματα που απαιτούσαν

¹⁷ R. Stöber, "What media evolution is. A theoretical approach to the history of New Media". European Journal of Communication, 19:4, 2004, σελ. 483-505.

¹⁸ Η εταιρία Westinghouse, που αποτελούσε μέρος της κοινοπραξίας με την RCA (Radio Corporation of America) θεωρείται ότι δημιούργησε τον πρώτο επαγγελματικό σταθμό της ιστορίας. Ο KDKA εξέπεμψε από το Pittsburgh της Pennsylvania στις 2 Νοεμβρίου 1920

¹⁹ Leblebici, Huseyin, et al. "Institutional Change and the Transformation of Interorganizational Fields: An Organizational History of the U.S. Radio Broadcasting Industry". Administrative Science Quarterly, 36:3, 1991, σελ. 333-363. JSTOR, www.jstor.org/stable/2393200. [Ανακτήθηκε 23 Ιουλίου 2020].

επιτακτικές λύσεις, όπως η χρηματοδότηση της λειτουργίας των σταθμών, ενώ ο ανταγωνισμός για το μοίρασμα της αγοράς σε εθνικό πλέον επίπεδο μεταξύ της American Telephone and Telegraph Company (AT&T) και της κοινοπραξίας GE, RCA και Westinghouse πυροδότησε μια σειρά από παρεμβάσεις από πλευράς του κράτους, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα τη οριοθέτηση διακριτών ρόλων για κάθε πλευρά. Σε αυτή τη κατεύθυνση έχουμε την ίδρυση του **National Broadcasting Company (NBC)** το 1926 και την ανανέωση της Πράξης για το Ραδιόφωνο (Radio Act) τον επόμενο χρόνο. Η εγκαθίδρυση του **Federal Radio Commission (FRC)** θα επιτρέψει στη κυβέρνηση, από δω και στο εξής, να έχει τον πρώτο λόγο σε οποιοδήποτε ζήτημα που θα αφορά τη ραδιόφωνο. Με την πράξη του 1927 αποδυναμώνεται επίσης η τοπική βάση του ραδιοφώνου εις όφελος των νέων μεγάλων εθνικών δικτύων (όπως το NBC και το CBS), εξέλιξη που ενισχύει και την εξάρτηση των σταθμών από τη διαφήμιση.²⁰ Η φράση “*There is no room in the broadcast band*” θα αρχίσει να ακούγεται όλο και συχνότερα από τους υπεύθυνους, ως απάντηση σε αιτήματα για την ανεύρεσή συχνότητας από μικρότερους σταθμούς, που παρεκκλίνουν όμως από το κυρίαρχο εμπορικό μοντέλο. Η **εμπορευματοποίηση και η συγκεντροποίηση** προχωρούν δίπλα - δίπλα²¹ διαμορφώνοντας το νέο ραδιοφωνικό τοπίο, όπου θέση θα έχουν όλο και λιγότεροι.²²



Εικ. 2: Την δεκαετία του 1920, οι ραδιόφωνικές εκπομπές αρχίζουν και γίνονται όλο και πιο δημοφιλείς. Γυναίκες της εποχής μαζεμένες γύρω από το ραδιόφωνο. (Πηγή: Wikipedia.org, © Public Domain).

²⁰ **M. Hilmes**, *Radio Voices: American Broadcasting, 1922-1952*. [χ.τ.] : University of Minnesota Press, 1997, σελ. 22

²¹ **R. Engelman**, *Public Radio and Television in America: A Political History*. [χ.τ.] : SAGE Publications, 1996, σελ. 23

²² Είναι χαρακτηριστικά τα στοιχεία που δείχνουν ότι 4 μόλις χρόνια μετά το τη πράξη του 1927, το 1931, οι ραδιοσταθμοί που έχουν κάποια σχέση με το NBC / CBS από 6% αυξήθηκαν σε 30%, ενώ υπολογίζεται ότι μόνο αυτά τα δύο δίκτυα αντιπροσωπεύουν το 70% της εθνικής ραδιοφωνίας.

Σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, στην Ευρώπη η προσέγγιση ήταν διαφορετική. Παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις που μπορεί να παρουσιάζοντουσαν από χώρα σε χώρα, το κράτος θα βρίσκεται πάντα στο επίκεντρο των όσων διαδραματίζονται. Η δημόσια ιδιοκτησία των υποδομών καθώς και η λειτουργία των ραδιοφωνικών σταθμών από δημόσιους φορείς, είναι το κοινό σημείο αναφοράς τις πρώτες δεκαετίες της ραδιοφωνίας.²³ Η ίδρυση του **British Broadcasting Company (BBC)** τον Οκτώβριο του 1922 θα θέσει νέα πρότυπα, όχι μόνο για την οργάνωση και τη λειτουργία ενός ραδιοσταθμού, αλλά πρωτίστως για το περιεχόμενο των εκπομπών του και την ποιότητα της δημοσιογραφίας που αυτός παρέχει. Τα χνάρια των Βρετανών θα ακολουθήσουν μια σειρά άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπου ως το τέλος της δεκαετίας του 1920 θα λειτουργήσουν τους πρώτους ραδιοσταθμούς στην επικράτεια τους. Πολλοί από αυτούς τους σταθμούς (ενδεικτικά αναφέρουμε : Radiojournal (Τσεχία), NRK (Νορβηγία), Polskie Radjo (Πολωνία), Radio Beograd (Γιουγκοσλαβία / Σερβία), Rai Radio 1 (Ιταλία)), θα αποτελέσουν τον κύριο εθνικό ραδιοφωνικό φορέα της χώρας τους και συνεχίζουν να εκπέμπουν, με το ίδιο ή ελαφρά παραλλαγμένο όνομα, ως και τις μέρες μας.

Το 1920 μόλις μερικές χιλιάδες σπίτια στην Ευρώπη έχουν δέκτη ραδιοφώνου, το 1926 ο αριθμός θα αυξηθεί σε 5.8 εκ., ενώ το 1931 περίπου 16 εκ. νοικοκυριά θα έχουν προμηθευτεί το μαγικό αυτό κουτί.²⁴ Νέα δεκαετία, νέα δεδομένα λοιπόν! Το ραδιόφωνο αφήνει για τα καλά πίσω την παιδική του ηλικία και βρίσκεται μια ανάσα από την ενηλικίωση του. Η **διάδοση** του σε ένα ολοένα και μεγαλύτερο κοινό,²⁵ η διαμόρφωση θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του σε μια σειρά χώρες και οι ολοένα πιο ξεκάθαρες και πολυδιάστατες δυνατότητες του, δυνατότητες που με σταθερό ρυθμό εμπεδώνονται σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, είναι τα σημάδια εκείνα που μαρτυρούν αυτή τη μετάβαση. Το ραδιόφωνο εκείνα τα χρόνια θα αποκτήσει την πραγματική του υπόσταση, αυτή του **μέσου μαζικής ενημέρωσης και ψυχαγωγίας** από την μια, αλλά και του **εργαλείου χειραγώγησης των μαζών και διαμόρφωσης συνειδήσεων** από την άλλη. Μέσω αυτού ορισμένοι από τους πιο ισχυρούς παράγοντες, που έχουν σημαίνοντα ρόλο στη διαμόρφωση των σύγχρονων κοινωνιών, θα έρθουν σε επαφή με τρόπο πρωτόγνωρο. Η τεχνολογία, η

²³ Leblebici, Huseyin, et al. ό.π.

²⁴ S. Lommers, *Europe - on Air: Interwar Projects for Radio Broadcasting*. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2012, σελ. 65

²⁵ Με οδηγό τους **πιστοποιημένους κατόχους ραδιοφωνικών δεκτών** μπορούμε να έχουμε μια σχετικά ακριβή εικόνα για τον αριθμό των ακροατών σε διαφορετικές χώρες. Ενδεικτικά το έτος 1933 έχουμε 5.974.000 δέκτες στο Ηνωμένο Βασίλειο, 5.052.607 στη Γερμανία, 465.791 στο Βέλγιο, 532.992 στη Δανία κλπ. Αν κάνουμε την αναγωγή με βάση τον πληθυσμό της κάθε χώρας τότε θα δούμε ότι στην δυτική Ευρώπη, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων (Δανία, Σουηδία, UK), το ποσοστό είναι γύρω στο 6 με 8%, το ίδιο ισχύει και για την Αυστραλία, ενώ οι ΗΠΑ βρίσκονται με διαφορά στη κορυφή της λίστας σχετικά με τη διάδοση του ραδιοφώνου. Εκεί το 1/5 του πληθυσμού (20%) θεωρούνται ακροατές του νέου μέσου!

διαφήμιση, οι μεγάλες εταιρίες, οι κυβερνήσεις, το ευρύ κοινό, το σπίτι και η οικογένεια θα συνυπάρξουν με τρόπους που μέχρι τότε δεν ήταν δυνατοί!²⁶

Από τη στιγμή που ραδιοσταθμοί άρχισαν να εκπέμπουν σε κανονική βάση, οι ακροατές τους έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για το περιεχόμενο των εκπομπών που άκουγαν. Το ενδιαφέρον αυτό αυξανόταν όσο περνούσε ο καιρός! Μαζί με το ραδιόφωνο που ωριμάζει, είναι φυσικό να ωριμάζει και το ολόένα μεγαλύτερο κοινό του, το οποίο απαιτεί ραδιοφωνικά προγράμματα τα οποία να ανταποκρίνονται στις προσωπικές ανάγκες και προτιμήσεις του.²⁷ Το αρχικό χάσμα μεταξύ σταθμού και ακροατή πολύ γρήγορα εξαφανίστηκε, ειδικά στις ΗΠΑ, όπου το ίδιο το πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργούσε η ραδιοφωνία διευκόλυνε την εμφάνιση μιας δυναμικής, αμφίδρομης σχέσης μεταξύ των δύο. Το ραδιόφωνο έγινε το μέσο το οποίο εισήγαγε την **έννοια της μαζικής κουλτούρας** στο λεξιλόγιο μας, συμβάλλοντας με πρωτόγνωρο και αποτελεσματικό τρόπο στη δημιουργία κοινών αναφορών σε εθνικό, αρχικά, επίπεδο. Οι συχνότητες των εθνικών δικτύων όπως το NBC και το CBS στις ΗΠΑ θα γίνουν, έστω νοητά, κοινός τόπος συνάντησης ανθρώπων που σχετίζονταν μεν εθνικά, αλλά παρουσίαζαν κάθε άλλου είδους διαφορές, γεωγραφικές, φυλετικές, ταξικές. Ταυτόχρονα το ράδιο πρόσφερε ευκαιρίες για πολιτιστική έκφραση και εθνικό αυτο-προσδιορισμό που ως τότε δεν ήταν διαθέσιμες.²⁸ Άνθρωποι και κοινότητες που βρισκόντουσαν μέχρι τότε στο περιθώριο, βρήκαν στο νέο αυτό μέσο τον σύμμαχο που χρειαζόντουσαν για να διηγηθούν την ιστορία τους. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελούν οι κοινότητες των αφροαμερικανών του αμερικάνικου νότου, όπου μέσω του ραδιοφώνου έβαλαν τη μουσική της Jazz και των Blues μέσα σε κάθε αμερικάνικο σπίτι. Ο ισχυρισμός από πολλούς ραδιοφωνικούς παραγωγούς, ότι το ραδιόφωνο άμβλυne τις ταξικές διαφορές ίσως να φαντάζει λίγο υπερβολικός, δεν είναι όμως καθόλου αμελητέο το γεγονός ότι για πρώτη φορά στην ιστορία η πρόσβαση στην ενημέρωση και στη ψυχαγωγία ήταν τόσο άμεση και καθολική, βοηθώντας στην κοινωνική ενσωμάτωση μεγάλων κομματιών του πληθυσμού. Αγρότες, φτωχοί των μεγάλων πόλεων, νοικοκυρές, άτομα που δεν είχαν τη δυνατότητα μόρφωσης φαίνεται να είναι αυτοί που επωφελήθηκαν περισσότερο.²⁹

Η **συμβολή του ραδιοφώνου στην ομογενοποίηση ενός λαού** δεν αφορούσε φυσικά μόνο τις ΗΠΑ. Οι αστικές τάξεις της Ευρώπης, αν και με κάποια καθυστέρηση, προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν τις νέες δυνατότητες της ραδιοφωνίας και να ασκήσουν επιρροή μέσω των εκπομπών στο ακροατήριο. Εδώ φυσικά η διαδικασία δεν ήταν διόλου αυθόρμητη, αλλά σαφώς πιο

²⁶ M. Hilmes, ό.π., σελ. 6

²⁷ S. Lommers, ό.π., σελ. 56

²⁸ M. Hilmes, ό.π.

²⁹ S. Lommers, ό.π., σελ. 50

επιτηδευμένη, άμεση και μονόδρομη. Οι δημόσιες συχνότητες των ευρωπαϊκών χωρών κατέβαλαν αξιοσημείωτες προσπάθειες μέσω εκπαιδευτικών και πολιτιστικών προγραμμάτων ώστε να δημιουργήσουν και να ενισχύσουν το αίσθημα του “εθνικώς ανήκομεν”,³⁰ αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα τις προτιμήσεις και τις απαιτήσεις του κοινού. Η φράση του **John Reith**, διευθυντή του BBC το 1924 συνοψίζει επ’ αυτού του θέματος: “Όταν άνθρωποι μου παραπονιούνται (σ.σ. για το πρόγραμμα) απαντώ ότι προφανώς σκοπεύουμε να δώσουμε στους ακροατές αυτό που πιστεύουμε ότι χρειάζονται και όχι αυτό που θέλουν, αλλά λίγοι γνωρίζουν το τι θέλουν και ακόμα λιγότεροι γνωρίζουν τι χρειάζονται.”³¹

Αν για τις ΗΠΑ των δεκαετιών του 1920 και 1930, το κραχ του 1929 ήταν το γεγονός που αφησε εντονότερα τα σημάδια του, η Ευρώπη της εποχής του μεσοπολέμου υπήρξε πεδίο ακραίας πολιτικής και ιδεολογικής αντιπαράθεσης. Ήδη λίγο πριν την τελευταία πράξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η επικράτηση της Ρώσικης Επανάστασης του 1917 θα πυροδοτήσει μια σειρά γεγονότων,³² τα οποία ανεξάρτητα από την τελική τους έκβαση θα συμβάλουν στη ραγδαία άνοδο και ανάπτυξη του εργατικού και κομμουνιστικού κινήματος. Για πρώτη φορά, με τέτοια έμφαση και αποφασιστικότητα, οι λαοί της Ευρώπης και όχι μόνο, θα βγουν στο προσκήνιο της ιστορίας και θα διεκδικήσουν... τα πάντα! Την ίδια περίοδο η άνοδος του εθνικισμού θα εκθρέψει τα φαινόμενα του φασισμού και του ναζισμού, τα οποία θα απλώσουν τη σκιά τους σε πολλές γωνιές της γηραιάς ηπείρου. Η εγκαθίδρυση δικτατορικών καθεστώτων σε χώρες όπως η Ιταλία, η Ισπανία, η Ελλάδα και φυσικά η Γερμανία θα είναι η αιχμή του δόρατος στη προσπάθεια καταστολής της πορείας των λαών για κοινωνική χειραφέτηση και απελευθέρωση. Μέσα σε αυτό το πολιτικό και ιστορικό πλαίσιο το ραδιόφωνο αναδείχθηκε στο πολυτιμότερο όπλο και εργαλείο διάδοσης πολιτικού λόγου, ιδεολογίας και προπαγάνδας.

Αν θα πρέπει να παραθέσουμε ένα και μόνο παράδειγμα **πολιτικής εργαλειοποίησης** του ραδιοφώνου αυτό δε μπορεί να είναι άλλο από τη Ναζιστική Γερμανία της δεκαετίας του ’30. Λίγους κιόλας μήνες μετά την άνοδο των Ναζί στην εξουσία, σε δημόσια ομιλία του με την ευκαιρία των εγκαινίων της έκθεσης ραδιοφώνου, ο **Joseph Goebbels** θα χαρακτηρίσει το

³⁰ **S. Lommers**, ό.π., σελ. 52

³¹ **Scannell and Cardiff**, “*Serving the Nation*”, σελ. 163. Quoted from **John Reith**, Broadcast over Britain (London: Hodder and Stoughton Ltd., 1924), σελ. 37.

³² Εκτός από τα γεγονότα στην Πετρούπολη και την Μόσχα τον Οκτώβριο/Νοέμβριο του 1917 και τον τρίχρονο εμφύλιο ακολούθησε και εξαπλώθηκε σε όλη την επικράτεια της πρώην Ρωσικής Αυτοκρατορίας, επαναστατικά γεγονότα είχαμε σε μια σειρά άλλες ευρωπαϊκές κυρίως χώρες. Η Νοεμβριανή επανάσταση του 1918 στη Γερμανία, που πυροδοτήθηκε με τη στάση του στόλου στο Κίελο και κορυφώθηκε δύο μήνες αργότερα με της εξέγερση των Σπαρτακιστών στο Βερολίνο. Η εγκαθίδρυση της εργατικής εξουσίας στη Βαυαρία και η ίδρυση της (βραχύβιας) Σοβιετικής Δημοκρατίας της Ουγγαρίας τον Μάρτη του 1919. και η περίοδος έντονης κοινωνικής αναταραχής στη Βόρεια Ιταλία (1919-1921) είναι κάποια μόνο από τα γεγονότα που σκιαγραφούν την κατάσταση που επικρατούσε τα πρώτα χρόνια της μεσοπολεμικής περιόδου.

ραδιόφωνο ως την “όγδοη μεγάλη δύναμη”³³, για να σημειώσει στη συνέχεια ότι “δεν θα ήταν δυνατόν για εμάς να πάρουμε την εξουσία ή να τη χρησιμοποιήσουμε με συγκεκριμένους τρόπους χωρίς το ραδιόφωνο και το αεροπλάνο ... η Γερμανική επανάσταση θα ήταν αδύνατη χωρίς αυτά. Μια μοντέρνα επανάσταση θα πρέπει να χρησιμοποιεί μοντέρνες μεθόδους για να κερδίσει και να ασκεί εξουσία. Για αυτό δε χρειάζεται να πούμε ότι η κυβέρνηση που ήταν αποτέλεσμα αυτής της επανάστασης αγνοεί το ραδιόφωνο και τις δυνατότητες του.”³⁴

Η ναζιστική κυβέρνηση σίγουρα δεν αγνοούσε το ραδιόφωνο και τις υπηρεσίες του. Η μαζική παραγωγή και διάθεση φθηνών ραδιοφωνικών συσκευών (γνωστές και ως Volksempfänger), έκανε το μέσο προσιτό στους πολίτες του Γ' Ράιχ, γεγονός που συνέβαλε και στη ραγδαία αύξηση του αριθμού των κατόχων ραδιοφωνικής άδειας. Από το 1933, χρονιά στην οποία ο Χίτλερ ανακηρύχθηκε καγκελάριος, μέχρι και το ξέσπασμα του πολέμου το φθινόπωρο του 1939, τα νοικοκυριά που είχαν ραδιοφωνικό δέκτη τριπλασιάστηκαν. Ο αριθμός τους θα αγγίξει τις 15 εκ. συσκευές, ενώ οι εν δυνάμει ακροατές τα 50 εκατομμύρια!³⁵

Το ραδιόφωνο όμως δεν ήταν απλά ένα μέσο, μέσω του οποίου θα μπορούσε κάποιος, είτε μια κυβέρνηση, είτε μια ομάδα ατόμων ή απλά ένας ιδιώτης να διαδώσει την πολιτική του άποψη, επηρεάζοντας τις μάζες. Το ραδιόφωνο ήταν το μέσο, το οποίο θα άλλαζε ριζικά τον τρόπο με τον οποίο διεξάγεται η πολιτική αντιπαράθεση. Τόσο στις ΗΠΑ όσο και στη Ευρώπη οι εκλογικές αναμετρήσεις της περιόδου θα φέρουν τη σφραγίδα του ραδιοφώνου, δίνοντας μεγάλο πλεονέκτημα στην παράταξη η οποία θα αντιλαμβανόταν καλύτερα το πως να το εντάξει στην εκλογική της καμπάνια. Ο αμερικανός πρόεδρος **Calvin Coolidge** με την εκπομπή του “Silent Cal's”, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του καμπάνιας το 1924, θα “μιλήσει απευθείας στη καρδιά των ακροατών”,³⁶ ενώ ο διάδοχός του **Herbert Hoover** θα σημειώσει μερικά χρόνια αργότερα ότι “το ράδιο έχει γίνει μια κοινωνική δύναμη πρώτης τάξης [...] το οποίο κυριολεκτικά μας κάνει ένα λαό σε όλες τις περιπτώσεις γενικού δημοσίου ενδιαφέροντος.”³⁷ Και οι δύο προέρχονταν από το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, το οποίο φαίνεται να κατανοεί καλύτερα τα νέα δεδομένα που έφερνε η ένταξη του ραδιοφώνου στη πολιτική. Αντίστοιχα όμως κατά τη διάρκεια

³³ Εδώ ο υπουργός προπαγάνδας του Τρίτου Ράιχ έκανε παράφραση του λόγου του Ναπολέοντα ο οποίος είχε χαρακτηρίσει τον τύπο ως την έβδομη μεγάλη δύναμη. Ότι ήταν ο τύπος για τον 19^ο αιώνα, είναι το ραδιόφωνο για τον 20^ο θα σημειώσει ο Goebbels στην αρχή της ομιλίας του.

³⁴ **J. Goebbels**, “Der Rundfunk als achte Großmacht”, in Signale der neuen Zeit. 25 ausgewählte Reden von Dr. Joseph Goebbels (Munich: Zentralverlag der NSDAP, 1938), σελ. 197-207. *Calvin University - German Propaganda Archive*. Διαθέσιμο σε: [Goebbels on Radio \(1933\)](http://www.calvin.edu/german-propaganda-archive/goebbels-on-radio-1933) [Ανακτήθηκε: 28 Ιουλίου 2020].

³⁵ **B. Trinkner**, “Bolshevik voices: radio broadcasting in the Soviet Union, 1917 - 1991”. M.E., Department of History, Rowan University, 2014, σελ. 29

³⁶ **M. X. Delli Carpini**, “Radio's Political Past”. Media Studies Journal, Radio: The Forgotten Medium, 7:3, 1993. σελ. 23-36. Διαθέσιμο σε: http://repository.upenn.edu/asc_papers/23 [Ανακτήθηκε: 10 Αυγούστου 2020].

³⁷ **M. X. Delli Carpini**, ό.π.

της θητείας του, προερχόμενου από τους Δημοκρατικούς, προέδρου Roosevelt τα εθνικά δίκτυα NBC και CBS θα ξοδέψουν εκατοντάδες ώρες ραδιοφωνικού χρόνου προς υποστήριξη της οικονομικής πολιτικής του “New Deal” προκαλώντας την αγανάκτηση των κάθε λογής αντιπάλων της.

Στη περίπτωση της Σοβιετικής Ένωσης τα πράγματα εξελίχθηκαν με πιο αργούς ρυθμούς, αλλά προς την ίδια κατεύθυνση με τις χώρες της Δύσης. Τα πρώτα εκείνα χρόνια εμφάνισης του ραδιοφώνου, ο Λένιν είχε χαρακτηρίσει το νέο μέσο ως “*εφημερίδα χωρίς χαρτί και χωρίς αποστάσεις.*”³⁸ Πράγματι αν με τον έντυπο τύπο, τον οποίον τόσο καλά γνώριζαν και χρησιμοποιούσαν οι Μπολσεβίκοι, η πολιτική τους μπορούσε να φτάσει σε ένα ευρύ κοινό, με την ύπαρξη του ραδιοφώνου αυτή μπορούσε να αγγίξει κυριολεκτικά τους πάντες. Η γραμμή του Κόμματος θα μπορούσε εύκολα να φτάνει στα σπίτια, τους χώρους δουλειάς και την ιδιωτική ζωή των σοβιετικών πολιτών.³⁹ Το ραδιόφωνο αποτελούσε το μόνο μέσο το οποίο θα μπορούσε να ενώσει τους ακροατές από τη Πετρούπολη ως και το Βλαδιβοστόκ,⁴⁰ παραβλέποντας τις τεράστιες αποστάσεις της αχανούς χώρας, το πλήθος των διαφορετικών εθνοτήτων και πολιτισμών, αλλά και των ανυπέρβλητων εμποδίων όπως τα υψηλά ποσοστά αναλφαβητισμού, κληρονομιά του προηγούμενου τσαρικού καθεστώτος. Παρά τις όποιες προσπάθειες, το ραδιόφωνο στην προπολεμική ΕΣΣΔ δεν είχε τη θέση που είχε στις αναπτυγμένες χώρες της Δύσης. Μια βασική διαφορά ήταν ο εξαιρετικά περιορισμένος αριθμός δεκτών, οι οποίοι αποτελούσαν για πολλά χρόνια είδος πολυτελείας για τους σοβιετικούς. Επίσης και για λόγους καλύτερου ελέγχου ροής της πληροφορίας, ελάχιστοι ήταν εκείνη της εποχής οι διαθέσιμοι ασύρματοι δέκτες. Ο μέσος σοβιετικός πολίτης το πιο πιθανό να ερχόταν σε επαφή με κάποιο ραδιοφωνικό μήνυμα ή ομιλία σε κάποιο δημόσιο χώρο, μέσω εγκατεστημένων ηχείων που έκαναν χρήση του εκτενούς καλωδιακού δικτύου της χώρας.

1.3 Η μάχη των αιθέρων! Ψυχρός πόλεμος και ραδιόφωνο.

Η ανακάλυψη των βραχέων κυμάτων έδωσε τη δυνατότητα για εκπομπές παγκόσμιας πλέων εμβέλειας, αν και ακόμα δεν ήταν εξασφαλισμένη η αξιοπιστία αυτών, όσον αφορά την απόδοση και τη ποιότητα της υπηρεσίας.⁴¹ Σε ένα τεταμένο προπολεμικό περιβάλλον, όπως αυτό του

³⁸ B. Trinkner, ό.π., σελ. 11

³⁹ B. Trinkner, ό.π., σελ. 2

⁴⁰ B. Trinkner, ό.π., σελ. 8

⁴¹ J. Wood, *History of International Broadcasting*. London : Peter Peregrinus Ltd, 1992, σελ. 2

δεύτερου μισού της δεκαετίας του '30, δίνονται τα πρώτα δείγματα γραφής μιας άτυπης μα υπαρκτής μάχης για την κυριαρχία στους ραδιοφωνικούς αιθέρες. Σε αυτή τη “μάχη”, που θα κρατήσει ουσιαστικά έως και το τέλος του ψυχρού πολέμου, τέλη της δεκαετίας του '80, θα πρωταγωνιστήσουν νέες ραδιοφωνικές δομές που θα οργανωθούν και θα στελεχωθούν ακριβώς για αυτόν τον σκοπό. Την εκπομπή σε ένα προσεκτικά στοχευμένο ακροατήριο το οποίο βρίσκεται εκτός συνόρων, σε περιοχές που είναι εν δυνάμει εχθρικά προσκείμενες προς την χώρα που διεξάγει την εκπομπή. Ίσως η πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι αυτή της ίδρυσης της **Διεθνούς Υπηρεσίας του BBC**, η οποία άρχισε να εκπέμπει προγράμματα στον Αραβικό κόσμο από το 1936. Ο πόλεμος της προπαγάνδας μέσω των διεθνών εκπομπών θα ανθίσει τα χρόνια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, όπου όλες οι εμπλεκόμενες πλευρές θα δουν το ραδιόφωνο ως ένα ισχυρό και αποτελεσματικό όπλο.^{42 43}

Η λήξη του πολέμου το καλοκαίρι του 1945 θα βρει τον πλανήτη να μετράει στη κυριολεξία τις πληγές του. Η μεγαλύτερη σύγκρουση στην, ως τώρα, ιστορία της ανθρωπότητας, εκτός από τις ανυπολόγιστες καταστροφές (ειδικά στην Ευρώπη και την ΝΑ Ασία) και τους περίπου 70 εκ. νεκρούς που άφησε πίσω της, θα ήταν αδύνατο να μη προκαλούσε και πολύ σημαντικές, δομικές θα λέγαμε, αλλαγές σε όλους ανεξαιρέτως τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Είναι τέτοια η δυναμική των νέων δεδομένων,⁴⁴ ώστε η διαμόρφωση και η σύγκρουση τελικά δύο διακριτών πολιτικά και οικονομικά αντίπαλων στρατοπέδων φαντάζει αναπόφευκτη. Για τα επόμενα 40 τουλάχιστον χρόνια, οτιδήποτε και αν συμβεί στο κόσμο, θα εξετάζεται μέσα από το πρίσμα αυτής της ιδιότυπης σύγκρουσης. Η πολιτική και κοινωνική ζωή, ο πολιτισμός, ο αθλητισμός και οι επιστήμες θα αποτελέσουν πεδία ανοιχτής και διαρκούς αντιπαράθεσης ανάμεσα στις δύο πλευρές. Το ραδιόφωνο, ως το κυρίαρχο μέσο ενημέρωσης της εποχής, θα έχει φυσικά την δική του ξεχωριστή συμμετοχή στο ψυχροπολεμικό σκηνικό.

⁴² **J. Wood**, ό.π., σελ. 4

⁴³ Σχετικά με το ραδιόφωνο κατά τη περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου θα αναφερθούμε πιο συγκεκριμένα στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας μας.

⁴⁴ Η συμβολή και ο ρόλος της ΕΣΣΔ και του Κόκκινου στρατού στον αγώνα για τη συντριβή του φασισμού, αλλά και η ίδια η σύνθεση των δυνάμεων που ύψωσαν τη σημαία της αντίστασης στις κατεχόμενες από τον άξονα χώρες, είχαν ως αποτέλεσμα την μεγάλη αύξηση του κύρους των τελευταίων. Με το αίμα τους είχαν κερδίσει το σεβασμό των λαών όλου του κόσμου, αλλάζοντας τους πολιτικούς συσχετισμούς που επικρατούσαν ως τότε στο κόσμο. Η κουρασμένη και επίσης πληγωμένη από την πολεμική προσπάθεια Μεγάλη Βρετανία, όσο και αν το επιθυμεί, αδυνατεί να επιτελέσει τον ρόλο που είχε πριν τον πόλεμο. Η Βρετανική Αυτοκρατορία σύντομα θα αποτελεί παρελθόν και οι πύλαι ποτέ αποικίες της θα γίνουν ανεξάρτητα και σε κάποιες περιπτώσεις ισχυρά κράτη. Η αλλαγή σκυτάλης και η αναβάθμιση των ΗΠΑ ως την ισχυρότερη και σημαντικότερη οικονομία στον πλανήτη είναι γεγονός. Με την αθρόα δε ροή αμερικανικών κεφαλαίων, μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ, με σκοπό την ανοικοδόμηση της Ευρώπης και ειδικότερα της κατεστραμμένης από τον πόλεμο Γερμανίας, η επιρροή των ΗΠΑ θα αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε αυτές να θεωρούνται η κορυφαία ηγεμονική πολιτική δύναμη του κόσμου.

Η πολιτική της ανάσχεσης που έχει εισάγει το δόγμα Τρούμαν, θα βρει τη ραδιοφωνική της έκφραση στις εκπομπές που πραγματοποιούσαν ραδιοσταθμοί δυτικής προέλευσης προς τις χώρες που βρίσκονταν πέρα από το “σιδηρούν παραπέτασμα”. Αιχμή του δόρατος της συγκεκριμένης πολιτικής θα είναι δύο αμερικάνικοι ραδιοσταθμοί με έδρα το Μόναχο της Δυτικής Γερμανίας. Οι συγκεκριμένοι σταθμοί θα φέρουν τα συμβολικά ονόματα **Radio Free Europe** και **Radio Liberty** και αποτελούν μοναδική περίπτωση στα ραδιοφωνικά χρονικά. Ενώ παραδοσιακά, οι κυβερνήσεις χρηματοδοτούσαν τις διεθνείς ραδιοφωνικές υπηρεσίες της χώρας τους, για να προωθήσουν τα δικά τους γεωπολιτικά συμφέροντα και να πείσουν τον ξένο κοινό για την ανωτερότητα του δικού τους συστήματος, οι δύο αυτοί “ραδιοσταθμοί της ελευθερίας” είχαν ως στόχο όχι την ενημέρωση των ακροατών τους, αλλά τον “ειρηνικό θάνατο” του κομμουνιστικού συστήματος!⁴⁵

Τα Radio Free Europe και Radio Liberty αποτελούσαν εξάλλου δύο πολύ κρίσιμα στοιχεία των πρώιμων παράνομων δραστηριοτήτων της CIA, που είχαν στο στόχαστρο τους την ΕΣΣΔ και τις Λαϊκές Δημοκρατίες της Ανατολικής Ευρώπης.⁴⁶ Η χωρίς διπλωματικούς περιορισμούς προπαγάνδα, φαίνεται να απουσιάζει στην περίπτωση του ραδιοσταθμού **Voice of America**, σταθμός ο οποίος είχε ιδρυθεί τα χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και συνεχίζει να λειτουργεί ως τις μέρες μάς αποτελώντας την επίσημη διεθνή φωνή των ΗΠΑ. Εδώ το βάρος έχει δοθεί στη προβολή του δυτικού τρόπου ζωής και της αμερικανικής κουλτούρας, με προοπτική την ευρεία εξοικείωση των ακροατών με την πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική πραγματικότητα της άλλης πλευράς του Ατλαντικού.



⁴⁵ A. Puddington, *Broadcasting Freedom: The Cold War Triumph of Radio Free Europe and Radio Liberty*. Lexington, Kentucky: University Press of Kentucky, 2000, preface.

⁴⁶ R. Cummings, *Cold War Radio: The Dangerous History of American Broadcasting in Europe, 1950-1989*. London : McFarland & Company, 2009, σελ. 2

Χωρίς να είναι εύκολο να προσεγγίσουμε με ακρίβεια το αντίκτυπο που είχε όλη αυτή η δραστηριότητα στο εσωτερικό των χωρών του ανατολικού μπλοκ, μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι οι συγκεκριμένες εκπομπές υπήρξαν αρκετά δημοφιλείς⁴⁷ στους λαούς αυτών. Σε ορισμένες περιπτώσεις (όπως στην Ουγγαρία το 1956 ή στην “άνοιξη” της Πράγας το 1968) μπορεί να υποδαύλισαν γεγονότα και καταστάσεις. Τις περισσότερες φορές όμως τα κίνητρα των ακροατών φαίνεται να είναι το αίσθημα έλλειψης πολύπλευρης ενημέρωσης, η περιέργεια για το τί λέει ο “αντίπαλος” ή ακόμα συχνότερα η δυνατότητα πρόσβασης σε διαφορετικά διάσημα είδη μουσικής όπως η Jazz, τα Blues και μετέπειτα το Rock n Roll, είδη τα οποία απουσιάζουν από το ραδιοφωνικό πρόγραμμα των ανατολικών σταθμών που επιμένουν στην κλασσική μουσική και την όπερα! Εδώ ας μη ξεχνάμε ότι η μουσική ήταν και παραμένει ο κύριος λόγος για να ακούσει κάποιος ραδιόφωνο. Όλα τα παραπάνω φυσικά μόνο αδιάφορες δεν άφηναν τις κυβερνήσεις των σοσιαλιστικών χωρών, που κατά κύριο λόγο προσπαθούσαν να μπλοκάρουν τις “εχθρικές φωνές” εκπέμποντας παράσιτα στο ίδιο μήκος κύματος. Όσον αφορά το ζήτημα του περιεχομένου σε μια προσπάθεια να αποτρέψουν την ακρόαση δυτικών σταθμών, οι Σοβιετικές αρχές προχώρησαν σε ραδιοφωνική μεταρρύθμιση με στοχο να παρέχουν στους ακροατές το είδος προγράμματος που πίστευαν ότι αυτοί ήθελαν.⁴⁸ Οι περιπέτειες του ραδιοφώνου τα χρόνια του ψυχρού πολέμου θα κεντρίσουν και με το παραπάνω το ενδιαφέρον των συγγραφέων (ακαδημαϊκών και μη) αφήνοντας πίσω μια εκτενή βιβλιογραφία. Δε μπορούμε να ισχυριστούμε όμως, ότι το ίδιο συμβαίνει και με άλλα εξίσου ενδιαφέροντα ζητήματα που αφορούν το ίδιο το μέσο, την εξέλιξη του και τη θέση του σε ένα κόσμο που αλλάζει με ρυθμούς που άλλοτε θα φάνταζαν αδιανόητοι.

Αν στο πεδίο της πολιτικής ο **ψυχρός πόλεμος** είναι το γεγονός που χαρακτηρίζει το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, στο πεδίο της τεχνολογίας αλλά και του πολιτισμού αυτό είναι η **εμφάνιση της τηλεόρασης**. Με μια διαδρομή εξάπλωσης παρόμοια με αυτή του ραδιοφώνου η τηλεόραση θα εισβάλει στα σπίτια των ανθρώπων και με τη δύναμη της εικόνας θα ορίσει εκ νέου έννοιες όπως η οικιακή ψυχαγωγία, η μαζική κουλτούρα και η ενημέρωση. Πολλοί ήταν αυτοί που έσπευσαν να προδικάσουν το τέλος του ραδιοφώνου, αφού θα ήταν αδύνατο να ανταγωνιστεί την τηλεόραση. Η συνέχεια δε θα λέγαμε ότι τους δίκαιωσε. Το ραδιόφωνο όπως έκανε και στο παρελθόν, θα δείξει μεγάλη ευελιξία και προσαρμοστικότητα στα νέα δεδομένα.

⁴⁷ Το 1972 π.χ. οι ακροατές του **VOA** ανέρχονταν στο 15% του πληθυσμού της ΕΣΣΔ με το **BBC** να σημειώνει ακροαματικότητες της τάξης του 5-10% και την **Deutsche Welle** 2-5%.

⁴⁸ **B. Trinkner**, ό.π., σελ. 75

Η **εφεύρεση του τρανζίστορ** τη δεκαετία του 1950 θα είναι καταλυτικής σημασίας και θα φέρει πραγματική επανάσταση στη διάδοση και τη χρήση του μέσου. Το μέγεθος των συσκευών θα μειωθεί δραματικά και πολύ σύντομα οι αγορές θα πλημμυρίσουν με τα νέα φορητά και ευέλικτα “τρανζιστοράκια”. Στις διακοπές, στη δουλειά, στην οδήγηση, στο σπίτι, το ραδιόφωνο θα γίνει ο καλύτερος σύντροφος των ανθρώπων αφού θα μπορεί να τους ακολουθεί κυριολεκτικά παντού. Ο συνδυασμός αυτής της τεχνολογικής εξέλιξης με την έκρηξη του **Rock n Roll** αρχικά αλλά και της **Pop** αργότερα θα κρατήσει το ραδιόφωνο στη κορυφή των προτιμήσεων του κοινού. Την ίδια στιγμή το κόστος των συσκευών θα μειωθεί και αυτές θα γίνουν προσιτές σε εκατομμύρια κατοίκους του αναπτυσσόμενου κόσμου.^{49 50}

Στο πεδίο του ανταγωνισμού με τη τηλεόραση, παραδόξως, η έλλειψη εικόνας κατέληξε να αποτελεί ένα από τα προτερήματα του ραδιοφώνου. Σε αντίθεση με την τηλεόραση όπου η εικόνα εμποδίζει την φαντασία μας και αναστέλλει την ικανότητα μας να σκεφτόμαστε, το ραδιόφωνο μας δίνει την ελευθερία και το δικαίωμα να ερμηνεύουμε με το δικό μας τρόπο αυτά που ακούμε,⁵¹ δίνοντας κατα κύριο λόγο πολύ μεγαλύτερη προσοχή από αυτή που δίνουμε όταν παρακολουθούμε ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα. Τις δεκαετίες που θα ακολουθήσουν έως και τις μέρες μας, οι εξελίξεις θα είναι ραγδαίες για μέσα όπως η τηλεόραση. Ακολουθώντας τις κυρίαρχες κοινωνικές και οικονομικές τάσεις οι τηλεοπτικές συχνότητες θα συγκεντρωθούν σε ολοένα και λιγότερα χέρια και η εμπορευματοποίηση θα αποτελεί τον κανόνα της λειτουργίας των τηλεοπτικών σταθμών. Η ποιότητα δε των προγραμμάτων, ψυχαγωγικών και ενημερωτικών, θα υποβαθμιστεί σε αξιοσημείωτο βαθμό, ενώ δε θα λείψουν και φαινόμενα εκφυλισμού και πολιτισμικής παρακμής.

Το ραδιόφωνο από την άλλη πλευρά φαίνεται λίγο μόνο να επηρεάζεται από όσα αναφέραμε. Κρατώντας από τη φύση του χαμηλούς τόνους, θα συνεχίσει να είναι απαραίτητο για την έγκαιρη και έγκυρη κάλυψη των γεγονότων σε κάθε γωνιά του κόσμου, παρέχοντας στους ακροατές την ελευθερία να κάνουν τις δικές τους προσωπικές επιλογές από μια ευρεία και αυξανόμενη γκάμα επιλογών.⁵² Εξάλλου τα εργαλεία και οι δυνατότητες που δίνει η σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία και το διαδίκτυο έχουν δώσει ήδη σημαντικά και άκρως ενθαρρυντικά δείγματα γραφής τόσο στο τομέα της παραδοσιακής ραδιοφωνίας (βλ. διαδικτυακό ραδιόφωνο, podcasts, DAB -Digital Audio Broadcasting-) αλλά και γενικότερα σε αυτό που περιγράψαμε και στη αρχή του κεφαλαίου ως δημόσια εκπομπή περιεχομένου!

⁴⁹ **G. Price**, “*The second half century (1945 - 1995)*”. The Unesco Courier, Φεβρουάριος 1994. σελ. 22-27

⁵⁰ Το **τρανζίστορ** έφερε καινούρια πλήθη ακροατών. Σε μεγάλες περιοχές του πλανήτη όπως η υποσαχάρια Αφρική, η Κίνα και η Ινδία η εξάπλωση του ραδιοφώνου υπήρξε εντυπωσιακή. Σε διάστημα περίπου 20 ετών από 2.5 εκ δεκτες φτάσαμε στα 90 εκ.

⁵¹ **B. Einadi & A. Rifaat**, “*Month by month*”, The Unesco Courier, Φεβρουάριος 1994. σελ. 11

⁵² **B. Einadi & A. Rifaat**, ό.π.

1.4 Μικρή ιστορία της Ελληνικής ραδιοφωνίας.

Το ταξίδι της Ελληνικής ραδιοφωνίας θα ξεκινήσει με μικρή καθυστέρηση και ως είθισται στη χώρα μας θα χρειαστεί αρκετός καιρός έτσι ώστε να γίνει αποδεκτή και κατανοητή η σημασία του από το επίσημο κράτος. Την εισαγωγή της ασύρματης τεχνολογίας στην Ελλάδα θα την πραγματοποιήσει το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό, το οποίο το 1924 τοποθέτησε ασυρμάτους σε τρία θωρηκτά πλοία, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα είχε εγκαταστήσει τον πρώτο σταθμό ασυρμάτου στον Βοτανικό.⁵³ Ο πρώτος όμως ραδιοφωνικός σταθμός της Ελλάδας, αλλά και των Βαλκανίων, εξέπεμψε κατά τη διάρκεια της 3ης Διεθνούς Εκθέσεως Θεσσαλονίκης το 1928, έπειτα από πρωτοβουλία του ηλεκτρολόγου μηχανικού **Χρήστου Τσιγγιρίδη**. Ο Τσιγγιρίδης, ο οποίος είχε σπουδάσει στη Στουτγάρδη της Γερμανίας, πειραματιζόταν ήδη για κάποια χρόνια στο εργαστήριο του σπιτιού του με τη νέα αυτή τεχνολογία. Δικό του κατόρθωμα, εκτός των άλλων, είναι και η πρώτη ασύρματη εκπομπή, την 25^η Μαρτίου 1926, η οποία είχε μόλις 2 ακροατές! Ο ένας ήταν ο φίλος του καθηγητής φυσικής Ηλίας Αποστόλου, στην περιοχή της πλατείας Ιπποδρομίου και ο άλλος ήταν ο πλοίαρχος Άντονι Ράντισον του πλοίου "Κούν Ανν" στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης.⁵⁴



Εικ. 5: Ο Τσιγγιρίδης και οι συνεργάτες του μπροστά στο στούντιο του πρώτου ραδιοφωνικού σταθμού της Ελλάδας, που λειτουργούσε στον χώρο της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης, το 1928.

(Πηγή: <https://www.thessalonikiartsandculture.gr/>)

⁵³ Ν. Πυλάβιος. (1978). 1938-1978: 40 ΧΡΟΝΙΑ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ [Online]. Διαθέσιμο σε: [Αφιέρωμα από το Αρχείο της ΕΡΤ για τα 80 χρόνια Ελληνικής Ραδιοφωνίας](#) [Ανακτήθηκε: 16 Ιουλ. 2020].

⁵⁴ "Χρίστος Τσιγγιρίδης". Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια. [Online]. Διαθέσιμο σε: [Χρίστος Τσιγγιρίδης](#) [Ανακτήθηκε: 14 Σεπτ. 2020].

Τα επόμενα χρόνια θα προσπαθήσει να πάρει άδεια διαρκούς λειτουργίας για το ραδιοσταθμό του, χωρίς όμως επιτυχία αφού το τότε νομικό πλαίσιο δε το επέτρεπε. Ο Τσιγγιρίδης παρόλα αυτά θα συνεχίσει τη λειτουργία του πομπού του με έσοδα κυρίως από τις διαφημίσεις, αν και αυτή θα περιοριστεί σε λίγες μόνο ημέρες ετησίως κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της ΔΕΘ. Στην ιδιωτική πρωτοβουλία και στο μεράκι κάποιων ερασιτεχνών οφείλεται και η πρώτη ραδιοφωνική εκπομπή στη περιοχή της πρωτεύουσας. Ήταν 14 Ιανουαρίου του 1930 όταν από την αίθουσα του φιλολογικού συλλόγου “Παρνασσός” στην πλατεία Καρύτση ακούστηκε η φωνή “Εδώ ραδιοφωνικός σταθμός Παρνασσού, ρυθμίσατε τον δέκτη σας...”⁵⁵

Την ίδια περίοδο ξεκινάει και η διαβούλευση για την ίδρυση και εγκατάσταση ενός επαγγελματικού δημόσιου ραδιοφωνικού σταθμού. Το 1929 προκηρύσσεται για αυτόν τον λόγο διαγωνισμός, τον οποίον κερδίζει ο Α. Δημητριάδης, που αναλαμβάνει να υλοποιήσει το έργο. Η αμοιβή του θα είναι 1 δραχμή την ημέρα από κάθε κάτοχο ραδιοφωνικού δέκτη. Όλα όμως θα παγώσουν πριν καν αρχίσουν, αφού ο Δημητριάδης κηρύσσεται έκπτωτος (!) από τη κυβέρνηση Βενιζέλου, η οποία αναθέτει χωρίς διαγωνισμό στην εταιρεία Durham⁵⁶ την προμήθεια, εγκατάσταση και εκμετάλλευση ραδιοφωνικών σταθμών στην Ελλάδα.⁵⁷ Το ασαφές νομικό πλαίσιο, η γραφειοκρατία και η μη τήρηση του χρονοδιαγράμματος⁵⁸ θα βάλουν φρένο για κάποια χρόνια ακόμα στη πραγματοποίηση του έργου. Τελικώς όλα είναι έτοιμα και την 25^η Μαρτίου 1938 ο σταθμός θα εγκαινιάσει την λειτουργία του μεταδίδοντας το μήνυμα του βασιλιά Γεώργιου Β΄ για την εθνική επέτειο. Η επίσημη όμως έναρξη του προγράμματος θα γίνει μερικούς μήνες αργότερα στις 21 Μαΐου. Την ευθύνη για την λειτουργία του σταθμού θα φέρει ο νεοϊδρυθείς κρατικός φορέας της **Υπηρεσίας Ραδιοφωνικών Εκπομπών (ΥΡΕ)**. Παρά τις περιορισμένες δυνατότητες του καιρού εκείνου,⁵⁹ τα πρώτα βήματα της Ελληνικής ραδιοφωνίας μπορούν να χαρακτηριστούν

⁵⁵ Ν. Πιλάβιος, ό.π

⁵⁶ Η Durham σύντομα θα έρθει σε συμφωνία με την γερμανική Telefunken, η οποία θα είναι τελικά και η εταιρία που θα υλοποιήσει τη εγκατάσταση του πρώτου ραδιοφωνικού σταθμού.

⁵⁷ Μ. Γάτσιου, “Ραδιόφωνο και ελληνική ραδιοφωνία: Μιά ιστορία από το παρόν και το μέλλον”. Δ.Ε., Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής, ΤΕΙ Κρήτης, Ρέθυμνο, 2010, σελ 37.

⁵⁸ Σε συνέντευξή του ο παλιός ραδιοφωνικός παραγωγός Τζων Βεϊνόγλου αναφέρει χαρακτηριστικά “...Τα μηχανήματα έφτασαν στον Πειραιά τον Γενάρη του 37, αλλά καθυστέρησαν και κάθησαν εκεί στο τελωνείο έναν ολόκληρο χρόνο επειδή οι κεντρικές εγκαταστάσεις στο Ζάππειο και στα Λιόσια δεν ήταν ακόμη έτοιμες...”

⁵⁹ Η Αφροδίτη Λαουτάρη, πρώτη εκφωνήτρια του ραδιοφωνικού σταθμού Αθηνών, παραθέτει σε συνέντευξη της χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες που υπήρχαν εκείνον το καιρό. Το μοναδικό πρόγραμμα μεταδίδεται σπαστά το για δύο ώρες το μεσημέρι και από το απόγευμα έως την νύχτα, έχοντας συνολική διάρκεια 8-9 ώρες. Η διαθέσιμη δισκοθήκη του σταθμού αριθμούσε περίπου 1000 δίσκους γραμμοφώνου από τους οποίους ένας μεγάλος αριθμός ήταν δίσκοι κλασικής μουσικής, ενώ η υπηρεσία απασχολούσε γύρω στους 50 με 60 υπαλλήλους.

από τον μεγάλο ενθουσιασμό του ολιγάριθμου⁶⁰ κοινού, αλλά και την αφοσίωση και το μεράκι των πρώτων εργαζομένων που θα πλαισιώσουν την λειτουργία του.

Η είσοδος της Ελλάδας στη δίνη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου θα περάσει στη συλλογική μνήμη του λαού μας μέσα από τη φωνή του **Κώστα Σταυρόπουλου**. *“Εδώ ραδιοφωνικός σταθμός Αθηνών. Μεταδίδουμε το πρώτο έκτακτο ανακοινωθέν του Ελληνικού γενικού στρατηγείου. Αι ιταλικαί στρατιωτικάί δυνάμεις προσβάλλουν από τις 05:30 πρωινής της σήμερον τα ημέτερα τμήματα προκαλύψεως της ελληνοαλβανικής μεθορίου. Αι ημέτεραι δυνάμεις αμύνονται του Πατρίου εδάφους.”* Η φωνή του Σταυρόπουλου ακούγεται και στο τελευταίο ανακοινωθέν του ραδιοφωνικού σταθμού Αθηνών,⁶¹ πριν την είσοδο των Γερμανών στη πόλη. Η ελληνική ραδιοφωνία από δω και στο εξής θα συνοδεύει και θα καταγράφει για δεκαετίες, όλες τις μικρές και μεγάλες στιγμές της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ιστορίας αυτού του τόπου.

Την περίοδο της κατοχής το ελληνικό ραδιόφωνο παύει ουσιαστικά τη λειτουργία του. Ο σταθμός του Ζαπείου θα περάσει κάτω από το πλήρη έλεγχο των δυνάμεων κατοχής. Το ίδιο θα γίνει και με τους ραδιοφωνικούς δέκτες των κατοίκων οι οποίοι θα σφραγιστούν, έτσι ώστε να μπορούν να ακούσουν μόνο τον κατοχικό ραδιοφωνικό σταθμό Αθηνών. Παρά τα μέτρα καταστολής και την τρομοκρατία των αρχών, ο κόσμος θα βρει τρόπους να ακούει παράνομα τους σταθμούς των Συμμάχων⁶² και να ενημερώνεται για τη έκβαση του πολέμου. Σε κάποιες περιπτώσεις οι Έλληνες εργαζόμενοι του σταθμού θα καταφέρουν να μεταδώσουν περιεχόμενο (π.χ μουσική),⁶³ απαγορευμένο από τη γερμανική διοίκηση με σκοπό να τονώσουν έστω και με αυτόν τον τρόπο το ηθικό των ακροατών. Κατά την αποχώρησή τους τα στρατεύματα κατοχής θα επιχειρήσουν να καταστρέψουν τον πομπό των Λιοσίων, χωρίς όμως να το επιτύχουν, αφού η έγκαιρη παρέμβαση των εργαζομένων θα σώσει τον πομπό και θα εξασφαλίσει τη συνέχεια της λειτουργίας του ελεύθερου πλέον σταθμού.⁶⁴

⁶⁰ Ο αριθμός των συνδρομητών παραμονές του ελληνοϊταλικού πολέμου υπολογίζεται στις 66 χιλιάδες. Ο αριθμός αυτός θα αυξηθεί κατακόρυφα τα χρόνια μετά τον πόλεμο ξεπερνώντας τις 200 χιλιάδες το 1950.

⁶¹ Σύμφωνα με μαρτυρίες ραδιοφωνικών παραγωγών της εποχής, όπως ο Γ. Καρτέρ και ο Τζ. Βεϊνόγλου, τα δύο πολύ γνωστά αυτά τεκμήρια ηχογραφήθηκαν μεταπολεμικά από τον Κώστα Σταυρόπουλο. Αρχικός εκφωνητής υπηρξε ο **Μίνως Ανδρουλιδάκης**.

⁶² Πρόκειται κυρίως για τους σταθμούς του Καΐρου, της Μόσχας αλλά και της ελληνικής υπηρεσίας του BBC, η οποία εξέπεμπε από το Λονδίνο.

⁶³ Τα παρακάτω αναφέρει ο μουσικοσυνθέτης **Μίμης Πλέσσας**, πιανίστας τότε της ορχήστρας της ραδιοφωνίας, σε συνέντευξη που παραχώρησε στην εκπομπή *Μηχανή του Χρόνου*. Διαθέσιμο σε: [13Φεβ2015 - Η Μηχανή του χρόνου - Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑΣ](#)

⁶⁴ Κομβική ήταν η συμβολή του αυστριακού υπεύθυνου της ραδιοφωνίας **Έβερχαρντ Βίχενμπαχ**, ο οποίος προειδοποίησε εγκαίρως τους υφισταμένους του για τα σχέδια των γερμανών. Ο Βίχενμπαχ, ο οποίος κατά τη διάρκεια της κατοχής είχε κρατήσει πολύ φιλική στάση απέναντι στο προσωπικό του σταθμού, θα εγκατασταθεί μεταπολεμικά μόνιμα στη Ελλάδα και θα δουλέψει ως ηχολήπτης της ΕΙΡ.

Το 1945 ιδρύεται το **Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας (Ε.Ι.Ρ)** και αναλαμβάνει την ευθύνη της λειτουργίας του σταθμού. Η δεκαετία του 1950 θα είναι κομβική για το μέλλον της ελληνικής ραδιοφωνίας. Σημαντικές και γενναίες ενέργειες σε όλα τα επίπεδα θα αλλάξουν μια για πάντα το πρόσωπο της υπηρεσίας. Το 1950 διορίζεται διευθυντής ο Στρατηγός *Χριστόδουλος Τσιγάντες* και την ίδια περίοδο ιδρύονται οι πρώτοι περιφερειακοί σταθμοί σε Θεσσαλονίκη, Χανιά, Κομοτηνή και μερικά χρόνια αργότερα στη Κέρκυρα. Θα οργανωθούν επίσης από την Ε.Ι.Ρ. σχολές τεχνικών, ρυθμιστών ήχου και παραγωγών ραδιοφώνου.⁶⁵ Το 1952 θα ιδρυθεί το **Δεύτερο πρόγραμμα** που θα δώσει βάρος στην ενημέρωση του κοινού με ειδήσεις, ρεπορτάζ και ζωντανές εκπομπές, ενώ στις 19 Σεπτεμβρίου 1954 θα κάνει πρεμιέρα και το **Τρίτο πρόγραμμα** με έμφαση στη κλασική μουσική, τις εκπομπές λόγου, το θέατρο και τη λογοτεχνία. Το Τρίτο πρόγραμμα τα χρόνια της μεταπολίτευσης, κάτω από την διεύθυνση και καθοδήγηση του μεγάλου *Μάνου Χατζιδάκι*, θα συγκρουστεί με τις ως τότε κραταιές αντιλήψεις και **θα εισάγει νέα πρότυπα**, τόσο όσον αφορά την λειτουργία ενός σταθμού όσο και την αισθητική του προγράμματος του. Ο Χατζιδάκις μέσω του Τρίτου προγράμματος θα συμβάλλει καθοριστικά στη διάδοση αποκλεισμένων, ως τότε, μουσικών ρευμάτων όπως το ρεμπέτικο, θα δώσει βήμα σε νέους καλλιτέχνες και θα διαμορφώσει την αντίληψη που έχουμε στις μέρες μας για τη σύγχρονη Ελληνική μουσική.

Η κληρονομιά της Ελληνικής ραδιοφωνίας είναι πραγματικά σπουδαία. Τις δεκαετίες μετά τον πόλεμο και πριν την εμφάνιση της τηλεόρασης, το ραδιόφωνο αποτελεί το κύριο μέσο ενημέρωσης και ψυχαγωγίας και μέσα από τις συχνότητες των προγραμμάτων του, θα καταφέρει να ανταποκριθεί και με το παραπάνω στην αποστολή του. Στο επίκεντρο αυτής της προσπάθειας βρίσκονται φυσικά οι ίδιοι οι άνθρωποι του ραδιοφώνου, οι τεχνικοί, οι παραγωγοί, οι διοικητικοί, αλλά και το πλήθος ανωνύμων και επωνύμων συντελεστών που θα πλαισιώσουν τις εκπομπές του. Το κατώφλι του ραδιοθάλαμου του Ζαππείου θα περάσουν μερικές από τις σημαντικότερες προσωπικότητες των γραμμάτων και των τεχνών, άνθρωποι του θεάτρου και της μεγάλης οθόνης. Ενδεικτικά να αναφέρουμε τα ονόματα των *Δημήτρη Χόρν*, *Έλλης Λαμπέτη*, *Κατίνας Παζινού*, *Αλέκου Μινωτή*, *Ντίνου Ηλιόπουλου* ή των πιο διάσημων ηθοποιών της εποχής όπως της *Αλίκης Βουγιουκλάκη* και του *Δημήτρη Παπαμιχαήλ*. Ως ραδιοφωνικοί παραγωγοί θα υπηρετήσουν εμβληματικές μορφές του ελληνικού πολιτισμού όπως οι *Οδυσσέας Ελύτης*, *Μάριος Πλωρίτης*, *Κάρολος Κουν*, *Δημήτρης Μυράτ*, *Νίκος Γκάτσος* και τόσοι άλλοι αφήνοντας ανεξίτηλο το στίγμα τους.

Με μεγάλη νοσταλγία και αγάπη, ακόμα και μετά από δεκαετίες, θυμούνται ακροατές και συντελεστές μερικές από τις ραδιοφωνικές εκπομπές του καιρού εκείνου. Εκπομπές όπως “Το

⁶⁵ **Μ. Γάτσιου, ό.π.**, σελ 47

θέατρο στο μικρόφωνο” του **Αχιλλέα Μαμάκη** ή “*Το θέατρο της Δευτέρας*” υπήρξαν ιδιαίτερα δημοφιλείς, ενώ εξίσου μεγάλη επιτυχία γνώριζαν και ραδιοφωνικά έργα, τα οποία μεταδιδόντουσαν σε συνέχειες, με το κοινό να ταυτίζεται πολλές φορές με τους πρωταγωνιστές τους. Ιδιαίτερη θέση στη ραδιοφωνική μας ιστορία κατέχει η εκπομπή, “*Η ώρα του παιδιού*” της **Αντιγόνης Μεταξά**, γνωστής και ως “Θεία Λένα”, η αγαπημένη των παιδιών για 25 και πλέον έτη.



Εικ. 6: Οι ηθοποιοί **Αχιλλέας Μαμάκης** και **Μαρίκα Κοτοπούλη** σε ραδιοθάλαμο του Ζαπείου για την εκπομπή “*Το θέατρο στο μικρόφωνο*”. Δεκαετία 1950. (Πηγή: Αρχείο ΕΡΤ, <https://archive.ert.gr/>)

Οι **αθλητικές διοργανώσεις** θα ζωντανέψουν και αυτές μέσα από τη ραδιοφωνική συχνότητα, μεταφέροντας την ατμόσφαιρα της κερκίδας και τις προσπάθειες των θρύλων των γηπέδων μέσα στα σπίτια των ακροατών, οι οποίοι άκουγαν με μεγάλη αγωνία την εξέλιξη των αγώνων. Στιγμές θριάμβου, όπως η κατάκτηση του Κυπέλλου Κυπελλούχων Ευρώπης από την ομάδα μπάσκετ της ΑΕΚ το 1968 ή η πορεία του Παναθηναϊκού προς τον τελικό του Γουέμπλεϊ, θα καταγραφούν στα ραδιοφωνικά μικρόφωνα, χαρίζοντας μας πολύτιμα ηχητικά τεκμήρια που θα σταθούν ισάξια δίπλα στις τόσες άλλες σπουδαίες στιγμές της σύγχρονης πολιτικής και πολιτιστικής ιστορίας μας!

Σε μια εποχή που κυριαρχεί πλέον η εικόνα, όπως συμβαίνει και στην Ελλάδα μετά την διάδοση της τηλεόρασης τα χρόνια της μεταπολίτευσης, το ραδιόφωνο θα αντισταθεί και θα προτάξει τις δικές του αρετές εξασφαλίζοντας το δικό του αφοσιωμένο ακροατήριο. Το **φαινόμενο της ραδιοπειρατείας**, το οποίο είχε κάνει ήδη την εμφάνιση του τις δεκαετίες του '60 και του '70, θα επεκταθεί ακόμα περισσότερο τη δεκαετία του '80 και θα φέρει σε επαφή το ελληνικό νεανικό ακροατήριο με νέα μουσικά ρεύματα. Κυρίως όμως θα εκπνεύσει αυτόν τον αέρα ελευθερίας που έλειπε από το επίσημο κρατικό ραδιόφωνο. Το ραδιοφωνικό τοπίο θα αλλάξει ριζικά τα τέλη της δεκαετίας του '80 με την ίδρυση του *Αθήνα 9,84* και του *Καναλιού 1 Πειραιά* και κυρίως στις αρχές της δεκαετίας του '90, όταν την αλλαγή του νομικού πλαισίου θα ακολουθήσει η ίδρυση εκατοντάδων **ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών**, οι οποίοι θα καλύψουν και τον πλέον απαιτητικό ακροατή. Την άνοιξη του ραδιοφώνου διαδέχτηκε μία περίοδος πειραματισμών και ανταγωνισμού. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι ιδιωτικοί σταθμοί, συνήθως οι ενημερωτικοί (μεταξύ τους ο Σκαΐ, ο Αντέννα και ο Flash), κατέγραφαν πολύ υψηλές ακροαματικότητες και ήταν έντονα πολιτικοποιημένοι. Ωστόσο, προς το τέλος της δεκαετίας, το ενδιαφέρον υποχώρησε προς όφελος των ψυχαγωγικών και αθλητικών σταθμών.⁶⁶ Τα τελευταία χρόνια και λόγω της οικονομικής κρίσης κέρδισε έδαφος το διαδικτυακό ραδιόφωνο, έχοντας συμμάχους το χαμηλό κόστος και την ευκολία λειτουργίας. Καταγράφονται ακόμη προσπάθειες, από συλλογικότητες ή από τους ίδιους τους εργαζόμενους σταθμών που έκλεισαν (πχ EPT Open), για τη λειτουργία **αυτοοργανωμένων ραδιοφωνικών σταθμών**, δίνοντας την δυνατότητα σε αρκετές περιπτώσεις να ακουστούν φωνές και απόψεις που δεν είχαν θέση στα μεγάλα εμπορικά ή κρατικά ραδιόφωνα.

⁶⁶ “**Ραδιόφωνο στην Ελλάδα**”. Βικιπαίδεια, *Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια [Online]*. Διαθέσιμο σε: [Ραδιόφωνο στην Ελλάδα](#) [Ανακτήθηκε: 17 Σεπτ. 2020].

Κεφ. II: Ηχητικά & Οπτικοακουστικά Αρχεία. Από την αναλογική στη ψηφιακή εποχή

“Recorded sound is a base of information and knowledge, the testimony of persons and societies; an intangible memory that will show future generations what we are”. ⁶⁷

2.1 Τα οπτικοακουστικά αρχεία. Η κοινή μας κληρονομιά.

Η αποδοχή και καθιέρωση του καινούριου σε οποιαδήποτε μορφή του, κοινωνική, επιστημονική ή τεχνολογική, αποτελεί μια μακρά διαδικασία διαπραγμάτευσης. Κάθε τι νέο που γεννιέται ως προϊόν της ανθρώπινης δραστηριότητας, διεκδικεί από την πρώτη στιγμή της εμφάνισής του το “δικαίωμα” να υπάρχει. “Συνομιλεί” και “διαπραγματεύεται” συνεχώς με την κοινωνία προσπαθώντας να την πείσει για την σημασία του, για την εν δυνάμει συμβολή του στην εξέλιξη και την πρόοδο! Το αποτέλεσμα αυτού του διαλόγου δεν είναι σε καμία περίπτωση προδιαγεγραμμένο ούτε και τελεσίδικο. Ακόμα και όταν το νέο καθιερωθεί στη συλλογική συνείδηση της κοινωνίας, έχοντας καταλάβει τη θέση που του αρμόζει μέσα σε αυτήν, ο διάλογος μαζί της μαίνεται αδιάκοπα. Ο ρόλος του υποκειμένου επαναπροσδιορίζεται ξανά και ξανά, για να αποκτήσει κάποιες φορές νέα νοήματα και χρήσεις, ενώ κάποιες άλλες να υποβαθμιστεί και να υποχωρήσει τροφοδοτώντας, εκ νέου, με αυτόν τον τρόπο την ίδια ατέρμονη διαδικασία.

Η διαλεκτική σχέση που περιγράφεται αφηρημένα στο παραπάνω σχήμα αποτελεί την κινητήριο δύναμη της ανθρώπινης εξέλιξης. Η εξέλιξη και η πρόοδος, ακόμα και όταν αυτό δεν γίνεται άμεσα αντιληπτό, είναι αντικειμενική και το γεγονός ότι αυτή είναι προϊόν μιας τέτοιας διαδικασίας υποδηλώνει ότι συνεχίζουμε να βαδίζουμε στον σωστό δρόμο! Είτε πρόκειται για μία πολιτική ή οικονομική θεωρία, μια επιστημονική ανακάλυψη, μια τεχνολογική εφεύρεση ή μια νέα κοινωνική τάση και συμπεριφορά, ο ίδιος μηχανισμός θα εξασφαλίσει την θέση που θα πάρει αυτή στην ιστορία και την διαδρομή που θα ακολουθήσει.

Η ανάγκη και η συνήθεια του ανθρώπου να κρατάει αρχεία (για τις οικονομικές συναλλαγές του ή για διοικητικούς σκοπούς π.χ.) εντοπίζεται να είναι τόσο παλιά όσο παλιά είναι και η εμφάνιση οργανωμένης ανθρώπινης κοινωνίας.⁶⁸ Η σύγχρονη, όμως, αντίληψη περί των αρχειακών

⁶⁷ **P. Rodríguez Reséndiz**, *“The sound archive at school: A project to prevent violence in early childhood education”*, IASA Journal, τ. 45, Οκτώβριος 2015, σελ. 62.

⁶⁸ Η αρχαιολογική σκαπάνη έχει φέρει στο φώς πλήθος τεκμηρίων στη ευρύτερη περιοχή της Εγγύς Ανατολής που επιβεβαιώνουν την εκτεταμένη χρήση κυρίως δημοσίων αλλά και ιδιωτικών αρχείων,. Στο άρθρο του **R-H. Bautier** -

τεκμηρίων άρχισε να διαμορφώνεται χιλιετίες αργότερα και πιο συγκεκριμένα ήταν αποτέλεσμα των σαρωτικών αλλαγών που πυροδότησαν οι αστικές επαναστάσεις τον 17^ο και 18^ο αιώνα, με αποκορύφωση φυσικά την μεγάλη Γαλλική Επανάσταση το 1789. Δικό της παιδί ήταν η **αρχή της δημοσιότητας των αρχείων**. “Τα αρχεία που ανήκουν στο έθνος πρέπει να τίθεται στη διάθεση όλων των πολιτών” διακήρυταν τότε οι γάλλοι αστοί.⁶⁹ Η εμφάνιση της **επιστήμης της αρχειονομίας** υπήρξε άμεσο προϊόν αυτών των γεγονότων και δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός, ότι χώρες όπως η Γαλλία, οι ΗΠΑ ή το Ηνωμένο Βασίλειο υπήρξαν πρωτοπόρες στην πρακτική και θεωρητική εξέλιξη του συγκεκριμένου πεδίου. Η ανάπτυξη της αρχειονομίας θα πραγματοποιηθεί παράλληλα και σε σύνδεση με τις τομές που γίνονται στην επιστήμη της ιστορίας,⁷⁰ αλλά και με την γενικότερη άνθιση των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών. Τα αρχειακά τεκμήρια θα τροφοδοτήσουν και θα υποστηρίξουν τις έρευνες άλλων επιστημονικών πεδίων, ενώ μέσω αυτής της διάδρασης θα αναπτυχθούν και έννοιες όπως η αρχειακή συνείδηση, η πολιτιστική κληρονομιά και η συλλογική μνήμη.

Για να γίνει κατανοητή η σπουδαιότητα οποιουδήποτε αρχείου, καθώς και οι δυνατότητες που αυτό παρέχει στην ιστορική έρευνα, θα πρέπει πρώτα να γίνει κατανοητή η ίδια η διαδρομή του αρχείου, οι λόγοι για τους οποίους δημιουργήθηκε.⁷¹ Όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν την ταυτότητα του θα είναι καθοριστικά για την αξιολόγηση και την αξιοποίηση του αρχείου όταν αυτό καταστεί πλέον ανενεργό, διανύοντας πλέον την τρίτη, ιστορική ηλικία του. Το περιεχόμενο του αρχείου αποτελεί, φυσικά, τον πυρήνα αυτής της ταυτότητας, για πάρα πολλά χρόνια όμως το υπόστρωμα ενός τεκμηρίου ήταν αυτό που θα καθορίζει την τύχη αυτού, ανεξαρτήτως περιεχομένου. Η προσοχή ήταν στραμμένη στα τεκμήρια που υπήρχαν σε χαρτώο υπόστρωμα, ενώ νέα για την εποχή μέσα όπως το φιλμ, οι δίσκοι γραμμοφώνου ή οι μαγνητοταινίες βρισκόντουσαν σε δεύτερη μοίρα. Αν και η χρήση των νέων μέσων θα διευρύνεται χρόνο με το χρόνο, θα περάσουν αρκετές δεκαετίες για να τραβήξουν για τα καλά την προσοχή των αρμόδιων αρχειακών υπηρεσιών.

“Τα Αρχεία” (σελ. 215) διαβάζουμε: “Όλες οι μοναρχίες που γεννήθηκαν σε διάφορες περιοχές της αρχαίας Ασίας είχαν στη διάθεση τους οργανωμένα αρχεία στα οποία φυλάσσονταν η διπλωματική αλληλογραφία, διοικητικές αναφορές, επιστολές, λογαριασμοί εσόδων - εξόδων...”

⁶⁹ **R-H. Bautier**, “Τα Αρχεία” σε *Η Ιστορία και μέθοδοί της. [Encyclopédie de la Pléiade]*, τ. Γ, Π. Αναστασόπουλος (μτφρ.), C. Samaran, (Επιμ.), Αθήνα, : MIET, 1987, σ. 231

⁷⁰ Ο **Bautier** αναφέρει: “...στα μέσα του 19ου αιώνα ένα αξιοσημείωτο κίνημα γεννιέται στην Ευρώπη προς όφελος των ιστορικών μελετών. Από εδώ και πέρα οι μελέτες θα διεξάγονται με επιστημονικό πνεύμα με συνέπεια να στραφούν προς τις πηγές των αρχείων που βρίσκονται τώρα συγκεντρωμένα σε μεγάλα Αρχεία και είναι προσιτές στο κοινό”

⁷¹ **L. Wylie**, “Streaming history increasing access to audiovisual archives”. *Journal of Media Practice*, 7:3, 2007, σελ. 237. Διαθέσιμο σε: https://doi.org/10.1386/jmpr.7.3.237_1

Οι πρωτοπόροι, εκείνοι που ασχολήθηκαν τα τέλη του 19^{ου} αιώνα με την προσπάθεια να καταγράψουν ήχους και κινούμενες εικόνες σε κάποιο υπόστρωμα, σίγουρα δεν μπορούσαν να φανταστούν την εξέλιξη αυτών των τεχνολογιών και τη συμβολή τους στη δημιουργία και διάδοση νέων πολιτισμικών αγαθών. Ο κινηματογράφος και η δισκογραφία, πόσο μάλλον το ραδιόφωνο και η τηλεόραση δεν υπήρχαν ούτε ως αφηρημένη ιδέα κάποιου διορατικού μυαλού! Τα κίνητρα πίσω από κάθε καινοτομία, κάθε νέα εφεύρεση ήταν και παραμένουν συνήθως ακαδημαϊκά! Τα οπτικοακουστικά μέσα δεν αποτέλεσαν εξαίρεση, αν και πολύ γρήγορα εξελίχθηκαν σε αυτό που όλοι σήμερα γνωρίζουμε. **Ο ακαδημαϊκός κόσμος ήταν αυτός που ξεκίνησε την συλλογή και αρχειοθέτηση οπτικοακουστικών τεκμηρίων**, δημιουργώντας τα πρώτα αρχεία με τέτοιο υλικό. Η ίδρυση αρχείων φωνογραφικών εγγραφών σε πόλεις όπως η Βιέννη (1899), το Βερολίνο (1900), η Πετρούπολη (1908) και η Ζυρίχη (1909), συνοδεύονταν και από άλλες συλλογές ηχητικών τεκμηρίων ως μέρος των γενικότερων συλλογών ερευνητικών ιδρυμάτων ή μουσείων. Οι οργανισμοί αυτοί θα είναι και οι πρώτοι που θα ασχοληθούν με την παραγωγή, διατήρηση και αξιολόγηση των ηχητικών αρχείων.

Η διαδικασία ηχογράφησης και η διατήρηση τέτοιου είδους αρχείων ήταν εκείνες τις μέρες ιδιαίτερα ακριβή και απαιτητική. Στην περίπτωση του κινηματογραφικού υλικού η κατάσταση ήταν ακόμα πιο δύσκολη.⁷² Δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουμε ακριβώς σε τι ποσοστό τα παραπάνω επηρέασαν αποφάσεις, αλλά σίγουρα αποτέλεσαν σοβαρό ανασταλτικό παράγοντα στο να δημιουργηθούν οπτικοακουστικά αρχεία τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Η κατάσταση αρχίζει να αλλάζει μετά το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος εκτός από ανυπολόγιστες καταστροφές, άφησε πίσω του ως κληρονομιά έναν εξαιρετικό σε όγκο και ποιότητα αριθμό ηχητικών και κινηματογραφικών ντοκουμέντων. Χώρες όπως οι ΗΠΑ, η ΕΣΣΔ και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας θα δείξουν μεγάλο ενδιαφέρον για τη διαφύλαξη αυτών των οπτικοακουστικών τεκμηρίων,⁷³ ενώ ταυτόχρονα θα αναγνωριστεί και η ιστορική, κοινωνική και πολιτιστική αξία τους.

Η συνέχεια από εκείνα τα πρώτα δειλά βήματα δεν υπήρξε γραμμική, ούτε ενιαία για την παγκόσμια κοινότητα. Είναι πολύ θετικό το γεγονός ότι πλέον σε πάρα πολλές χώρες οπτικοακουστικά τεκμήρια σε φιλμ, βίντεο ή ήχο έχουν κερδίσει την πλήρη αναγνώριση της κοινότητας ως κομμάτι της εθνικής τους πολιτιστικής κληρονομιάς.⁷⁴ Καθοριστική προς αυτή την

⁷² **D. Schüller**, "Audiovisual research collections and their preservation". Amsterdam, : European Commission on Preservation and Access, 2008, σελ.6. Διαθέσιμο σε:

https://www.ica.org/sites/default/files/WG_2008_PAAG-audiovisual-research-collections_EN.pdf

⁷³ **R-H. Bautier, ό.π.**, σελ. 258-259

⁷⁴ **P. Laas**, "Preserving the National Heritage: Audiovisual Collections in Iceland", Libri, 61:2, Ιούνιος 2011, σελ. 131-142. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1515/libr.2011.011a>

κατεύθυνση μπορεί να θεωρηθεί και η θέσπιση το 2005 από την UNESCO της 27^{ης} Οκτωβρίου ως **“Παγκόσμιας Ημέρας Οπτικοακουστικής Κληρονομιάς”**. *“Τα οπτικοακουστικά ντοκουμέντα, όπως φιλμ, ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα, αποτελούν την κοινή μας κληρονομιά και περιέχουν πρωτογενή τεκμήρια της ιστορίας του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα.”* αναφέρει χαρακτηριστικά ο ΟΗΕ στην επίσημη ιστοσελίδα του.⁷⁵ Η συμβολή τέτοιων παρεμβάσεων, ιδιαίτερα από μεγάλους διεθνείς οργανισμούς, είναι επιβεβλημένη και βοηθάει στη διαμόρφωση κοινών αντιλήψεων και κοινής συνείδησης γύρω από θεμελιώδη ζητήματα, όπως είναι ο ιδιαίτερος ρόλος, η σημασία και η οικουμενική φύση του οπτικοακουστικού υλικού. Δίνεται ώθηση για έναν πιο ουσιαστικό διάλογο που αφορά πολλές και διαφορετικές πλευρές. Κυβερνήσεις κρατών, ακαδημαϊκή κοινότητα, πολιτιστικοί φορείς και ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί είναι μόνο κάποιοι από τους συνομιλητές και μόνο η στενή συνεργασία και ο κοινός βηματισμός τους θα εξασφαλίσει τα επιθυμητά αποτελέσματα.



Εικ. 7: Το λογότυπο για την Παγκόσμια Ημέρα Οπτικοακουστικής Κληρονομιάς, όπως έχει οριστεί από την UNESCO η 27^η Οκτωβρίου. (Πηγή: <https://www.ccaaa.org/>)

Ο πλούτος και η ποικιλία των τεκμηρίων που έχουν συσσωρευτεί κατά την διάρκεια αυτών των 150 ετών οπτικοακουστικής παραγωγής είναι ανυπολόγιστος. Καμία άλλη περίοδος στην ιστορία δεν έχει καταγραφεί σε τέτοιο εύρος, με τέτοια λεπτομέρεια και ακρίβεια. Αυτή η **καταγραφή** παρουσιάζει μια αξιοσημείωτη συνέχεια, που μας επιτρέπει να διακρίνουμε με αξιοπιστία τις αλλαγές και κατ' επέκταση να κατανοήσουμε σε βάθος την εξέλιξη των πραγμάτων. Το **οπτικοακουστικό υλικό** έχει αποτυπώσει και αναδεικνύει με τρόπο άμεσο και ζωντανό τα μικρά και μεγάλα γεγονότα του παρελθόντος, τις πολιτικές και κρατικές δομές, τις κοινωνικές τάσεις και συμπεριφορές, τα ήθη και έθιμα όπου γης. Παρέχει τεκμήρια για τη χλωρίδα και την πανίδα, τις πόλεις και τα χωριά μας, την αρχιτεκτονική και τον αστικό σχεδιασμό στο πέρασμα των

⁷⁵ **United Nations [Online]**. Διαθέσιμο σε: [World Day for Audiovisual Heritage - EN | United Nations](https://www.un.org/en/observances/world-day-audiovisual-heritage/) [Ανακτήθηκε: 22 Ιουλ. 2020].

χρόνων. Μας θυμίζει πτυχές της ζωής των ανθρώπων, τα επαγγέλματα, την ένδυση, το φαγητό, τα καθημερινά αντικείμενα, τη διασκέδαση, την εκπαίδευση, τον αθλητισμό. Επίσης, εξ' ορισμού μεγάλο μέρος του αυτού του οπτικοακουστικού θησαυρού αφορά την τέχνη, ή για να είμαστε πιο ακριβείς είναι η τέχνη! Η τέχνη η οποία με τη μορφή του κινηματογράφου και της μουσικής αγγίζει καθημερινά δισεκατομμύρια ανθρώπους.

Σε μια εποχή που τα πάντα γύρω μας μεταβάλλονται με ραγδαίους ρυθμούς και ανά πάσα στιγμή μπορεί να χαθούν, τα όσα αναφέραμε παραπάνω αποκτούν βαρύνουσα σημασία. Η ηχητική και κινηματογραφική καταγραφή, ιδιαίτερα όταν πλαισιώνεται από πληροφορίες που αφορούν τις συνθήκες και το πλαίσιο παραγωγής της,⁷⁶ αποτελεί την πιο ασφαλή δικλείδα στην αναμέτρηση με την λήθη. Την πιο στέρεη γέφυρα που συνδέει το χθές με το σήμερα και το αύριο! Στις μέρες μας, η οπτικοακουστική κληρονομιά ολοένα και περισσότερο αναγνωρίζεται ως ζωτικός πόρος για την ανάπτυξη των πολιτικών, ιστορικών και κοινωνικών επιστημών.⁷⁷ Το οπτικοακουστικό υλικό, αν και από τη φύση του -συνήθως- δεν αποτελεί επιστημονικό τεκμήριο, μπορεί να συμβάλλει επικουρικά συμπληρώνοντας άλλα αρχειακά τεκμήρια ή επιστημονικές πηγές, εμπλουτίζοντας την έρευνα σε αυτά τα πεδία. Τα οπτικοακουστικά αρχεία μπορούν επίσης να έχουν σημαίνοντα ρόλο ώστε να αλλάξει η κατάσταση στις ανθρωπιστικές επιστήμες.⁷⁸ Σε αυτά, εκτός των άλλων, μπορεί κάποιος να βρει μοναδικές ηχογραφήσεις γλωσσών και διαλέκτων που έχουν εκλείψει, εξάισια και σπάνια παραδείγματα προφορικής λογοτεχνικής παράδοσης, δημοτικού τραγουδιού και ποίησης αλλά και προφορικών αφηγήσεων. Γλωσσολόγοι, μουσικολόγοι, κοινωνικοί ανθρωπολόγοι και κάθε άλλος ενδιαφερόμενος έχουν σίγουρα πολλά να αποκομίσουν αν στρέψουν την προσοχή τους και εμπιστευτούν τον χρόνο τους στα συγκεκριμένα αρχεία.

2.2 Ηχητικά αρχεία και αρχεία ραδιοφώνου.

Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο γίνεται αναφορά στην διαδρομή των οπτικοακουστικών αρχείων από την εμφάνιση τους έως και την καθιέρωση τους ως αναπόσπαστο κομμάτι της αρχειακής κληρονομιάς, δίνοντας έμφαση παράλληλα στην πολλαπλή σημασία που αυτά έχουν στη σημερινή εποχή. Το γεγονός που ίσως γίνεται εύκολα αντιληπτό είναι ότι οι παραπάνω αναφορές αφορούν μικτά αρχεία με οπτικοακουστικό υλικό και όχι αμιγώς ηχητικά αρχεία. Αυτό φυσικά δεν

⁷⁶ **A.Hoffmann**, "Introduction: listening to sound archives", *Social Dynamics*, 41:1, Ιανουάριος 2015, σελ. 74.

Διαθέσιμο σε: [10.1080/02533952.2014.983314](https://doi.org/10.1080/02533952.2014.983314)

⁷⁷ **P. Laas**, ό.π.

⁷⁸ **G. Jähnichen**, "Turning Audiovisual Archives into Scientific Assets", *Journal of Knowledge Management Practice*, 12:3, Σεπτέμβριος 2011, σελ 139 - 146.

οφείλεται στην απουσία τέτοιων αρχείων, κάθε άλλο μάλλον, αφού η βιβλιογραφία ασχολείται με μια σειρά θέματα και πλευρές που αφορούν ηχητικά αρχεία, δισκογραφικές συλλογές ή αρχεία ραδιοφώνου. Όμως ακόμα και όταν ένα άρθρο ή μια δημοσίευση μας προϊδεάζει από τον τίτλο της ότι θα αφορά αποκλειστικά αρχεία ήχου, στην πορεία του κειμένου θα διαπιστώσουμε ότι ο όρος “**οπτικοακουστικό**” είναι κυρίαρχος. Η εξήγηση είναι απλή! Τα τεκμήρια ήχου που αυθόρμητα σχηματίζουν αρχεία, αλλά και η εκ των υστέρων συλλογή ηχογραφήσεων και άλλων ηχητικών ντοκουμέντων αποτελούν, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, μέρος ενός μεγαλύτερου αρχειακού συνόλου. Η συγκρότηση ξεχωριστών τμημάτων στα πλαίσια λειτουργίας οργανισμών μνήμης όπως είναι τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία είναι ευρέως διαδεδομένη και κατά κανόνα αποτελεί τη στέρεη βάση για την μακροχρόνια φύλαξη, συντήρηση και διάδοση τους σύμφωνα και με τις επιδιώξεις των οργανισμών τους.⁷⁹

Η προσπάθεια καταγραφής και χαρτογράφησης των αρχείων ήχου σε διεθνές επίπεδο δε θα μπορούσε ποτέ να είναι πλήρης ακόμα και με τα σημερινά μέσα. Η “ματιά” μας μπορεί να φτάσει ουσιαστικά μόνο μέχρι εκεί που μας επιτρέπει το διαδίκτυο, χωρίς αυτό φυσικά να σημαίνει ότι είναι άσκοπο να χρησιμοποιήσουμε εναλλακτικές οδούς πληροφόρησης. Το διαδίκτυο όμως, ως βασικό εργαλείο πρόσβασης, μας δίνει την δυνατότητα να αποκτήσουμε μια γενική εικόνα για τα συγκεκριμένα αρχεία και συλλογές. Η επίσκεψη στις αντίστοιχες ιστοσελίδες, μας παρέχει από πρώτο χέρι πληροφορίες σχετικά με την ιστορική πορεία και διαμόρφωση των αρχείων, την προέλευση των τεκμηρίων τους, το περιεχόμενό τους, την δομή τους κλπ. Σε αρκετές περιπτώσεις, όπου επιτρέπεται η πρόσβαση, μπορούμε να δούμε και να αξιολογήσουμε, βάσει της χρήσης τους, τα διαφορετικά εργαλεία έρευνας, τον τρόπο παρουσίασης των τεκμηρίων, τα μεταδεδομένα που τα συνοδεύουν, αλλά και τα πρότυπα σύνταξης αυτών. Οι παραπάνω πληροφορίες συμπληρώνουν με ζωντανό τρόπο τα στοιχεία που μπορεί να διαβάσει κάποιος στη σχετική βιβλιογραφία, συνθέτοντας έτσι μια αξιόπιστη αναφορά γύρω από τη συγκεκριμένη κατηγορία αρχείων.

Εξερευνώντας τον αρχειακό χάρτη συναντάμε ένα κυρίαρχο μοτίβο. Η συλλογή και διατήρηση ηχητικών και οπτικοακουστικών αρχείων αφορά σχεδόν αποκλειστικά εθνικούς φορείς. Στην περίπτωση δε αναλογικών τεκμηρίων το ποσοστό αυτό ανεβαίνει σημαντικά. Όπως αναφέραμε και προηγουμένως οι **ιδιαίτερα υψηλές απαιτήσεις** παραγωγής, φύλαξης και συντήρησης τέτοιου είδους τεκμηρίων από τη μία, αλλά και η νομοθεσία σε μια σειρά χώρες από την άλλη, καθιστούσαν κρατικό μονοπώλιο⁸⁰ την παραγωγή και διαχείριση οπτικοακουστικού

⁷⁹ D. Schüller, ό.π.

⁸⁰ Η αναφορά στη νομοθεσία αφορά κυρίως την απαγόρευση, για πολλές δεκαετίες, λειτουργίας μη δημόσιων ραδιοηλεκτρονικών σταθμών. Το αντίθετο συμβαίνει με τις δισκογραφικές εταιρείες οι οποίες εξ’ αρχής υπήρξαν ιδιωτικές.

υλικού. Τα **εθνικά ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα**, ως οι καθ' ύλην αρμόδιοι φορείς, βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και διαφυλάτουν την ραχοκοκαλιά της οπτικοακουστικής κληρονομιάς κάθε χώρας. Ακολούθως κρατικοί θεσμοί όπως ο στρατός και οι υπηρεσίες ασφαλείας ή τα ακαδημαϊκά ιδρύματα είναι παραγωγοί οπτικοακουστικών τεκμηρίων στα πλαίσια των δραστηριοτήτων τους και επομένως διατηρούσαν ή συνεχίζουν να διατηρούν τέτοιου είδους αρχεία. Η δισκογραφική και η κινηματογραφική παραγωγή, ενώ η δημιουργία της συνδέεται με τον ιδιωτικό τομέα, η φύλαξη της στο διηνεκές εναπόκειται συνήθως σε κάποια κρατική αρχειακή υπηρεσία.

Από τα πρώτα εξειδικευμένα αποθετήρια οπτικοακουστικών ντοκουμέντων που ιδρύθηκαν ήταν οι **ταινοθήκες**, με αποστολή την διαφύλαξη της κινηματογραφικής κληρονομιάς κάθε χώρας.⁸¹ Ακολούθως διευρύνεται η δημιουργία ραδιοτηλεοπτικών αρχείων, η λειτουργία των οποίων βρίσκεται υπό την ευθύνη του εκάστοτε ραδιοτηλεοπτικού φορέα. Σε αυτή την εξέλιξη κομβικό ρόλο έπαιξε η αλλαγή της αντίληψης που προσέγγιζε το ραδιόφωνο και την τηλεόραση απλώς ως μέσα μαζικής επικοινωνίας που έχουν κύριο σκοπό την διασκέδαση του κοινού, χωρίς να παρουσιάζουν κάποια ιδιαίτερη πολιτιστική αξία.⁸² Η αναγνώριση της ιστορικής και πολιτιστικής σημασίας των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων θεωρείται σήμερα δεδομένη και η καλύτερη απόδειξη είναι οι πόροι που διατίθενται και οι προσπάθειες που γίνονται σε κάθε χώρα για την διαφύλαξη και την προβολή της.

Η μετάβαση από την αναλογική στη ψηφιακή εποχή μαζί με τις δυνατότητες που προσφέρει, αλλά και τις προκλήσεις που περιέχει, θα οδηγήσει τα κράτη να υιοθετήσουν διαφορετικά σχήματα διαχείρισης της οπτικοακουστικής τους κληρονομιάς. Αρχικά μπορούμε να ξεχωρίσουμε 3 βασικές κατηγορίες: i) τον **Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Φορέα**, ii) την **Εθνική Βιβλιοθήκη / Εθνικά Αρχεία** iii) κάποιον **αυτόνομο αρχειακό φορέα** συγκέντρωσης και διαχείρισης οπτικοακουστικών ή και αποκλειστικά ηχητικών τεκμηρίων. Από χώρα σε χώρα το σχήμα και η σχέση μεταξύ των

⁸¹ Η *Ταινιοθήκη της Ελλάδας* π.χ. συστήνεται ως Ίδρυμα το 1963, με το Βασιλικό Διάταγμα 105/1963 κάτω από την επωνυμία «Αρχεία Ταινιών Ελλάδος-Ταινιοθήκη της Ελλάδος». Βλέπε: [Ιστορικό | Ταινιοθήκη Της Ελλάδος](#)

⁸² **G. Ongena, E. Huizer & L. Wijngaert**, "Threats and opportunities for new audiovisual cultural heritage archive services: The Dutch case", *Telematics and Informatics*, 29:2, Μάης 2012, σελ. 157.

Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1016/j.tele.2011.05.005>

παραπάνω διαφέρει,⁸³ χωρίς όμως να αλλάζει ο στόχος, που δεν είναι άλλος από την ορθή και επιστημονική προσέγγιση των τεκμηρίων που αποτελούν τις αρχειακές συλλογές του κάθε φορέα.

Για να έχουμε μια πλήρη εικόνα, στους παραπάνω φορείς οφείλουμε να προσθέσουμε το υλικό το οποίο συγκεντρώνεται σε μικρότερα ιδιωτικά και δημόσια αρχεία. Μουσεία και βιβλιοθήκες, ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί, πολιτικά κόμματα, συνδικαλιστικές ή άλλες οργανώσεις, διάφορες επιστημονικές ή πολιτιστικές ενώσεις, αθλητικοί σύλλογοι, εκπαιδευτικά ιδρύματα κάθε βαθμίδας, αλλά και προσωπικά ιδιωτικά αρχεία σημαντικών ανθρώπων της τέχνης, της πολιτικής, των επιστημών κτλ, δείχνουν το εύρος και την ποικιλία των, εν δυνάμει, **φορέων παραγωγής οπτικοακουστικών τεκμηρίων**. Αν εξαιρέσουμε τις ταινιοθήκες, σε όλες τις άλλες περιπτώσεις οπτικοακουστικών συλλογών και αρχείων θα συναντήσουμε πληθώρα ηχητικών ντοκουμέντων που περιλαμβάνουν σπάνιες μουσικές ηχογραφήσεις, ραδιοφωνικές εκπομπές, ιστορικές ομιλίες πολιτικών και άλλων προσώπων, δημοσιογραφικά ρεπορτάζ και κάθε λογής άλλες ηχογραφήσεις. Τα ηχητικά τεκμήρια μπορεί είτε να σχηματίζουν αυτοτελή ξεχωριστά αρχεία ή απλά να είναι μέρος ευρύτερων συλλογών που περιλαμβάνουν τεκμήρια κάθε είδους.

Σε διεθνές επίπεδο καταγράφονται επίσης σημαντικές πρωτοβουλίες συγκέντρωσης, τεκμηρίωσης και ανάδειξης των θησαυρών που κρύβουν τα χαραγμένα αυλάκια των παλιών δίσκων γραμμοφώνου και βινυλίου, τα ατελείωτα χιλιόμετρα μαγνητοταινιών και κινηματογραφικού φιλμ. Ίσως η πιο σημαντική από αυτές αφορά την ψηφιακή βιβλιοθήκη της **Europeana**, προϊόν της σύμπραξης πολιτιστικών ιδρυμάτων και οργανισμών από τις 27 χώρες κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης οργανισμοί παγκόσμιας εμβέλειας όπως η **UNESCO**, με πρωτοβουλίες όπως αυτή του προγράμματος *Memory of the World*⁸⁴ ή του project *Digitizing our*

⁸³ Η Εθνική Βιβλιοθήκη και τα Εθνικά Αρχεία στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αποτελούν τους **βασικούς φορείς διαχείρισης** του οπτικοακουστικού αποθέματος μιας χώρας. Παρομοίως, τον ρόλο αυτόν αναλαμβάνουν σε άλλες περιπτώσεις κάποιος από τους άλλους δύο φορείς που αναφέραμε. Οι πιθανές σχέσεις μεταξύ αυτών υπαγορεύονται από πολιτικές και διοικητικές αποφάσεις της κεντρικής αρχής και έχουν αντίκτυπο σε κάθε τομέα της λειτουργίας του φορέα, των συλλογών του, της συνεργασίας του με άλλους φορείς, ακόμα και της ίδιας του της ύπαρξης. Έτσι συναντούμε περιπτώσεις όπως αυτή της **Σουηδίας**, όπου το οπτικοακουστικό αρχείο (*Statens ljud- och bildarkiv*) που είχε ιδρυθεί το 1979, συγχωνεύτηκε με την Εθνική Βιβλιοθήκη της χώρας το 2009. Αντίθετη πορεία ακολούθησε το αντίστοιχο αρχείο στην **Αυστραλία**, το οποίο ύστερα από 50 χρόνια ύπαρξης, ως μέρος της Εθνικής Βιβλιοθήκης της χώρας, ανεξαρτητοποιήθηκε το 1984. Το εν' λόγω αρχείο θα αποκτήσει πλήρη υποσταση ως ξεχωριστός οργανισμός το 2007, υπό την ονομασία *National Film & Sound Archive of Australia*. Σε κάποιες χώρες (όπως η **Νορβηγία** ή η **Μ. Βρετανία**) το αρχείο του ραδιοτηλεοπτικού φορέα (ή μέρος αυτού) είναι προσβάσιμο μέσω της Εθνικής Βιβλιοθήκης, ενώ σε άλλες, όπως η **Ελλάδα**, ο αρμόδιος φορέας διαχείρισης (*Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο*) που είχε συσταθεί το 2006, θα καταργηθεί μερικά χρόνια αργότερα στα πλαίσια εξορθολογισμού των δημοσίων υπηρεσιών και θα ενσωματωθεί στο αρχείο του ραδιοτηλεοπτικού φορέα (ΕΡΤ).

⁸⁴ Βλέπε: [Memory of the World Programme](#)

shared UNESCO history,⁸⁵ πρωτοστατούν προς αυτή την κατεύθυνση και ενισχύουν σημαντικά το περί κοινού αίσθημα της συναρπαστικής αυτής κληρονομιάς.

2.3 Τεκμήρια με παρελθόν και μέλλον. Δυνατότητες και προκλήσεις στο ψηφιακό περιβάλλον.

*“Τα αρχεία δεν είναι αχανή νεκροταφεία αλλά αποτελούν μέρη ζωτικής σημασίας για το συνεχές της ανθρώπινης συνείδησης. Ως χρέος προς τις μελλοντικές γενιές, αυτή η πολύ ιδιαίτερη και εξαιρετική κληρονομιά, τόσο εύθραυστη όσο και τεχνολογικά απαιτητική, χρήζει ειδικής προσοχής.”*⁸⁶

Στα παραπάνω λόγια του μεξικανού ποιητή και πρώην γενικού διευθυντή της UNESCO, *Jaime Torres-Bodet*, συνοψίζεται το μεγάλο ανοιχτό στοίχημα που βρίσκεται μπροστά μας. Ένα στοίχημα που οι οργανισμοί μνήμης, οι επιστήμονες της πληροφορίας αλλά και κάθε εμπλεκόμενος φορέας οφείλει και πρέπει να κερδίσει. Η θέσπιση της 27^{ης} Οκτωβρίου ως **Παγκόσμιας Ημέρας Οπτικοακουστικής Κληρονομιάς**, επιδιώκει να λειτουργήσει ως μηχανισμός ευαισθητοποίησης για τη διατήρηση, διαφύλαξη και αναγνώριση του οπτικοακουστικού υλικού, προβάλλοντας ταυτόχρονα την ανάγκη λήψης επειγόντων μέτρων⁸⁷ προς αυτή την κατεύθυνση.

Τα ηχητικά και οπτικοακουστικά αρχεία, παρομοίως και κάθε άλλου τύπου αρχείο,⁸⁸ συγκεντρώνουν την προσοχή τους σε τρεις θεμελιώδεις δραστηριότητες: στην **οικοδόμηση** και **διαχείριση** των αρχειακών συλλογών, την **διατήρηση** τους και την **διάδοση** τους.⁸⁹ Η διαδρομή και η τύχη που θα έχει ένα τεκμήριο στο πέρασμα του χρόνου είναι συνισταμένη μιας αλληλουχίας γεγονότων, παραγόντων και αποφάσεων, που αφορούν πρώτα και κύρια τον φορέα παραγωγής του τεκμηρίου. Αν πάμε πίσω στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα πρόκληση αποτελούσε η ίδια η παραγωγή του τεκμηρίου. Η ηχογράφηση, για παράδειγμα, μιας ζωντανής ραδιοφωνικής εκπομπής, ήταν πραγματικά σπουδαία υπόθεση. Αυτό αποτυπώνεται και στον περιορισμένο αριθμό ραδιοφωνικών τεκμηρίων που έχουν διασωθεί από εκείνα τα χρόνια,⁹⁰ ακόμα και όταν είχαμε να κάνουμε με μεγάλους σε πόρους και δυνατότητες ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς. Έτσι λοιπόν ακόμα και όταν

⁸⁵ Βλέπε: [Home - UNESCO Archives - Digitizing our shared UNESCO history](#)

⁸⁶ **United Nations** [Online]. Διαθέσιμο σε: [World Day for Audiovisual Heritage - EN | United Nations](#) [Ανακτήθηκε: 22 Ιουλ. 2020].

⁸⁷ **UNESCO** [Online]. Διαθέσιμο σε: [World Day for Audiovisual Heritage](#) [Ανακτήθηκε: 22 Ιουλ. 2020].

⁸⁸ Για να είμαστε ακριβείς τα παραπάνω ισχύουν στο ακέραιο στη περίπτωση **αρχείων - αποθετηρίων** τα οποία διαχειρίζονται κυρίως ανενεργά αρχεία και συλλογές τεκμηρίων. Αυτό δε σημαίνει ότι και οι φορείς διαχείρισης ενεργών και ημιενεργών αρχείων δεν ασχολούνται με τα παραπάνω (ιδιαίτερα τη διατήρηση), όμως σίγουρα η προτεραιότητα τους είναι τα αρχεία τους να εξυπηρετούν την λειτουργία του φορέα παραγωγής τους.

⁸⁹ **Συλλογικό**, “*Ethical Principles for Sound and Audiovisual Archives*”. Amsterdam : IASA, 2010. Διαθέσιμο σε: <https://www.iasa-web.org/ethical/11-scope-and-activities-sound-and-audiovisual-archives>

⁹⁰ Η κατάσταση θα αλλάξει σημαντικά μετά τα μέσα της δεκαετίας του '50 με την ανακάλυψη του τρανζίστορ και την κατασκευή πολύ πιο οικονομικών και μικρότερων σε όγκο μαγνητοφώνων.

ο φορέας παραγωγής διέθετε την διορατικότητα να συγκροτήσει και διατηρήσει αρχείο, θα συναντούσε σοβαρά εμπόδια στην υλοποίηση της επιθυμίας του. Το υψηλό κόστος παραγωγής και ορθής αποθήκευσης, αλλά και η έλλειψη κατάλληλου τεχνολογικού εξοπλισμού, χώρου, υποδομών και τεχνογνωσίας αποτελούσαν ανασταλτικούς παράγοντες που κάθε φορέας καλούνταν να ξεπεράσει. Επίσης εξωτερικοί παράγοντες και καταστάσεις ανωτέρας βίας, όπως είναι μια πολεμική σύγκρουση ή μια φυσική καταστροφή, σφράγισαν την τύχη αμέτρητων ηχητικών (και κάθε άλλου τύπου) τεκμηρίων. Όσα από αυτά τα τεκμήρια τα κατάφεραν ως τις μέρες μας, φέρουν πάνω τους αυτές τις πληροφορίες ως την πολυτιμότερη κατηγορία μεταδεδομένων τους!

Η τελευταία στροφή πριν το πέραςμα στην νέα χιλιετία, σηματοδότησε και τη κοσμοϊστορική μετάβαση της ανθρωπότητας από την αναλογική στη ψηφιακή εποχή. Έπειτα από μερικές μόνο δεκαετίες και αυτή η μετάβαση έχει σχεδόν ολοκληρωθεί, αφού σήμερα το ποσοστό των αρχείων που δημιουργούνται *εξ' αρχής ψηφιακά (born digital)* αγγίζει το 100%. Η αρχειοθέτηση των ψηφιακών ηχητικών ντοκουμέντων, καθώς και η **ψηφιοποίηση** των αυθεντικών αναλογικών ηχητικών τεκμηρίων είναι αναμφισβήτητη η μεγάλη πρόκληση που έχουν να αντιμετωπίσουν τα αρχεία ήχου στις μέρες μας.⁹¹ Η διαδικασία μετατροπής των αναλογικών πηγών σε ψηφιακές είναι μια πραγματική μάχη με τον χρόνο. Οι φυσικές φθορές που μπορεί να παρουσιάσει ο **φορέας (carrier)** της πληροφορίας είναι πολύ πιθανό να καταστήσουν αδύνατη την ανάγνωση και κατ' επέκταση κάθε περαιτέρω επεξεργασία της, ενώ ακόμα μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος απαξίωσης ενός οπτικοακουστικού τεκμηρίου εξαιτίας φαινομένων **απαρχαίωσης (obsolescence)**.⁹² ⁹³ Η απειλή της απαρχαίωσης είναι παρούσα ανεξαρτήτως της μορφής ενός οπτικοακουστικού αρχείου και έχει σε κάθε περίπτωση τα ίδια καταστροφικά αποτελέσματα, όπως είναι η απώλεια πολύτιμων δεδομένων. Στην αναλογική του μορφή π.χ. η πρόσβαση στο περιεχόμενο ενός τεκμηρίου μπορεί να μην είναι δυνατή επειδή δεν βρίσκεται ο κατάλληλος εξοπλισμός για την αναπαραγωγή του. Αντίστοιχα, ένα ψηφιακό αρχείο μπορεί να είναι δύσκολο να “διαβαστεί” εξαιτίας του ξεπερασμένου **λογισμικού (software)**, **υλικού Η/Υ (hardware)** ή **μορφοτύπου των δεδομένων του (data formats)**, γεγονός που αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση **ψηφιακής απαρχαίωσης (digital obsolescence)**.

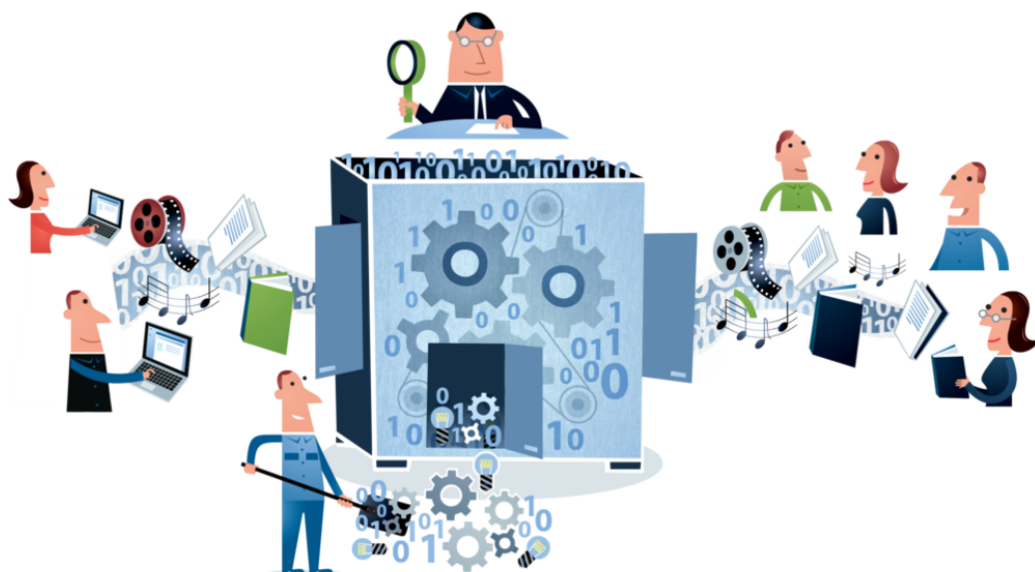
Η εκρηκτική αύξηση της ψηφιακής πληροφορίας, σε συνδυασμό με την μετατροπή των αναλογικών τεκμηρίων σε ψηφιακά, θετεί όλα ανεξαιρέτως τα αρχεία μπροστά σε μεγάλες νέες

⁹¹ **P. Pellizzari**, "The Archival Concepts of the Swiss National Sound Archives". IASA Journal, τ. 31, Ιούλιος 2008, σελ.19

⁹² Η “**απαρχαίωση**” μπορεί να οριστεί ως η κατάσταση εκείνη κατά την οποία ένα αντικείμενο, μια υπηρεσία, μία τεχνολογία κλπ, δεν είναι πλέον απαραίτητη ή χρήσιμη (ακόμα και αν πρακτικά λειτουργεί κανονικά). Ο όρος είναι ειδικά δημοφιλής στο τομέα της τεχνολογίας για προϊόντα και υπηρεσίες που θεωρούνται ξεπερασμένα.

⁹³ **D. Schüller**, ό.π. σελ. 6

προκλήσεις. Την ίδια στιγμή που τα προβλήματα και οι περιορισμοί της αναλογικής εποχής υποχωρούν, οι ανάγκες σε ένα ψηφιακό αρχείο μεγαλώνουν, ενώ οι απαιτήσεις και τα καθήκοντα γίνονται ολοένα και πιο πολύπλοκα.⁹⁴ Η μετακόμιση στο ψηφιακό πεδίο δεν αφορά μόνο την εξοικείωση με νέα μορφότυπα, αλλάζει τελείως τον τρόπο με τον οποίον μεταχειριζόμαστε τα αρχεία και το περιεχόμενό τους.⁹⁵ Η **ψηφιακή πληροφορία** σε αντίθεση με την αναλογική είναι πολύ πιο ευάλωτη. Κινδυνεύει ανά πάσα στιγμή να χαθεί, να υποστεί αλλαγές ή να αλλοιωθεί (*data corruption*), επηρεάζοντας άμεσα βασικές ιδιότητες που χαρακτηρίζουν ένα αρχειακό τεκμήριο, όπως είναι η **ακεραιότητα** και **αυθεντικότητα** του περιεχομένου του. Η ίδια η φύση της ψηφιακής πληροφορίας φέρνει αλλαγές στη χρήση των αρχείων και στη ροή εργασιών που εκτελούνται εντός του αρχειακού φορέα. Το επίκεντρο των ενεργειών μας μετατοπίζεται πλέον από την προσπάθεια διατήρησης του αναλογικού φορέα και της πρωτότυπης πληροφορίας που είναι αποθηκευμένη σε αυτόν και εστιάζει την προσοχή του σε όλες τις απαραίτητες εργασίες που διασφαλίζουν την αδιάκοπη πρόσβαση στους ψηφιακούς πόρους. Το σύνολο των συγκεκριμένων εργασιών ορίζεται ως **ψηφιακή διατήρηση** (*digital preservation*) και αποτελεί την ουσιαστική απάντηση στις προαναφερθείσες προκλήσεις.



Digitalbevaring.dk

Εικ. 8: Η διαδρομή της πληροφορίας (αναλογικής και ψηφιακής) θα ήταν πολύ διαφορετική και σε πολλές περιπτώσεις θα είχε άδοξο τέλος, χωρίς την παρέμβαση και την εργασία μας. (Πηγή: digitalbevaring.dk – om.digitalisering.org [digitalbevaring](http://digitalbevaring.dk) / © Creative Commons).

⁹⁴ P. Pellizzari, ό.π. σελ. 15

⁹⁵ H. Lewetz, "When Archives go Digital". IASA Journal, τ. 31, Ιούλιος 2008, σελ. 36

Η ψηφιακή διατήρηση αφορά τόσο τη διαφύλαξη των πρωτογενώς ψηφιακών πηγών όσο και των ψηφιοποιημένων⁹⁶ και δεν αποτελεί επ' ουδενί κάποια αφηρημένη διαδικασία. Η σχετική εμπειρία που αποκτήθηκε τις τελευταίες δεκαετίες είναι πολύτιμη και αποτυπώνεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στους **οδηγούς καλής πρακτικής** που έχουν δημοσιεύσει διάφοροι αρχειακοί φορείς ανά τον κόσμο.⁹⁷ Στις σελίδες αυτών των οδηγών καταγράφεται με λεπτομέρεια κάθε παράμετρος που μπορεί να έχει αντίκτυπο στο επιθυμητό αποτέλεσμα και δίνονται σαφείς οδηγίες για την ορθότερη προσέγγιση και μεταχείριση κάθε τεκμηρίου. Δυστυχώς, δεν είναι πάντοτε εφικτό να τηρηθούν κατά γράμμα τα όσα προτείνουν οι οδηγοί και τα εγχειρίδια. **Η ψηφιακή διατήρηση είναι εξάλλου τόσο ζήτημα οικονομίας όσο είναι και τεχνολογίας.** Κάθε πρόταση για την οικοδόμηση και διαχείριση ενός ψηφιακού αρχείου θα πρέπει να βασίζεται σε μια στρατηγική, η οποία θα περιλαμβάνει πλάνο χρηματοδότησης για τη συντήρηση και αντικατάσταση των συστημάτων και του λογισμικού, καθώς και λίστα πιθανών κινδύνων που μπορεί να εμφανιστούν εξαιτίας της περιορισμένης εξειδικευμένης γνώσης και τεχνογνωσίας.⁹⁸ Η τελική απόφαση ανήκει στον φορέα που έχει την ευθύνη διαχείρισης του υλικού και εξαρτάται από τις οικονομικές και τεχνολογικές του δυνατότητες, όπως επίσης από τις υποδομές και το ανθρώπινο δυναμικό που διαθέτει.

*Τι μπορεί όμως να σημαίνουν τα παραπάνω για ένα αρχείο ήχου? Πότε και που ακριβώς λαμβάνονται υπόψη οι οδηγίες των εγχειριδίων? Η εφαρμογή ορθών πρακτικών ξεκινάει από όταν το τεκμήριο βρίσκεται σε αναλογική μορφή, αν πρόκειται για ηχητικό αρχείο που προήλθε από ψηφιοποίηση. Η ακριβής εξαγωγή του σήματος και η σωστή αναπαραγωγή του περιεχομένου από κατάλληλο εξοπλισμό είναι το πρώτο σημαντικό βήμα. Ο **εξοπλισμός (hardware)** που θα χρησιμοποιηθεί κατά τη μετατροπή του αναλογικού σήματος σε ψηφιακό είναι ίσως το πιο κρίσιμο στοιχείο όλης της διαδρομής που ακολουθεί η διαδικασία της ψηφιακής διατήρησης. Στη πράξη ένας **μετατροπέας (A/D converter)** ο οποίος είναι ενσωματωμένος ακόμα και σε μια ακριβή κάρτα ήχου δεν πληρεί τις προδιαγραφές που απαιτούνται για τη ακριβή μετατροπή της πληροφορίας, λόγω των χαμηλού κόστους κυκλωμάτων και του ενυπάρχοντος ψηφιακού θορύβου του*

⁹⁶ Γ. Γιαννακόπουλος & Β. Μπουντούρη, “Εισαγωγή στην Αρχειονομία”, [ebook] Αθήνα : Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2016, σελ. 58. Διαθέσιμο σε: <http://hdl.handle.net/11419/6320>

⁹⁷ Τέτοιους οδηγούς μπορούμε να βρούμε στις ιστοσελίδες των μεγαλύτερων αρχειακών φορέων. Ενδεικτικά για τα ηχητικά αρχεία αναφέρουμε τις εκδόσεις *Sound directions. Best practices for audio preservation*, διαθέσιμη από τα Εθνικά Αρχεία των ΗΠΑ εδώ: [Sound Directions: Publications](#) και *Guidelines on the production and preservation of digital audio objects*, διαθέσιμο από τον ιστότοπό της IASA εδώ: [Guidelines on the Production and Preservation of Digital Audio Objects \(web edition\)](#)

⁹⁸ IASA Technical Committee, “Guidelines on the Production and Preservation of Digital Audio Objects”. ed. by Kevin Bradley, IASA, 2009. Βλέπε: [7.2.1 Funding and Technical Knowledge](#)

υπολογιστή. Είναι προτιμότερο λοιπόν να γίνει χρήση ενός διακριτού, ξεχωριστού μετατροπέα. Αν χρησιμοποιηθεί **κάρτα ήχου** (*sound card*), αυτή θα πρέπει να διαθέτει αξιόπιστη **ψηφιακή είσοδο** (*digital input*) με έναν υψηλής ποιότητας μηχανισμό συγχρονισμού της **ψηφιακής ροής ήχου** (*digital audio stream*) που θα μεταφέρει την ροή ηχητικών δεδομένων χωρίς αλλαγές ή αλλοιώσεις.

Πηγαίνοντας ένα βήμα παραπέρα, ο εξοπλισμός δεν αφορά μόνο τα άμεσα εμπλεκόμενα υποσυστήματα ενός Η/Υ όπως είναι η κάρτα ήχου, αλλά το υπολογιστικό σύστημα στο σύνολό του. Ο υπολογιστής θα πρέπει να διαθέτει την απαραίτητη ισχύ έτσι ώστε να χειριστεί κάθε αρχείο ήχου διασφαλίζοντας παράλληλα την ακεραιότητα του. Αν και οι περισσότεροι σύγχρονοι υπολογιστές μπορούν να ανταπεξέλθουν σε αυτές τις απαιτήσεις (σε αντίθεση με αρχεία κινούμενης εικόνας που θέτουν σε δοκιμασία ακόμα και τα πιο ισχυρά συστήματα), η χρήση ενός Η/Υ προσανατολισμένου και σχεδιασμένου για επεξεργασία και αναπαραγωγή ήχου θα ήταν αναμφισβήτητη η καλύτερη επιλογή.⁹⁹ Υψηλά στη λίστα των προτεραιοτήτων οφείλει να βρίσκεται και το ζήτημα της αποθήκευσης των ψηφιακών πόρων. Μονόδρομος προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η υιοθέτηση ενός **συστήματος μαζικής αποθήκευσης ψηφιακών δεδομένων** [Digital Mass Storage Systems (DMSS)]. Το DMSS αναφέρεται σε ένα IT σύστημα το οποίο έχει σχεδιαστεί ώστε να μπορεί συντηρεί μεγάλο όγκο δεδομένων για όσο διάστημα κριθεί απαραίτητο¹⁰⁰ και μπορεί να υλοποιηθεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Η εγκατάσταση ενός **διακομιστή** (*server*) εφοδιασμένου με **σκληρούς δίσκους** (μαγνητικούς, SSD, M2) σε κάποια **διάταξη RAID**¹⁰¹ είναι ίσως η πιο διαδεδομένη και ενδεδειγμένη λύση. Προσφέρει δε τον απαραίτητο χώρο αποθήκευσης, την ταχύτητα αλλά και την ασφάλεια που απαιτούν τα δεδομένα μας. Μέσα αποθήκευσης όπως ψηφιακές κασέτες ήχου (Digital Audio Tape, DAT), οπτικοί δίσκοι (CD-DA, CD-r, DVD), κάρτες μνήμης (memory cards) κ.α δεν ανταποκρίνονται σε καμία περίπτωση στις προδιαγραφές της μόνιμης αποθήκευσης.

Σημαντικές ρυθμίσεις αφορούν επίσης την **i) συχνότητα δειγματοληψίας** (*sampling rate*), η τιμή της οποίας ενδείκνυται να είναι τα **48 kHz**, **ii) το βάθος δυαδικής απεικόνισης** (*bit depth*), που καθορίζει και το **δυναμικό εύρος** (*dynamic range*) ενός κωδικοποιημένου ηχητικού αρχείου, με το ρυθμό κωδικοποίησης να συνίσταται να είναι τα **24 bit**, τιμή η οποία καλύπτει ένα δυναμικό εύρος που πλησιάζει τα φυσικά όρια της ανθρώπινης ακοής, **iii) το μορφότυπο του αρχείου** (*file format*), η επιλογή του οποίου πρέπει να γίνεται με γνώμονα, εκτός των άλλων, την μελλοντική του

⁹⁹ IASA Technical Committee, ό.π. Βλέπε: [2: Key Digital Principles](#)

¹⁰⁰ IASA Technical Committee, ό.π. Βλέπε: [6.3.3 Digital Mass Storage Systems \(DMSS\)](#)

¹⁰¹ **RAID: Redundant Array of Independent Disks**. Τεχνολογία αποθήκευσης που αναφέρεται στην εικονική αναπαράσταση ξεχωριστών φυσικών μονάδων (σκληρών δίσκων) σε μια ή περισσότερες λογικές μονάδες, με σκοπό την αυξημένη ασφάλεια, αλλά και ταχύτητα στην αποθήκευση και ανάγνωση των δεδομένων.

προοπτική. Ένας μορφότυπος π.χ ευρείας αποδοχής που χρησιμοποιείται από επαγγελματίες του ήχου, εμφανίζει μεγαλύτερες πιθανότητες να είναι δημοφιλής και στο μέλλον ή να έχει την κατάλληλη τεχνική υποστήριξη σε πιθανό σενάριο μετάβασης σε κάποιο νέο μορφότυπο. Η IASA προτείνει τη χρήση του **WAVE** (*Waveform Audio File Format / προέκταση ονόματος αρχείου .wav*), ενός μορφοτύπου αποθήκευσης ψηφιακών αρχείων ήχου που αναπτύχθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90 από την Microsoft και την IBM. Παρά το γεγονός ότι τα αρχεία .wav μπορεί να περιέχουν ήχο σε συμπιεσμένη μορφή, η πιο κοινή τους εκδοχή αφορά ασυμπιεστο ήχο σε Linear pulse-code modulation (LPCM)¹⁰² μορφή.¹⁰³ Τα τεχνικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου μορφοτύπου είναι (1411 kbps bitrate, 44100 Hz, 2-ch 16 bit audio). Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 έως και σήμερα έχουν αναπτυχθεί, από εταιρίες ή άλλους οργανισμούς, δεκάδες μορφότυποι¹⁰⁴ που αφορούν αποκλειστικά τον ήχο. Η ποικιλομορφία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι διαφορετικοί μορφότυποι εξυπηρετούν διαφορετικές ανάγκες και λειτουργίες, **iv) την μείωση δεδομένων (Data Reduction)** την διαδικασία που έχει αποτέλεσμα την απώλεια πληροφορίας σε σχέση με το πρωτότυπο αρχείο κατά τη διαδικασία της κωδικοποίησης του. Η μείωση δεδομένων δεν είναι επιθυμητή στη διαδικασία διατήρησης ηχητικών αρχείων.

Η **ψηφιακή διατήρηση**, διαδικασία επίπονη και συνεχής, θα αποτελούσε “κενό γράμμα”, αν δεν είχε ως τελικό αποδέκτη τον ίδιο τον άνθρωπο. Τον φοιτητή, τον ερευνητή, τον απλό χρήστη. Η προσπάθεια αυτή θα έμενε ημιτελής, αν δεν είχε στο επίκεντρο της την παροχή πρόσβασης στο σύνολο ή σε μέρος των συλλογών αρχειακών φορέων και άλλων οργανισμών. Ιδιαίτερα στην ψηφιακή εποχή με τις δυνατότητες και τα εργαλεία που αυτή παρέχει, η **προσβασιμότητα** είναι (ή θα πρέπει να είναι) ο βασικός σκοπός κάθε φορέα. Για δεκαετίες η πληροφορία ήταν πλήρως εξαρτημένη από κάποιο φυσικό μέσο και η πρόσβαση σε αυτή, όταν και αν ήταν δυνατή, πραγματοποιούνταν μόνο στο συγκεκριμένο χώρο που φυλασσόταν το τεκμήριο. Η φυσική δε φθορά του μέσου που έφερε την πληροφορία είχε ως επόμενο νεους περιορισμούς. Και αν η έλευση του μικροφίλμ και των φωτοαντιγράφων έδωσε σημαντική ώθηση σε τεκμήρια όπως φύλλα

¹⁰² Η **Linear pulse-code modulation (LPCM)** αποτελεί έναν συγκεκριμένο τύπο της μεθόδου **Pulse-code modulation (PCM)** που χρησιμοποιείται για την ψηφιακή αναπαράσταση αναλογικών σημάτων. Είναι η τυπική μορφή αναπαράστασης του ψηφιακού ήχου στους υπολογιστές, Audio CD, ψηφιακή τηλεφωνία και άλλων ψηφιακών εφαρμογών.

¹⁰³ “**WAV**”. *Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]*. Διαθέσιμο σε: [WAV](https://en.wikipedia.org/wiki/Wav) [Ανακτήθηκε: 3 Νοεμ. 2020].

¹⁰⁴ Ενδεικτικά να αναφέρουμε: **Advanced Audio Coding (AAC)** (ISO / MPEG) με χρήση σε υπηρεσίες ψηφιακής TV / ραδιοφώνου, **Apple Lossless Audio Codec (ALAC)** (Apple), **Free Lossless Audio Codec (FLAC)** (Xiph.Org Foundation) - αποθήκευση αρχείων μουσικής σε υψηλή ποιότητα, **MPEG-1, 2 Audio Layer II** (ISO / MPEG) με εφαρμογή σε συσκευές ψηφιακής εκπομπής DAB / DVB καθώς και στο μορφότυπο που αποθηκεύεται ο ήχος στο DVD, **MP3 (MPEG-1 Audio Layer III)** (ISO / MPEG), **WMA (Windows Media Audio)** (Microsoft) - με εφαρμογή κυρίως για internet streaming.

εφημερίδων, τυπωμένες φωτογραφίες ή άλλα έγγραφα σε χαρτώο υπόστρωμα, τα οπτικοακουστικά αρχεία θα πρέπει να περιμένουν την ψηφιοποίηση τους για να ανοίξουν τις πύλες τους σε ένα ευρύτερο κοινό. Η εμφάνιση του διαδικτύου την ίδια περίπου περίοδο, αλλά κυρίως η ραγδαία ανάπτυξη και διάδοση του τα επόμενα χρόνια, θα γίνει το όχημα για να ταξιδέψει κυριολεκτικά παντού η άυλη ψηφιακή πληροφορία.

Η τεχνολογία, όσο αναπτυγμένη και να είναι, δε παύει να αποτελεί απλά ένα μέσο, ένα εργαλείο, το οποίο στέκει πάντα πολύτιμος αρωγός σε κάθε προσπάθεια που κάνουμε ως άνθρωποι. Ταυτόχρονα όμως δεν μπορεί να λύσει από μόνη της κάθε πρόβλημα που μπορεί να συναντήσουμε. Η προσβασιμότητα σε ένα ηχητικό τεκμήριο για παράδειγμα, δεν θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη επειδή αυτό βρίσκεται σε ψηφιακή μορφή και μπορεί να διαδοθεί μέσω διαδικτύου. Ένα ηχητικό αρχείο πέρα από την συντήρηση του, έχει συχνά να αντιμετωπίσει και μια σειρά άλλων προβλημάτων όπως είναι αυτά των **πνευματικών δικαιωμάτων**.¹⁰⁵ Άλλα αρχεία μπορεί να μην είναι προσβάσιμα εξαιτίας ζητημάτων **προσωπικών δεδομένων ή εθνικής ασφάλειας**. Η πρόσβαση σε αρχειακές συλλογές ή μεμονωμένα τεκμήρια είναι **πρωτίστως θέμα πολιτικής** του κάθε φορέα. Η διοίκηση του φορέα, λαμβάνοντας υπόψη και την αντίστοιχη νομοθεσία, λαμβάνει τις τελικές αποφάσεις για το ποιά τεκμήρια θα είναι προσβάσιμα. Ποιοί θα επιτρέπεται να έχουν πρόσβαση σε αυτά και με ποιον τρόπο. Αν θα μπορεί κάποιος να τα προσπελάσει μέσω διαδικτύου ή αν η πρόσβαση θα επιτρέπεται μόνο μέσω τοπικού δικτύου εντός των εγκαταστάσεων του φορέα.

Τα όσα αναφέραμε ως τώρα αποτελούν μόνο την κορυφή του παγόβουνου. Το μεγάλο στοίχημα για την πρόσβαση δίνεται αφού διευθετήσουμε όλα τα παραπάνω θέματα και έρθουμε στο ίδιο το τεκμήριο και το μήνυμα που κουβαλάει. Προκειμένου να αποθηκευτεί σωστά ένα ηχητικό τεκμήριο, ο αρχειακός φορέας θα πρέπει ουσιαστικά να συγκεντρώνει και να διατηρεί επιπλέον πληροφορίες από αυτές που αποτελούν το ίδιο το **περιεχόμενο (content)** του τεκμηρίου. Πληροφορίες οι οποίες περιγράφουν με ξεκάθαρο και ουσιαστικό τρόπο την δημιουργία, το περιβάλλον παραγωγής και την ιστορία του ηχητικού αρχείου. Το σύνολο αυτών των πληροφοριών συνθέτει το **πλαίσιο (context)** του αρχείου.¹⁰⁶ Οι πληροφορίες αυτές αποτελούν μέρος ενός μεγαλύτερου συνόλου δεδομένων που ακούει στον όρο **μεταδεδομένα (metadata)**. *Εν συντομία πρόκειται για δεδομένα ή πληροφορίες που αναφέρονται σε άλλα δεδομένα (data about data) και τα οποία περιγράφουν, ερμηνεύουν, εντοπίζουν ή διευκολύνουν την ανάκτηση, τη χρήση και τη διαχείριση ενός πληροφοριακού πόρου (information resource).*¹⁰⁷ Τα μεταδεδομένα όμως είναι κάτι

¹⁰⁵ K. Deggeller, "Why are these Treasures Hidden? The Place of Audiovisual Archives in a Strategic Framework for the Preservation of the National Documentary Heritage". IASA Journal, τ. 31, Ιούλιος 2008, σελ. 57

¹⁰⁶ P. Pelizzari, ό.π., σελ. 17-21

¹⁰⁷ Γ. Γιαννακόπουλος & Β. Μπουντούρη, ό.π., σελ.54-55

πολύ περισσότερο από ένα απλό σύνολο πληροφοριών. Τα μεταδεδομένα είναι **δομημένες πληροφορίες** που χαρακτηρίζουν μοναδικά ένα ψηφιακό αντικείμενο και μπορεί να ενσωματώνονται σε αυτό ή να αποθηκεύονται ξεχωριστά σε βάσεις δεδομένων και να συνδέονται με τα αντικείμενα που περιγράφουν. Διαφορετικά μάλιστα στοιχεία μεταδεδομένων οργανώνονται σε διακριτές ομάδες που αποτελούν τα **σχήματα μεταδεδομένων** (*metadata schemes*).¹⁰⁸ Κάθε τέτοιο σχήμα είναι ειδικά σχεδιασμένο και επικεντρώνεται σε κάποιο επιστημονικό / επαγγελματικό πεδίο ή ορισμένο τύπο πληροφοριακών πόρων.¹⁰⁹ Φέρει το δικό του ξεχωριστό λεξιλόγιο και κανόνες σύνταξης,¹¹⁰ ορίζοντας έτσι τον τρόπο με τον οποίο θα δομείται και θα αναπαρίσταται η πληροφορία. Η περιγραφή ενός ψηφιακού πόρου με αυτόν τον τρόπο επιτρέπει την κατανόησή του τόσο από τους ανθρώπους όσο και από τους υπολογιστές, με τρόπο που να διευκολύνει τη **διαλειτουργικότητα**¹¹¹ και κατ' επέκταση την διάδοση και τη χρήση των πληροφοριών.

Τα σχήματα μεταδεδομένων που έχουν αναπτυχθεί από οργανισμούς τυποποίησης (όπως ο ISO) ονομάζονται **πρότυπα μεταδεδομένων** (*metadata standards*)¹¹² και ενισχύουν την δομή και την οργάνωση των πληροφοριών, καθιστώντας έτσι ευκολότερη τη μηχανική επεξεργασία τους, μα πάνω απ' όλα την αναζήτηση τους ανάμεσα στον τεράστιο όγκο δεδομένων που παράγει η εποχή μας. Δεκάδες τέτοια πρότυπα έχουν αναπτυχθεί ως τις μέρες μας, κάθε ένα από αυτά με την δική του ξεχωριστή συμβολή στην διατήρηση και τη ροή της πληροφορίας, της πολύτιμης πρώτης ύλης για την ανάπτυξη των ίδιων των επιστημονικών πεδίων. Τομείς όπως είναι η πληροφορική, η οικονομία, η διοίκηση, η ιατρική και η βιολογία, οι τέχνες και ο πολιτισμός κ.α, χρησιμοποιούν και επωφελούνται από τα συγκεκριμένα πρότυπα.¹¹³ Χωρίς αμφιβολία πρωτοπόρο ρόλο στην ανάγκη ενσωμάτωσης και ευρείας χρήσης προτύπων μεταδεδομένων έχουν οι λεγόμενοι οργανισμοί μνήμης, όπως είναι τα αρχεία, οι βιβλιοθήκες και τα μουσεία, φορείς και ιδρύματα διαχείρισης και διατήρησης σημαντικών τεκμηρίων πολιτιστικής κληρονομιάς. Κάποιοι από αυτούς μάλιστα σαν τη **Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου**¹¹⁴ είναι υπεύθυνοι για τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη προτύπων

¹⁰⁸ Γενικότερα συναντούμε τρεις **βασικούς τύπους μεταδεδομένων**: i) Περιγραφικά, ii) Δομικά iii) Διοικητικά

¹⁰⁹ **Γ. Γιαννακόπουλος & Β. Μπουντούρη**, ό.π.

¹¹⁰ Πολλά σχήματα χρησιμοποιούν γλώσσες σημειοθέτησης όπως η **Standard Generalized Markup Language (SGML)**, συνήθως ως **Extensible Markup Language (XML)** για να ορίσουν το συντακτικό τους.

¹¹¹ **Διαλειτουργικότητα** είναι η δυνατότητα μεταφοράς και χρήσης της πληροφορίας με ενιαίο και αποτελεσματικό τρόπο από διαφορετικούς οργανισμούς και πληροφοριακά συστήματα.

¹¹² **“MARC standards”**. *Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]*. Διαθέσιμο σε: [MARC standards](https://en.wikipedia.org/wiki/MARC_standards) [Ανακτήθηκε: 3 Νοεμ. 2020]

¹¹³ Σχετική λίστα μπορεί να βρει κάποιος στον ιστότοπο του βρετανικού **Digital Curation Centre (DCC)**. Βλέπε: <https://www.dcc.ac.uk/guidance/standards/metadata/list>

¹¹⁴ Αναλυτική **λίστα των προτύπων** που αναπτύχθηκαν από τη **Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου (LC)** διαθέσιμη στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://www.loc.gov/librarians/standards>

ευρείας - παγκόσμιας αποδοχής όπως είναι το **MARC / MARC21**,¹¹⁵ τα **MODS** και **MADS**,¹¹⁶ το **EAD**,¹¹⁷ το **VRA Core**,¹¹⁸ κ.α. Άλλα σημαντικά πρότυπα, ιδιαίτερα όσον αφορά την περιγραφή ψηφιακών οπτικοακουστικών πόρων, είναι το **Dublin Core**,¹¹⁹ το **EBU Core**¹²⁰ και το **MPEG-7**.¹²¹



¹¹⁵ Τα πρότυπα **MARC (machine-readable cataloging)** αναπτύχθηκαν τα τέλη της δεκαετίας του 60, χρησιμοποιούνται κυρίως από βιβλιοθήκες και αφορούν την περιγραφή καταλογογραφημένων βιβλίων και άλλων τεκμηρίων. Κυκλοφορούν διαφορετικές εκδόσεις του προτύπου με επικρατέστερη το **MARC21** που δημιουργήθηκε το 1999. Το 2002 η LC ανέπτυξε το **MARCXML** σχήμα το οποίο επιτρέπει την αναπαράσταση σε XML των εγγραφών MARC.

¹¹⁶ Το πρότυπο **Metadata Object Description Schema (MODS)** δημιουργήθηκε το 2002 και αποτελεί ένα σχήμα μεταδεδομένων που χρησιμοποιείται κυρίως από βιβλιοθήκες για την περιγραφή των βιβλιογραφικών εγγραφών τους. Το **Metadata Authority Description Schema (MADS)** λειτουργεί επικουρικά στο MODS και αφορά την περιγραφή authority records.

¹¹⁷ Το **Encoded Archival Description (EAD)** αποτελεί το κατεξοχήν πρότυπο κωδικοποίησης για την περιγραφή αρχειακών εγγραφών. Η πρώτη έκδοση του κυκλοφόρησε το 1998.

¹¹⁸ Το **Visual Resources Association (VRA)** αποτελεί σχήμα μεταδεδομένων και βρίσκει εφαρμογή στην περιγραφή αντικειμένων πολιτιστικής κληρονομιάς. Χρησιμοποιείται ευρέως από μουσεία για την περιγραφή των συλλογών τους.

¹¹⁹ Το **Dublin Core** είναι μια πρωτοβουλία από επαγγελματίες κλάδων που σχετίζονται με την επιστήμη της πληροφορίας και ξεκίνησε το 1995 στα πλαίσια ενός εργαστηρίου σχετικά με τα μεταδεδομένα που είχαν οργανώσει από κοινού OCLC (Online Computer Library Center) και NCSA (National Center for Supercomputing Applications). Πρόκειται για ένα αρκετά απλοϊκό σχήμα μεταδεδομένων 15 βασικών στοιχείων (*elements*), το οποίο χρησιμοποιείται κυρίως για την περιγραφή ψηφιακών πόρων στο διαδίκτυο. Το Dublin Core βελτιώνει την δυνατότητα πρόσβασης σε διαφορετικούς πόρους και προάγει την διαλειτουργικότητα μεταξύ διαφορετικών προτύπων.

¹²⁰ Το **EBUCore** είναι ένα σχήμα περιγραφικών και τεχνικών μεταδεδομένων το οποίο βασίζεται στο Dublin Core και είναι προσαρμοσμένο για χρήση από μέσα ενημέρωσης. Αποτελεί το βασικό πρότυπο μεταδεδομένων που χρησιμοποιεί η **EBU (European Broadcasting Union)**.

¹²¹ Το **Multimedia Content Description Interface (MPEG-7)** είναι ένα πρότυπο περιγραφής πληροφοριών που αφορά πολυμέσα διαφόρων τύπων. Έχει αναπτυχθεί από το Moving Picture Experts Group (MPEG).

2.4 Τα ηχητικά αρχεία παρουσιάζονται. Καλή ακρόαση!



Το ταξίδι κάθε -ηχητικού- τεκμηρίου που ξεκινά την στιγμή της δημιουργίας του, θα κάνει την πρώτη του μεγάλη στάση σε εκείνον το πρώτο, άμεσα ενδιαφερόμενο, ακροατή για να συνεχίσει, για άγνωστο ακόμα πόσο, την μη προκαθορισμένη πορεία του. Η αναλογική και ψηφιακή διατήρηση του τεκμηρίου επιδιώκει να παρατείνει αυτό το ταξίδι πού ο κύριος προορισμός του δεν είναι άλλος από τους νέους αποδέκτες - ακροατές του περιεχομένου του. Χωρίς αμφιβολία οι περισσότερες χώρες στον κόσμο διατηρούν ηχητικά αρχεία και συλλογές. Η διαχείριση αυτών των αρχείων, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, διαφέρει από χώρα σε χώρα και ο όγκος τους είναι δύσκολο να υπολογιστεί με ακρίβεια.¹²² Επίσης παρατηρείται ότι τα αρχεία ήχου που μπορεί να βρει κάποιος διαθέσιμα στις συλλογές των αρχειακών φορέων αφορούν παλιά ηχητικά τεκμήρια που έχουν πλέον ψηφιοποιηθεί. Το παραπάνω γεγονός δε πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη αφού οι φορείς αυτοί συνήθως είναι αποθετήρια και δεν διατηρούν ενεργά ή ημιενεργά αρχεία. Τα αρχεία που έχουν δημιουργηθεί τα τελευταία 15-20 χρόνια και πιθανό είναι πρωτογενώς ψηφιακά, βρίσκονται στο φορέα παραγωγής τους (π.χ ένα ραδιοφωνικό σταθμό) και σπανίως προσεγγίζονται με βάση τις διαδικασίες που περιγράψαμε. Η πρόσβαση σε αυτά, αν και εκτεταμένη, τείνει να είναι άκρως προβληματική σε βάθος χρόνου, αφού γίνεται είτε από τον ιστότοπο του φορέα,¹²³ με μια χαλαρή περιγραφή και τη χρήση κάποιων ετικετών (tags) για τη διευκόλυνση της αναζήτησης τους ή από δημοφιλείς πλατφόρμες όπως το Youtube, Vimeo, Soundcloud κ.α.

¹²² Μια ιδέα του όγκου των ψηφιοποιημένων, ουσιαστικά, ηχητικών αρχείων μας δίνει έρευνα δημοσιευμένη στο άρθρο του **Richard Wright, *Broadcast Archives: Preserving the Future* (1999)** και αφορά τα αρχεία που έχουν στην κατοχή τους τα 10 μεγαλύτερα ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα στην Ευρώπη. Τα αποτελέσματα καταγράφουν 1.6 εκ. ώρες βίντεο, 1 εκ. ώρες κινηματογραφικού φιλμ και 2 εκ. ώρες ήχο. Το ίδιο άρθρο εκτιμά ότι το συνολικό οπτικοακουστικό υλικό που υπάρχει στην Ευρώπη είναι δεκαπλάσιο. Οι αριθμοί αφορούν μόνο ραδιοτηλεοπτικά αρχεία και μόνο στον ευρωπαϊκό χώρο, ενώ την εποχή της έρευνας (1999) τα πρωτογενώς ψηφιακά αρχεία μόλις άρχισαν να εδραιώνονται.

¹²³ Εξαιρετικό παράδειγμα λειτουργικότητας και περιεχομένου, χωρίς να αναιρεί τα όσα αναφέραμε για την προσέγγισή των αρχείων, αποτελεί η ιστοσελίδα του ραδιοφωνικού BBC: **BBC Sounds**. Διαθέσιμη εδώ: [Sounds - Music, Radio, Podcasts](#)

Στο παρόν υποκεφάλαιο θα προσεγγίσουμε αρχεία και συλλογές ήχου **από την πλευρά του τελικού χρήστη**. Θα διαπιστώσουμε στη πράξη εάν και με ποιό τρόπο είναι προσβάσιμες οι ηχητικές συλλογές τους και θα δούμε τι αυτές περιλαμβάνουν και ποιό το μέγεθός τους σύμφωνα και με τα διαθέσιμα στοιχεία. Η επιλογή των συγκεκριμένων φορέων έγινε κυρίως με βάση το μέγεθος¹²⁴ και τη σημασία της συλλογής του φορέα, αλλά και με προσωπικά κριτήρια όπως η ευκολία κατανόησης της γλώσσας. **Οι φορείς είναι οι παρακάτω:** i) η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου και τα Εθνικά Αρχεία των ΗΠΑ, ii) η Βρετανική Βιβλιοθήκη, iii) το Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο της Αυστραλίας, iv) η Εθνική Βιβλιοθήκη της Γερμανίας, v) η Εθνική Βιβλιοθήκη Νορβηγίας. Επίσης θα γίνει ξεχωριστή αναφορά σε αρχεία και συλλογές από την Ελλάδα όπως το Αρχείο της ΕΡΤ και η μουσική βιβλιοθήκη του Μεγάλου Μουσικής «Λίλιαν Βουδούρη».

Πριν προχωρήσουμε αξίζει να αναφερθούμε, έστω επιγραμματικά, σε σπουδαίες πρωτοβουλίες, προϊόν εθνικών ή διεθνών συνεργασιών, και να υπογραμμίσουμε ότι η πρόσβαση και η ανάδειξη πολύτιμων ψηφιακών πόρων δεν είναι υπόθεση και αποκλειστικότητα συγκεκριμένων ιδρυμάτων. Πρωτοβουλίες όπως η **Europeana**¹²⁵ λειτουργούν καταλυτικά στην εξοικείωση του κοινού με το μαγικό ταξίδι της αναζήτησης και της ανακάλυψης του τεκμηρίου και της ιστορίας του. Στο ίδιο πνεύμα το ΕΚΤ δημιούργησε για την χώρα μας τη διαδικτυακή πύλη **Search Culture** ως τον ενιαίο πολιτιστικό πληροφοριακό χώρο για τη συγκέντρωση και τη διαθεση του ψηφιακού πολιτιστικού αποθέματος που παράγεται από φορείς με δημόσια χρηματοδότηση. Μέσω της πύλης ο επισκέπτης αποκτά πρόσβαση σε πάνω από 700.000 τεκμήρια (ανάμεσα σε αυτά και 1335 αρχεία ήχου) προερχόμενα από 69 φορείς.¹²⁶

i) Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου (Library of Congress)

Η **Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου** είναι μία από τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες στον κόσμο. Ιδρύθηκε το 1800 και είναι το παλαιότερο ομοσπονδιακό πολιτιστικό ίδρυμα στις ΗΠΑ. Στεγάζεται

¹²⁴ Ειδικά των φορέων που περιλαμβάνονται στις ψηφιακές συλλογές τους με σημαντικό αριθμό τεκμηρίων και μεγάλο μέρος αυτών είναι ελεύθερο προς πρόσβαση μέσω διαδικτύου.

¹²⁵ Η **Europeana** αποτελεί πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία βγήκε στον αέρα τον Νοέμβριο του 2008. Περίπου 3000 πολιτιστικά ιδρύματα από τις 27 χώρες της ΕΕ διαθέτουν, μέσω της κεντρικής σελίδας της πρωτοβουλίας [Welcome to Europeana | Europeana](#), εκατομμύρια τεκμήρια πολιτιστικής κληρονομιάς από τις συλλογές τους. Τα τεκμήρια συγκροτούν εκατοντάδες **θεματικές ενότητες** στις οποίες μπορεί να περιηγηθεί ο επισκέπτης. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι μόνο στη κατηγορία μουσική π.χ υπάρχουν διαθέσιμα πάνω από 210.000 τεκμήρια ήχου. Αντίστοιχα τεκμηρια βρίσκουμε σε πολλές από τις άλλες κατηγορίες.

¹²⁶ **Search Culture.gr**, Διαθέσιμο σε: [SearchCulture.gr | Εθνικός Συσσωρευτής Περιεχομένου Πολιτιστικής Κληρονομιάς](#) [Ανακτήθηκε: 6 Νοεμ. 2020]

στην πρωτεύουσα Ουάσινγκτον και αναγνωρίζεται de facto ως η εθνική βιβλιοθήκη της χώρας.¹²⁷ Η βιβλιοθήκη εκτός της τεράστιας συλλογής τεκμηριών που έχει στην κατοχή της έχει σημαντικότερη συνεισφορά σε μια σειρά τομείς που αφορούν την βιβλιοθηκονομία και την επιστήμη της πληροφορίας γενικότερα. Είναι υπεύθυνη για την σύνταξη πρωτοκόλλων διατήρησης υλικού, προτύπων μεταδεδομένων, αλλά κυρίως έχει αναπτύξει το δικό της σύστημα ταξινόμησης **Library of Congress Classification (LCC)** το οποίο ακολουθεί πλήθος, κυρίως ακαδημαϊκών, βιβλιοθηκών σε όλο τον κόσμο.

Η συλλογή ηχογραφήσεων δημιουργήθηκε το 1926 όταν η δισκογραφική εταιρία Victor δώρισε στη βιβλιοθήκη πάνω από 400 δίσκους.¹²⁸ Σήμερα μετρά εκατομμύρια τεκμήρια και περιλαμβάνει σημαντικά αρχεία ήχου όπως το **Αρχείο Αμερικανικού Δημοτικού Τραγουδιού** (*Library's Archive of American Folksong*) και το **Αρχείο Ραδιοφωνικών Εκπομπών του NBC**. Κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να δει τα περιεχόμενα των συλλογών, είτε μέσω της σελίδας του *Recorded Sound Reference Center* ή μέσω εργαλείων έρευνας που προσφέρει ο κατάλογος της βιβλιοθήκης όπως είναι ο *Sound Online Inventory and Catalog (SONIC)*.¹²⁹ Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της αναζήτησης,¹³⁰ τα τεκμήρια ήχου που περιλαμβάνει ο **δημοσιευμένος κατάλογος** της βιβλιοθήκης είναι 685.694, αλλά μόνο 24.383 είναι **διαθέσιμα προς ακρόαση** μέσω διαδικτύου. Για τα υπόλοιπα τεκμήρια μπορεί ο χρήστης να υποβάλει αίτημα για να αποκτήσει πρόσβαση. Η συλλογή περιέχει κυρίως επίσημες (δισκογραφίας) και ανεπίσημες (ηχογραφημένες συνήθως ζωντανά σε εξωτερικό χώρο) ηχογραφήσεις μουσικής, στη πλειοψηφία της παραδοσιακής (folk) αλλά και δημοφιλών ειδών (κλασσικής, jazz, blues κ.α). Δεν λείπουν άλλες μορφές τέχνης όπως η όπερα, το θέατρο ή θρησκευτική μουσική. Μεγάλο μέρος των τεκμηρίων αφορά την καταγραφή ιστοριών των καθημερινών ανθρώπων και περιλαμβάνει πλήθος συνεντεύξεων, μαρτυριών προφορικής ιστορίας, βιογραφιών κλπ. συνθέτοντας έτσι μια ζωντανή ηχητική αφήγηση για την ζωή, κυρίως στις ΗΠΑ του 20ου αιώνα. Ο επισκέπτης έχει την επιλογή να αναζητήσει ηχογραφήσεις ως μοναδιαία ανεξάρτητα τεκμηρια ή να προσεγγίσει μερικές από αυτές μέσω κάποιας ψηφιακής συλλογής. Οι 58 συνολικά συλλογές έχουν συγκροτηθεί στη βάση συγκεκριμένων θεματικών ενοτήτων και είναι ίσως ο πιο φιλικός τρόπος για να έρθει κάποιος σε επαφή με το υλικό της βιβλιοθήκης.

¹²⁷ “**Library of Congress**”. *Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]*. Διαθέσιμο σε: [Library of Congress](#) [Ανακτήθηκε: 6 Νοεμ. 2020].

¹²⁸ **The Library of Congress** (Recorded Sound Research Center) [Online]. Διαθέσιμο σε: [Recorded Sound Research Center \(Motion Picture, Broadcasting and Recorded Sound Division\)](#) [Ανακτήθηκε: 6 Νοεμ. 2020]

¹²⁹ **The Library of Congress** (Sound Online Inventory Catalog) [Online].

Διαθέσιμο σε: <https://star1.loc.gov/cgi-bin/starfinder/0> [Ανακτήθηκε: 6 Νοεμ. 2020]

¹³⁰ Ημερομηνία πρόσβασης στον κατάλογο: 16 Σεπτεμβρίου 2020

Όσον αφορά τη καταλογογράφηση των τεκμηρίων, αυτή γίνεται ακριβώς όπως και οι τίτλοι βιβλίων, με βάση το **πρότυπο MARC21**, προσφέροντας στον επισκέπτη πλήθος **σημείων πρόσβασης** (τίτλο, όνομα δημιουργού, άλλα ονόματα που συνδέονται με το τεκμήριο, θεματικές επικεφαλίδες κτλ.). Ο χρήστης έχει επίσης πρόσβαση στις εγγραφές κάθε τεκμηρίου σε μορφή MARCXML και MODS. Τέλος αξίζει να αναφέρουμε ότι μέσω του ιστότοπου της βιβλιοθήκης μπορεί επίσης κάποιος να επισκεφτεί το **Αμερικάνικο Αρχείο Δημοσίων Εκπομπών** (*American Archive of Public Broadcasting*) και τη μοναδική συλλογή του με τις 40.000 ώρες τηλεοπτικού και ραδιοφωνικού προγράμματος πάνω από 100 δημόσιων σταθμών.¹³¹

ii) *Εθνικά Αρχεία των ΗΠΑ* (*National Archives of USA*)

Στο πλαίσιο της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου στέκεται ως **θεματοφύλακας μνήμης** του αμερικανικού έθνους ο οργανισμός των Εθνικών Αρχείων των ΗΠΑ. Καθιερώθηκαν από τον πρόεδρο **Franklin Roosevelt** το 1934, αλλά στις αρχειακές σειρές τους φυλάσσονται σημαντικά, ομοσπονδιακά κατά βάση, τεκμήρια¹³² που χρονολογούνται ήδη από 1775.¹³³ Ο αριθμός των αρχειακών τεκμηρίων ανέρχεται σε δεκάδες εκατομμύρια, με 700.000 από αυτά να αφορούν οπτικοακουστικά αρχεία. Από την αρχική σελίδα¹³⁴ με το πάτημα ενός κουμπιού βρισκόμαστε στην κεντρική σελίδα του καταλόγου και μπορούμε με ελεύθερο κείμενο να αναζητήσουμε αυτό που ψάχνουμε. Η επιλογή της *προχωρημένης αναζήτησης* (*advanced search*) μας επιτρέπει να οριοθετήσουμε με ακρίβεια αυτό που ψάχνουμε. Έτσι εκτός άλλων προφανών επιλογών όπως ο τίτλος, ο δημιουργός, ημερομηνία δημιουργίας κτλ, μπορούμε να αναζητήσουμε ένα τεκμήριο βάσει του *τύπου του* (*archive material*), του *μορφοτύπου* (*file format*), του *επίπεδου αρχειακής περιγραφής* ή το *κτίριο* στο οποίο φυλάσσεται.

Η αναζήτηση σχετικά με τα ηχητικά τεκμήρια που έχουν καταχωρηθεί στον κατάλογο έδειξε ως αποτέλεσμα 84627 εγγραφές από τις οποίες οι 18684 συνοδεύονται και από το αντίστοιχο αρχείο ήχου το οποίο είναι ελεύθερο προς ακρόαση.¹³⁵ Στη πλειοψηφία τους οι ηχογραφήσεις αφορούν την **πολιτική ζωή και δραστηριότητα στις ΗΠΑ την περίοδο 1930 - 2009**. Σε σχέση με το προηγούμενο παράδειγμα μας η προσέγγιση κάθε αντικειμένου γίνεται με **καθαρά αρχειονομικά κριτήρια**. Κάθε στοιχείο του καταλόγου περιγράφεται με κάθε λεπτομέρεια

¹³¹ Βλέπε: [American Archive of Public Broadcasting](#)

¹³² Μεταξύ άλλων η *Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας* και το *πρώτο Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής*.

¹³³ **National Archives** [Online]. Διαθέσιμο σε: [About the National Archives of the United States](#) [Ανακτήθηκε: 6 Νοεμ. 2020]

¹³⁴ Βλέπε: [National Archives](#)

¹³⁵ Ημερομηνία πρόσβασης στον κατάλογο: 16 Σεπτεμβρίου 2020

σύμφωνα με τα διεθνή αρχειονομικά πρότυπα και ανάλογα και με το επίπεδο αρχειακής περιγραφής του (τεκμήριο, φάκελος, σειρά κοκ).

iii) Βρετανική Βιβλιοθήκη (The British Library)

Η Βρετανική Βιβλιοθήκη, εθνική βιβλιοθήκη του Ηνωμένου Βασιλείου, έχει την μεγαλύτερη συλλογή τεκμηρίων στον κόσμο. Στη συλλογή της φιλοξενούνται περισσότερα από **170 εκ. τεκμήρια**, τα οποία καλύπτουν κάθε εποχή της ανθρώπινης ιστορίας.¹³⁶ Η βιβλιοθήκη λειτουργεί ως ανεξάρτητος οργανισμός από την 1.7.1973, όταν το βρετανικό κράτος αποφάσισε την απόσπαση της από το Βρετανικό Μουσείο του οποίου αποτελούσε μέρος. Σε αυτή την αχανή θάλασσα τεκμηρίων περιλαμβάνονται και γύρω στις 7 εκ. ηχογραφήσεις, αποτυπωμένες σε κάθε πιθανό υπόστρωμα.¹³⁷

Η καταλογογράφηση και τεκμηρίωση μιας τέτοιας συλλογής είναι από μόνη της μια τιτάνια πρόκληση. Η **απομακρυσμένη πρόσβαση** στα τεκμήρια του καταλόγου γίνεται με δύο τρόπους, από την επίσημη σελίδα της βιβλιοθήκης στο διαδίκτυο.¹³⁸ Η βασική οδός πρόσβασής στα περιεχόμενα των συλλογών είναι μέσω του **ξεχωριστού καταλόγου ήχου και κινούμενης εικόνας** (Sound and Moving image Catalogue).¹³⁹ Εκεί μέσω απλής ή σύνθετης αναζήτησης μπορούμε να δούμε, άρτια τεκμηριωμένη, κάθε εγγραφή του καταλόγου και να μάθουμε αν και πως είναι προσβάσιμο το περιεχόμενο του. Το πρότυπο μεταδεδομένων είναι το **METS (Metadata Encoding and Transmission Standard)** XMLSchema το οποίο μπορεί να ενσωματώσει πολλά και διάσπαρτα είδη πληροφοριών σε ένα ενιαίο αρχείο ή μια ομάδα αρχείων.¹⁴⁰ Πολλά από τα μεταδεδομένα ενός τεκμηρίου (δημιουργός, είδος, θεματικές επικεφαλίδες κτλ.) αποτελούν ενεργούς συνδέσμους και έτσι λειτουργούν ως σημεία πρόσβασής σε άλλα σύνολα τεκμηρίων.¹⁴¹ Άξιο αναφοράς είναι ότι στον κατάλογο περιλαμβάνονται πάρα πολλές εγγραφές ακόμα και του τρέχοντος έτους και που δεν είναι συνηθισμένο τουλάχιστον για τέτοιου είδους τεκμήρια.

¹³⁶ **The British Library** [Online]. Διαθέσιμο σε: <https://www.bl.uk/about-us> [Ανακτήθηκε: 7 Νοεμ. 2020]

¹³⁷ **The British Library** [Online]. Διαθέσιμο σε: [Facts and figures of the British Library](#) [Ανακτήθηκε: 7 Νοεμ. 2020]

¹³⁸ Βλέπε: [The British Library - The British Library](#)

¹³⁹ Βλέπε: [Cadensa](#)

¹⁴⁰ **Α. Παπακωνσταντίνου**, “Μελέτη ψηφιακού ηχητικού αρχείου – Συνεντεύξεις Ελλήνων και Κυπρίων πολιτικών από το ψηφιακό ηχητικό αρχείο της ελληνικής υπηρεσίας του BBC 1939-2005 - Κωδικοποίηση του ψηφιακού αρχείου με τα πρότυπα μεταδεδομένων M.O.D.S. & M.A.D.S.”, Μ.Ε., TABM, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα, Ελλάδα, 2012, σελ. 13

¹⁴¹ Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να έχουμε μια γενικότερη εικόνα του καταλόγου. Πατώντας για παράδειγμα τον ενεργό σύνδεσμο του **είδους (genre)** μπορούμε να δούμε το πλήθος των τεκμηρίων που έχουν καταχωρηθεί κάτω από αυτό. Έτσι π.χ. ο όρος “**radio programmes**” αντιστοιχεί σε 232.194 εγγραφές ή ο “**popular music**” σε 902.875 κτλ. (Ημερομηνία πρόσβασης: 7.11.2020)

Ο πιο προσιτός τρόπος να δούμε και να ακούσουμε μέρος των συλλογών της Βρετανικής Βιβλιοθήκης είναι μέσω του **British Library Sounds**.¹⁴² Το Sounds δημιουργήθηκε το 2006 και αποτελεί μια διαδικτυακή πύλη για πάνω από **90.000 επιλεγμένα τεκμήρια ήχου**. Η συλλογή είναι ενεργή και εμπλουτίζεται συνεχώς με νέο υλικό. Η περιήγηση του χρήστη είναι πολύ ευχάριστη και εξελίσσεται κυρίως μέσω των 9 κύριων θεματικών κατηγοριών ηχογραφήσεων. Μεταξύ άλλων μουσική (κλασική, δημοφιλής, παραδοσιακή), προφορική ιστορία (oral history), ραδιοφωνικές εκπομπές, τέχνες - λογοτεχνία, κ.α. Κάθε μεγάλη κατηγορία οδηγεί σε μικρότερες και ανάλογα τη θεματική ακολουθείται και αντίστοιχος τρόπος ταξινόμησης για να φτάσει τελικά κάποιος στο τελικό τεκμήριο. Η περιγραφή του τεκμηρίου δεν είναι τόσο λεπτομερής και αυστηρή ακολουθώντας το πνεύμα του portal, αν και κάθε χρήστης μπορεί να δει την εγγραφή μεταδεδομένων (πρότυπο METS) του κάθε τεκμηρίου. Η πρόσβαση στο περιεχόμενο του είναι σχεδόν καθολική για ακαδημαϊκά και σχολικά ιδρύματα, αλλά μεγάλο μέρος είναι ελεύθερό προς ακρόαση από όλους.

iv) Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο Αυστραλίας (National Film & Sound Archive of Australia / NFSA)

Η Αυστραλία, κομμάτι για αιώνες της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, κληρονόμησε και διατηρεί ως σήμερα την σπουδαία αρχειακή αγγλοσαξωνική παράδοση. Όσον μας αφορά θα εξετάσουμε την περίπτωση του **Εθνικού Οπτικοακουστικού Αρχείου της χώρας (National Film & Sound Archive of Australia / NFSA)**. Η δραστηριότητα του αρχείου ξεκινάει πίσω στο 1935 ως μέρος της **Εθνικής Βιβλιοθήκης της Κοινοπολιτείας (Commonwealth National Library)**,¹⁴³ για να γίνει ανεξάρτητο ίδρυμα το 1984. Το αρχείο θα μεταβεί στη σημερινή του κατάσταση (ως NFSA) την 1.7.2008. Οι συλλογές του NFSA περιλαμβάνουν περισσότερα από **3 εκ. τεκμήρια** ήχου, φιλμ, κινούμενης εικόνας, video games κ.α. Επίσης υπάρχουν διάφορα άλλα τεκμήρια και αντικείμενα όπως προσωπικές σημειώσεις, φωτογραφίες, αφίσες, αναμνηστικά κτλ¹⁴⁴ τα οποία συμπληρώνουν το αρχείο.

Σε περίοπτη θέση στην αρχική σελίδα υπάρχει η συλλογή *Sounds of Australia*.¹⁴⁵ Η μοναδική αυτή συλλογή δημιουργήθηκε το 2007 και ως τώρα φτάνει τα 150 ηχητικά τεκμήρια. Η αυστηρή

¹⁴² Βλέπε: [British Library - Sounds](#)

¹⁴³ Η βιβλιοθήκη της κοινοπολιτείας υπήρξε ο πρόδρομος της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Αυστραλίας.

¹⁴⁴ **National Film & Sound Archive of Australia / NFSA** [Online]. Διαθέσιμο σε: [About the National Film and Sound Archive \[Australia's 'Living' Archive\]](#) [Ανακτήθηκε: 8 Νοεμ. 2020] & “**National Film & Sound Archive**”. *Wikipedia, The Free Encyclopedia* [Online]. Διαθέσιμο σε: [National Film and Sound Archive](#) [Ανακτήθηκε: 8 Νοεμ. 2020].

¹⁴⁵ Βλέπε: [Sounds of Australia 2020 | NFSA](#)

επιλογή¹⁴⁶ και ο μικρός αριθμός των τεκμηρίων μαρτυρά και την μεγάλη πολιτιστική σημασία τους. Η συλλογή αυτή πληροφορεί και αντανακλά με τον καλύτερο τρόπο την ζωή στην Αυστραλία από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι και σήμερα.

Το κεντρικό ευρετήριο του καταλόγου προσφέρει εύκολη, προχωρημένη και αλφαβητική αναζήτηση στο περιεχόμενο του. Η ενσωμάτωση της επιλογής να περιορίζεται η αναζήτηση σε συγκεκριμένο τύπο τεκμηρίων κάνει την διαδικασία πολύ πιο εύκολη σε σχέση με άλλα αρχεία. Τα ηχητικά τεκμήρια στο σύνολο τους είναι 300.346, από τα οποία η πρόσβαση (μετά από αίτημα ή στο χώρο του αρχείου) επιτρέπεται στα 80.808, ενώ άμεσα διαθέσιμα προς ακρόαση μέσω διαδικτύου είναι μόνο τα 1033. Τα παραπάνω χωρίζονται σε τρεις κύριες κατηγορίες: **i) Δημοσιευμένες ηχογραφήσεις**¹⁴⁷ **ii) Αδημοσίευτες ηχογραφήσεις**¹⁴⁸ και **iii) Ραδιόφωνο**¹⁴⁹ Ενδιαφέρον προκαλεί ότι ο περιορισμός στην πρόσβαση του υλικού δεν αφορά μόνο πνευματικά δικαιώματα αλλά εφαρμόζεται και για πολιτιστικούς και ηθικούς λόγους των αυτόχthonων πληθυσμών της χώρας.¹⁵⁰

ν) Γερμανικό Μουσικό Αρχείο (*Deutsches Musikarchiv*)

Το Γερμανικό Μουσικό Αρχείο εντάσσεται στο ίδρυμα της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γερμανίας (**Deutsche Nationalbibliothek**), ιδρύθηκε στο Βερολίνο το 1970 και έχει ως αποστολή την συλλογή και αρχειοθέτηση του συνόλου παρτιτούρων και μουσικών ηχογραφήσεων που έχουν κυκλοφορήσει στην Γερμανία, έτσι ώστε να διατηρηθούν και να παραμείνουν διαθέσιμες στις επόμενες γενιές.¹⁵¹ Στην κατοχή του υπάρχουν περίπου **2.2 εκ. έργα** κατατάσσοντας τις μουσικές συλλογές του αρχείου στις μεγαλύτερες του κόσμου.¹⁵² Ο επισκέπτης έχει την δυνατότητα να ακούσει παραπάνω από **500.000 ώρες ψηφιοποιημένης μουσικής** στις εγκαταστάσεις του αρχείου που στεγάζονται στην Λειψία και τη Φρανκφουρτη.

¹⁴⁶ Κάθε χρόνο το κοινό θέτει προς υποψηφιότητα συγκεκριμένες ηχογραφήσεις, ενώ οι ειδικοί έχουν τον τελευταίο λόγο στην επιλογή αυτών που θα προστεθούν τελικά στη συλλογή.

¹⁴⁷ (Τεκμήρια: 174.843 / Πρόσβαση: 41805 / Διαθέσιμα online: 579). (Ημερομηνία πρόσβασης: 16.9.2020)

¹⁴⁸ (Τεκμήρια: 12.547 / Πρόσβαση: 7013 / Διαθέσιμα online: 371). (Ημερομηνία πρόσβασης: 16.9.2020)

¹⁴⁹ (Τεκμήρια: 112.956 / Πρόσβαση: 32038 / Διαθέσιμα online: 083). (Ημερομηνία πρόσβασης: 16.9.2020)

¹⁵⁰ **National Film & Sound Archive of Australia / NFSA** [Online].

Διαθέσιμο σε: <http://colsearch.nfsa.gov.au/nfsa/help/restrictions.w3p> [Ανακτήθηκε: 8 Νοεμ. 2020]

¹⁵¹ **Deutsche Nationalbibliothek** (German Music Archive) [Online].

Διαθέσιμο σε: https://www.dnb.de/EN/Ueber-uns/DMA/dma_node.html#sprg256230 [Ανακτήθηκε: 9 Νοεμ. 2020]

¹⁵² **Deutsche Nationalbibliothek** (German Music Archive) [Online].

Διαθέσιμο σε: https://www.dnb.de/EN/Ueber-uns/DMA/50Jahre/50Jahre_node.html#doc492720bodyText1

[Ανακτήθηκε: 9 Νοεμ. 2020]

Στο κεντρικό μενού των συλλογών της βιβλιοθήκης ο επισκέπτης βρίσκει τον σύνδεσμο για το Γερμανικό Μουσικό Αρχείο. Με την σειρά του το εν λόγω αρχείο χωρίζει τα τεκμήρια του σε **τρεις κύριους καταλόγους** (μουσικών ηχογραφήσεων, ιστορικών ηχογραφήσεων, παρτιτούρες). Επίσης περιλαμβάνει συλλογή συσκευών αναπαραγωγής ήχου, ιδιωτικά αρχεία καθώς και το αρχείο του **MIZ-GDR** (*Music Information Centre of the GDR's Association of Composers and Musicologists*) που τα τεκμήρια του καλύπτουν 40 χρόνια μουσικής ιστορίας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας.

Οι κατάλογοι των ηχογραφήσεων περιέχουν 1.700.385 μοναδικές εγγραφές (οι 330.505 αφορούν μη μουσικές ηχογραφήσεις) και η πρόσβαση πραγματοποιείται εκτός της καθιερωμένης επιλογής αναζήτησης και με την χρήση του ταξινομικού συστήματος Dewey (DDC / WebDewey). Η καταλογογράφηση βασίστηκε στο πρότυπο **MARC21** και ο ενδιαφερόμενος έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στην MARCXML εγγραφή του τεκμηρίου.

vi) Εθνική Βιβλιοθήκη Νορβηγίας (Nasjonalbiblioteket)

Η Νορβηγία και γενικότερα οι σκανδιναβικές χώρες συγκαταλέγονται αδιαμφισβήτητα στις πιο προηγμένες ψηφιακά χώρες τους κόσμου. Το γεγονός αυτό δεν αφορά μόνο σε τομείς όπως η δημόσια διοίκηση και διακυβέρνηση, αλλά διαχέεται σε όλες τις πτυχές της καθημερινότητας των πολιτών. Η προσέγγιση αυτή δε θα μπορούσε να διαφέρει σε ότι αφορά την διαφύλαξη και ανάδειξη πολιτισμικών αγαθών, την διατήρηση τεκμηρίων κάθε είδους, την διαχείριση γενικότερα πληροφοριακών πόρων ανεξαρτήτως προέλευσης και ηλικίας. Η περίπτωση του συγκεκριμένου ιδρύματος ίσως αποτελεί μία από τις πιο αξιόπιστες περιπτώσεις προς μελέτη για να διαπιστώσουμε τι αποτελέσματα μπορούν να δώσουν στο σήμερα τα όσα αναφέραμε παραπάνω. Η Νορβηγία είναι μια μικρή χώρα (με ότι αυτό συνεπάγεται για τον αριθμό των τεκμηρίων που καλείται να διαχειριστεί), αλλά ταυτόχρονα και μια χώρα η οποία εκτός από προχωρημένη, επί του θέματος, αντίληψη διαθέτει την οικονομική δυνατότητα και τους ανθρώπινους πόρους για την εύρυθμη λειτουργία των ιδρυμάτων της όπως είναι η Εθνική Βιβλιοθήκη ή η κεντρική αρχειακή υπηρεσία της (Riksarkivet).

Στην ανανεώμενη κεντρική σελίδα αναζήτησης του καταλόγου,¹⁵³ συναντάμε τις εξής βασικές κατηγορίες τεκμηρίων (βιβλία, εφημερίδες, φωτογραφίες, περιοδικά, μουσική, χάρτες, χειρόγραφα και παρτιτούρες). Στην κατηγορία “μουσική” μπορούμε να περιηγηθούμε ανάμεσα σε 394.965 καταλογογραφημένες εγγραφές, μεταξύ των οποίων οι 52.307 αφορούν ολοκληρωμένα album, και

¹⁵³ Βλέπε: [Søk i Nettbiblioteket her](#) | [Bøker](#) | [Aviser](#) | [Bilder](#) | [Tidsskrift](#) |

καλύπτουν μια μακρά διαδρομή 120 ετών (από το 1900 μέχρι σήμερα) μουσικών ηχογραφήσεων.¹⁵⁴ Η συλλογή της βιβλιοθήκης **αφορά στην συντριπτική της πλειοψηφία Νορβηγούς καλλιτέχνες** και δυστυχώς σε αντίθεση με τις άλλες κατηγορίες τεκμηρίων η **ελεύθερη πρόσβαση** από το διαδίκτυο είναι αρκετά περιορισμένη¹⁵⁵ (περίπου 23.000 αρχεία) και αφορά κυρίως ηχογραφήσεις των αρχών του 20^{ου} αιώνα έως και την δεκαετία του 1950. Αν παρόλα αυτά κάποιος περάσει μια βόλτα από το όμορφο νεοκλασικό κτίριο που στεγάζεται η βιβλιοθήκη στο κέντρο του Όσλο θα έχει την ευκαιρία να ακούσει πολλά παραπάνω! Η απεικόνιση των εγγραφών ξεφεύγει από την συνηθισμένη πεζή λογική άλλων καταλόγων και γίνεται με γνώμονα τις ανάγκες του μέσου χρήστη. Έτσι κάθε τεκμήριο το συνοδεύουν αρκετές, αλλά όχι όλες οι πληροφορίες που το αφορούν. Ολά τα βασικά μεταδεδομένα εμφανίζονται με έξυπνο και άμεσο τρόπο σε ξεχωριστό πλαίσιο (pop up window), ενώ αν κάποιος ενδιαφέρεται για την πλήρη περιγραφή του τεκμηρίου, τότε μπορεί να βρει τα πλήρη μεταδεδομένα που έχουν καταχωρηθεί σύμφωνα με το πρότυπο **MARC 21**, ενώ είναι διαθέσιμα και σε **MARCXML** μορφή.

Τέλος οφείλουμε να αναφερθούμε στο **αρχείο του εθνικού ραδιοτηλεοπτικού φορέα της Νορβηγίας (NRK)**, το οποίο βρίσκεται υπό την ευθύνη και εποπτεία της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Στον κατάλογο υπάρχει ουσιαστικά μόνο το **αρχείο ραδιοφώνου** το οποίο ξεκινά από το 1930 και αριθμεί 1.579.460 ηχητικά τεκμήρια, 36.694 αναφορές προγράμματος και εκατοντάδες φωτογραφίες σε ψηφιακή μορφή. Από το σύνολο των ηχητικών τεκμηρίων, τα 100.485 από αυτά είναι διαθέσιμα προς ακρόαση μέσω -προς το παρόν- του παλιού καταλόγου της βιβλιοθήκης.^{156 157}

vi + 1) Ελλάδα - Το αρχείο της EPT και τα άλλα ηχητικά αρχεία.

Η σύγχρονη Ελλάδα αποτελεί χωρίς αμφιβολία μια περίπτωση πολύ ιδιαίτερη. Από τις πρώτες στιγμές της διαμόρφωσής του νεοσύστατου ελληνικού κράτους ως και τις μέρες μας συνεχίζει να διανύει μια συναρπαστική και άκρως ενδιαφέρουσα διαδρομή. Μια διαδρομή γεμάτη δυσκολίες, κακοτράχαλη και κουραστική, μα με σημεία που η θέα σου κόβει την ανάσα και δε σε αφήνει να εγκαταλείψεις. Η καταγραφή και διάδοσή αυτής της διαδρομής είναι η βασική αποστολή

¹⁵⁴ Ημερομηνία πρόσβασης στον κατάλογο: 16 Σεπτεμβρίου 2020

¹⁵⁵ Στη σελίδα της βιβλιοθήκης αναφέρονται με λεπτομέρειες και σαφήνεια οι **διάφοροι περιορισμοί πρόσβασης** στο περιεχόμενο των συλλογών. Το μεγαλύτερο μέρος του υλικού είναι διαθέσιμο σε ερευνητές και φοιτητές, ενώ όπως και σε άλλα αντίστοιχα ιδρύματα αυξημένη πρόσβαση έχει ο επισκέπτης στις φυσικές εγκαταστάσεις της βιβλιοθήκης. Εντυπωσιακό γεγονός είναι η **πρόσβασή σε όλους τους νορβηγικούς τίτλους που εκδόθηκαν έως το έτος 2000**, για όποιον διαθέτει νορβηγική ip address. Η Νορβηγία έχει ψηφιοποιήσει το σύνολο της βιβλιογραφίας της.

¹⁵⁶ Βλέπε: <https://www.nb.no/nbsok/search.nbdigital?lang=no>

¹⁵⁷ **Nasjonalbiblioteket** [Online]. Διαθέσιμο σε: [Kringkasting | Norsk radio og fjernsyn](https://www.kringkasting.no/norsk-radio-og-fjernsyn) [Ανακτήθηκε: 9 Νοεμ. 2020]

των δεκάδων μικρών και μεγάλων ιδρυμάτων που λειτουργούν στη χώρα μας.¹⁵⁸ Πολλά από αυτά φιλοξενούν συλλογές με σύμμεικτο υλικό στο οποίο περιλαμβάνονται και οπτικοακουστικά τεκμήρια.

Στην Ελλάδα, όπως αναφέραμε και στο πρώτο κεφάλαιο, τα οπτικοακουστικά μέσα εμφανίστηκαν με αρκετή καθυστέρηση σε σχέση με τις προηγμένες χώρες της Δύσης. Ακόμα η διάδοση της χρήσης τέτοιων μέσων παραμένει περιορισμένη για πολλά χρόνια ακόμα και αυτό έχει σαν αποτέλεσμα ελάχιστα τεκμήρια¹⁵⁹ -κατα κύριο λόγο κινηματογραφικά- να έχουν διασωθεί εκείνα τα χρόνια. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ακόμα και το **Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας (ΕΙΡ)** το οποίο λειτουργούσε από το 1938, **απέκτησε τα πρώτα δύο μαγνητόφωνα του το 1950.** Την ιστορία διηγείται στον τότε νεαρό δημοσιογράφο Ν. Πιλάβιο, ο παλιός ραδιοφωνικός παραγωγός Τζ. Βεϊνόγλου, ο οποίος είναι και αυτός που έφερε τα ραδιόφωνα στην Ελλάδα για λογαριασμό του ΕΙΡ. Ο σταθμός μέχρι τότε δεν διέθετε παρά μόνο 11 (!) μαγνητοταινίες. Στην ερώτηση *“αν γινόντουσαν ηχογραφήσεις πριν αποκτήσουμε μαγνητόφωνο”* η απάντηση του Βεϊνόγλου ήταν η ακόλουθη: *“Τότε γράφαμε σε κάτι ειδικούς πρόχειρους δίσκους αλειμμένους με κερί (wax cylinders), που μπορούσαν όμως να παιχτούν το πολύ 2-3 φορές και αυτό γινόταν σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Όλα τα άλλα προγράμματα ήταν ζωντανά ακόμη και οι θεατρικές εκπομπές!”*¹⁶⁰

Ο εθνικός ραδιοτηλεοπτικός μας φορέας μετράει αισίως 82 χρόνια συνεχούς παρουσίας και πάντοτε αποτελούσε τον κύριο φορέα παραγωγής οπτικοακουστικού υλικού στη χώρα μας. Επίσης υπήρξε ο πλέον κατάλληλος φορέας για την διαφύλαξη και διατήρηση αυτού του υλικού. Σήμερα η ΕΡΤ¹⁶¹ συνεχίζει να επωμίζεται την μεγάλη ευθύνη να κρατήσει ασφαλή όλα αυτά τα τεκμήρια, ζωντανά ίχνη της κοινής μας διαδρομής. Για εμάς στο σήμερα, μα πάνω απ’ όλα για όλους όσους ακολουθήσουν. Το **Αρχείο της ΕΡΤ** περιλαμβάνει περίπου το **80% του οπτικοακουστικού αρχειακού αποθέματος** της χώρας μας. Ο πυρήνας του αρχείου αφορά το τηλεοπτικό πρόγραμμα των κρατικών καναλιών με πάνω από 108.000 ώρες προγράμματος και συμπληρώνεται από τα αρχείο ειδήσεων, αρχείο αθλητικών μεταδόσεων και το κοινοβουλευτικό αρχείο τηλεόρασης. Επίσης υπάρχει πλούσιο φωτογραφικό αρχείο με 550.000 τεκμήρια καθώς και μουσική βιβλιοθήκη με περίπου 15.000 παρτιτούρες.¹⁶² Όσον αφορά τον ήχο, το **Αρχείο Ραδιοφώνου** διαθέτει 97.600

¹⁵⁸ Ενδεικτική λίστα ιδρυμάτων εδώ: <http://www.gak.gr/index.php/el/arxeiakoi-foreis-ektos-g-a-k#vivliothikes>

¹⁵⁹ Εξαιρέση αποτελούν οι μουσικές ηχογραφήσεις σε δίσκους γραμμοφώνου 78 στροφών.

¹⁶⁰ Ν. Πιλάβιος, ό.π.

¹⁶¹ Η ίδρυση του **Εθνικού Οπτικοακουστικού Αρχείου (ΕΟΑ)** το 2006 φιλοδοξούσε να δοθεί η ευθύνη για την διαχείριση του αποθέματος οπτικοακουστικών τεκμηρίων σε έναν ανεξάρτητο, εξειδικευμένο φορέα. Για οικονομικούς και δημοσιονομικούς λόγους το ΕΟΑ καταργήθηκε το 2011.

¹⁶² **ΕΡΤ Αρχείο** [Online]. Διαθέσιμο σε: [Περιγραφή του Αρχείου](#) [Ανακτήθηκε: 11 Νοεμ. 2020]

περίπου μαγνητοταινίες εκπομπών μουσικής, θεάτρου, λόγου κ.α., 98.000 δίσκους βινυλίου και 16.000 cds με ελληνικό, κλασικό και ξένο ρεπερτόριο που χρονολογούνται από τη δεκαετία του 1950.

¹⁶³ Εν αντιθέσει με τις υπόλοιπες κατηγορίες, το αρχείο ραδιοφώνου είναι το μονό κομμάτι που **παραμένει μη προσβάσιμο** στο κοινό.¹⁶⁴ Τελείως διαφορετική είναι η εικόνα για το αρχείο τηλεόρασης, το φωτογραφικό αρχείο και τα άλλα αρχεία που αναφέραμε. Μεγάλο μέρος των αναλογικών τεκμηρίων έχει ψηφιοποιηθεί, τεκμηριωθεί και μαζί με πιο πρόσφατο πρωτογενώς ψηφιακό υλικό είναι πλέον προσβάσιμο σε όλους μέσω της ξεχωριστής σελίδας του αρχείου.¹⁶⁵ Η διαχείριση των ψηφιακών συλλογών γίνεται μέσω ειδικού Λογισμικού Διαχείρισης οπτικοακουστικού υλικού **DaletPlus**,¹⁶⁶ ενώ η τεκμηρίωση πραγματοποιείται σύμφωνα με το διεθνές πρότυπο μεταδεδομένων **EBU core**, που αποτελεί παραλλαγή του **Dublin core**, και χρησιμοποιείται και από τους άλλους ευρωπαϊκούς ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς.

Οι συλλογές και τα αρχεία πολλών ιδρυμάτων περιλαμβάνουν εκτός των άλλων και ηχητικά τεκμήρια, όμως ο αριθμός τους είναι εξαιρετικά περιορισμένος σε σύγκριση με το σύνολο των τεκμηρίων που φιλοξενούν, ενώ και η πρόσβαση είναι προβληματική. Το γεγονός αυτό δεν θα πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη αφού πέρα από την εθνική ραδιοφωνία δεν υπήρξαν μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 80,¹⁶⁷ άλλοι αξιόλογοι παραγωγοί ηχητικών αρχείων. Εξαίρεση αποτελεί ο παράνομος Ρ/Σ του ΚΚΕ, που ιδρύθηκε μέσα στη δίνη του εμφυλίου πολέμου το 1947 και λειτουργούσε μέχρι και την πτώση της δικτατορίας το 1974. Αρχικά από το Βελιγράδι, στη συνέχεια στο Βουκουρέστι και την Λειψία της Ανατολικής Γερμανίας, ο σταθμός θα ακολουθήσει κοινή περιπετειώδη πορεία με τον ιδρυτικό του φορέα, το ΚΚΕ. Έως το 1956 θα εκπέμπει κάτω από το όνομα “*Ελεύθερη Ελλάδα*”, ενώ από το 1958 και έπειτα το όνομα αλλάζει σε “*Φωνή της Αλήθειας*”.¹⁶⁸ Παρά τις αντιξοότητες της λειτουργίας του, ο σταθμός εξ’ αρχής κρατούσε πλήρες ταξινομημένο αρχείο των εκπομπών του. Το υλικό αυτό διασώθηκε και φιλοξενείται σήμερα στις συλλογές των ΑΣΚΙ,¹⁶⁹ ως *Αρχείο Ραδιοφωνικού Σταθμού Ελεύθερη Ελλάδα / Φωνή της Αλήθειας* καταλαμβάνοντας 409 κουτιά τα οποία περιέχουν 370.000 φύλλα δακτυλογραφημένων σελίδων.¹⁷⁰

¹⁶³ **ΕΡΤ Αρχείο** [Online]. ό.π.

¹⁶⁴ Για την ακρίβεια αυτή τη στιγμή μόνο 9 τεκμήρια είναι προσβάσιμα μέσω της σελίδας του αρχείου.

¹⁶⁵ **Βλέπε:** [Ψηφιακές Συλλογές](#)

¹⁶⁶ **ΕΡΤ Αρχείο** [Online]. ό.π.

¹⁶⁷ Η ανάπτυξη της **ιδιωτικής ραδιοφωνίας** έφερε στο προσκήνιο νέους Ρ/Σ, οι οποίοι εσπάσαν το μονοπώλιο της ως τότε κρατικής ραδιοφωνίας. Οι σταθμοί αυτοί μεγάλωσαν, απέκτησαν κύρος και άφησαν το δικό τους στίγμα στην καταγραφή των όσων συμβαίνουν γύρω μας, αλλά και διαμόρφωσαν με τις εκπομπές τους τάσεις και συνήθειες. Παραγωγοί πλούσιου ηχητικού περιεχομένου μεν, μη ταξινομημένου με επιστημονικά κριτήρια δε, δεν αποτελούν αντικείμενο της έρευνας μας.

¹⁶⁸ **Β. Ψιμούλη**, “*Ελεύθερη Ελλάδα / Η φωνή της αλήθειας. Ο παράνομος ραδιοσταθμός του ΚΚΕ. Αρχείο 1947-1968*”. Αθήνα : ΑΣΚΙ / Θεμέλιο, 2006, σελ. 118-120

¹⁶⁹ Αφορά την περίοδο έως το 1968

¹⁷⁰ **Β. Ψιμούλη**, ό.π, σελ. 126

Επίσης χιλιάδες τεκμήρια¹⁷¹ σχετικά με τον σταθμό φυλάσσονται και στο **Επιμορφωτικό Κέντρο Βιβλιοθήκη – Αρχείο Χαρίλαος Φλωράκης**. Δυστυχώς σχεδόν το σύνολο των παραπάνω τεκμηρίων αφορούν τα δακτυλογραφημένα **δελτία εκπομπών** και όχι τα ίδια τα ηχητικά τεκμήρια, η τύχη των οποίων είναι άγνωστη.

Εκτός του συγκεκριμένου αρχείου τα **Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ)** έχουν συγκεντρώσει σημαντικά ηχητικά τεκμήρια για την Ελληνική πολιτική ιστορία της μεταπολίτευσης. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται σειρές ηχογραφημένων κασετών από την δραστηριότητα του ΚΚΕ Εσωτερικού και άλλων οργανώσεων της Αριστεράς, επίσης ηχογραφήσεις με προφορικές μαρτυρίες που αφορούν την περίοδο της Κατοχής, την εισβολή στη Κύπρο το 1974, αλλά και την ιστορία των κινημάτων και της αριστεράς μετά τον πόλεμο.¹⁷² Το υλικό αυτό αφορά μερικές εκατοντάδες αρχεία ήχου και ο επισκέπτης μπορεί να το ακούσει μέσω της σελίδας των ΑΣΚΙ.¹⁷³

Αντίστοιχη εικόνα παρουσιάζεται και στη **Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη»**, ίδρυμα μοναδικό στο είδος του για τα ελληνικά δεδομένα, το οποίο επιδιώκει να λειτουργήσει ως δεξαμενή πληροφοριών για τη μουσική και τις τέχνες.¹⁷⁴ Στα πλαίσια της βιβλιοθήκης λειτουργεί και το **Αρχείο Ελληνικής Μουσικής** το οποίο διαθέτει *40 Αρχεία με σύμμεικτο υλικό συνθετών, καλλιτεχνών και δασκάλων της μουσικής*. Στο συγκεκριμένο αρχείο αριθμούνται πάνω από 5.000 *τίτλοι οπτικοακουστικού υλικού όπως CD, DVD, VHS, Κασέτες ήχου, Δίσκοι 78', 45' & 33' στροφών, μπομπίνες κ.α.* Πρόκειται για πρόσφατες ή και παλαιότερες εκδόσεις, ερασιτεχνικές ή επαγγελματικές ηχογραφήσεις και βιντεοσκοπήσεις με αντικείμενο κυρίως την έντεχνη αλλά και την δημοτική και τη βυζαντινή μουσική. Η αναζήτησή του συνόλου του οπτικοακουστικού υλικού είναι διαθέσιμη μέσω του καταλόγου των «προσκτήσεων», ενώ ένα μεγάλο μέρος του είναι αναζητήσιμο και στον κατάλογο.¹⁷⁵ Η πρόσβαση είναι ελεύθερη για όλους στις εγκαταστάσεις της Βιβλιοθήκης, στο κτίριο του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών.

¹⁷¹ Σύμφωνα με τα στοιχεία καταλόγου στο **ΕΚΧΦ** υπάρχουν 96071 τεκμήρια σχετικά με το Ρ/Σ. Βλέπε επίσης: [Αρχείο](#) (Ημερομηνία πρόσβασης: 11.11.2020)

¹⁷² **Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας / ΑΣΚΙ** [Online]. Διαθέσιμο σε: [Τεκμήρια ήχου/εικόνας](#) [Ανακτήθηκε: 11 Νοεμ. 2020]

¹⁷³ Βλέπε: <http://www.askiweb.eu/index.php/el/>

¹⁷⁴ **Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη»** [Online]. Διαθέσιμο σε: [Η Βιβλιοθήκη | Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος](#) [Ανακτήθηκε: 11 Νοεμ. 2020]

¹⁷⁵ **Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη»** [Online]. Διαθέσιμο σε: [Οπτικοακουστικό υλικό | Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος](#) [Ανακτήθηκε: 11 Νοεμ. 2020]

Κεφ. ΙΙΙ: Το ηχητικό αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC

3.1 Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC (1939-2005).

Όταν τον Δεκέμβρη του 1932, ο τότε γενικός δ/ντης του BBC *Sir John Reith*, εγκαινιάζει τις εξωτερικές υπηρεσίες, που τότε έφεραν τον τίτλο “Υπηρεσίες της Αυτοκρατορίας”, ήξερε πολύ καλά ότι στην αρχή τουλάχιστον τα βήματα θα έπρεπε να είναι προσεκτικά και το πνεύμα, πνεύμα εξερεύνησης των δυνατοτήτων και των προοπτικών μια τόσο νεωτεριστικής προσπάθειας. Οι εκπομπές θα γίνονταν στα βραχεία και όταν τα Χριστούγεννα του ίδιου χρόνου ο βασιλιάς Γεώργιος Ε΄ απηύθυνε το πρώτο του μήνυμα προς τις χώρες-μέλη της κοινοπολιτείας, δεν παρέλειψε να αποδώσει τα μέγιστα στη τεχνολογία της οποίας τα θαύματα καθιστούσαν δυνατές τις πρωτοπόρες αναμεταδόσεις του BBC σε όλο το κόσμο.¹⁷⁶

Η δεκαετία του ‘30 υπήρξε περίοδος σοβαρών ανακατατάξεων για την Γηραιά Ήπειρο αλλά και γενικότερα τον κόσμο. Πολιτικά σημαδεύτηκε από την **άνοδο του φασισμού** και την εγκαθίδρυση δικτατορικών καθεστώτων σε μια σειρά χώρες της Ευρώπης. Στο επίκεντρο των γεγονότων βρέθηκε η Γερμανία και η άνοδος στην εξουσία, τον Ιανουάριο του 1933, του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος (NSDAP) ήρθε να εξαγγείλει με τον πιο σαφή, ωμό και επιθετικό τρόπο την επιστροφή της ηττημένης χώρας του 1918 στο παγκόσμιο προσκήνιο. Τα γεγονότα,¹⁷⁷ μικρά και μεγάλα, των επόμενων έξι χρόνων θα αποτελέσουν τον ξεκάθαρο προάγγελο μιας νέας, ολοκληρωτικής αυτή τη φορά, αναμέτρησης για το ξαναμοίρασμα του κόσμου, προς όφελος των πάντα “ριγμένων στη μοιρασιά” πάλαι ποτέ κεντρικών αυτοκρατοριών!

Προσαρμοσμένο στις ανάγκες των καιρών, το BBC σκέφτηκε ότι θα ήταν απαραίτητη η **δημιουργία ξενόγλωσσων σταθμών** που θα ενεργήσουν σαν ένας αντισταθμιστικός παράγοντας πληροφόρησης στην -τότε- πολύ ενεργή γερμανο-ιταλική προπαγάνδα. Έτσι πάρθηκε απόφαση για τη δημιουργία της **αραβικής υπηρεσίας**, η οποία θα ξεκινήσει το ταξίδι της στις 3 Ιανουαρίου 1938 με τα παρακάτω λόγια: “Greetings to all listeners in the Near and Middle East. You have just heard Big Ben sounding in the clock tower of the houses of parliament in Westminster...”.¹⁷⁸ Στόχος

¹⁷⁶ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD860Disc1Band2GRE4357

¹⁷⁷ Ο επανεξοπλισμός της Γερμανίας και η στρατιωτική οργάνωση του γερμανικού κράτους θα γίνουν το απαραίτητο εργαλείο για την πραγματοποίηση της παλιάς Γερμανικής θεωρίας του **Ζωτικού Χώρου (Lebensraum)**. Μονομερείς ενέργειες όπως η εγκατάσταση Γερμανικών στρατευμάτων στην Ρηνανία (1936), η προσάρτηση της Σουδητίας (1938) και η ενσωμάτωση (Anschluss) της Αυστρίας στο Γ΄ Ράιχ (1938) αποτελούν το “trailer” από όσα θα ακολουθήσουν στο κοντινό μέλλον. Σε μια δική της παραλλαγή η Ιταλία του Μουσολίνι προσπαθεί να επεκτείνει την επιρροή της στην Αφρικανική ήπειρο (βλ. Λιβύη, Αιθιοπία).

¹⁷⁸ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD860Disc1Band2GRE4357

της ήταν το ακροατήριο της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Δύο μήνες μετά θα γεννηθούν η ισπανική και πορτογαλική υπηρεσία. Με το ξέσπασμα του πολέμου τα ξενόγλωσσα τμήματα του BBC πολλαπλασιάστηκαν και κάπως έτσι ως τις αρχές της δεκαετίας του '40 μετράμε ήδη 40 τμήματα που εκπέμπουν σε αντίστοιχο αριθμό γλωσσών. Ανάμεσα σε αυτά ήταν και το ελληνικό τμήμα της Διεθνούς Υπηρεσίας του βρετανικού σταθμού (BBC World Service).

Η **Ελληνική Υπηρεσία του BBC** πραγματοποιήσε την πρώτη της εκπομπή στις 7.30μμ στις 28 Σεπτεμβρίου 1939,¹⁷⁹ 25 μόνον ημέρες μετά την έναρξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Δύο εβδομάδες νωρίτερα οι βρετανοί είχαν ήδη προσλάβει τον νεαρό **Γεώργιο Αγγελόγλου** ως τον πρώτο επικεφαλής του νεοσύστατου τμήματος. Ο ίδιος αφηγείται: *“Προσελήφθην στις 10 Σεπτεμβρίου 1939, με μισθό 389 στερλινών το χρόνο και βρέθηκα επικεφαλής της Ελληνικής Υπηρεσίας, η οποία αποτελείται από έξι εργαζομένους, τέσσερις άντρες και δύο γυναίκες.”*¹⁸⁰ Ήμουν μόνο 25 ετών, χωρίς προηγούμενη εμπειρία στο ραδιόφωνο και με μια μητρική γλώσσα, την οποία δε χρησιμοποιούσα σε συνεχή βάση από τότε που είχα αφήσει το πατρικό μου σπίτι στο Κάιρο, οκτώ χρόνια νωρίτερα.”¹⁸¹ Εκτός από τον Αγγελόγλου, το μικρό Ελληνικό τμήμα στελέχωναν επίσης οι Αντώνης Μιτσίδης από την Κύπρο, Ντίνος Γρηγοριάδης και Βασίλης Κωνσταντινίδης από την Κωνσταντινούπολη, Σωτήρης Σωτηριάδης από την Πάτρα και την Μαρία Μοσχονά που εκτελούσε χρέη γραμματέως. Πολύ σύντομα το τμήμα θα συνεργαστεί και με τον πρώην διπλωμάτη Δημήτρη Κακλαμάνο που θα αναλάβει τον ρόλο του σχολιαστή. Κάπως έτσι λοιπόν από το γραφείο 309, στον τρίτο όροφο του Bush House, όπου στεγάζονταν τα κεντρικά γραφεία του BBC, στο Portland Place του Λονδίνου, θα ξεκινήσει την σπουδαία δημοσιογραφική διαδρομή της η Ελληνική Υπηρεσία του BBC. Μια διαδρομή που θα διαρκέσει 66 ολόκληρα χρόνια ως και τον Δεκέμβριο του 2005.

Κάθε αρχή και δύσκολη λένε και τα πρώτα βήματα της υπηρεσίας δεν αποτελούν εξαίρεση. Βαδίζοντας ουσιαστικά σε αχαρτογράφητα νερά, το προσωπικό καλείται εξ αρχής να αντιμετωπίσει προκλήσεις και να πάρει αποφάσεις οι οποίες απαιτούν μεγάλη εμπειρία, ικανότητα, αλλά και ψυχική δύναμη. Στο επίκεντρο θα βρεθούν ζητήματα οργάνωσης της υπηρεσίας, το ύφος και το περιεχόμενο των εκπομπών, η δημοσιογραφική γλώσσα που θα χρησιμοποιήσουν κ.α. Παρά τη δημοσιογραφική απειρία,¹⁸² φυσικό επακόλουθο και του νεαρού της ηλικίας των περισσότερων, η πρώτη εκείνη ομάδα θα υπερβάλλει εαυτόν και κυριολεκτικά κάτω από εμπόλεμες συνθήκες, θα

¹⁷⁹ Γ. Αγγελόγλου, *“This is London, Good Evening. Edo Londino, Kalispera sas: The story of the Greek Section of the B.B.C. 1939 - 1957”*. Athens : Efstathiadis Group, 2003, σελ. 21

¹⁸⁰ Η δεύτερη γυναίκα του τμήματος δε μπορεί να είναι άλλη από την *Φρόσω Σιδηροπούλου* η οποία τότε δούλευε στην αντίστοιχη Τουρκική υπηρεσία.

¹⁸¹ Γ. Αγγελόγλου, ό.π.

¹⁸² Εξαίρεση αποτελεί ο Σωτήρης Σωτηριάδης, ο πιο έμπειρος και ώριμος, από την πρώτη εκείνη ομάδα, σύμφωνα με τον Αγγελόγλου.

καταφέρει να βρει για τα καλά τα πατήματα της. Πολύ σύντομα η φωνή που άρχιζε με τη χαρακτηριστική φράση “*Εδώ Λονδίνο*” **θα καθιερωθεί στη συνείδηση των ακροατών ως η ελληνική φωνή του BBC**.¹⁸³ Ειδικότερα όμως μετά τη κατάληψη της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα, η φωνή αυτή **θα ταυτιστεί** με τη φωνή της ελεύθερης Ελλάδας,¹⁸⁴ δίνοντας κουράγιο και δύναμη στο δοκιμαζόμενο Ελληνικό λαό, χαρίζοντας συγκίνηση και αισιοδοξία στον ελληνισμό της διασποράς.

Οι εκπομπές ήταν ολιγόλεπτες, πραγματοποιούντουσαν στα βραχεία κύματα και ο αριθμός τους δεν ήταν σταθερός κατά τη διάρκεια του πολέμου. Για πολλούς έλληνες πολίτες και στρατιώτες αυτές οι μεταδόσεις υπήρξαν κατά κοινή ομολογία, η κύρια και πίο αξιόπιστη πηγή ενημέρωσης σχετικά με την έκβαση του πολέμου. Στη διάρκεια της κατοχής, η ακρόαση της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC ήταν αξιόποινη πράξη. Υπήρξαν περιπτώσεις ανθρώπων που εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς με μοναδική κατηγορία ότι άκουγαν την συχνότητα του Λονδίνου.¹⁸⁵ Η αφήγηση του *Γιάννη Παπιδάκη*, παλιού ακροατή του σταθμού είναι χαρακτηριστική:

“Τα χρόνια της μάχης της Κρήτης παρακολουθούσα το BBC με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι δεν είχαμε από που αλλού να μάθουμε ειδήσεις. Είχα λοιπόν ένα ραδιόφωνο το οποίο διαφύλαζα ως κόρη οφθαλμού. Μόλις κόπασε η μάχη της Κρήτης, δλδ μετά από 5-10 μέρες, αμέσως βγάλαμε το ραδιόφωνο και το τοποθετήσαμε σε κάποια κρυψώνα και από εκεί περιμέναμε να μάθουμε νέα από όλο τον κόσμο και ειδικότερα από την Ελλάδα. Δεν είχαμε κανέναν άλλο ραδιοφωνικό σταθμό παρά μόνο το BBC. Τότε παρακολουθούσαμε με μεγάλο φόβο (...) Αν κάποιος μας κατέδιδε ή μας συνελάμβαναν οι Γερμανοί να ακούμε ραδιόφωνο και ειδικότερα το Λονδίνο, δεν υπήρχε απολύτως καμία επιείκεια. Είτο η ποινή θανάτου. Παρόλα αυτά όμως με μεγάλη χαρά περιμέναμε να πάει η ώρα 9 το βράδυ για να ακούσουμε την εκπομπή. Ήταν τόσο συγκινητικές οι στιγμές τότε που θα μου μείνουν αξέχαστες... Μετά την κατάληψη της

¹⁸³ **BBC Greek.com** (2005, 7 Δεκ.). “*Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έχει κλείσει*” [Online]. Διαθέσιμο σε: BBCGreek.com | [Ποιοι Είμαστε](http://BBCGreek.com) | [Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έχει κλείσει](http://BBCGreek.com) [Ανακτήθηκε: 9 Ιουλ. 2020].

¹⁸⁴ Ο *Γ. Αγγελόγλου* εξιστορεί στο βιβλίο του “***This is London, Good Evening***” πως η ιδέα του Σωτηριάδη σχετικά με το **σήμα του Ρ/Σ Αθηνών** αγκαλιάστηκε από όλους με ενθουσιασμό και έγινε πραγματικότητα, αποτελώντας μια από τις σημαντικότερες στιγμές στην ιστορία του τμήματος. “Ο Σωτήρης Σωτηριάδης έδωσε την ιδέα να ‘κλέψουμε’ το σήμα του σταθμού και να το υιοθετήσουμε στις δικές μας μεταδόσεις. Θα αρχίζαμε, δηλαδή, όλες τις εκπομπές μας με μερικά δευτερόλεπτα του σήματος αυτού, θα λέγαμε το “***Εδώ Λονδίνο, καλησπέρα σας***” και θα εξηγούσαμε ότι πλέον το Λονδίνο, και όχι η Αθήνα, θα μιλούσε για λογαριασμό της Ελλάδος, της ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. (...) Ρωτήσαμε τον πρεσβευτή της Ελλάδος αν συμφωνούσε να κάνει επίσημη παράδοση του σήματος του ραδιοφωνικού σταθμού Αθηνών σε μας, στην Ελληνική Υπηρεσία. Ο πρεσβευτής Σιμόπουλος ήταν απολύτως σύμφωνος. (...) Ήταν μια μεγάλη στιγμή για μας...”

¹⁸⁵ **in.gr** (2019, 30 Νοέμ.). “*Η σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας στα 66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC*” [Online]. Διαθέσιμο σε: [Η σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας στα 66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC](http://in.gr) [Ανακτήθηκε: 13 Νοέμ. 2020].

Ελλάδος, το BBC μετέδιδε μετά το κλασικό σήμα, το σήμα του Ρ/Σ Αθηνών και αυτό για μας ειτο πάρα πολύ συγκινητικό (...) Ορισμένες γριούλες μας ρωτούσαν τι είπε το Λονδίνο σήμερα και εκτός από τις ειδήσεις που ακούσαμε τους λέγαμε ότι ακούσαμε και το σήμα των Αθηνών (...) Αδύνατον, από που και ως που λέγανε, αλλά μόλις το ακούγανε οι ίδιες δάκρυζαν... ”¹⁸⁶

Για το ίδιο το BBC, η πρόκληση ήταν αν θα μεταδίδονται μόνο οι νίκες των συμμάχων, ώστε να ενισχύεται το ηθικό των στρατιωτών ή αν θα μεταδίδονται και οι νίκες των κατοχικών δυνάμεων, ώστε να υπάρχει πλήρης ενημέρωση. Τελικά, επικράτησε η ακρογωνιαία αρχή του BBC για αντικειμενική και αδέσμευτη ενημέρωση.¹⁸⁷ Στην ίδια συνέντευξη κ. Παπιδάκης αναφέρει:

“Το BBC το παρακολουθώ ανελλιπώς από το 1939. Γιατί το παρακολουθώ? Διότι πίστεψα και εγώ και άλλοι πολλοί, ότι είναι πάρα πολύ αντικειμενικό όσον αφορά το θέμα των ειδήσεων και αληθινό, πραγματικό (...) Παρακολουθούσαμε τα δελτία, 2 με 3 φορές την εβδομάδα και όσο μπορούσαμε κρατούσαμε ορισμένες σημειώσεις τις γραφόμε και τις μεταδίδαμε. Τις διαδίδαμε αυστηρά σε ανθρώπους σοβαρούς και έμπιστους, γιατί υπήρχε πάντα μεγάλος κίνδυνος. Αργότερα όταν δημιουργήθηκαν και παράνομες οργανώσεις μας περίμεναν όπως όπως. -Τι μάθατε ακούσατε χθες βράδυ το Λονδίνο μας ρωτούσαν και αναλόγως απαντούσαμε. -Αν ακούσετε απόψε παρακαλώ αύριο να μας πεις τι είπε το Λονδίνο, δηλ το BBC! (...) Όταν ακούγαμε γερμανικό σταθμό, έλεγε ότι πήγαν 200 αεροπλάνα να βομβαρδίσουν το Λονδίνο και γύρισαν 199. Απώλειαν μία! Ενώ απεναντίας το Λονδίνο έλεγε: Έφυγαν 40 αεροπλάνα να βομβαρδίσουν το Βερολίνο, γύρισαν μόνο 15! Τέτοιες μεγάλες διαφορές. Άρα έλεγε την πραγματικότητα το BBC, για αυτό το πιστεύαμε!”

Τα χρόνια που ακολούθησαν την λήξη του πολέμου, υπήρξαν χρόνια χαρούμενα και παραγωγικά για την υπηρεσία. Μια **“χρυσή εποχή”** σύμφωνα και με τον τότε διευθυντή της Γ. Αγγελόγλου. Το τμήμα **ωρίμασε επαγγελματικά και σημείωσε αξιοσημείωτη πρόοδο** σε πολλά επίπεδα, θέτοντας νέα δημοσιογραφικά standards. Νέοι συνεργάτες, νέες εκπομπές, αλλά και δεκάδες σημαντικοί καλεσμένοι, διακεκριμένοι εκπρόσωποι των γραμμάτων, των τεχνών και της πολιτικής θα περάσουν το κατώφλι των γραφείων της Ελληνικής Υπηρεσίας στο Bush House του Λονδίνου. Ενδεικτικά είναι τα ονόματα των *Μαρίας Κάλλας, Νίκου Καζαντζάκη, Γιώργου Σεφέρη, Μίκη Θεοδωράκη, Μάνου Χατζιδάκι, Δημήτρη Χορν, Κατίνας Παζινού, Μελίνας Μερκούρη,*

¹⁸⁶ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.** Τεκμήριο: GRECD752Disc2Band2GRE3666

¹⁸⁷ **in.gr** (2019, 30 Νοέμ.). “*Η σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας στα 66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC*”, ό.π.

Κάρολου Κουν, Αλέξη Μινωτή, Γιάννη Τσαρούχη αλλά και των Κωνσταντίνου Καραμανλή, Ευάγγελου Αβέρωφ, Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, Bernard Montgomery και Harold Alexander. Στην μακριά αυτή λίστα θα έρθουν να προστεθούν και τόσοι άλλοι τα επόμενα χρόνια.

Το ίδιο διάστημα θα σηματοδοτήσει και την αρχή μιας ουσιαστικής σχέσης μεταξύ της Ελληνικής Υπηρεσίας και του Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας. Οι δύο φορείς θα συνεργαστούν στενά το καλοκαίρι του 1948, οπότε θα καλύψουν ουσιαστικά από κοινού τους θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του Λονδίνου. Είχαν προηγηθεί, την άνοιξη του ίδιου έτους, εκατέρωθεν επισκέψεις των διευθυντών των δύο σταθμών, για τη σωστή προετοιμασία αυτής της σύμπραξης. Ήταν τότε, όταν για πρώτη φορά ο Ρ/Σ Αθηνών θα **επανάμεταδώσει** τις εκπομπές του Λονδίνου! Έκτοτε θα ακολουθήσουν και άλλες επισκέψεις, όπως αυτή του νέου διευθυντή της ΕΙΡ Χριστόδουλου Τσιγάντε, που θα καλλιεργήσουν ένα πνεύμα αμοιβαίας φιλίας και συνεργασίας μεταξύ Αθήνας και Λονδίνου. Η σχέση αυτή θα παραμείνει ζωντανή έως και το κλείσιμο της υπηρεσίας και τα οφέλη της είναι δύσκολο να μετρηθούν με ποσοτικούς όρους. Ορόσημο στις σχέσεις ΕΡΤ - BBC υπήρξε, σύμφωνα με τον πρώην δ/ντή της υπηρεσίας *Χρήστο Πήττα*, το εξαήμερο επιμορφωτικό σεμινάριο που έκαναν το 1989 στελέχη του BBC σε δημοσιογράφους και παραγωγούς της ΕΡΤ.

Η Ελληνική Υπηρεσία συμπορεύτηκε και κατέγραψε την σύγχρονη ιστορία της χώρας μας, όμως αν κάτι την κάνει να ξεχωρίζει πραγματικά ήταν ο ρόλος της στις πιο σκοτεινές στιγμές αυτής. Μετά από μια μικρή ύφεση, όσον αφορά την ακροαματικότητα, στις αρχές της δεκαετίας του 60, το τμήμα θα δηλώσει παρόν και για δεύτερη φορά στην ιστορία του θα μιλήσει εκ μέρους κάθε ελεύθερου Έλληνα, έχοντας τεράστια απήχηση.¹⁸⁸ Κατά τη διάρκεια της **χούντας (1967 - 1974)**, η Ελληνική εκπομπή του BBC από το Λονδίνο έγινε και πάλι για τους ακροατές του, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, μια από τις πιο σημαντικές πηγές ελεύθερης, αντικειμενικής και ανεξάρτητης πληροφόρησης, δίνοντας το βήμα σε πολλές προσωπικότητες αλλά και απλούς ανθρώπους που ύψωσαν τη φωνή τους κατά της δικτατορίας.¹⁸⁹ Ανάμεσα τους **οι Ανδρέας Παπανδρέου, Μίκης Θεοδωράκης** αλλά και ο **Γιώργος Σεφέρης**, ο οποίος μπροστά στο μικρόφωνο της Ελληνική Υπηρεσίας, θα εκφωνήσει τον Μάρτιο του 1969 το ιστορικό του μήνυμα κατά του καθεστώτος των συνταγματαρχών. Χαρακτηριστικά για την εποχή είναι τα όσα αναφέρει, έπειτα από χρόνια, σε συνέντευξη της, η σπουδαία ερμηνεύτρια **Μαρία Φαραντούρη**. “Εγώ συνεργάστηκα μαζί του σε δύσκολες εποχές τη διάρκεια της δικτατορίας. Μου έκανε εντύπωση ο επαγγελματισμός και η διάθεση των ανθρώπων που εργαζόνταν εκεί. Το μεράκι τους, η γνώση τους, η

¹⁸⁸ Η ακροαματικότητα της υπηρεσίας έφτασε, σύμφωνα με ανεπίσημες στατιστικές, στο **70%** των Ελλήνων που άκουγαν τότε ραδιόφωνο.

¹⁸⁹ **BBC Greek.com** (2005, 7 Δεκ.). “*Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έχει κλείσει*”, ό.π.

δημιουργική διάθεση και η δημοκρατική τους παιδεία. Το ελληνικό πρόγραμμα **βοήθησε πολύ τον αντιστασιακό αγώνα** που κάναμε, ενημερώνοντας τον κόσμο και βάζοντας τραγούδια που ήταν απαγορευμένα στην Ελλάδα και έτσι μας έφερνε σε επικοινωνία με όλους τους Έλληνες από όλες τις χώρες... και όλοι μαζί **μέσα από την συχνότητα του BBC δίναμε έναν αγώνα ζωής, έναν αγώνα πολιτισμού και δημοκρατίας.**”¹⁹⁰

Στη **μεταπολίτευση** η Ελληνική Υπηρεσία του BBC συνέχισε τις εκπομπές της, κρατώντας όλα εκείνα τα στοιχεία που την είχαν καθιερώσει ως ραδιοφωνικό πρότυπο. Προτεραιότητα αποτελεί πάντα η **ενημέρωση** και η κάλυψη των γεγονότων από την Ελλάδα και τον κόσμο, όμως το πρόγραμμα περιλαμβάνει επίσης παραγωγές με επιστημονικά, ιστορικά, οικονομικά, καλλιτεχνικά και αθλητικά θέματα.¹⁹¹ Ιδιαίτερη είναι η ευαισθησία του σταθμού σε θέματα που αφορούν τον **απόδημο ελληνισμό**, ο οποίος αποτελεί και σημαντικό μέρος των ακροατών. Τη δεκαετία του '90, σταματάει η εκπομπή στα βραχεία και τα προγράμματα του BBC **αναμεταδίδονται στα FM από ελληνικούς και κυπριακούς σταθμούς**. Κύριοι αναμεταδότες στην Ελλάδα ήταν ο σταθμός *ΣΚΑΪ 100,4 FM* και στην Κύπρο ο *ANTENNA 102,7 και 103,7 FM*. Το Ελληνικό Τμήμα **παρέχει επίσης προγράμματα** για την Ελληνική Ραδιοφωνία (ΕΡΑ) και ένα αριθμό ιδιωτικών τοπικών σταθμών ανά την Ελλάδα.¹⁹² Επίσης εκείνον τον καιρό θα ξεκινήσει και η εκπομπή του σταθμού **μέσω διαδικτύου**.

Σαν συλλογικός οργανισμός η Ελληνική Υπηρεσία προσπαθούσε πάντα να μείνει πιστή στη φιλοσοφία και τις αρχές της, αρχές που κληρονόμησε από το γονεϊκό της φορέα, το BBC! **Η αμεροληψία, η διακριτικότητα, η εγκυρότητα, η αξιοπιστία, η συνέπεια** είναι μερικά από τα επίθετα που διεκδικεί με αξιώσεις το Ελληνικό τμήμα. Κοινή επ’ αυτού παραμένει, η πεποίθηση όχι μόνο όσων εργάστηκαν στην Ελληνική Υπηρεσία του BBC, αλλά κυρίως των πολυάριθμων ακροατών της, που όλα αυτά τα χρόνια εμπιστεύτηκαν αυτήν την συχνότητα. “*Θέλαμε να προσφέρουμε όχι μόνο σφαιρική και πολύπλευρη ενημέρωση, αλλά να συμβάλουμε και στη μόρφωση του κοινού, να θέτουμε ερωτήματα και να βάζουμε τον ακροατή σε σκέψεις*” αναφέρει σε πρόσφατη εκδήλωση ο Χρήστος Πήττας, ενώ από το ίδιο βήμα ο επίσης διατελέσας δ/ντης Παύλος Ναθαναήλ συμπληρώνει “*Στο BBC ακούγονταν όλες οι απόψεις, χωρίς ο δημοσιογράφος - παραγωγός να προβάλλει την προσωπική του γνώμη, αλλά μεταφέροντας όλες τις πληροφορίες, αφού πρώτα τις είχε εξακριβώσει και διασταυρώσει.*”¹⁹³

¹⁹⁰ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD646Disc1Band3GRE2794

¹⁹¹ **in.gr** (2019, 30 Νοέμ.). “*Η σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας στα 66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC*”, ό.π.

¹⁹² **Α. Παπακωνσταντίνου**, ό.π. σελ. 10

¹⁹³ **ERT.gr** (2019, 9 Δεκ.). “*Ελληνική Υπηρεσία του BBC: Γέφυρα Ελλάδας-Βρετανίας*” [Online]. Διαθέσιμο σε: [Ελληνική Υπηρεσία του BBC: Γέφυρα Ελλάδας-Βρετανίας](#) [Ανακτήθηκε: 13 Νοέμ. 2020].

Με αντίστοιχα λόγια εκφράζονται απλοί πολίτες, ακροατές του σταθμού όπως είναι οι - Κ. Οικονομίδης, Μ. Προκοπίδου και Ν. Σιμώνης οι οποίοι μας λένε με τη σειρά τους: *“Θέλω ο τρόπος ενημέρωσης να είναι **σύντομος και ουσιαστικός**, κάτι που χρειάζεται ο σύγχρονος ακροατής. Επιπλέον η **ψύχραιμη ματιά** με την οποία προσεγγίζει τα γεγονότα μας δίνει τη δυνατότητα να διαμορφώνουμε τη δική μας γνώμη.”* / *“Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC αποτελεί μια **αξιόπιστη πηγή ενημέρωσης**, καθώς διαθέτει ένα πλούσιο δίκτυο ανταποκριτών και ιδιαίτερα καλό είναι το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια εκφώνησης των ειδήσεων η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι σωστή και μετρημένη, χωρίς υπερβολές.”* / *“Μεγάλωσα μαζί με το BBC, το οποίο πάντα μου έδινε την **αίσθηση της σοβαρότητας και της αξιοπιστίας**. Ίσως το σοβαρότερο και πιο ουδέτερο μέσο ενημέρωσης.”*¹⁹⁴ Οι απόψεις που εκφέρουν είναι ενδεικτικές και εκφράζουν διαχρονικά την πλειοψηφία του κοινού που παρακολουθεί την υπηρεσία.¹⁹⁵

Στις **31 Δεκεμβρίου 2005** και ώρα 13.00 τοπική, η Ελληνική Υπηρεσία του BBC **σίγησε οριστικά**. *“Εδώ Λονδίνο ακουτε BBC στα ελληνικά για τελευταία φορά...”* έλεγε το υστερόγραφο που διάβασαν από το στούντιο οι δημοσιογράφοι Γιάννης Καραβίδας και Θανάσης Γκαβός.¹⁹⁶ Η απόφαση ελήφθη στο πλαίσιο εξοικονόμησης χρημάτων, τα οποία θα επενδυθούν στη δημιουργία τηλεοπτικού σταθμού στα αραβικά. Μαζί με την Ελληνική Υπηρεσία, έκλεισαν ακόμη εννέα τμήματα, επτά από τα οποία είναι ευρωπαϊκά.¹⁹⁷ Στη διάρκεια αυτών των 66 ετών συνεχούς παρουσίας, το BBC υπήρξε ένα αληθινό σχολείο δημοσιογραφίας, και όχι μόνο, για τους εκατοντάδες δημοσιογράφους, ανταποκριτές και τόσους άλλους που εργάστηκαν σε αυτό. Η τελευταία διευθύντρια του τμήματος *Ρόζυ Βουδούρη* αναφέρει χαρακτηριστικά *“Πιστεύω ότι μεταφέρω το συναίσθημά όλων όσων έχουν υπάρξει μέλη αυτής της ομάδας, όταν λέω ότι ήταν και είναι ακόμη μια πραγματική τιμή.”*¹⁹⁸

Εκτός από τους ακροατές, τους πρώην και νυν εργαζομένους του σταθμού, η είδηση για το κλείσιμο της υπηρεσίας προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις και στον πολιτικό κόσμο της χώρας. Ένα ετερόκλητο πλήθος ανθρώπων, από διαφορετικές θέσεις και με διαφορετικές αφετηρίες, θα εκφράσει τη δυσαρέσκεια και τον προβληματισμό του και θα κάνει λόγο για **μεγάλο και**

¹⁹⁴ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD645Disc2Band3GRE2784

¹⁹⁵ Εκατοντάδες γνώμες ακροατών με αφορμή το κλείσιμο της ελληνικής υπηρεσίας μπορεί να βρει κάθε ενδιαφερόμενος στο -απενεργοποιημένο- επίσημο forum που του τμήματος, το οποίο είναι διαθέσιμο στην παρακάτω διεύθυνση: [BBCGreek | Φόρουμ | Τι πιστεύετε για την Ελληνική Υπηρεσία του BBC:](#)

¹⁹⁶ Εκτός από τους δύο προαναφερθέντες και την διευθύντρια Ρόζυ Βουδούρη το προσωπικό της υπηρεσίας αποτελούσαν άλλα 15 άτομα, εκ των οποίων 12 δημοσιογράφοι. Επίσης λειτουργούσε ένα δίκτυο 15 ανταποκριτών, καλύπτοντας ένα σημαντικό μέρος του πλανήτη. Αναλυτικά τα ονόματα μπορεί να τα βρει κάποιος στον παρακάτω σύνδεσμο: [BBCGreek.com | Ποιοι Είμαστε | Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έχει κλείσει](#)

¹⁹⁷ **BBC Greek. com** (2005, 7 Δεκ.). *“Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έχει κλείσει”*, ό.π.

¹⁹⁸ **SKAI.gr** (2013, 5 Ιουλ.). *“Η τελευταία εκπομπή της ελληνικής υπηρεσίας του BBC”* [Online]. Διαθέσιμο σε: [Η τελευταία εκπομπή της ελληνικής υπηρεσίας του BBC](#) [Ανακτήθηκε: 16 Ιουλ. 2020].

δυσαναπλήρωτο κενό. Με την ασφάλεια που μας παρέχει η χρονική απόσταση 15 και πλέον ετών αναγνωρίζουμε ότι αυτός ο προβληματισμός ήταν πέρα για πέρα ορθός. Κλείνοντας αυτή τη σύντομη αναδρομή, ο λόγος ανήκει και πάλι σε έναν από τους δημοσιογράφους της Ελληνικής Υπηρεσίας, τον Γιώργο Τζανετόπουλο: *“Ίσως εμείς που είχαμε ήδη φύγει να εκφράζουμε πιο καθαρά αυτό το αίσθημα πένθους, επειδή η δυσάρεστη εξέλιξη δε μας ξεβολεύει. Ωστόσο ένα πράγμα αφάνταστα σημαντικό για εμάς δε θα υπάρχει πιά. Διάλεξα τη λέξη σημαντικό για να μην εξωραϊσω. Το BBC δεν ενσαρκώνει την τελειότητα. Είναι οι άνθρωποί του με τις αδυναμίες και τις ελλείψεις τους. Υπήρχε όμως πάντα κάτι μοναδικό. Η αίσθηση του σωστού, ο πήχης αν θέλετε που ήταν πάντα πολύ ψηλά. Μερικές φορές τον ρίξαμε, εκείνος όμως παρέμεινε στη θέση του και τούτο στις μέρες μας έχει αρχίσει να σπανίζει.”*¹⁹⁹

Ελληνική Υπηρεσία: Αρχείο 1939-2005

Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έχει κλείσει.
Σε αυτόν τον δικτυακό τόπο μπορείτε να βρείτε μια επιλογή από τα αρχεία μας.
► Περισσότερες λεπτομέρειες

Η ιστορία μας
Αρχείο ενημερωτικών προγραμμάτων
Μια επιλογή στιγμιότυπων από τα ενημερωτικά προγράμματα της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.

Συνεντεύξεις και σχόλια
Αρχείο ειδικών εκπομπών
Μια επιλογή από το αρχείο των ειδικών αφιερωμάτων και συνεντεύξεων της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.

Πολιτισμός
Αρχείο πολιτιστικών προγραμμάτων
Μια επιλογή από τις εκπομπές της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC με πολιτιστικά θέματα.

BBC © 2021

^^ Αρχή σελίδας

BBC News >> | BBC Sport >> | BBC Weather >> | BBC World Service >> | BBC Languages >>

Εικ. 9: “Η σελίδα έχει αρχειοθετηθεί και δεν ενημερώνεται πλέον”. Το μήνυμα που συναντά ο επισκέπτης της ιστοσελίδας του BBC Greek.com

¹⁹⁹ SKAI.gr (2013, 5 Ιούλ.). “Η τελευταία εκπομπή της ελληνικής υπηρεσίας του BBC”, ό.π.

3.2 Το αρχείο της Υπηρεσίας (δεν) βρίσκεται πιά εδώ!

Μερικούς μήνες αφότου σίγησε η Ελληνική Υπηρεσία, το BBC θα παραδώσει ένα **αντίγραφο του ηχητικού της αρχείου** στη Βουλή των Ελλήνων. Η συμφωνία παράδοσης ανακοινώθηκε την Τρίτη 6 Ιουνίου, σε τελετή που έλαβε χώρα στο περιστύλιο της Βουλής παρόντος του -τότε- πρωθυπουργού Κώστα Καραμανλή και της προέδρου της Βουλής, Άννας Ψαρούδας - Μπενάκη.²⁰⁰ Η πρωτοβουλία για την παραχώρηση του εν λόγω αρχείου ήταν του δημοσιογράφου και ευρωβουλευτή **Μανώλη Μαυρομάτη**, επειτά από αίτημα του προς τον πρωθυπουργό της Μεγάλης Βρετανίας Tony Blair, στο πλαίσιο συνεδρίασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Πριν την παράδοση, **υπογράφηκε συμφωνία παροχής άδειας**, σύμφωνα με τη νομοθεσία του Αγγλικού Δικαίου, για τη χρήση των ηχητικών αρχείων.²⁰¹ Το συμφωνητικό που έφερε τον τίτλο *“Περί της παροχής άδειας για τη χρήση των ηχητικών αρχείων της Ελληνικής Υπηρεσίας, BBC Παγκόσμια Υπηρεσία - Στη Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων”* προέβλεπε, εκτός των άλλων, τους όρους χρήσης του υλικού, τις υποχρεώσεις των δύο πλευρών, ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων, την χρονική διάρκεια της συμφωνίας κ.α.

Η αρχειοθέτηση του υλικού της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC ξεκίνησε στα τέλη του 20ου αιώνα. Το 1989, το τμήμα έκλεισε τα 60 χρόνια λειτουργίας του και ο τότε διευθυντής *Μπάμπης Μεταξάς* σκέφτηκε η επέτειος να εορτασθεί με τη μετάδοση κάθε εβδομάδα ενός προγράμματος 5-6 λεπτών, βασισμένου στα αρχεία της υπηρεσίας.²⁰² Τέτοιου είδους εκπομπές οι οποίες βασίζονταν στο αρχειακό υλικό του σταθμού, μπορούμε να βρούμε και νωρίτερα, τα τέλη της δεκαετίας του 70 και του 80, επ’ αφορμή του εορτασμού των 40 και 50 ετών αντίστοιχα από την ίδρυση του τμήματος. Στα πλαίσια της προσπάθειας αρχειοθέτησης του υλικού διαπιστώθηκε ότι έλειπαν αρκετά σημαντικά προγράμματα. Κυρίως έλειπαν αυτούσιες συνεντεύξεις, από προγράμματα που είχαν βασισθεί σε πρωτογενές υλικό μας περιγράφει η *Δόξα Σιδηροπούλου*. Πράγματι αν κάποιος ανατρέξει στο κατάλογο των τεκμηρίων θα σχηματίσει την άποψη, ότι εδώ δεν έχουμε να κάνουμε με κάτι πλήρες και ολοκληρωμένο. Η αναφορά της κ. Σιδηροπούλου επιβεβαιώνει αυτήν την εικασία και για αυτό το λόγο αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο σήμερα, τόσο για τον φορέα

²⁰⁰ **Η Ναυτεμπορική** (2006, 1 Ιούν.). “Στη Βουλή το αρχείο της ελληνικής υπηρεσίας του BBC” [Online]. Διαθέσιμο σε: [Στη Βουλή το αρχείο της ελληνικής υπηρεσίας του BBC](#) [Ανακτήθηκε: 14 Νοέμ. 2020].

²⁰¹ **Α. Παπακωνσταντίνου & Χ. Παπαθεοδώρου** “Παραγωγή μεταδεδομένων και υπηρεσίες πρόσβασης για ψηφιακά ηχητικά αρχεία: Η περίπτωση του αρχείου της ελληνικής υπηρεσίας του BBC”. Περιοδικό Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (HEAL Journal) [Online]. 1:1, 2015, σελ. 53-67. Διαθέσιμο σε: [Παραγωγή μεταδεδομένων και υπηρεσίες πρόσβασης για ψηφιακά ηχητικά αρχεία: η περίπτωση του αρχείου της ελληνικής υπηρεσίας του BBC | Papakonstantinou.](#)

²⁰² **alfavita.gr**. (2019, 29 Νοέμ.). “66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC” [Online]. Διαθέσιμο σε: [66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC](#) [Ανακτήθηκε: 14 Νοέμ. 2020].

διαχείρισης του υλικού,²⁰³ όσο και για οποιοδήποτε άλλον θελήσει να προσπελάσει ή να χρησιμοποιήσει αυτό το αρχείο στο μέλλον.

Το ηχητικό αρχείο της ελληνικής υπηρεσίας του BBC φυλάσσεται στο αρχειοστάσιο της Βιβλιοθήκης της Βουλής και **αποτελείται από 1133 οπτικούς δίσκους (CD)**²⁰⁴ που περιέχουν **4815 μοναδικά κομμάτια (tracks)**. Οι συγκεκριμένοι δίσκοι περιέχουν ηχητικά ντοκουμέντα τα οποία καλύπτουν την περίοδο από το 1939 έως και το 2004. Για να έχουμε την πλήρη εικόνα του αρχείου θα πρέπει να προσθέσουμε και έναν αριθμό 100 περίπου CD, που περιέχουν μόνο δελτία ειδήσεων από το 2005, τελευταίο έτος λειτουργίας της Υπηρεσίας.



Εικ. 10: Ένα πολύ μικρό μέρος από το σύνολο των οπτικών δίσκων (CD) που αποτελούν το Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC. (Φωτογραφία: Κώστας Κανδηλιώτης)

Το ψηφιακό αρχείο συνοδεύεται από ένα αρχείο λογιστικού φύλλου (excel) στο οποίο καταγράφονται με απλό τρόπο τα περιεχόμενα και κάποιες βασικές πληροφορίες που αφορούν κάθε

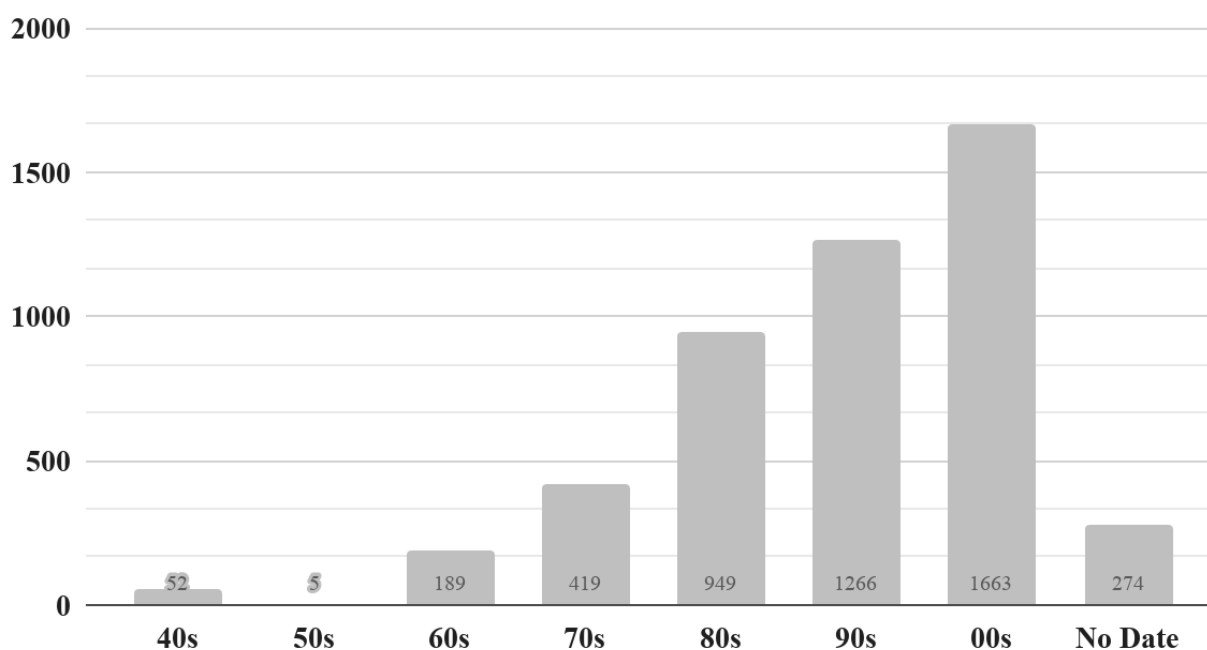
²⁰³ Το υλικό βρίσκεται υπό την ευθύνη της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων.

²⁰⁴ Συγκεκριμένα υπάρχουν 916 CD, από τα οποία τα 217 είναι διπλά.

track.²⁰⁵ Αυτές οι πληροφορίες, αν και σε καμία περίπτωση δεν τεκμηριώνουν το ηχητικό υλικό, είναι επαρκής ώστε να αποκτήσουμε μια γενική εικόνα του αρχείου. Η αντίληψη μας ενισχύεται λαμβάνοντας υπόψη και το μικρό δείγμα (περίπου 90 τεκμήρια) που ακούσαμε και τεκμηριώσαμε πλήρως στα πλαίσια της παρούσας εργασίας.

Εάν θα έπρεπε να διαλέξουμε μία μόνο λέξη για να περιγράψουμε το συγκεκριμένο ηχητικό αρχείο, αυτή θα ήταν η **αποσπασματικότητα** που χαρακτηρίζει τα τεκμήρια που το αποτελούν. Αυτή η παραδοχή, σε γενικές γραμμές, αφορά το σύνολο του αρχείου, αλλά σίγουρα γίνεται πολύ πιο έντονη όσο πιο πίσω στο χρόνο πηγαίνουμε. Ιδιαίτερα για τις πρώτες τρεις δεκαετίες (έως το 1980), ο αριθμός των ηχογραφήσεων είναι εξαιρετικά περιορισμένος, ενώ δεν εμφανίζεται να υπάρχει κάποιου είδους συνοχή ή συσχέτιση (θεματική, χρονική κλπ) μεταξύ των αρχείων. Αυτά μοιάζουν περισσότερο να αποτελούν τους τυχερούς (και μάλλον τυχαίους?) διασωθέντες ενός πολύ μεγαλύτερου αρχειακού συνόλου, όπου τα κατάφεραν και έφτασαν ως τις μέρες μας. Το τοπίο αλλάζει άρδην στις δεκαετίες του '80, '90 και 2000, κατά τις οποίες παρουσιάζεται κατακόρυφη αύξηση των διαθέσιμων τεκμηρίων, μεγάλο μέρος των οποίων αφορά **επώνυμες εκπομπές, κάλυψη συγκεκριμένων γεγονότων, συνεντεύξεις και δηλώσεις πολιτικών, ακαδημαϊκών, καλλιτεχνών ή άλλων προσώπων καθώς και ειδικές θεματικές εκπομπές και αφιερώματα που παρουσίασε ο σταθμός.**

Κατανομή τεκμηρίων ανά δεκαετία



²⁰⁵ Στο συγκεκριμένο αρχείο και τις πληροφορίες που μας δίνει θα αναφερθούμε εκτενώς στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο

Πιν 1: Πίνακας που αποτυπώνει τον αριθμό μοναδικών τεκμηρίων (tracks) σε συνάρτηση με την ημερομηνία εκπομπής τους από την Ελληνική Υπηρεσία του BBC. Τα στοιχεία βασίζονται στις πληροφορίες του αρχείου excel.

Στους πίνακες (2-4) που ακολουθούν παρατίθενται τίτλοι εκπομπών και ειδικών αφιερωμάτων, που καλύπτουν όλες τις περιόδους λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας και είναι ενδεικτικές των θεμάτων που την απασχολούσαν.

Όνομα εκπομπής	Έτος	Αριθμός τεκμηρίων
50 Years of Song	1977	33
60 Years of Greek Service	1999	50
Ανιχνευτές	1990 - 1991	22
Διαφωνία	1972	4
Στις όχθες του Τάμεση (BANKS)	1967 - 2005	551 (+8)
Book Talk	1970 - 1973	6
Classical Influence	1979	15
English by radio	1983 - 1985	33
Folk Songs of Britain	1979	20
Golden Olympians	2004	78
Greek homelands in Asia Minor	1986 - 1987	41
Landmarks of 20th Century	1996 - 1997	41
Periscope	1988 - 2004	93 (+8)
ROT (Magazino)	1969 - 2004	220
Saturday Feature	1997 - 1998	54

Οι εκπομπές αυτές βασίζονται αποκλειστικά στις πληροφορίες που μας δίνονται από το αρχείο excel που συνοδεύει το ηχητικό αρχείο. Πιό συγκεκριμένα **βασίζονται στο τίτλο** που φέρει το κάθε κομμάτι (track), ελπίζοντας σε κάθε περίπτωση να υπάρχει ταύτιση με το περιεχόμενο του! Είναι σίγουρο ότι στο αρχείο υπάρχουν και άλλες εκπομπές, οι οποίες προς το παρόν “κρύβονται” επιμελώς κάτω από διαφορετικά ονόματα, αναμένοντας ακρόαση προκειμένου να μας αποκαλυφθούν.²⁰⁶

²⁰⁶ Χαρακτηριστικό είναι το παραδειγμα της εκπομπής “*Κάτω από ξένους ουρανούς*”. Η εκπομπή αναγράφεται με το όνομα της μόνο μία (!) φορά σε όλο κατάλογο. Κατά την ακρόαση των τεκμηρίων που αφορούν την παρούσα εργασία, η εκπομπή εμφανίζεται 11 φορές σε σύνολο 80 τεκμηρίων. Ενδεικτικοί τίτλοι με τους οποίους έχει καταχωρηθεί είναι: “*REQUEST 8/6/91 Sivropoulou*”, “*REQUEST 9/5/97 M.Kastrissinaki*” κλπ.

Ειδικές Εκπομπές / Αφιέρωματα (Ενδεικτικοί τίτλοι)	Έτος	Αριθμός Τεκμηρίων
Ειδικές Εκπομπές (Διάφορα Θέματα)	2002 - 2005	481
Οι Άλλοι Έλληνες	1986	17
BBC Decameron (Athens)	1978	32
Cyprus EU Special	2004	20
Cyprus: 30 years after invasion	2004	10
Greece and the EEC	1980 & 1986	19
Iraq: The Threat of War	2003	5
Ireland Series	1983	7
Junta Series	1987	7 (+2)
May 1968 Series	1998	7
New Europe	1999	12
Portraits of Greeks	1988	17
The World of Children	2000	12
Women	1995	11

Θεματικές Ενότητες	Έτος	Αριθμός Τεκμηρίων
Art & Arts Review	1997 - 2005	123
Environment	1996 - 1997	14
Sports	1997 - 2005	116

Φυσικά δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τι ποσοστό του υλικού χάθηκε και πως. Έχουμε όμως στοιχεία για την καθημερινή δραστηριότητα της υπηρεσίας, από τα πρώτα κιόλας χρόνια λειτουργίας της, όπως π.χ τη συχνότητα και την διάρκεια των εκπομπών της. Επίσης είναι εξακριβωμένο το διαδεδομένο, για δεκαετίες, φαινόμενο της **απώλειας μιας ραδιοφωνικής εκπομπής**, επειδή απλά δεν ηχογραφήθηκε ποτέ ή διότι, λόγω έλλειψης, ο σταθμός επέλεξε να ξαναχρησιμοποιήσει το μέσο στο οποίο είχε αποθηκευτεί για να γράψει κάποια άλλη εκπομπή. Επιπλέον, αν λάβουμε υπόψη τις απώλειες τεκμηρίων λόγω φυσικής φθοράς του μέσου, ανθρώπινων λαθών και διαφόρων άλλων παραγόντων και θα κατανοήσουμε ότι η ύπαρξη ραδιοφωνικών εκπομπών από την μακρινή αναλογική εποχή μόνο αυτονόητη δε θα πρέπει να θεωρείται.

Παρά τις όποιες πιθανές ελλείψεις, το αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC που έχουμε πλέον στα χέρια μας, δε παύει να αποτελεί ένα **αληθινά πολύτιμο οπτικοακουστικό ντοκουμέντο**. Μια μοναδική **πρωτογενή πηγή πληροφοριών** για τη πορεία της σύγχρονης Ελλάδας, που μπορεί να συγκριθεί μόνο με το ραδιοτηλεοπτικό αρχείο της ΕΡΤ. Η ιδιαιτερότητα δε του υλικού, το οποίο έχει δημιουργηθεί εξ ολοκλήρου εκτός Ελλάδας, κάτω μάλιστα από την εποπτεία του μεγαλύτερου μέσου μαζικής ενημέρωσης στο κόσμο, του BBC, προσθέτει και ποιοτικά χαρακτηριστικά, που πιθανόν να μη τα συναντάμε σε άλλα παρόμοια αρχεία. Από όσα έχουμε αναφέρει επίσης,²⁰⁷ οι ηχογραφήσεις που έχουν διασωθεί από τη δεκαετία του '40, είναι πολύ πιθανόν να αποτελούν τα παλαιότερα δείγματα ελληνόφωνης ραδιοφωνίας που μας είναι γνωστά, ενώ εξίσου μοναδικές, κυρίως για το περιεχόμενό τους, είναι οι ηχογραφήσεις που αφορούν τη περίοδο της δικτατορίας 1967-1974.

Η ορθή εκτίμηση της αξίας και σημασίας κάθε αρχειακής συλλογής απαιτεί πρώτα απ' όλα την στενή επαφή και εξοικείωση με το περιεχόμενό της. Σε αντίθεση με ένα έγγραφο ή μια φωτογραφία, τα οπτικοακουστικά αρχεία και ειδικά η περίπτωση που εξετάζουμε, αυτή η ανάγκη παρουσιάζεται πιο επιτακτικά. Δυστυχώς, όσον αφορά το συγκεκριμένο αρχείο, οι πληροφορίες που το συνοδεύουν δεν προσφέρουν τίποτα περισσότερο παρά μια επιδερμική, στην καλύτερη περίπτωση, ανάγνωση των περιεχομένων του. Η **μεθοδική ακρόαση και τεκμηρίωση** των ηχητικών τεκμηρίων αποτελεί τον μόνο ουσιαστικό και αξιόπιστο τρόπο για να γνωρίσουμε το περιεχόμενό τους και σε δεύτερο χρόνο να γίνει δυνατή η σύγκριση και με το περιεχόμενο άλλων πανομοιότυπων αρχείων, όπως αυτού της Εθνικής Ραδιοφωνίας, αξιολογώντας έτσι εκ νέου το αρχειακό υλικό.

²⁰⁷ Σχετικά με την έναρξη της χρήσης μαγνητοφώνου για την ηχογράφηση των εκπομπών από την Ε.Ι.Ρ.

Κεφ. IV: Η τεκμηρίωση του αρχείου.

4.1 Η ανάγκη της τεκμηρίωσης και το αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.

Στις μέρες μας διευρύνεται ολοένα και περισσότερο το κομμάτι της κοινωνίας, το οποίο αναγνωρίζει τον αναντικατάστατο και πολυδιάστατο ρόλο που διαδραματίζουν τα αρχεία και κατανοεί βαθύτερα την αξία και την σημασία τους. Σε αυτή την κατεύθυνση έχουν συμβάλει καθοριστικά με τη δουλειά τους οι ίδιοι οι εργαζόμενοι στα αρχεία, τις βιβλιοθήκες και τους άλλους οργανισμούς μνήμης. Επίσης σημαντική είναι η συμβολή των ανθρώπων που χρησιμοποιούν καθημερινά τα αρχεία, στα πλαίσια των ερευνητικών, συγγραφικών τους -και όχι μόνο- δραστηριοτήτων. Με το έργο τους καθιστούν τα αρχεία ανοιχτά, φέρνοντας σε άμεση επαφή τα αρχειακά τεκμήρια με τους πολίτες. Η **εξωστρέφεια των αρχείων** απασχολεί εξάλλου και τα ίδια τα ιδρύματα, αποτελώντας για αυτά ένα διαρκές στοίχημα το οποίο καλούνται να κερδίσουν.

Σύμμαχος σε αυτή την προσπάθεια είναι οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών. Με τα χρόνια αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των αρχειακών τεκμηρίων, τα οποία σε ψηφιακή πλέον μορφή, γίνονται **διαθέσιμα μέσω του διαδικτύου**. Αυτή η τάση δείχνει να κερδίζει συνεχώς έδαφος και υπόσχεται να καταρρίψει δια παντός εμπόδια όπως αυτό της φυσικής πρόσβασης και παρουσίας στο αρχείο.²⁰⁸ Το μέλλον των αρχείων (ως ιδρυμάτων) βρίσκεται στην κατανόηση που αυτά δείχνουν απέναντι σε διαφορετικές ομάδες χρηστών. Τα αρχεία οφείλουν να αφουγκραστούν τις ανάγκες των χρηστών τους και όλα τα άλλα θα ακολουθήσουν! Η αφετηρία θα μπορούσε να αφορά τις ίδιες τις αρχειακές συλλογές, το περιεχόμενο των οποίων θα πρέπει να μπορεί να το βρει με ευκολία κάθε ενδιαφερόμενος.²⁰⁹ Η γνωστοποίηση των συλλογών και η άμεση πρόσβαση σε αυτές, καθιστούν τα αρχεία πιο ελκυστικά για το κοινό και ενθαρρύνουν την χρήση τους. Με βάση την υπάρχουσα εμπειρία, η διαδικτυακή πρόσβαση στα αρχειακά τεκμήρια, όχι απαραίτητα στο περιεχόμενο τους, αλλά τουλάχιστον στα μεταδεδομένα τους, είναι ένα ισχυρό έμμεσο μέτρο που ενισχύει την ψηφιακή τους διατήρηση.²¹⁰

Η επιστήμη της αρχειονομίας αντιμετωπίζει τα αρχεία σαν ζωντανούς οργανισμούς, με την έννοια ότι αυτά παράγονται (γεννιούνται), χρησιμοποιούνται (ζουν) και απορρίπτονται (πεθαίνουν). Όμως ο θάνατος δεν είναι η κοινή μοίρα όλων των τεκμηρίων, όσο κι αν αυτό μπορεί να είναι

²⁰⁸ **M. King**, “Working with/in the archives” σε *Research Methods for History*, S. Gunn & L. Faire (Επιμ.), Edinburgh, : Edinburgh University Press, 2011, σελ. 23

²⁰⁹ **E. van Huis**, *What Makes a Good Archive?*, IASA Journal, τ. 34, Δεκέμβριος 2009, σελ. 25-29.

²¹⁰ **D. Schüller**, *Audiovisual research collections and their preservation*. Amsterdam : European Commission on Preservation and Access, 2008, p. 10

αδιάφορο στους διαχειριστές των αρχείων στην πρώτη φάση της ζωής τους. Για κάποια τεκμήρια υπάρχει μια δεύτερη, αιώνια ζωή, την οποία κερδίζουν χάρη στην ικανότητά τους να λειτουργούν ως μάρτυρες αποφάσεων, πράξεων, απόψεων, νοοτροπιών του παρελθόντος. **Την ικανότητα, δηλαδή, να ανασυνθέτουν το περιβάλλον μέσα στο οποίο δημιουργήθηκαν.**²¹¹ Η προσοχή μας λοιπόν, και καθόλου άδικα, στρέφεται σε αυτά ακριβώς τα τεκμήρια που επιλέχθηκαν να διατηρηθούν στο διηνεκές, υπηρετώντας με έναν τελείως διαφορετικό τρόπο, κάτι πολύ μεγαλύτερο από τις ανάγκες του φορέα παραγωγής τους. Σε αυτή τη νέα και τελική φάση της ζωής των αρχείων, η **τεκμηρίωση** αποτελεί την πιο νευραλγική, την πιο ουσιώδη εργασία.

Στο νέο του περιβάλλον, **το αρχειακό υλικό καλείται να πλαισιωθεί από όλες τις πιθανές πληροφορίες που το αφορούν.** Οι πληροφορίες αυτές θα πρέπει να είναι αξιόπιστες και ακριβείς και να περιγράφουν τόσο το ίδιο το τεκμήριο, όπως επίσης και τον φορέα παραγωγής του, τη λειτουργία του, την εποχή και τις συνθήκες που αυτός δραστηριοποιήθηκε κτλ. Συνήθως μόνο ένα μέρος αυτών των πληροφοριών είναι διαθέσιμο (είτε από τον ίδιο το φορέα παραγωγής ή είναι ορατό πάνω στα τεκμήρια). Από τις εργασίες που θα πραγματοποιηθούν, εκ των υστέρων, εντός του νέου φορέα διαχείρισης του αρχείου, θα κριθεί σε μεγάλο βαθμό και η επιτυχής χρήση του στο μέλλον. Κρίσιμος σε αυτή την διαδικασία είναι ο ρόλος του εξειδικευμένου προσωπικού (αρχειονόμοι, ιστορικοί, μηχανικοί Η/Υ κτλ), οι γνώσεις και οι ικανότητες των οποίων θα καθορίσουν το αποτέλεσμα.²¹²

Το ηχητικό αρχείο του BBC δεν αποτελεί εξαίρεση στα όσα αναφέραμε παραπάνω. Αντιθέτως η φύση, ο χαρακτήρας και η τρέχουσα κατάσταση του, ενισχύουν την **ανάγκη παρέμβασης έτσι ώστε το περιεχόμενο των τεκμηρίων να καταστεί λειτουργικό και προσβάσιμο για κάθε ενδιαφερόμενο.** Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε μια πρώτη προσπάθεια να γνωρίσουμε το συγκεκριμένο αρχείο. Η προσπάθεια αυτή βασίστηκε στις πληροφορίες που συνόδευαν τα πάνω από 1000 CD που παραδόθηκαν από το Βρετανικό ραδιοτηλεοπτικό φορέα στη Βιβλιοθήκη της Βουλής και οι οποίες είναι καταγεγραμμένες σε ένα ηλεκτρονικό αρχείο excel, με ένα μέρος αυτών να αναγράφεται επίσης και στο οπισθόφυλλο κάθε οπτικού δίσκου.

Οι **πληροφορίες** αυτές απαντούν στα ακόλουθα πεδία: **i) Αύξοντα αριθμό CD** (πχ GRECD138) καθώς και **αριθμό κομματιού (band)** (πχ band 4) **ii) Τίτλο** για κάθε ξεχωριστό κομμάτι

²¹¹ Γ. Γιαννακόπουλος & Β. Μπουντούρη, *Εισαγωγή στην Αρχειονομία*, [ebook]. Αθήνα : Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2016, σελ 23.

²¹² Όσον αφορά την διαδικασία της τεκμηρίωσης σημαντική μπορεί να είναι η συμβολή εξωτερικών συνεργατών, πρόσωπα που είχαν πχ κάποια στενή σχέση με το φορέα παραγωγής του αρχείου ή άτομα τα οποία διαθέτουν κάποια εξειδίκευση με το περιεχόμενο και το είδος του αρχειακού υλικού. Και αν κάποιος -σωστά- αναρωτηθεί αν όλα αυτά αξίζουν τον κόπο, την απάντηση την δίνουν οι Casey & Gordon στο εγχειρίδιο τους: “Ο αξιοσημείωτος χρόνος που ξοδεύτηκε για την συλλογή αξιόπιστων και ακριβών μεταδεδομένων δε πάει ποτέ χαμένος”. (βλ. *Sound Directions. Best Practices for Audio Preservation*, σελ 60)

iii) **Λεπτομέρειες (περιγραφή)** σχετικά με το περιεχόμενο του συγκεκριμένου κομματιού iv) **Ημερομηνία μετάδοσης εκπομπής** v) **Διάρκεια** συγκεκριμένου κομματιού vi) **Κατηγορία / Είδος εκπομπής** (πχ interview, report, archives, program, despatch, announcement, SIG κτλ) vii) **Tape ID** (αύξοντας αριθμός με βάση το ενιαίο αρχείο - πχ GRE 1274) και τέλος viii) **Διάρκεια κομματιού στη πηγή (?)** από την οποία δημιουργήθηκε το αντίγραφο. ²¹³



Εικ. 11: Στο οπισθόφυλλο των CD είναι εκτυπωμένες **βασικές πληροφορίες**, που προέρχονται από το αρχείο excel που συνοδεύει το αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας. Συγκεκριμένα: Αριθμός CD, Αριθμός κομματιού (band), Τίτλος, Ημερομηνία, Διάρκεια κομματιού και Tape ID. (Φωτογραφία: Ασπασία Παπακωνσταντίνου).

Με μία πρώτη ματιά καταλαβαίνουμε ότι τα παρακάτω στοιχεία²¹⁴ **δεν αποτελούν προϊόν μεθοδικής τεκμηρίωσης**, δεν εμφανίζουν κάποια ενιαία προσέγγιση, ακόμα και η εμφάνιση τους διαφέρει από κομμάτι σε κομμάτι. Περισσότερο θυμίζουν σχόλια ή σημειώσεις οι οποίες ήταν γραμμένες πάνω στην συσκευασία της αρχικής πηγής και που τώρα θα πρέπει να διασταυρωθούν ως προς την αξιοπιστία τους, για να ενσωματωθούν στην συνέχεια με ενιαίο τρόπο, ως μέρος των μεταδεδομένων του τεκμηριωμένου αρχειακού συνόλου.

²¹³ Βλέπε επίσης: Παράρτημα Γ', Στιγμιότυπο 1.

²¹⁴ Εδώ αναφερόμαστε στα πεδία: τίτλου, λεπτομερειών και ημερομηνίας.

Η εμπειρία της ακρόασης, έστω ενός πολύ μικρού μέρους του αρχείου, μας δίνει μια πρώτη γεύση σχετικά με τα μεταδεδομένα που μπορούμε να αλιεύσουμε από αυτό και ακολούθως μας επιτρέπει να συγκρίνουμε και να αξιολογήσουμε το σύνολο των πληροφοριών σε σχέση με αυτές που μας είναι ήδη γνωστές. Όπως έχει αναφερθεί, οι συνοδευτικές πληροφορίες που περιγράφουν κάθε τεκμήριο, είναι μεν κατά βάση αξιόπιστες,²¹⁵ αλλά αντιστοιχούν σε ένα μόνο μέρος της συνολικής πληροφορίας που βρίσκεται σε αυτό. Μέσα από την ακρόαση μπορούμε να μάθουμε πολλά περισσότερα για το περιεχόμενο, το θέμα, τα πρόσωπα που μιλάνε και την ιδιότητα τους, αλλά και στοιχεία για τους συντελεστές, το είδος και το όνομα της εκπομπής (αν πρόκειται για τέτοια). Μπορούμε να διαπιστώσουμε αν το συγκεκριμένο ηχητικό τεκμήριο είναι ολόκληρο ή αποτελεί απόσπασμα άλλης ηχογράφησης, αν αφορά τη τελική εκπομπή ή αποτελεί αμοντάριστο υλικό και φυσικά, ίσως το πιο σημαντικό από όλα, μπορούμε να διασταυρώσουμε ως προς την ακρίβεια τους τα στοιχεία που έχουν δοθεί ως περιγραφή του τεκμηρίου.

Επιπλέον κάποια βασικά πεδία όπως αυτό του **τίτλου** (*title*) είναι σαφώς προβληματικά, κυρίως λόγω της μεγάλης ανομοιογένειας που παρουσιάζουν. Ας δούμε λόγου χάριν το μέρος του αρχείου που απεικονίζεται στην Εικ. 11 (αλλά και Παράρτημα Γ', Στιγμιότυπο 1), θα παρατηρήσουμε ότι οι ηχογραφήσεις φέρουν συνήθως ως τίτλο απλά ένα όνομα. Είτε θα πρόκειται για το όνομα κάποιας προσωπικότητας²¹⁶ (βλ. ANDREAS PAPANDREOU, Ex KING KONSTANTINE κ.α), το όνομα εκπομπής (βλ. Wings over Greece, SPECIAL PROGRAMME) ή σπανιότερα ο τίτλος θα περιγράφει το ίδιο το θέμα του τεκμηρίου (βλ. Athens Liberation). Σε αντίθεση με τον τίτλο, το πεδίο των **λεπτομερειών** (*details*) είναι πιο κατατοπιστικό, όμως οι ακροάσεις των κομματιών φανερώνουν τις ελλείψεις και την ανεπάρκεια των συγκεκριμένων πεδίων. Τέλος το πεδίο της **ημερομηνίας** (*date*) αναγράφει την ημερομηνία της συγκεκριμένης μετάδοσης, η οποία όμως δεν ταυτίζεται πάντα με την αρχική - αυθεντική ημερομηνία μετάδοσης της εκπομπής.²¹⁷ Χωρίς όλες αυτές τις πληροφορίες για τα τεκμήρια, σχετικά με το πώς, από ποιόν

²¹⁵ Όταν έχουμε να κάνουμε με μεγάλο αριθμό τεκμηρίων, είναι λογικό να αναμένουμε να εντοπίσουμε μικρά λάθη, παρατυπίες ή παραλείψεις σε κάποιες από τις περιγραφές που μας δίνονται. Δύο τέτοια λάθη σχετικά με το ίδιο αρχείο παραθέτει στη μεταπτυχιακή εργασία της η **Α. Παπακωνσταντίνου (2012)**. Συγκεκριμένα στις σελ. 14 - 15 αναφέρεται: “Στα εξώφυλλα των δίσκων υπάρχουν λάθη συμβατότητας μεταξύ πληροφορίας εξωφύλλου του δίσκου και του ηχητικού περιεχομένου, π.χ. στο εξώφυλλο αναγράφεται GRECD835 DISC1 band 4 Christos Protopapas Cass. (τέως βουλευτής και υπουργός του ΠΑΣΟΚ) ενώ η συνέντευξη είναι του Μπάμπη Πρωτόπαπα (†1920-2011), στελέχους της Δημοκρατικής Αριστεράς. Επίσης στην περίπτωση του GRECD827 Disc 2 band 2 Yannakis Matsis και band 3 Vassos Lysaridis, τα δύο bands (tracks) περιέχουν την ίδια συνέντευξη, χωρίς να είναι αναγνωρίσιμο σε ποιους από τους δύο ανήκει η φωνή.”

²¹⁶ Συχνά, ειδικά σε τεκμήρια μετά τη δεκαετία του ‘80, συναντούμε ως τίτλο το όνομα του δημοσιογράφου που είναι υπεύθυνος για την εκπομπή (βλ. Thanasis Tsitsas 26/1/04, REQUEST 16/6/97 M.Tsikrika κτλ)

²¹⁷ Πχ πολλές εκπομπές μεταδίδονται σε επανάληψη ή σε μια εκπομπή μπορεί να ακούγονται αποσπάσματα από παλαιότερες εκπομπές χωρίς να γίνεται γνωστή η ημερομηνία τους.

και γιατί δημιουργήθηκαν, δεν υπάρχει τρόπος να κρίνουμε και να κατανοήσουμε αυτά που έχουμε στα χέρια μας. Ακόμα και αν διαθέτουμε τις καλύτερες υποδομές και εξοπλισμό, χωρίς τη καταγραφή των απαραίτητων μεταδεδομένων, το μόνο που τελικά θα έχουμε στη κατοχή μας θα είναι “ένα μάτσο αρχεία” με αβέβαιο παρελθόν και ακόμα λιγότερα σίγουρο μέλλον.²¹⁸

4.2 Τα βασικά εργαλεία μας. MARC21 και Koha ILS.

Το αποτέλεσμα κάθε εργασίας, κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων με την γνώση και την σχετική εμπειρία να έχουν τον πρώτο λόγο. Ο σχεδιασμός, οι μέθοδοι και τα εργαλεία που θα χρησιμοποιήσουμε, η προσπάθεια που θα καταβάλουμε, ο χρόνος που θα αφιερώσουμε και οι διαθέσιμοι πόροι που έχουμε στη διάθεσή μας έχουν επίσης σημαντικό αντίκτυπο. Στο συγκεκριμένο σημείο και πριν προχωρήσουμε σε αναλυτική παρουσίαση του τρόπου εργασίας και μεθοδολογίας που ακολουθήσαμε, κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε τα **βασικά εργαλεία** που επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε κατά τη διαδικασία της τεκμηρίωσης και της ψηφιακής διατήρησης γενικότερα.

Όσον αφορά την τεκμηρίωση, τον ρόλο και τη σημασία της, έγινε μνεία στο προηγούμενο υποκεφάλαιο. Η κινητήρια δύναμη πίσω από την συγκεκριμένη διαδικασία δεν είναι άλλη από τις πληροφορίες που “κρύβονται” πίσω από τα τεκμήρια και τις συλλογές που αυτά συγκροτούν. Τα **μεταδεδομένα**²¹⁹ είναι ουσιαστικά ένας εναλλακτικός τρόπος για να ονομάσουμε αυτές τις πληροφορίες και υπ’ αυτή την έννοια οτιδήποτε σχετίζεται μαζί τους βρίσκεται στο επίκεντρο της προσοχής μας. Απαραίτητη θα πρέπει να θεωρείται η απόκτηση γνώσης και η εποπτεία (*monitoring*) γύρω από ενέργειες και λειτουργίες που αφορούν την δημιουργία, τη συλλογή, τη διαχείριση και τη χρήση των μεταδεδομένων, όπως επίσης την ένταξη και την προβολή αυτών στα πλαίσια ενός σύγχρονου ηλεκτρονικού συστήματος αρχειοθέτησης. Χωρίς μεταδεδομένα, η ψηφιακή διατήρηση ηχητικών (και όχι μόνο) αρχείων δε θα ήταν δυνατή. Τα μεταδεδομένα παρέχουν ουσιαστικά το απαραίτητο πλαίσιο για την διατήρηση ψηφιακού ήχου, αποτελώντας έτσι οργανικό μέρος κάθε ψηφιακού αντικειμένου.²²⁰

²¹⁸ Casey, M., & Gordon, B., *Sound Directions: Best Practices for Audio Preservation*. [Bloomington] : Indiana University; [Cambridge, MA] : Harvard University, 2007, σελ 62.

²¹⁹ Βλέπε επίσης: κεφ. 2.3

²²⁰ Casey, M., & Gordon, B., ό.π. σελ. 60-62



Εικ. 12: Κάθε πληροφορία που συνδέεται, με οποιονδήποτε τρόπο με ένα τεκμήριο, είναι πολύτιμη, είτε αφορά στη τεκμηρίωση του ή την διατήρηση και την μελλοντική χρήση του. Οι πληροφορίες αυτές αποτελούν τα **μεταδεδομένα** (*metadata*) αυτού του τεκμηρίου.

(Πηγή: digitalbevaring.dk – om.digitalisering.org/digitalbevaring/ / © Creative Commons).

Digitalbevaring.dk

Ψηφιακή διατήρηση δε σημαίνει μόνο το περιεχόμενο ενός αρχείου να παραμένει διαθέσιμο και προς χρήση

για μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά να συμβαίνει το ίδιο και για τα μεταδεδομένα που το περιγράφουν. Αυτό προϋποθέτει την υιοθέτηση σχημάτων / προτύπων μεταδεδομένων τα οποία χρησιμοποιούνται σε ευρεία κλίμακα από την κοινότητα, εξασφαλίζοντας έτσι τη μεγαλύτερη δυνατή συμβατότητα με τα αντίστοιχα συστήματα ηλεκτρονικής αρχειοθέτησης, δίνοντας παράλληλα τη δυνατότητα ανταλλαγής μεταδεδομένων και εγκαθιδρύοντας τη διαλειτουργικότητα μεταξύ διαφορετικών αρχειακών συλλογών και ιδρυμάτων.²²¹ Για την τεκμηρίωση του αρχείου της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC χρησιμοποιούμε το **πρότυπο MARC21**.

Τα πρώτα δειλά βήματα στον τομέα της αυτοματοποίησης στις βιβλιοθήκες ώθησαν μερικές εξ αυτών και ειδικά την Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου να αναζητήσουν νέες δυνατότητες και να πειραματιστούν προς αυτή την κατεύθυνση.²²² Το **πρότυπο MARC** δημιουργήθηκε το 1965, αρχικά ως πιλοτικό πρόγραμμα στο οποίο συμμετείχαν 14 βιβλιοθήκες. Το αυξημένο ενδιαφέρον που προκλήθηκε οδήγησε άμεσα στην καθιέρωση του MARC I (1966), για να ακολουθήσει το MARC II (1969). Το 1971 το MARC αναδείχθηκε σε επίσημο εθνικό πρότυπο όσον αφορά τη **διάδοση**

²²¹ **Bailer, Hoffernig, et.al.**, «*Mapping audiovisual metadata formats using formal semantics*», σε: 5th International Conference on Semantic and Digital Media Technologies, SAMT 2010, Saarbrücken, Germany, December 1-3, 2010, Revised Selected Papers (Vol. 6725), Συλλογικό, Επιμ. Berlin, : Springer, 2011, σελ. 81

²²² Οι προσπάθειες αφορούσαν διαφορετικές λειτουργίες της βιβλιοθήκης, αλλά ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπήρξε στα πεδία της καταλογογράφησης, της ανάπτυξης ηλεκτρονικού καταλόγου, βιβλιογραφικών βάσεων δεδομένων και γενικότερα στη δημιουργία βιβλιογραφικών εγγραφών τα οποία θα μπορούν να διαβαστούν από υπολογιστές με σκοπό την εύκολη ανταλλαγή και χρήση τους

βιβλιογραφικών δεδομένων στις ΗΠΑ και δύο χρόνια αργότερα το πρότυπο γίνεται διεθνές.²²³ Τη δεκαετία του '80 πολλές χώρες υιοθέτησαν διαφορετικές παραλλαγές του προτύπου (USMARC, UKMARC κοκ), ενώ την ίδια περίοδο η IFLA²²⁴ παρουσιάζει το πρότυπο UNIMARC.²²⁵ Το μεγάλο βήμα έγινε την περίοδο 1994-1997, όταν η συνδυασμένη προσπάθεια αμερικανών και καναδών είχε ως αποτέλεσμα την ενοποίηση των αντίστοιχων εθνικών προτύπων του MARC σε έναν ενιαίο πρότυπο. Το νέο αυτό πρότυπο, που είχε ως επιδίωξη να αγκαλιάσει χρήστες από όλο τον κόσμο, δημοσιεύτηκε το 1999 κάτω από το όνομα MARC 21.^{226 227}

Τα πρότυπα MARC 21 αποτελούν ένα **σύνολο κωδικών και δεικτών** (*designators*) προσανατολισμένο στην κωδικοποίηση εγγράφων και την αναπαράσταση της πληροφορίας αυτών σε μορφή που μπορεί να επιτρέπει την ανάγνωση τους από Η/Υ. Κάθε εγγραφή MARC περιλαμβάνει τρία στοιχεία που αφορούν **i) τη δομή της εγγραφής** (*record structure*) **ii) τον δείκτη (κωδικό) που προσδιορίζει το περιεχόμενο της** (*content designator*) και **iii) δεδομένα για το ίδιο το περιεχόμενο**. Το MARC έχει σχεδιαστεί με σκοπό την διευκόλυνση της ανταλλαγής βιβλιογραφικών και άλλων σχετικών πληροφοριών μεταξύ διαφορετικών συστημάτων.²²⁸ Ενώ η δομή και κωδικοποίηση των πληροφοριών είναι βασισμένη εξ ολοκλήρου στο MARC, η περιγραφή του περιεχομένου τους βασίζεται σε άλλα πρότυπα όπως το RDA,²²⁹ ή τις θεματικές επικεφαλίδες της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου.²³⁰

Η ικανότητα του MARC να συνδυάζει και να εφαρμόζει στις εγγραφές του στοιχεία από διαφορετικά πρότυπα του χαρίζει σίγουρα **μεγάλη ευελιξία**, που ίσως δε συναντούμε σε άλλα πρότυπα περιγραφής. Επίσης η δομή και ο σχεδιασμός²³¹ του επιτρέπουν την **λεπτομερή και ακριβή περιγραφή διαφορετικού τύπου υλικού** όπως είναι βιβλία, σειρές, αρχεία Η/Υ, χάρτες, μουσική, οπτικό και σύμμεικτο υλικό. Τα πρότυπα MARC ορίζουν επίσης πέντε διαφορετικούς

²²³ **“MARC standards”**. Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]. Διαθέσιμο σε: [MARC standards](https://en.wikipedia.org/wiki/MARC_standards) [Ανακτήθηκε: 3 Νοεμ. 2020].

²²⁴ International Federation of Library Associations.

²²⁵ Universal MARC format.

²²⁶ **M. Seikel & Th. Steele**, *How MARC has changed: The history of the format and its forthcoming relationship to RDA*, Technical Services Quarterly, 28:3, 2011, σελ. 322-334.

²²⁷ Με το συγκεκριμένο όνομα οι δημιουργοί του ήθελαν να επικοινωνήσουν τη πρόθεσή τους, ότι το συγκεκριμένο πρότυπο θα είναι το πρότυπο του 21^{ου} αιώνα.

²²⁸ Βλπε: [The MARC 21 Formats: Background and Principles](https://www.loc.gov/marc/96principles.html#six)

²²⁹ Resource Description and Access. Αντικατέστησε τη δεύτερη έκδοση των **Anglo-American Cataloguing Rules (AACR2)**.

²³⁰ Library of Congress Subject Headings.

²³¹ Τα δεδομένα στο MARC21 είναι οργανωμένα σε **πεδία**, κάθε ένα από τα οποία **ταυτοποιείται από μια ετικέτα (tag) τριών αριθμητικών χαρακτήρων**. Τα πεδία χωρίζονται σε 10 βασικές “οικογένειες”, όπου κάθε μια αφορά και διαφορετική κατηγορία δεδομένων. Κάθε βασική κατηγορία με τη σειρά της περιλαμβάνει δεκάδες υποπεδία. Περισσότερα μπορούμε να βρούμε στην επίσημη σελίδα του προτύπου MARC21: <https://www.loc.gov/marc/96principles.html#six>

τύπους δεδομένων (βιβλιογραφικά και μη δεδομένα, αρχεία καθιερωμένων όρων, ταξινομικά δεδομένα, και δεδομένα που αφορούν τη συλλογή) και εξασφαλίζουν την ενιαία αντιμετώπιση και κατανόηση τους, τόσο από τα ιδρύματα όσο και τους μεμονωμένους χρήστες. Η εμπειρία από την εφαρμογή του συγκεκριμένου προτύπου, κατά την τεκμηρίωση και καταλογογράφηση του ηχητικού αρχείου, κρίνεται σίγουρα θετική και μας αφήνει την εντύπωση ότι σε άλλη περίπτωση πτυχές της εργασίας μας θα απαιτούσαν περισσότερο χρόνο και μεγαλύτερη προσπάθεια για να πραγματοποιηθούν.

Εκτός του προτύπου μεταδεδομένων, εξίσου σημαντικό ρόλο στην διαδικασία τεκμηρίωσης (αλλά και πέρα απ' αυτήν), παίζει το **λογισμικό** που θα χρησιμοποιήσουμε. Το λογισμικό αποτελεί το όχημα μέσω του οποίου οι γνώσεις και οι προσπάθειες μας θα αποκτήσουν υλική υπόσταση και θα επικοινωνήσουν με τον τελικό χρήστη. Γίνεται κατανοητό ότι ένα ανεπαρκές ή ακατάλληλο λογισμικό επηρεάζει κάθε βήμα της ροής εργασιών και φυσικά το τελικό αποτέλεσμα αυτής, μα ίσως το πιο σημαντικό απ' όλα είναι ότι έχει άμεσο αντίκτυπο στην ίδια την εμπειρία του χρήστη. Δεν είναι υπερβολή να ισχυριστούμε ότι η επιλογή του κατάλληλου λογισμικού είναι το κλειδί προς την επιτυχία. Όσο όμως και αν θα ήταν θεμιτό να μπορούσαμε έτσι απλά να επιλέξουμε το “καλύτερο software”, τόσο πιο πολύ απέχουμε από μία συγκεκριμένη απάντηση, αφού η επιλογή αυτή είναι συνισταμένη πολλών και διαφορετικών παραγόντων πολλοί από τους οποίους είναι μάλιστα καθαρά υποκειμενικοί.

Η τεκμηρίωση και καταλογογράφηση των ηχητικών αρχείων που αφορούν την παρούσα μελέτη, πραγματοποιήθηκε σε περιβάλλον **Koha**.²³² Το **Koha**²³³ ήταν το πρώτο **Ολοκληρωμένο Σύστημα Βιβλιοθήκης** (*Integrated Library System / ILS*), το οποίο ήταν στο σύνολο του **ανοικτού κώδικα** (*open source*). Αναπτύχθηκε το 1999 στη Νέα Ζηλανδία από τον **Chris Cormack**, υπάλληλο τότε της εταιρίας Katipo Communications για λογαριασμό της Horowhenua Library Trust.²³⁴ Σήμερα, δύο δεκαετίες μετά την κυκλοφορία της πρώτης του έκδοσης, το **Koha** χρήζει ευρείας αποδοχής και εμπιστοσύνης από πλήθος βιβλιοθηκών σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Η ανάπτυξη του οφείλεται σε μία αναπτυσσόμενη, μεγάλη και ενεργή κοινότητα χρηστών, η οποία μέσα από τη συνεργασία προσπαθεί να πετύχει τους τεχνολογικούς -και όχι μόνο- στόχους της.²³⁵

²³² Συγκεκριμένα στην έκδοση 3.22.00.000

²³³ Η λέξη **Koha** προέρχεται από τη γλώσσα των ιθαγενών της Νέας Ζηλανδίας Maori και σημαίνει *δώρο ή δωρεά*. Η επιλογή της λέξης δεν είναι τυχαία αν λάβουμε υπόψη και τον ίδιο χαρακτήρα του λογισμικού, το οποίο είναι διαθέσιμο προς διανομή για κάθε ενδιαφερόμενο στα πλαίσια της General Public License (GPL).

²³⁴ **P. Eyer** (2003, 1 Φεβ.). “*Linux Journal*” [Online]. Διαθέσιμο σε: [Koha: a Gift to Libraries from New Zealand](#) [Ανακτήθηκε: 9 Ιαν. 2020].

²³⁵ Σύμφωνα με την ιστοσελίδα ohloh (τώρα OpenHub), το **Koha** βασίζεται πάνω σε έναν ώριμο και καλογραμμένο κώδικα, με εκατοντάδες άτομα να έχουν συνεισφέρει στην ανάπτυξη του όλα αυτά τα χρόνια, ενώ κατά μ.ο μετράει πάνω από 20 συνεισφορές σε μηνιαία βάση, για το διάστημα 2011-2019.

Ως αποτέλεσμα έχουμε ένα λογισμικό το οποίο, χρόνο με το χρόνο, συνεχίζει να εξελίσσεται και να επεκτείνεται προσπαθώντας να καλύψει τις ανάγκες και τις προσδοκίες των πολυάριθμων χρηστών του.²³⁶



Εικ. 13: Αρχική σελίδα του Koha. Από εδώ μπορούμε να ελέγξουμε όλες τις βασικές λειτουργίες μιας βιβλιοθήκης: Υπηρεσία Καταλόγου, Υπηρεσία Δανεισμού και Διαδανεισμού, Προσκτήσεις, Καταλογογράφηση, Εισαγωγή Καθιερωμένων Όρων, Λειτουργία Σύνθετης Αναζήτησης, Αναφορές κ.α

Το λογισμικό βασίζεται στην αρχιτεκτονική **client-server** και δεν απαιτεί κάποιου είδους εγκατάσταση σε τοπικό υπολογιστή, καθώς είναι εξ ολοκλήρου **προσβάσιμο μέσω διαδικτύου** (*web-based*). Ο χρήστης είτε πρόκειται για το προσωπικό της βιβλιοθήκης ή για κάποιον επισκέπτη, μπορεί να έχει πλήρη πρόσβαση σε όλες τις διαθέσιμες²³⁷ υπηρεσίες και λειτουργίες αυτής, αρκεί να συνδεθεί μέσω **φυλλομετρητή** (*browser*) στη αντίστοιχη ιστοσελίδα .

Το Koha είναι πλήρως παραμετροποιήσιμο και στηρίζει τη λειτουργία του σε **καθιερωμένα πρότυπα και πρωτόκολλα** όπως τα MARC21, UNIMARC, z39.50, SRU/SW, SIP2, SIP/NCIP, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη διαλειτουργικότητα μεταξύ αυτού και άλλων συστημάτων και τεχνολογιών.²³⁸ Επιπλέον το σύστημα διαθέτει μια σειρά διαφορετικών εργαλείων, απλοποιώντας έτσι τη ροή εργασιών και αυξάνοντας την παραγωγικότητα. Τέλος, το λιτό αλλά φιλικό γραφικό περιβάλλον εργασίας (*Graphic User Interface - GUI*), βελτιώνει την γενική εμπειρία του χρήστη.

²³⁶ Βλέπε: [About – Official Website of Koha Library Software](#)

²³⁷ Στο Koha υπάρχουν 17 κύριοι και 48 δευτερεύοντες περιορισμοί, οι οποίοι επιτρέπουν την πρόσβαση σε κάθε λειτουργία και υπηρεσία του συστήματος, ανάλογα με τον ρόλο και της αρμοδιότητες του κάθε χρήστη.

²³⁸ Βλέπε: Koha official website, ό.π.

4.3 Περιγραφή της ροής εργασιών. Προσεγγίσεις και μεθοδολογία.

Το παρόν υποκεφάλαιο αποτελεί αδιαμφισβήτητα τον πυρήνα και το πιο ουσιώδες κομμάτι της παρούσας εργασίας, από την οπτική της άμεσης πρακτικής εφαρμογής στο συγκεκριμένο ή σε κάποιο άλλο ηχητικό αρχείο. Στις επόμενες σελίδες θα προσπαθήσουμε να καταγράψουμε συνοπτικά, μα ταυτόχρονα χωρίς παραλείψεις, κάθε βήμα των ενεργειών μας. Φιλοδοξία μας είναι να συνεισφέρουμε με αυτόν τον τρόπο σε όποια μεταγενέστερη και ολοκληρωμένη προσπάθεια τεκμηρίωσης του αρχείου της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.

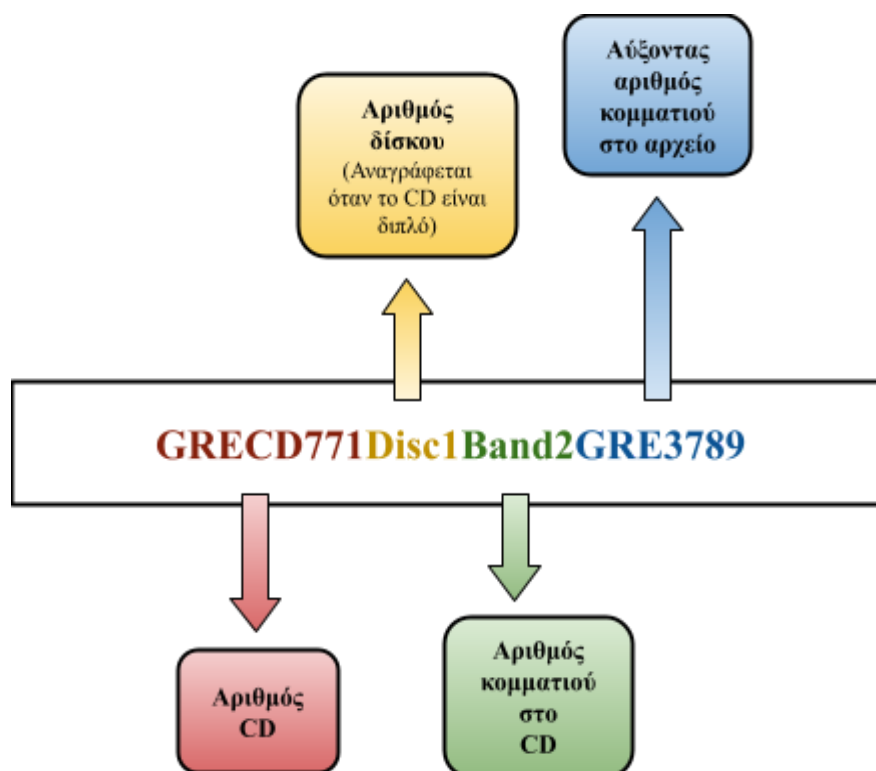
Η **αφετηρία** της εργασίας μας αφορούσε την **οριοθέτηση** των προς επεξεργασία τεκμηρίων. Έχοντας κρίνει εκ των προτέρων, ότι ένας αριθμός περίπου 100 ηχητικών τεκμηρίων είναι ικανοποιητικός για τους σκοπούς της μελέτης μας, έμεινε να αποφασίσουμε για τα κριτήρια επιλογής αυτών. Αντικειμενικά υπήρχαν δύο διαφορετικοί δρόμοι. Είτε να γίνει η επιλογή με θεματικά κριτήρια²³⁹ ή να προσεγγίσουμε τα ηχητικά αρχεία με χρονολογική σειρά. Τελικά όμως το ίδιο το περιεχόμενο του αρχείου, μας οδήγησε σε μια μέση οδό που συνδύαζε και τα δύο! Πιο συγκεκριμένα, η αρχική μας σκέψη ήταν να ταξινομήσουμε κάθε ηχητικό κομμάτι **με βάση την ημερομηνία εγγραφής / μετάδοσης αυτού**, με προοπτική να καλύψουμε την περίοδο 1939 - 1945. Η ταξινόμηση βασίστηκε στις πληροφορίες που αναγράφονται στο συνοδευτικό αρχείο excel.²⁴⁰ Ύστερα από προσεκτική παρατήρηση των περιεχομένων, με έκπληξη διαπιστώσαμε ότι οι **αυθεντικές ηχογραφήσεις** που αναφέρονται στη συγκεκριμένη περίοδο ήταν μόλις **32**, αριθμός αρκετά μικρότερος από τον αναμενόμενο. Το δείγμα μας έπρεπε λοιπόν να συμπληρωθεί με πρόσθετο υλικό, όπως και συναίβει. Με οδηγό τον τίτλο και την περιγραφή κάθε κομματιού ξεχωρίσαμε **69 επιπλέον τεκμήρια**, τα οποία αναφέρονται, μερικώς ή αποκλειστικά, στην ίδια περίοδο (ουσιαστικά -όπως και τα αυθεντικά αρχεία- έχουν ως θέμα τους τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο), αλλά η παραγωγή και η ημερομηνία μετάδοσης τους έγινε πολύ αργότερα, μετά την δεκαετία του '70.

Η συνέχεια πραγματοποιήθηκε στο φυσικό χώρο του αρχείου τη Βιβλιοθήκη της Βουλής και αφορούσε το αρχείο στο σύνολο του. Η εργασία μας εκεί επικεντρώθηκε στον **έλεγχο και την συμπλήρωση στον server όλων των CD** που αποτελούν το συγκεκριμένο αρχείο. Ο έλεγχος είχε να κάνει κυρίως με το περιεχόμενο του κάθε CD, το οποίο θα έπρεπε να συμπίπτει στον οπτικό

²³⁹ Τέτοια μπορεί να είναι μία συγκεκριμένη χρονική περίοδος (πχ. 1967-1974), μια θεματική ενότητα (πχ. Θέατρο, Αθλητισμός, Περιβάλλον κλπ), ένα πρόσωπο (πχ. Σεφέρης, Θεοδωράκης κλπ), μιά ομάδα ατόμων (πχ Έλληνες πολιτικοί, ποιητές, ηθοποιοί κ.α).

²⁴⁰ Όπως είναι λογικό το κύριο πεδίο πληροφοριών ήταν αυτό της ημερομηνίας. Όπου η ημερομηνία δεν ήταν διαθέσιμη, συμβουλευτήκαμε τα πεδία του τίτλου και λεπτομερειών.

δίσκο και στον server της βιβλιοθήκης, αλλά και δευτερευόντως με οποιαδήποτε άλλη ασυμφωνία μπορούσε να προκύψει μεταξύ των στοιχείων που ήταν εκτυπωμένα πάνω στα CD και του περιεχομένου αυτών.²⁴¹ Αν και το μεγαλύτερο μέρος των CD είχε περαστεί ήδη στον server, ένα μέρος αυτών (γύρω στο 30%), απουσίαζε και έπρεπε να συμπληρωθεί. Κατά τη διάρκεια του ελέγχου παρατηρήσαμε απόκλισεις στο όνομα αρχείου (*filename*) μεταξύ των διαφορετικών CD. Κρίθηκε αναγκαία η εφαρμογή **ενιαίας πολιτικής ονοματοδοσίας** για όλα τα αρχεία και τους φακέλους του αρχείου. Το νέο όνομα δόθηκε με γνώμονα την **εξασφάλιση της μοναδικότητας και της ακεραιότητας του κάθε αρχείου**, καθώς και την ευκολία εντοπισμού του, τόσο στον server όσο και στο αρχειοστάσιο. Τέλος όλα τα CD τοποθετήθηκαν εκ νέου με αύξοντα αριθμό στο αρχειοστάσιο. Η διαδικασία αυτή -αν και εργασία ρουτίνας- υπήρξε απολύτως απαραίτητη για οποιαδήποτε περαιτέρω επεξεργασία και αξιοποίηση του συγκεκριμένου αρχείου.



Σχήμα 1. Ανάλυση των επιμέρους στοιχείων που συνθέτουν το **όνομα (filename)** ενός κομματιού (track). Το όνομα κάθε τεκμηρίου, με αυτή τη μορφή το καταχωρείται στο πεδίο 856 (*υποπεδίο f*) του Koha.

Το επόμενο βήμα είναι η διαδικασία τεκμηρίωσης του υλικού. Η τεκμηρίωση πραγματοποιείται σε δύο χρόνους και ξεκινάει με την **προσεκτική ακρόαση** κάθε κομματιού. Η ακρόαση θα επαναληφθεί όσες φορές κριθεί αναγκαίο, προκειμένου να καταγράψει με λεπτομέρεια

²⁴¹ Τέτοια λάθη ήταν σπάνια αλλά όχι ανύπαρκτα. Όσες ασυμφωνίες και λάθη παρατηρήθηκαν, έχουν καταγραφεί σε ξεχωριστό αρχείο.

κάθε δυνατή πληροφορία.²⁴² Οι πληροφορίες που θα συγκεντρωθούν, θα βοηθήσουν με τη σειρά τους στην ολοκληρωμένη και ακριβή περιγραφή του συγκεκριμένου τεκμηρίου. Επίσης θα συμβάλλουν στην δημιουργία ετικετών (*tags*), καθιερωμένων όρων (*authorities*) και θεματικών επικεφαλίδων (*subject headings*).

ID: GRECD138 / Band 7
Τίτλος: Επιστροφή Ραδιοφωνικού σήματος
Περιγραφή: Τελετή στο studio του BBC για την επιστροφή του σήματος του Ρ/Σ Αθηνών. Το σήμα φυλάσσονταν στις εγκαταστάσεις του BBC κατά τη διάρκεια της κατοχής. Στην εκπομπή γίνεται σύντομη αναδρομή στα γεγονότα γύρω από την παράδοση του σήματος καθώς και αναφορά στο συμβολισμό του, ως η ελευθέρα φωνή του ελληνικού λαού.
Ημερομηνία: 05.08.1945
Κατηγορία: Εκπομπή
Διάρκεια: 00:09:53
Γλώσσα: Ελληνικά, Αγγλικά
Πρόσωπα: κ. Αγνίτης [Ελληνας πρεσβευτής στο Λονδίνο], Sir William John Haley [Director General of BBC (1901 - 1987)]
Σημειώσεις: “Και τώρα θα ακούσετε για τελευταία φορά από το Λονδίνο τα κουδούνια και τη φλογέρα του βοσκού. Τόσες φορές μας συνέδεσαν με εσάς. Αλλά η ιστορία που αφηγούνται δε μπορεί να τελειώσει έτσι. Είναι μια ιστορία χωρίς τέλος. Είναι η αιώνια ιστορία της Ελλάδος, η ιστορία της Ελευθερίας, η ιστορία της Αλήθειας...”
Tags: Ρ/Σ Αθηνών, Σήμα, Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, Ελλάδα, Μεγάλη Βρετανία, World War II, Athens Radio Station, BBC, Great Britain, Greece, London

Εικ. 14: Αντί σημειωματαρίου.

Δείγμα της ειδικής φόρμας που δημιουργήσαμε προς διευκόλυνση της σωστής καταγραφής κάθε χρήσιμης πληροφορίας που θα συναντήσουμε .

Η συνέχεια ανήκει στην **καταλογογράφηση** κάθε ηχητικού τεκμηρίου. Πρόκειται ουσιαστικά για την εισαγωγή των μεταδεδομένων που συνοδεύουν κάθε τεκμήριο και τη δημιουργία αντίστοιχης εγγραφής (*MARC record*) στο κατάλογο του εξειδικευμένου λογισμικού (εδώ του Koha ILS). Το Koha από την αρχή σχεδιάστηκε ώστε να είναι συμβατό με συγκεκριμένα πρότυπα μεταδεδομένων. Το πεδίο της καταλογογράφησης (*cataloging*) μαρτυράει με τον καλύτερο τρόπο την αρμονική συνεργασία μεταξύ προτύπου μεταδεδομένων και λογισμικού, καθώς παρουσιάζεται απόλυτη ευθυγράμμιση μεταξύ των διαφορετικών πεδίων του προτύπου με αυτά του Koha. Το πρόγραμμα εκμεταλλεύεται στο έπακρο τις δυνατότητες που δίνουν πρότυπα σαν το MARC21 για την **ορθή διαχείριση διαφορετικού τύπου υλικού** όπως είναι τα βιβλία, περιοδικά, διατριβές,

²⁴² Για την ανάγκη των σημειώσεων δημιουργήθηκε **ειδική φόρμα** σε ξεχωριστό αρχείο κειμένου (*word*) (βλεπε Εικ. 4). Πολλές φορές (ειδικά όπου κρίθηκε ότι πρέπει να κάνουμε απομαγνητοφώνηση), κρατήθηκαν επιπλέον πρόχειρες σημειώσεις (*notepad*), οι οποίες ενσωματώθηκαν αμέσως στην αντίστοιχη εγγραφή στο Koha.

πρακτικά συνεδρίων κτλ, ανεξάρτητα αν είναι αποθηκευμένα σε ψηφιακό ή αναλογικό φορέα, είτε αφορούν διαφορετικού τύπου μέσα (*media*) (πχ ήχος, εικόνα, κείμενο, πολυμέσα κ.α).²⁴³ Επίσης επιτρέπει την εύκολη δημιουργία, διαχείριση και έλεγχο **καθιερωμένων όρων** (*Authority Files Control*) διαφόρων τύπων (συγγραφέας, τίτλος, γεωγραφικό όνομα, εταιρικό όνομα κ.α) και **θεματικών επικεφαλίδων** (*Subject Headings*). Η εισαγωγή τους στο σύστημα μπορεί να γίνει με πολύ άμεσο και απλό τρόπο είτε χειροκίνητα ή μέσω του **πρωτοκόλλου z39.50**.²⁴⁴

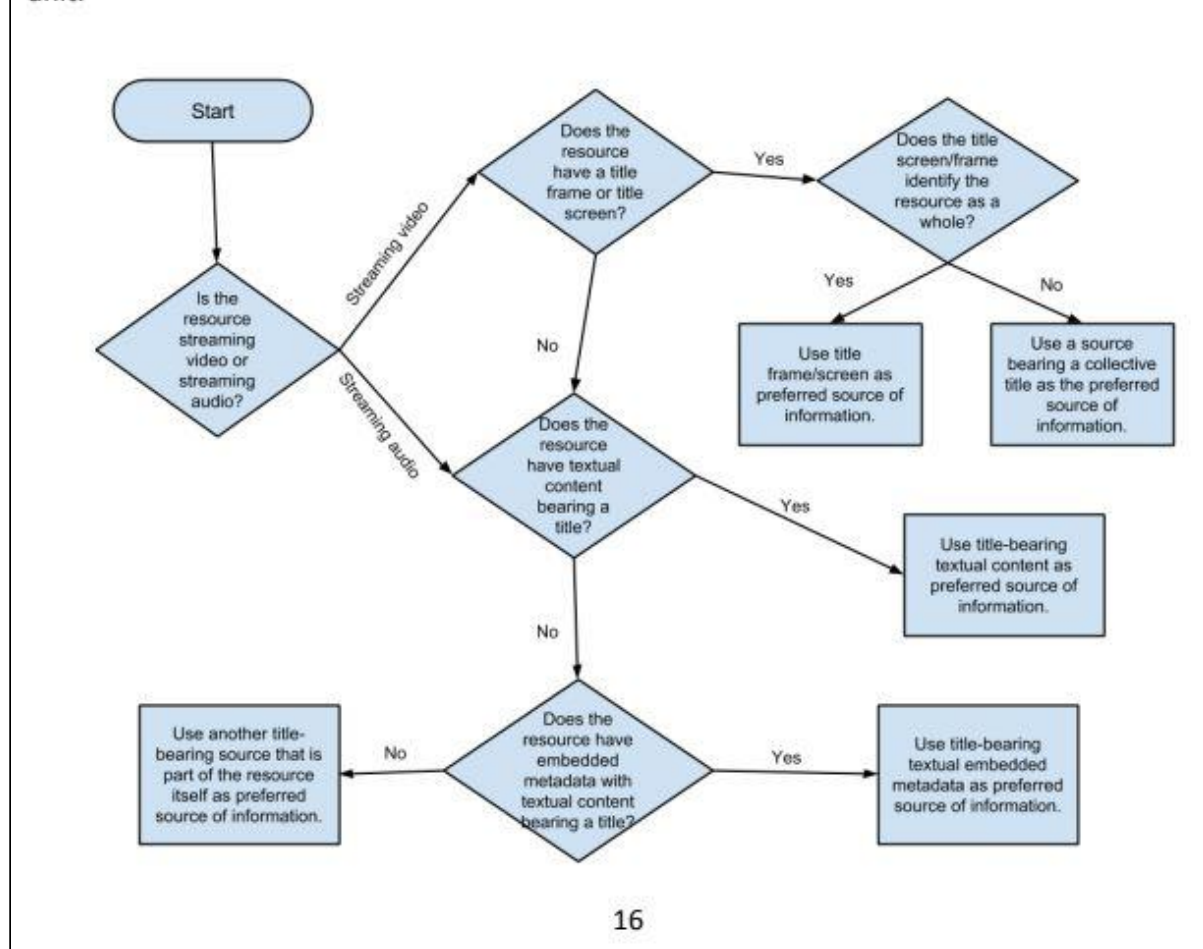
Η κύρια πρόκληση που αντιμετωπίσαμε κατά την καταλογογράφηση αφορούσε την ιδιαίτερη φύση του υλικού μας. Σε αντίθεση με την καταλογογράφηση ενός βιβλίου, μιας ταινίας ή κάποιας δισκογραφικής κυκλοφορίας, όπου τα πράγματα είναι σαφώς πιο οριοθετημένα, εδώ είχαμε να διαχειριστούμε διαφόρων τύπων **ηχητικά ραδιοφωνικά αρχεία**.²⁴⁵ Η αναζήτηση για τεκμήρια με παρόμοια χαρακτηριστικά σε διαδικτυακούς καταλόγους άλλων αρχείων ή βιβλιοθηκών, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως σημείο αναφοράς, απέδωσε σε μερικό μόνο βαθμό τα επιθυμητά αποτελέσματα. Αυτό διότι, ενώ βρέθηκαν αρκετά καταλογογραφημένα ηχητικά αρχεία, κανένα εξ' αυτών δεν άνηκε σε κάποιο ραδιοφωνικό ή (έστω) τηλεοπτικό αρχείο. Επίσης ένα άλλο πολύ σημαντικό ζήτημα που έπρεπε να ξεκαθαριστεί εξ' αρχής, ήταν ο **καθορισμός της πηγής των πληροφοριών** μας (*source of information*). Με άλλα λόγια από που θα ήταν ορθότερο να αντλήσουμε τα μεταδεδομένα που αφορούν τα τεκμήρια, έτσι ώστε να προχωρήσουμε στην ορθή καταλογογράφηση τους. Ο προβληματισμός και εδώ όσιμος! Να εμπιστευτούμε αποκλειστικά τις πληροφορίες που συνοδεύουν το συγκεκριμένο αρχείο και οι οποίες είναι και εκτυπωμένες στα CD που φέρουν το αρχειακό υλικό ή να εξάγουμε τα μεταδεδομένα με βάση το ξεχωριστό περιεχόμενο του κάθε κομματιού?

²⁴³ B. Macan, G. Vanesa Fernández, et.al., *Open source solutions for libraries: ABCD vs Koha*, Program: electronic library and information systems, 47:2, 2013, σελ. 136-154.

²⁴⁴ Το **Z39.50** είναι ένα **δικτυακό πρωτόκολλο** το οποίο επιτρέπει την αναζήτηση (συνήθως απομακρυσμένων) ετερογενών βάσεων δεδομένων και την ανάκτηση δεδομένων από αυτές μέσω user interface. Στην περίπτωση του MARC ως μορφότυπου ανταλλαγής βιβλιογραφικών δεδομένων, το πρωτοκολλο μπορεί να αξιοποιηθεί για την *ανάκτηση βιβλιογραφικών εγγραφών* (καταλογογράφηση βιβλίων με έτοιμες εγγραφές από άλλες βιβλιοθήκες), προσφέροντας επίσης την δυνατότητα περαιτέρω επεξεργασίας.

²⁴⁵ Αν λάβουμε υπόψη και όλες τις “ιδιοτροπίες” του συγκεκριμένου αρχειακού συνόλου (πχ αποσπασματικότητα υλικού κ.α), για τις οποίες έγινε ήδη λόγος στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας, σχηματίστηκε μια όχι και τόσο καθαρή εικόνα αναφορικά με την πολιτική καταλογογράφησης που έπρεπε να ακολουθήσουμε. Βασικά πεδία, όπου για άλλου τύπου υλικό η συμπλήρωσή τους θεωρείται προφανής, στη περίπτωση πυροδότησε δημιουργική συζήτηση και προβληματισμό. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα: *πεδία 006,007,008* σχετικά με τον **τύπο του υλικού**, *πεδίο 100* και *245* αναφορικά με το ποιός φέρει την **κύρια ευθύνη** για το έργο, *πεδίο 260* ή *264* αναφορικά με τον **εκδότη και τον τόπο έκδοσης** του έργου.

Figure 1. Choosing the preferred source of information for streaming media issued as a single unit:



Σχήμα 2: Συμβουλευτικός οδηγός όπως δημοσιεύεται στο εγχειρίδιο “*Best Practices for Cataloging Streaming Media. Using RDA and MARC21*”, σχετικά με την επιλογή της καταλληλότερης (κατά συνθήκη) πηγής πληροφόρησης. Ο οδηγός είναι προσαρμοσμένος ειδικά στην περίπτωση ψηφιακών πόρων “συνεχόμενης ροής” (*streaming resources*) στο διαδίκτυο ή σε κάποιο άλλο τοπικό δίκτυο. Τέτοιοι πόροι είναι τα **οπτικοακουστικά μέσα συνεχόμενης ροής** (*streaming media*).

Οι κανόνες καταλογογράφησης, τόσο οι AACR2 όσο και το διάδοχο σχήμα RDA, επιδιώκουν να δώσουν καθαρές απαντήσεις στο παραπάνω ερώτημα, κάτι το οποίο όμως δεν είναι πάντοτε εφικτό. Οι προσεγγίσεις, όπως είναι αναμενόμενο, βρίσκουν κοινούς τόπους συνάντησης. Κοινή παραδοχή είναι ότι “κύρια πηγή πληροφοριών για έναν ηλεκτρονικό πόρο είναι ο ίδιος ο πόρος”²⁴⁶ ή το προβάδισμα που αποκτά μια γραπτή πηγή στην ιεράρχησή των επιλογών μας, ανάλογα με το βαθμό και το είδος της συγγένειας που έχει με τον πόρο.²⁴⁷

Με τα παραπάνω δεδομένα και προβληματισμούς ξεκίνησε η καταλογογράφηση των ηχητικών τεκμηρίων. Σημείο αφετηρίας: **η παραδοχή ότι το υλικό αυτό δεν δεσμεύεται με**

²⁴⁶ βλέπε: **AACR2**, 9.0B1. Chief source of information.

²⁴⁷ βλέπε: **RDA Toolkit**, *Preferred Source of Information* (ιδιαίτερα 2.2.2.4.1 Tangible Manifestations) καθώς και **AACR2**, 9.0B1. Chief source of information.

κανέναν τρόπο από τον φυσικό του φορέα (στην προκειμένη περίπτωση τους οπτικούς δίσκους που περιέχουν τα ηχητικά αρχεία), τόσο από το μέσο αυτό καθεαυτό, όσο και από τις πληροφορίες που αναγράφονται σε αυτό. Τα CD κατά τη γνώμη μας αποτελούν απλά εκείνο το (τυχαίο),²⁴⁸ ψηφιακό **μέσο αποθήκευσης**, που προτιμήθηκε την συγκεκριμένη χρονική στιγμή από το BBC, ως ο καταλληλότερος, πίο συμφέρον και αξιόπιστος τρόπος για να πραγματοποιηθεί η **μεταφορά** (και μόνο αυτή) του (ψηφιακού αντιγράφου) του αρχείου της Ελληνικής Υπηρεσίας. Επιπλέον σε καμία περίπτωση τα ίδια CD δεν αποτελούν κάποιου είδους επίσημης κυκλοφορίας, έτσι ώστε να μπορούμε χρησιμοποιήσουμε άκριτα τις πληροφορίες που είναι τυπωμένες στο εξώφυλλο και το οπισθόφυλλο τους, όπως θα πράτταμε χωρίς δεύτερη σκέψη στην περίπτωση ενός μουσικού άλμπουμ ή κάποιας ταινίας σε αντίστοιχο οπτικό μέσο (CD, DVD, BluRay κτλ). Ο λόγος λοιπόν περνάει στα ίδια τα τεκμήρια και σε αυτά που έχουν να μας πουν!

Κάθε εγγραφή με το πρότυπο MARC 21 περιέχει σαφείς οδηγίες για τα δεδομένα τα οποία περιλαμβάνει. Η χρήση συγκεκριμένων αναγνωριστικών, τα οποία αναγράφονται πριν από κάθε ομάδα βιβλιογραφικής πληροφορίας, όπως είναι ο **κωδικός πεδίου** (*tag*), **κωδικός υποπεδίου** (*subfield code*) ή ο **δείκτης** (*indicator*),²⁴⁹ δηλώνουν στον υπολογιστή τι είδους δεδομένα ακολουθούν. Η επιλογή των πεδίων και οι κατάλληλες τιμές που θα δώσουμε σε κάθε ένα από αυτά, δεν είναι πάντοτε προκαθορισμένη και υπόκειται σε έναν βαθμό και στη διακριτική ευχέρεια του καταλογογράφου. Η έκδοση επίσημου εγχειριδίου για το πρότυπο MARC ή άλλες πιο εξειδικευμένες εκδόσεις από τρίτους φορείς,²⁵⁰ έχει καθοριστική συμβολή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων κατά την καταλογογράφηση των τεκμηρίων.

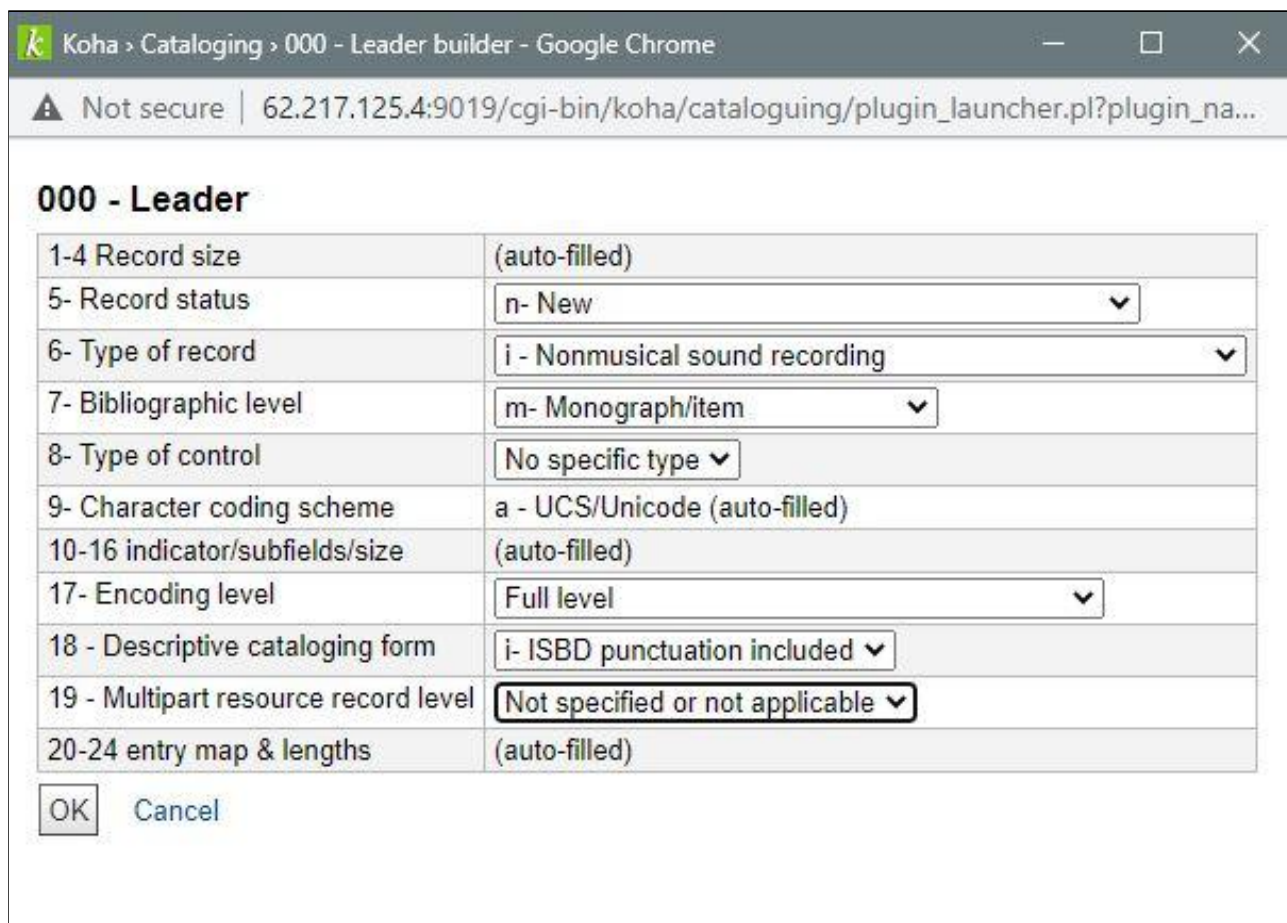
Η πρώτη κατηγορία δεδομένων αφορά τα **πεδία 001 έως 009**, τα οποία αποτελούν **πεδία ελέγχου** και περιέχουν σε κωδικοποιημένη μορφή γενικές πληροφορίες που επιτρέπουν την

²⁴⁸ Εις πλήρη γνώση κάναμε χρήση του όρου “*τυχαίος*”, για να τονίσουμε την παροδικότητα της επιλογής συγκεκριμένων μέσων αποθήκευσης σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Μας είναι πολύ δύσκολο για παράδειγμα, σήμερα 15 χρόνια μετά, να φανταστούμε να χρησιμοποιούμε CD (και γενικότερα οπτικά μέσα) για τη μεταφορά και τη φύλαξη οποιουδήποτε τύπου, μεγέθους και έκτασης -ψηφιακού- αρχειακού υλικού. Ο λόγος είναι ουσιαστικά ένας και ακούει στο όνομα **απαρχαίωση του μέσου**.

²⁴⁹ Ο **κωδικός πεδίου** (*tag*) είναι ένας τριψήφιος αριθμός (πχ 020, 245, 300) και απαντά σε συγκεκριμένο είδος βιβλιογραφικών δεδομένων, ενώ πεδία με κοινό τον πρώτο αριθμό (πχ 1XX, 5XX κοκ) αναφέρονται στην ίδια κατηγορία πληροφοριών. Οι **κωδικοί υποπεδίων** (*subfields codes*) ορίζουν τα υποπεδία που είναι υποδιαίρεσεις των βασικών πεδίων και είναι της μορφής #a, #b κτλ και οι διευκρινιστικοί **δείκτες** (*indicators*) που είναι μονοψήφιοι αριθμοί φέρουν τις τιμές 1 έως 9.

²⁵⁰ Η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου ως ο φορέας πίσω από την ανάπτυξη του MARC έχει εκδώσει **αναλυτικό εγχειρίδιο** με κατατοπιστικές οδηγίες σχετικά με την περιγραφή και το περιεχόμενο κάθε στοιχείου, καθώς και πλήθος παραδειγμάτων για την ορθή συμπλήρωση του. Πρόσβαση στον παρακάτω σύνδεσμο: [MARC 21 Format for Bibliographic Data: Table of Contents \(Network Development and MARC Standards Office\)](#). Για το υλικό που επεξεργαζόμαστε, πολύτιμη ήταν και η έκδοση του **OLAC** (*OnLine Audiovisual Catalogers*): [Best Practices for Cataloging Streaming Media Using RDA and MARC21, Version 1.1, April, 2018 | OLAC](#).

επεξεργασία και την ανάγνωση από υπολογιστή μιας βιβλιογραφικής εγγραφής. Εδώ ουσιαστικά ορίζουμε τα **στοιχεία ταυτότητας** κάθε τεκμηρίου.



000 - Leader	
1-4 Record size	(auto-filled)
5- Record status	n- New ▼
6- Type of record	i - Nonmusical sound recording ▼
7- Bibliographic level	m- Monograph/item ▼
8- Type of control	No specific type ▼
9- Character coding scheme	a - UCS/Unicode (auto-filled)
10-16 indicator/subfields/size	(auto-filled)
17- Encoding level	Full level ▼
18 - Descriptive cataloging form	i- ISBD punctuation included ▼
19 - Multipart resource record level	Not specified or not applicable ▼
20-24 entry map & lengths	(auto-filled)

OK Cancel

Εικ. 15: Στο **πεδίο οδηγό (000)** προσέχουμε ιδιαίτερα τον τύπο του τεκμηρίου (θέση 6) ο οποίος ορίζεται συνήθως ως *Nonmusical sound recording (i)*, ενώ θα έπαιρνε την τιμή *Musical sound recording (j)* στη περίπτωση που το κομμάτι περιέχει κατά βάση μουσική. Όλα τα τεκμήρια αντιμετωπίζονται ως μονάδες με την τιμή *Monograph / Item (m)* στη θέση 7, ενώ η περιγραφική καταλογογράφηση ακολουθεί τους κανόνες του *International Standard Bibliographic Description (ISBD)* με τη χρήση σημείων στίξης κάτι που αποτυπώνεται στη θέση 18 με το γράμμα (i).

Κύριο μέλημα μας ήταν να αποδώσουμε σωστά και κρατώντας ίσες αποστάσεις τις δύο όψεις των ηχητικών τεκμηρίων. Δλδ αυτές του αρχείου ήχου (μουσικού ή μη) και του αρχείου υπολογιστή (*computer file*). Οι επόμενες εικόνες από το Koha σκιαγραφούν τη προσέγγισή μας, η οποία έδινε βάρος εναλλάξ στην ηχητική (Leader 000, 007, 008) και την ψηφιακή φύση του αρχείου (006). Όσον αφορά τα υπόλοιπα **0XX** πεδία συμπληρώσαμε την **πηγή καταλογογράφησης** (πεδίο 040), όπου και ορίσαμε τον κωδικό **GR-AtHPL** που αντιστοιχεί στη Βιβλιοθήκη της Βουλής και την **γλώσσα ομιλίας** (πεδίο 041).

007 builder > Cataloging > Koha - Google Chrome

Not secure | 83.212.114.162:9019/cgi-bin/koha/cataloguing/plugin_launcher.pl?plugin_name=marc21_field_007.pl&index...

007 Physical description fixed field--General information

Material type:

00 Category of material	s- Sound recording
01 Specific material designation	r- Remote
02 Undefined	#- Undefined
03 Speed	n- Not applicable
04 Configuration of playback channels	u- Unknown
05 Groove width/groove pitch	n- Not applicable
06 Dimensions	n- Not applicable
07 Tape width	n- Not applicable
08 Tape Configuration	n- Not applicable
09 Kind of disc, cylinder or tape	n- Not applicable
10 Kind of material	n- Not applicable
11 Kind of cutting	n- Not applicable
12 Special playback characteristics	n- Not applicable
13 Capture and storage technique	d- Digital storage

OK Cancel

Εικ. 16: Το πεδίο (007) αφορά την φυσική περιγραφή του τεκμηρίου. Ο τύπος του υλικού (*Material Type*) ορίζεται εξ αρχής ως ηχογράφηση (*sound recording*) και ως ειδική θέση του (01) θεωρούμε τον απομακρυσμένο πόρο (*Remote*) (*r*), αφού είναι ένα αρχείο υπολογιστή το οποίο είναι αποθηκευμένο σε server. Η απουσία φυσικού φορέα ορίζει την τιμή (*n*) Not applicable σε όλα τα πεδία που παραπέμπουν σε χαρακτηριστικά ενός φυσικού αντικειμένου. Τέλος στη θέση 13 με την τιμή Digital storage (*d*) δηλώνουμε την τεχνική εγγραφής και αποθήκευσης.

006 builder > Cataloging > Koha - Google Chrome

Not secure | 83.212.114.162:9019/cgi-bin/koha/cataloguing/plugin_launcher.pl?plugin_name=marc21_field_006.pl&index=tag_006_subfie...

006 Fixed-length data elements--Additional material characteristics--General information

m | | | | | o | | | h | | | | | | | |

"m|||||o|h| |||||"

Type of material	CF - Computer Files
00 - Form of material	m - Computer file/Electronic resource
01-04 - Undefined	
05 - Target audience	- No attempt to code
06 - Form of item	o - Online
07-08 - Undefined	
09 - Type of computer file	h - Sound
10 - Undefined	- One-character code that contains a blank (#) or a fill character
11 - Government publication	# - Not a government publication
12-18 - Undefined	

OK Cancel

008 builder > Cataloging > Koha - Google Chrome

Not secure | 83.212.114.162:9019/cgi-bin/koha/cataloguing/plugin_launcher.pl?plugin_name=marc21_field_008.pl&index=tag_008_subfield_00_266958_731453&r...

008 Fixed-length data elements--Additional material characteristics--General information

2 0 0 3 2 7 s 1 9 4 2 - u k | | | | | o | | | | | | | 0 g r e d

"200327s1942 -uk|||||o||||| 0 gre d"

Save Cancel

Type of Material	MU - Music
00-05 - Date entered on file	200327
06 - Type of date/Publication status	s - Single known date/probable date
07-10 - Date 1	1942
11-14 - Date 2	####
15-17 - Two- or three-character alphabetic code that indicates the place of publication, production, or execution. MARC Code List for Countries	-uk
18-19 - Form of composition	
20 - Format of music	- No attempt to code
21 - Music Parts	- No attempt to code
22 - Target audience	- No attempt to code
23 - Form of item	o - Online
24-29 - Accompanying matter	
30-31 - Literary text for sound recordings	
32 - Undefined	# - Undefined; contains a blank (#) or a fill character ().
33 - Transposition and arrangement	# - Not arrangement or transposition or not specified
34 - Undefined	# - Undefined; contains a blank (#) or a fill character ().
35-37 - Language MARC Code List for Languages	gre
38 - Modified record	# - Not modified
39 - Cataloging source	d - Other

Εικ. 17-18: Στιγμιότυπα των πεδίων δεδομένων 006 και 008. Αναφέρονται τα κύρια και δευτερεύοντα υλικά χαρακτηριστικά καθώς και οι γενικές πληροφορίες των τεκμηρίων. Στις τιμές ορίσαμε εναλλάξ τα τεκμήρια ως αρχεία υπολογιστή (computer file) και αρχεία ήχου (music).

Τα συγκεκριμένα πεδία παρέχουν κωδικοποιημένες πληροφορίες που αφορούν κάθε τεκμήριο στο σύνολο του, χωρίς όμως να αγνοούν τις ιδιαίτερες πτυχές του.²⁵¹ Η συνδυαστική χρήση τους μας επιτρέπει να περιγράψουμε με ακρίβεια και σε βάθος κάθε αντικείμενο. Ειδικά το **πεδίο 006** χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που έχουμε **πολλαπλά χαρακτηριστικά**, όπως συμβαίνει ως επί το πλείστον με τους ψηφιακούς πόρους ή με τεκμήρια που περιέχουν συνοδευτικό υλικό (πχ βιβλίο με CD), τα οποία δεν μπορούν να κωδικοποιηθούν στο πεδίο 008. Στην περίπτωση μας το πεδίο 006 βοηθάει να καταχωρήσουμε το τεκμήριο και ως **αρχείο υπολογιστή (CF)**, εξειδικεύοντας στις

²⁵¹ Οι πτυχές αυτές αφορούν την **διένεξη μεταξύ της μορφής περιεχομένου ενός τεκμηρίου (content) με τον φορέα αυτού του περιεχομένου (carrier)**. Η μορφή (πχ ηχος, κείμενο, χάρτης) είναι αυτή που πρωταρχικά ορίζει την ταυτότητα του τεκμηρίου. Ο φορέας πάντα έπεται και είναι παροδικός αφού το ίδιο περιεχόμενο μπορεί να περιέχεται σε διαφορετικούς φορείς. Πολλά από αρχεία που έχουμε στα χέρια μας ηχογραφήθηκαν αρχικά σε μαγνητικές ταινίες ήχου για να μεταφερθούν στη συνέχεια σε οπτικούς δίσκους CD και τώρα στον σκληρό δίσκο ενός υπολογιστή.

επιμέρους θέσεις το είδος του υλικού (θέση 00), τη μορφή του αντικειμένου (θέση 06) και τον τύπο του αρχείου υπολογιστή, όπου η τιμή ορίζεται πάντα στο **sound (h)**. Στο κύριο **πεδίο περιγραφής (008)** ο τύπος του υλικού αλλάζει σε **αρχείο μουσικής (Music)**, δηλώνοντας ουσιαστικά ότι πρόκειται για αρχείο ήχου. Εδώ καταχωρούμε πληροφορίες που αφορούν την **ημερομηνία έκδοσης / μετάδοσης** του τεκμηρίου (θέσεις 06,07-10 και 11-14), την **χώρα μετάδοσης** (θέσεις 15-17), που είναι πάντα η έδρα του σταθμού δλδ το **Ηνωμένο Βασίλειο (-uk)** και την **γλώσσα** που ακούγεται στο τεκμήριο (θέσεις 35-37), όπου συνήθως είναι τα **Ελληνικά (gre)**. Για την Ελληνική Υπηρεσία του BBC μιας και δεν διαθέτουμε επαρκή στοιχεία σχετικά με τις εκπομπές, καταγράφουμε μόνο μια ημερομηνία εκπομπής (07-10). Αν αυτή δεν είναι γνωστή στη θέση 06 δίνουμε την τιμή **Dates Unknown (n)**, αλλιώς παίρνει τιμή **Single known date / Probable date (s)**.

Στην επόμενη κατηγορία δεδομένων (**1XX**) ορίζουμε τον **κύριο υπεύθυνο πίσω από τη δημιουργία ενός τεκμηρίου**. Σε ένα ραδιοφωνικό αρχείο όπως το παρών, ο υπεύθυνος για μια εκπομπή είναι ο παραγωγός της. Τα πράγματα όμως, ως συνηθίζεται, δεν είναι πάντοτε τόσο απλά. Έτσι για πολλά από τα ηχητικά αρχεία δεν έχουμε πληροφορίες για τό αν αποτελούσαν μέρος κάποιας εκπομπής, πόσο μάλλον ποιός είναι παραγωγός τους. Έχουμε περιπτώσεις που το τεκμήριο είναι απλά κάποιο σύντομο απόσπασμα από μια εκπομπή, ένα ρεπορτάζ, μια συνέντευξη ή κάποιο ραδιοφωνικό μήνυμα ενός σημαντικού προσώπου. Σε αυτές τις περιπτώσεις επιδιώκουμε να ταυτοποιήσουμε το κύριο πρόσωπο που ακούγεται στο τεκμήριο και να διακρίνουμε τον ρόλο του, ²⁵² έτσι ώστε να το καταχωρήσουμε στο αντίστοιχο πεδίο. Αν στην ηχογράφηση εμπλέκονται ή ακούγονται περισσότερα από ένα πρόσωπα, διαχωρίζουμε τους ρόλους και τη θέση του καθενός και καταχωρούμε στο **πεδίο 100** αυτό που θεωρούμε ότι φέρει την κύρια ευθύνη. Αν η ευθύνη μοιράζεται εξίσου σε όλα τα πρόσωπα, τότε μπορούμε να καταχωρήσουμε ένα πρόσωπο στο πεδίο 100 και τα υπόλοιπα στο **πεδίο 700**. Αν και στη συντριπτική πλειοψηφία των τεκμηρίων μας ο υπεύθυνος αφορά κάποιο/α πρόσωπα, υπάρχουν περιπτώσεις όπου την ευθύνη για αυτό που ακούμε την έχει ένα **εταιρικό σώμα (Corporate Name)** ή είναι προϊόν μιας **συνάντησης (Meeting Name)**. ²⁵³ Σε αυτές τις περιπτώσεις χρησιμοποιούμε τα **πεδία 110** και **111** αντίστοιχα. Τα παραπάνω πεδία αποτελούν επίσης **κύρια σημεία πρόσβασης** στο τεκμήριο και για αυτό το λόγο θα πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί κατά τη συμπλήρωσή τους.

²⁵² Όσον αφορά στις ραδιοφωνικές εκπομπές επιλέξαμε να αποδώσουμε την κύρια ευθύνη, μόνο αν το ακούσουμε από τον ίδιο τον συντελεστή της. Δεν μας αρκεί απλά αυτός να πει το όνομα του, αλλά θέλουμε να ακούσουμε ότι έκανε επιμέλεια ή την παραγωγή της εκπομπής.

²⁵³ Τέτοια περίπτωση μπορεί να αποτελεί η μετάδοση των εργασιών ενός σώματος (πχ Κοινοβούλιο) ή ενός Συνεδρίου, μιας ημερίδας ή κάποιας άλλης εκδήλωσης που διοργανώνει ένας συλλογικός φορέας. Προσοχή όμως! Αν είχαμε απλά την μετάδοση (πχ) της ομιλίας ενός συγκεκριμένου προσώπου τότε θα έπρεπε να καταχωρηθεί το όνομα του αλλά και οι υπόλοιπες πληροφορίες που τον αφορούν στο πεδίο 100.

Εξίσου ίδιας, αν όχι μεγαλύτερης σημασίας, είναι οι πληροφορίες που σχετίζονται με τον **τίτλο** και την **έκδοση / δημοσίευση** ενός τεκμηρίου. Τα συγκεκριμένα δεδομένα μπορούμε να τα καταχωρήσουμε στην ομάδα των πεδίων **(2XX)**. Είναι αλήθεια ότι όσο ελλιπείς και αν είναι οι πληροφορίες που γνωρίζουμε γύρω από ένα αντικείμενο, επιβάλλεται τουλάχιστον να του δώσουμε έναν τίτλο ώστε να γίνει δυνατή η καταχώρηση του. Κατά την καταλογογράφηση του συγκεκριμένου υλικού το εύρος των πεδίων και υποπεδίων της συγκεκριμένης κατηγορίας καθιστά εφικτή την ολοκληρωμένη καταχώρηση κάθε πληροφορίας που συνδέεται με τον τίτλο του τεκμηρίου. Έτσι μπορεί να κάνουμε χρήση του **πεδίου 242** (*Translation of Title by Cataloging Agency*) για την απόδοση του κυρίου τίτλου σε κάποια άλλη γλώσσα, ενώ στο **πεδίο 246** (*Varying Form of Title*), παραθέτουμε τον **εναλλακτικό τίτλο**, αν και εφόσον υπάρχει. Ρόλο κλειδί για τη σωστή απόδοση της πληροφορίας στα παραπάνω πεδία έχει η επιλογή των κατάλληλων δεικτών.

Κύριο μέλημα μας είναι κάθε πληροφορία γύρω από τα τεκμήρια να είναι **διακριτή και σαφής**. Από αυτή τη σκοπιά μας προβληματίσε ο τρόπος με τον οποίον θα μπορούσε να καταγραφεί ο τίτλος που αναγράφεται στο οπισθόφυλλο των CD. Μια σκέψη ήταν να καταχωρηθεί ως εναλλακτικός τίτλος στο πεδίο 246 χρησιμοποιώντας τους δείκτες 1 (*Note, added entry*) και 4 (*Cover title*).²⁵⁴ Αυτή η προσέγγιση τελικά **απορρίφθηκε**, επειδή ναι μεν η ετικέτα του CD **δεν αποτελεί την κύρια πηγή πληροφοριών** της βιβλιογραφικής περιγραφής, αλλά ταυτόχρονα δεν αποτελεί και το αυθεντικό εξώφυλλο του τεκμηρίου. Η απόρριψή, κατά την κρίση μας, στηρίζεται στο γεγονός ότι ουδείς από τους παρόντες τίτλους δεν είχε αρχικά δημοσιευθεί με αυτόν, τον συχνά προβληματικό τρόπο, από τον παραγωγό του τεκμηρίου, αλλά προστέθηκε πολύ αργότερα από άλλον υπάλληλο της υπηρεσίας. Κομβικής σημασίας αποδείχθηκε η απόδοση **κυρίου τίτλου** (*Title Statement*) στο **πεδίο 245**. Η όλη διαδικασία μας απασχόλησε όσο τίποτα άλλο κατά τη διάρκεια της καταλογογράφησης. Έχοντας ορίσει ως κύρια πηγή πληροφορίας το ίδιο το τεκμήριο, δεν ήταν λίγες οι φορές που θα εντοπίσουμε τον τίτλο μας στην προσφώνηση ή την αποφώνηση κάποιας εκπομπής, ενώ σε κάθε άλλη περίπτωση θα έπρεπε να κατασκευάσουμε εμείς τον τίτλο. Κριτήριο ήταν η ορθή και περιεκτική απόδοση του περιεχομένου, λαμβάνοντας συχνά υπόψιν και τον τίτλο που είχαν δώσει στα τεκμήρια οι Άγγλοι.²⁵⁵ Πέρα από το υποπεδίο \$a που αφορά στον κύριο τίτλο,

²⁵⁴ Ειδικότερα για τον **δεύτερο δείκτη (4)** του συγκεκριμένου πεδίου διαβάζουμε στο manual του MARC21: “*Cover title that is printed on the original cover of a publication or lettered or stamped on the publisher's binding. Used only when the cover is not the chief source of the bibliographic description. Cover title: may be generated with the note for display.*” Διαθέσιμο σε: [MARC 21 Format for Bibliographic Data: 246: Varying Form of Title \(Network Development and MARC Standards Office\)](#)

²⁵⁵ Τέτοιες **αλλαγές** αφορούσαν συνήθως την διόρθωση λέξεων γραμμένων μόνο με κεφαλαία, την ύπαρξη συντομογραφιών πέρα των συνηθισμένων ή την συμπλήρωση (σε αγκύλες) μιας ή δύο διευκρινιστικών λέξεων. **Μερικά παραδείγματα:** Ο τίτλος “*C.WOODHOUSE : I/V in english of his activities in Greece during German occupation*” γίνεται: “[*Συνέντευξη του Chris Woodhouse*] : [*σχετικά με τις δραστηριότητες του στην Ελλάδα κατά τη*”

το πεδίο 245 προσφέρει μια σειρά από διαφορετικά υποπεδία καλύπτοντας κάθε περίπτωση. Έτσι συναντούμε το \$b για τις **άλλες πληροφορίες για τον τίτλο** (*Remainder of title*), τα \$n (*Number of part*) για την **αρίθμηση μιας σειράς** τεκμηρίων και \$p για το **όνομα των επιμέρους μερών** αυτής (*Name of part*). Τέλος στο \$c καταχωρούμε την **δήλωση ευθύνης** (*statement of responsibility*).

Κλείνοντας, από την συγκεκριμένη ομάδα δεδομένων, θα μας απασχολήσουν οι πληροφορίες σχετικά με την έκδοση των τεκμηρίων. Η **δήλωση έκδοσης** (*publication statement*) αποτελεί βασικό στοιχείο περιγραφής για δημοσιευμένους πόρους σύμφωνα με το κεφάλαιο 2.8 των RDA. Αυτό αφορά και όλους τους πόρους που δημοσιεύονται στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων των αρχείων συνεχόμενης ροής ήχου και εικόνας (*streaming media*) (βλ. RDA 2.8.1.1).²⁵⁶ Ο όρος έκδοση φυσικά παραπέμπει σε βιβλίο ή γενικότερα σε κάποια μορφή κειμένου και καταχωρείται πάντοτε στο **πεδίο 260**. Το αρχείο που μελετάμε όμως αποτελείται αποκλειστικά από ηχητικά τεκμήρια. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη και δεκάδες αντίστοιχα παραδείγματα που είδαμε στην βιβλιογραφία, προτιμήσαμε το αρκετά πιο ευρύ **πεδίο 264**. Το συγκεκριμένο πεδίο φέρει πληροφορίες σχετικά με την **παραγωγή, εκτύπωση, δημοσίευση, διανομή, κυκλοφορία κλπ μιας δουλειάς** (*Production, Publication, Distribution, Manufacture, and Copyright Notice ®*), κάτι που το καθιστά σαφώς πιο κατάλληλο για την περιγραφή οπτικοακουστικών τεκμηρίων. Η επιλογή των τιμών στα αντίστοιχα υποπεδία ήταν αυτή τη φορά ευκολότερη. Ως **εκδότης** ορίζεται στο υποπεδίο \$b η BBC World Service, μιας και το λογότυπο της ήταν τυπωμένο πάνω σε όλα τα CD και σαν **τόπο έκδοσης** το Λονδίνο (υποπεδίο \$a), έδρα της Ελληνικής Υπηρεσίας, μα κυρίως τόπο εκπομπής των προγραμμάτων της. Τέλος όπου είναι γνωστή η **ημερομηνία**, αυτή θα καταχωρηθεί στο υποπεδίο \$c

Η επόμενη κατηγορία δεδομένων (**3XX**) αφορά την **φυσική περιγραφή** του τεκμηρίου. Εδώ μπορούμε να καταχωρήσουμε κάθε λεπτομέρεια που αφορά τα φυσικά χαρακτηριστικά ενός πόρου, καθώς και αυτά των συνοδευτικών υλικών σε περίπτωση που υπάρχουν. Το κύριο ερώτημα που μας απασχόλησε ήταν εάν θα πρέπει να περιγράψουμε τον οπτικό δίσκο (CD) που φέρει τα αρχεία ή όχι. Με συνέπεια προς την αρχική μας προσέγγιση, η προσοχή μας επικεντρώθηκε στην περιγραφή του τεκμηρίου ως **ψηφιακό ηχητικό αρχείο** και μόνο, αδιαφορώντας για τον φυσικό του φορέα. Έτσι στο βασικό πεδίο περιγραφής **300** δώσαμε τιμή της μορφής: 1ας διαδικτυακός πόρος (1

διαρκεία της Γερμανικής κατοχής]” (GRECD151Band3GRE0612) / “Premier TSOUDEROS : New Year's Message 1942” γίνεται: “[Ραδιοφωνικό μήνυμα του πρωθυπουργού Εμμανουήλ Τσουδερού για το νέο έτος 1942]” (GRECD138Band11GRE0545). Πιο σπάνια ο τίτλος αλλάζει εντελώς όπως το τεκμήριο GRECD860Disc2Band2GRE4359: “REQUEST 8/6/91 D.Sivropoulou” που αλλάζει σε “Κάτω από ξένους ουρανούς. [8/6/1991]”

²⁵⁶ **Best Practices for Cataloging Streaming Media. Using RDA and MARC21**, Version 1.1, Online Audiovisual Catalogers (OLAC), 2018. [Ανακτήθηκε: 2 Απρ. 2020]. σελ. 25

ηχητικό αρχείο διάρκειας XX λ. και YY δευτ.) για το υποπεδίο \$a που ορίζει την **έκταση** (*extent*) του πόρου, διευκρινίζοντας στο υποπεδίο \$b το μέγεθος και ότι το αρχείο είναι σε ψηφιακή μορφή.

≡ 347 ? ☐ ☐ - DIGITAL FILE CHARACTERISTICS  		
≡ b	Encoding format	MP3
≡ f	Encoded bitrate	320 kbps
≡ c	File size	8,2 MB
≡ 1	Real World Object URI	
≡ e	Regional encoding	
≡ 3	Materials specified	
≡ 2	Source	
≡ a	File type	

Εικ. 19: Το πεδίο 347 του MARC21, στο οποίο ορίζουμε τα χαρακτηριστικά ενός ψηφιακού αρχείου. Κάποια από τα υποπεδία που μας αφορούν είναι το \$b για τον μορφότυπο κωδικοποίησης (*mp3 / wav*), το \$f για το bitrate της κωδικοποίησης (*320 / 1411 kbps*) και το \$c για το μέγεθος του αρχείου.

Όσες πληροφορίες δεν αντιστοιχούν σε κάποιο από τα εξειδικευμένα πεδία του MARC, μπορούν να καταχωρηθούν στη περιοχή **5XX**. Η συγκεκριμένη ομάδα δεδομένων επιτρέπει τόσο την εισαγωγή **γενικών σημειώσεων** (*General Note*) στο **πεδίο 500** όσο και πιο εξειδικευμένων στα πεδία 501-586. Η δυνατότητα καταχώρισης κάθε είδους πληροφορίας στη συγκεκριμένη περιοχή πιθανώς να φαντάζει ελκυστική λόγω της ευκολίας που μας παρέχει στη πλήρη καταλογογράφηση ενός τεκμηρίου, όμως σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να γίνεται κατάχρηση των σημειώσεων σε βάρος των άλλων πεδίων του MARC.

Τα πεδία τα οποία χρησιμοποιούμε δεν είναι πάντοτε τα ίδια, άλλα τα επιλέγουμε ανάλογα με το περιεχόμενο και τις ανάγκες του κάθε αρχείου. Σταθερά συμπληρώνουμε μια σύντομη **περίληψη** (*Summary, etc*) του περιεχομένου στο **πεδίο 520** και τη σημείωση “*Το παρόν ηχητικό τεκμήριο υπάρχει αποθηκευμένο και σε αντίστοιχο οπτικό δίσκο (CD XXX) που φυλάσσεται στο αρχειοστάσιο της Βιβλιοθήκης της Βουλής.*” στο **πεδίο 530**, όπου αναφέρεται στην **υπαρξη αντιγράφου του τεκμηρίου σε φυσική μορφή** (*Additional physical form available note*). Άλλα χρήσιμα πεδία είναι το **508** που αφορά τους **συντελεστές παραγωγής της εκπομπής** (*Creation/production credits note*) και **511** που φιλοξενεί τα ονόματα κάθε προσώπου που **συμμετέχει στην εκπομπή** (*Participant or performer note*), και για το οποίο δεν δημιουργήθηκε αντίστοιχη ξεχωριστή εγγραφή στα πεδία 100 και 700. Διαθέσιμες πληροφορίες για την **ακριβή ημερομηνία και τόπο δημιουργίας** (*Date/Time*

and Place of an Event Note) ²⁵⁷ του τεκμηρίου τα σημειώνουμε στο πεδίο **518**. Να αναφέρουμε εδώ ότι ο τίτλος που αναγράφεται στα CD υπάρχει ως ξεχωριστή σημείωση στο πεδίο **500**. Τέλος για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης, στο ίδιο πεδίο προχωρήσαμε κατά κάποιο τρόπο και στην **αποδελτίωση** σημαντικών σημείων μιας συνέντευξης ή ενός διαγγέλματος, εργασία απαιτητική και χρονοβόρα, αλλά σίγουρα όχι προαπαιτούμενη για την καταλογογράφηση.

Η **καταλογογράφηση** σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί μια στείρα, μη δημιουργική εργασία, μια διαδικασία ρουτίνας εισαγωγής δεδομένων σύμφωνα με κάποιους αυστηρούς κανόνες. Φυσικά ένα μέρος της απαντά σε αυτές τις ενέργειες, όμως ο σκοπός της μαρτυρά το αντίθετο. Η εύκολη και άμεση πρόσβαση σε ψηφιακούς ή αναλογικούς πόρους και στην πληροφορία που αυτοί περιέχουν, προϋποθέτει την **δημιουργική τεκμηρίωση** αυτών των πόρων, την ολόπλευρη και εύστοχη **θεματική τους ανάλυση** και τον καθορισμό των κατάλληλων **σημείων πρόσβασης**, μέσω της θέσπισης **καθιερωμένων όρων** (*authorities*). Στο Koha, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, επιτρέπεται η καθιέρωση όρων σε συγκεκριμένα πεδία της εγγραφής του τεκμηρίου, τα οποία θα αποτελέσουν στη συνέχεια και τα κύρια σημεία πρόσβασης σε αυτό. Τέτοια είναι τα σημεία στην περιοχή **1XX** (100,110,111) και **7XX** (700,710,711) σε σχέση με τη *δήλωση κύριας και επιπρόσθετης ευθύνης*, η *δήλωση σειράς* στο πεδίο **440** για τους περιοδικούς πόρους και φυσικά η καθιέρωση θεματικών επικεφαλίδων στη κατηγορία δεδομένων **6XX** με πιο συχνά τα πεδία **600** (*όνομα ως θέμα*), **648** (*χρονολογικός όρος*), **650** (*θεματικός όρος*), **651** (*γεωγραφικός όρος*).

Όσα αναφέραμε παραπάνω θα αποτελούσαν μια σχετικά απλή διαδικασία, εφόσον ορίζαμε εμείς οι ίδιοι τους όρους και τις θεματικές επικεφαλίδες που περιγράφουν κάθε αρχείο. Κάτι τέτοιο βεβαίως δεν απαγορεύεται, όμως είναι ενάντια σε κάθε προσέγγιση “καλής πρακτικής”, η οποία σε κάθε περίπτωση υπαγορεύει την επιλογή όρων και θεμάτων που έχουν καθιερωθεί από μεγάλους οργανισμούς εθνικής και διεθνούς εμβέλειας, όπως είναι η Εθνική Βιβλιοθήκη μιας χώρας ή η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου. Αυτό απαιτεί από τον καταλογογράφο σωστή και ευρεία αντίληψη του θέματος - ων, που περιγράφουν έναν πόρο και καλή γνώση σχετικά με την χρήση βιβλιογραφικών πηγών και εργαλείων αναζήτησης.

²⁵⁷ Εδώ εκτός της ακριβούς ημερομηνίας, μπορούμε να κάνουμε λόγο πιο ειδικά και στο είδος της εκπομπής αν είναι ρεπορτάζ, συνέντευξη, ζωντανή μουσική ηχογράφηση κτλ (πχ. Η ανταπόκριση μεταδόθηκε από την Αθήνα στις 12.10.1944).

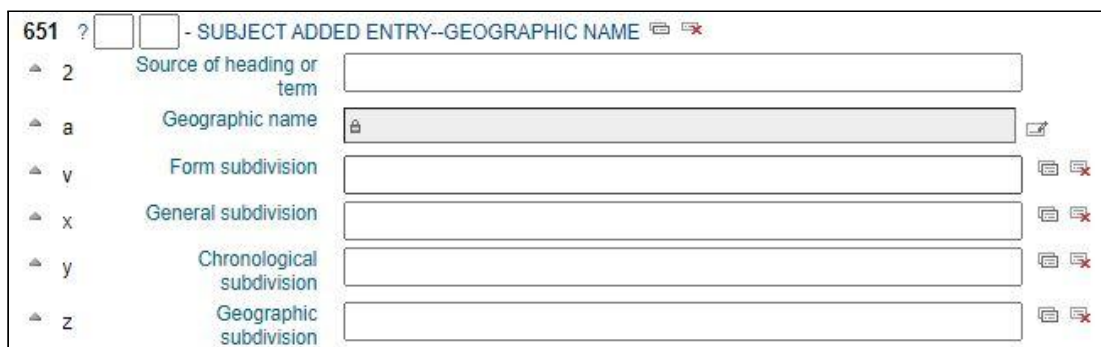
Εικ. 20: Όπως φαίνεται και από το παραπάνω στιγμιότυπο υπάρχουν στο Koha συγκεκριμένα πεδία (με γκρι σκίαση και με το χαρακτηριστικό λουκετάκι) που μας δίνουν τη **δυνατότητα εισαγωγής** κάποιου καθιερωμένου όρου είτε αφορά όνομα ή θεματική επικεφαλίδα. Όταν πατήσουμε πάνω στο πεδίο θα εμφανιστεί νέο παράθυρο στο οποίο θα μπορούμε να **δημιουργήσουμε έναν νέο όρο** ή να αναζητήσουμε με τη βοήθεια του του πρωτοκόλλου Z39.50, συναντώντας διαφορετικά κριτήρια, κάποιον ήδη καθιερωμένο όρο από έγκυρες βάσεις δεδομένων όπως αυτή του της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου (**LCSH**).

Ας δούμε μέσα από ένα παράδειγμα τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίσαμε θεματικά κάθε τεκμήριο και τους θεματικούς και άλλους όρους που επιλέξαμε για να τον περιγράψουμε και να τον καταλογογραφήσουμε. Το τεκμήριο που εξετάζουμε είναι το **GRECD789Disc2Band1GRE3851**. Πρόκειται για την εκπομπή “*Κάτω από ξένους ουρανούς*” που μεταδόθηκε στις 8.6.1991. Από τις πληροφορίες που έχουμε,²⁵⁸ γνωρίζουμε ότι η εκπομπή αφορά την *Μάχη της Κρήτης*, κάτι που επιβεβαιώνουμε, εν μέρει και οι ίδιοι μετά από την **ακρόαση** της. Ταυτόχρονα όμως διαπιστώνουμε ότι δεν αρκεί να βασιζόμαστε στα στοιχεία που μας δίνονται. Στη συγκεκριμένη εκπομπή, εν προκειμένω, γίνεται αναφορά τόσο στην ίδια τη Μάχη της Κρήτης (Μάης 1941), όσο όμως και στα χρόνια της κατοχής του νησιού από τους Γερμανούς (1941-1945). Ιδιαίτερα δε αφορά τον Νομό

²⁵⁸ Από το αρχείο excel γίνεται αναφορά στις **λεπτομέρειες** που αφορούν το τεκμήριο: “*The uprising in Crete: M.Poliodakis, S. Apostolakis*”, ενώ ο **τίτλος** (*REQUEST 8/6/91 Sivropoulou*) δε μας βοηθάει καθόλου.

Ρεθύμνης, αφού υπάρχουν αναφορές στην μάχη του Ρεθύμνου και τη σημασία της, αλλά και μαρτυρίες για την κατοχή στις επαρχίες Αμαρίου και Βιάννου. Επίσης ακούγονται μαντινάδες και παραδοσιακοί κρητικοί σκοποί. Τέλος στην εκπομπή πέρα από τα δύο ονόματα που αναγράφονται, συμμετέχουν άλλα τρία άτομα, που δεν αναφέρονται πουθενά.²⁵⁹

Με τα αυτιά μας ανοιχτά λοιπόν συνεχίζουμε, έχοντας στο μυαλό μας το βασικό θέμα του τεκμηρίου που μόλις ακούσαμε. Εδώ το θέμα ουσιαστικά αφορά τη Κρήτη τη περίοδο του πολέμου.²⁶⁰ Έτσι λέξεις όπως “Κρήτη” και “Κατοχή” μπορούν να αποτελέσουν πιθανούς **όρους αναζήτησης** στον ηλεκτρονικό κατάλογο κάποιας βιβλιοθήκης αναφοράς,²⁶¹ με σκοπό να συμβουλευτούμε (αλλά συνήθως και να υιοθετήσουμε) τις θεματικές επικεφαλίδες βιβλίων που πραγματεύονται το ίδιο θέμα. Τα αποτελέσματα που θα βρούμε είναι σίγουρο ότι θα μας καλύψουν, αν όχι πλήρως τουλάχιστον σε μεγάλο βαθμό. Στα τεκμήρια που επεξεργαστήκαμε ως τώρα δε χρειάστηκε να δημιουργήσουμε κάποια νέα θεματική επικεφαλίδα. Συνήθως ένας θεματικός όρος λειτουργεί ως βάση και μόνο όπου κρίνεται αναγκαίο η εγγραφή εμπλουτίζεται στα αντίστοιχα υποπεδία του *ko*ha.



The image shows a screenshot of a cataloging interface, specifically the 651 field. The title bar reads "651 ? [] - SUBJECT ADDED ENTRY--GEOGRAPHIC NAME". Below the title bar, there are several rows of input fields, each with a label and a corresponding input box. The labels are: "2 Source of heading or term", "a Geographic name", "v Form subdivision", "x General subdivision", "y Chronological subdivision", and "z Geographic subdivision". Each input box has a small icon to its right, likely for editing or deleting the entry. The "a" field is currently filled with the text "Κρήτη".

Εικ. 21: Το πεδίο 651. Τα **υποπεδία** είναι κοινά για πολλά από τα πεδία της κατηγορίας 6XX

Η τελική επιλογή των θεμάτων που θα καταχωρηθούν είναι φυσικά δική μας, όμως η απόφαση μας οφείλει να αποτελεί προϊόν αξιολόγησης και επεξεργασίας των αποτελεσμάτων που συναντάμε και όχι μόνο της προσωπικής μας κρίσης. Στο παράδειγμα που παρουσιάζουμε κυριαρχεί ο θεματικός όρος: *Κρήτη* → *Ιστορία* → *Κατοχή, 1941-1945*.

²⁵⁹ Τα παραπάνω τα αναφέρουμε για να τονίσουμε ακόμα μια φορά την **ανάγκη ακρόασης** κάθε κομματιού, με οδηγό την οποία θα πρέπει να προχωράει η τεκμηρίωση του.

²⁶⁰ Ο ορισμός κεντρικού θέματος όσο προφανές και να είναι, δεν παύει να βρίσκεται στην διακριτική ευχέρεια του καταλογογράφου.

²⁶¹ Όπως είναι για την χώρα μας η Εθνική Βιβλιοθήκη ή η Βιβλιοθήκη της Βουλής. Η επιλογή της βιβλιοθήκης θα πρέπει να γίνεται με **κριτήριο του τι ψάχνουμε** κάθε φορά. Έτσι στη θέση των συγκεκριμένων βιβλιοθηκών ως τις πλέον αρμόδιες και έγκυρες όσον αφορά την ελληνική βιβλιογραφία, θα μπορούσε να βρίσκεται κάποια αντίστοιχη του εξωτερικού για διεθνή θέματα (όπως η Library of Congress) ή ακόμα και κάποια ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη για εξειδικευμένα επιστημονικά θέματα.

Κρήτη Κατοχή
All Fields
Find
Advanced
Clear

NLG Catalog / Browse Authorities

Search: Κρήτη Κατοχή

Suggested Topics within your search.

Κρήτη Ιστορία Κατοχή, 1941-1945 40

Κρήτη Ιστορία Μάχη της Κρήτης, 1941 5

Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945
Εκστρατείες Ελλάς Κρήτη (1918-) 2

Γεωργιακάκης Ευάγγελος Π. (1933-) 1

Ελλάς Ιστορία 1935-1945 1

Ιστορικό μυθιστόρημα 1

Κρήτη Ιστορία Επανάσταση του 1897-1898 1

Κρήτη Ιστορία Κατοχή, 1941-1945
Μυθιστόρημα 1

Κρήτη Κοινωνικές συνθήκες 20ός αι. Συνέδρια 1

Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945
Αντιστασιακά κινήματα Ελλάς Κρήτη 10

Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945
Αντιστασιακά κινήματα Ελλάς Κρήτη
Προσωπικές αφηγήσεις 4

Επιχείρηση Κράιπε 2

Rommel Erwin (1891-1944) 1

Γυναίκες Ελλάς Κρήτη Ιστορία 1941-1945 1

Ελλάς Ιστορία Κατοχή, 1941-1944 1

Κρήτη Εκκλησιαστική ιστορία 1

Κρήτη Ιστορία Κατοχή, 1941-1945
Εικονογραφημένα έργα 1

Κρήτη Ιστορία Κατοχή, 1941-1945
Συνέδρια 1

Λεμονάκης Δημήτριος Γ 1

Κρήτη Ιστορία Κατοχή, 1941-1945
Προσωπικές αφηγήσεις 8

Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945
Ελλάς Κρήτη 4

Κρήτη Ιστορία Επανάσταση του 1866-1869 2

Αγνωστές της Εθνικής Αντίστασης Κρήτη 1

Εκκλησία της Κρήτης 1

Ηράκλειο Ιστορία Κατοχή, 1941-1945 1

Κρήτη Ιστορία 20ός αι 1

Κρήτη Ιστορία Κατοχή, 1941-1945
Θεατρικά έργα 1

Κρήτη Ιστορία Κρητική Πολιτεία, 1898-1913 1

Μπλαζάκης Σπύρος 1

Narrow Search

Institution
National Library of Greece 61

Library
Research Library 60
Public Library 7

Format
Book 61

Call Number (Dewey)
940 - History of Europe 42
930 - History of ancient world (to ca. 400) 11

Εικ. 22: Προτεινόμενα θέματα με βάση την αναζήτηση τις λέξεις “Κρήτη” και “Κατοχή” στη σελίδα της EBE. Ακριβώς από κάτω εμφανίζονται τα αποτελέσματα με τα βιβλία που πραγματεύονται το ίδιο θέμα. Αρκούν 2-3 τίτλοι για να καταλάβουμε ποιά/ες θεματικές επικεφαλίδες κυριαρχούν στην περιγραφή του κάθε όρου.

Ο όρος **καταχωρήθηκε** με μια προσθήκη ως: *Κρήτη → Ρέθυμνο (Νομός) → Ιστορία → Κατοχή, 1941-1945*.²⁶² Είναι αυτονόητο ότι ο συγκεκριμένος όρος δεν είναι ο μοναδικός. Την περιγραφή του τεκμηρίου συμπληρώνουν οι θεματικές επικεφαλίδες: *Κρήτη → Ρέθυμνο (Νομός) → Ιστορία → Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945* και *Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945 → Προσωπικές αφηγήσεις → Ελλάς → Κρήτη*. Η πρώτη διευρύνει τα χρονικά και θεματικά ακρότατα του τεκμηρίου. Έτσι κατά τη γνώμη μας εκτός από κάποιο γεγονός, η συγκεκριμένη επικεφαλίδα καλύπτει και εκφράσεις της λαϊκής παράδοσης (βλ. μαντινάδες) με αναφορές στην ίδια περίοδο. Η δεύτερη δίνει έμφαση στη μορφή, βλ. προσωπική αφήγηση, με την οποία μας γίνονται γνωστά τα όσα ακούγονται.

Πώς όμως μπορούμε να ενσωματώσουμε το θέμα που επιλέξαμε στην εγγραφή μας?

²⁶² Η προσθήκη του Νομού Ρεθύμνης (υποπεδίο z) κρίθηκε αναγκαία και ανταποκρίνεται πλήρως στην ξεκάθαρη αναφορά ότι τα γεγονότα έλαβαν χώρα στη συγκεκριμένη περιοχή.

Koha > Cataloging authority plugin - Google Chrome

Not secure | 62.217.125.4:9019/cgi-bin/koha/authorities/auth_finder.pl?source=biblio&op=do_search&ty...

Authority search results

✖ Clear field + Create new authority

Search options

Authority type: GEOGR_NAME

Main entry (\$a only): contains

Main entry: contains

Anywhere: contains

Heading match: contains

Sort by: Heading A-Z

Search Cancel

Results 1 to 1 of 1

Summary	Used	Get it!	Other action
Geographic Name: Κρήτη Ιστορία Κατοχή, 1941-1945 <i>used for/see from:</i> Κρήτη Ιστορία 1941-1945 Crete (Greece) History Occupation, 1941-1945 <i>see also:</i> Κρήτη Ιστορία Μάχη της Κρήτης, 1941	6 times	choose	Edit authority

Εικ. 23: Η καρτέλα του Koha μέσω της οποίας μπορούμε να αναζητήσουμε και να ανακτήσουμε κάποιον **καθιερωμένο όρο** (*authority*), ο οποίος είναι ήδη περασμένος στο σύστημα ή να δημιουργήσουμε νέο. Στο συγκεκριμένο στιγμιότυπο μπορούμε να δούμε επίσης τα αποτελέσματα της αναζήτησης για την λέξη “Κρήτη”. Από την στιγμή που έχει καταχωρηθεί από πίο πρίν θεματικός όρος που περιέχει την λέξη που αναζητήσαμε, τότε το σύστημα θα μας τον εμφανίσει ως αποτέλεσμα και θα μπορούμε να τον επιλέξουμε πατώντας το “choose”.

Εδώ πρέπει να αναφέρουμε μια λεπτομέρεια. Οι θεματικές επικεφαλίδες που είναι στην **ελληνική γλώσσα** πρέπει (ευτυχώς μόνο την πρώτη φορά) να δημιουργηθούν και να **καταχωρηθούν χειροκίνητα** στο Koha μέσω της επιλογής *Create new authority*, κάτι που δεν ισχύει για τους ίδιους όρους στα αγγλικά. Αυτοί μπορεί να ανακτηθούν μέσω του *πρωτοκόλλου Z39.50*, απευθείας από τις βάσεις δεδομένων της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου και του Πανεπιστημίου Κολούμπια.²⁶³ Χειροκίνητα ή μη, κοινή πρακτική θα πρέπει να αποτελεί σε κάθε

²⁶³ Όπως είναι λογικό και αναμενόμενο οι θεματικοί όροι στις συγκεκριμένες ΒΔ είναι, κατά συντριπτική πλειοψηφία, γραμμένοι στα αγγλικά ή σε κάθε περίπτωση με λατινικούς χαρακτήρες.

περίπτωση η επιδίωξη της χρήσης καθιερωμένων όρων που οφείλουν την προέλευση τους σε καταξιωμένα εθνικά και διεθνή ιδρύματα.

Η χρήση θεματικών επικεφαλίδων και στην **αγγλική γλώσσα**, συμπληρώνει την περιγραφή του τεκμηρίου και διευρύνει τα σημεία πρόσβασης σε αυτό, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο πολύ πιο εύκολη την ανακάλυψη του και ακολούθως την ανάκτηση των πληροφοριών που περιέχει. Οι καθιερωμένοι όροι στα αγγλικά έχουν ανακτηθεί από τον διαδικτυακό τόπο της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου (*Library of Congress Authorities*)²⁶⁴ και τις περισσότερες φορές βρίσκονται σε **αντιστοιχία** με τους ελληνικούς όρους. Η σελίδα αποτελεί ουσιαστικά μια **μηχανή αναζήτησης και ανάκτησης χιλιάδων καθιερωμένων όρων** που ο ίδιος ο οργανισμός της βιβλιοθήκης έχει δημιουργήσει. Ακολουθώντας μια σχετικά απλή και σύντομη διαδικασία, ο χρήστης μπορεί να βρει την εγγραφή της θεματικής επικεφαλίδας ή του όρου που ψάχνει.

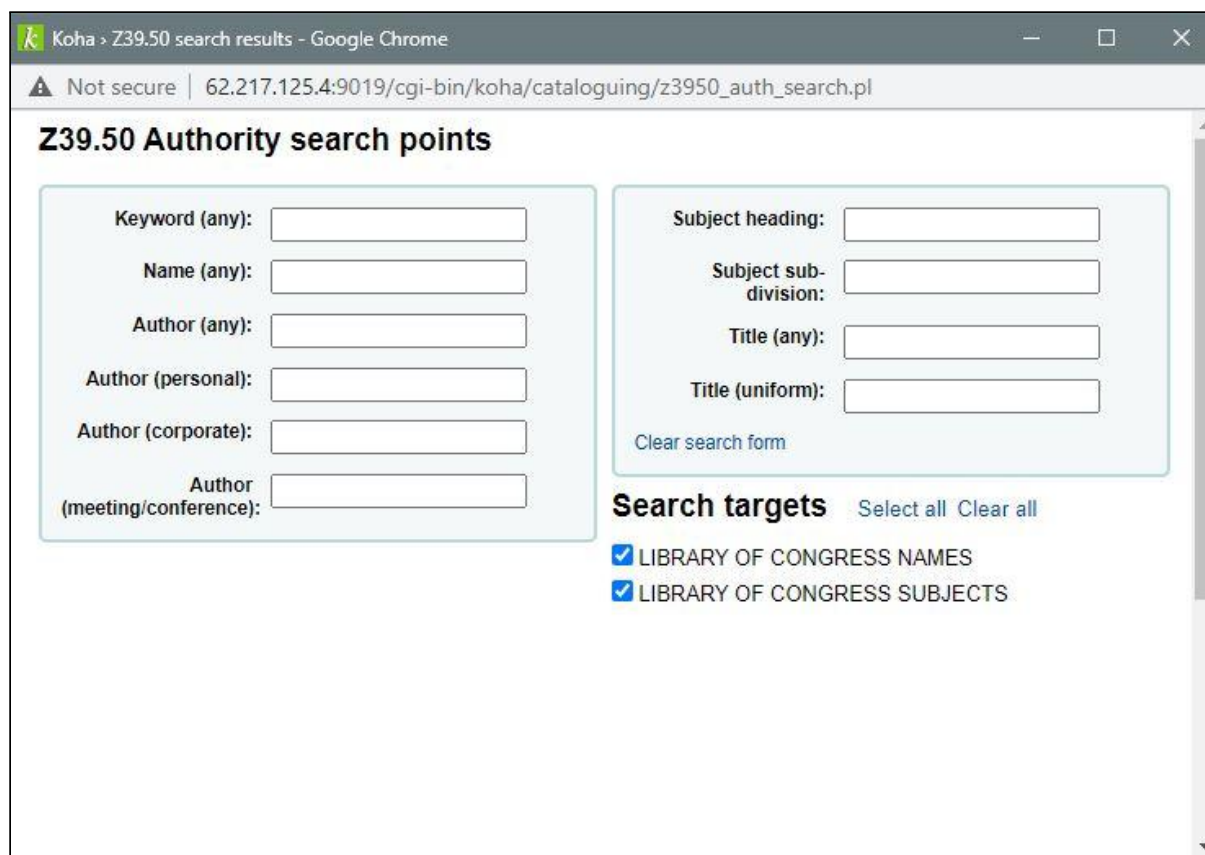


Εικ. 24: Στην πράξη ο πιο αξιόπιστος τρόπος για να βρούμε τον όρο που ψάχνουμε ήταν να τον αναζητήσουμε με βάση κάποια **λέξη κλειδί** (*keyword*). Δεν έχουμε παρά να θέσουμε στο πεδίο αναζήτησης μια ή περισσότερες λέξεις που γνωρίζουμε ότι περιλαμβάνεται στο θεματικό όρο και ύστερα να τον αναζητήσουμε από την λίστα αποτελεσμάτων που θα προκύψει. Προφανώς όσο πιο στοχευμένη είναι η αναζήτηση, τόσο πιο εύκολα θα βρούμε αυτό που ψάχνουμε.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για τους **καθιερωμένους όρους** που αφορούν **ονόματα**. Τα ονόματα ως θεματικές επικεφαλίδες και σημεία πρόσβασης στα τεκμήρια, παρουσιάζουν μικρές ιδιαιτερότητες και διαφοροποιήσεις που νιώθουμε την ανάγκη να υπογραμμίσουμε. Η κύρια διαφοροποίηση είναι ήδη γνωστή από τα γραφόμενα μας και εστιάζει ότι σε αντίθεση με άλλους καθιερωμένους όρους, στο Koha μπορούμε να εισάγουμε ένα όνομα στα πεδία 100 (κύρια ευθύνη), 700 (συνεισφορά) αλλά και ως ξεχωριστό θεματικό όρο στο 600. Η προσέγγιση μας όσον αφορά την καταχώρηση ονομάτων γίνεται με βάση **συγκεκριμένα κριτήρια**. Το πρώτο κριτήριο αφορά τον ρόλο του ονόματος σε σχέση με το περιεχόμενο του τεκμηρίου. Αν το όνομα παίζει **ενεργητικό**

²⁶⁴ Βλέπε: <https://authorities.loc.gov/webvoy.htm>

ρόλο, τότε αυτό θα βρεί θέση στα πεδία 100 ή 700. Αν από την άλλη έχει **παθητικό** (πχ η εκπομπή κάνει αναφορά ή είναι αφιερωμένη σε αυτό) τότε θα καταχωρηθεί ως θεματικός όρος.



Εικ. 25: Η εισαγωγή στο **koha** πραγματοποιείται μέσω της καρτέλας “New from Z39.50” που υπάρχει στο menu *Authorities*. Μεταξύ πολλών και διαφορετικών συνδυασμών, η επιλογή να χρησιμοποιήσουμε τον **κωδικό ελέγχου** (*LC control no.*) της εγγραφής, ως **λέξη-κλειδί** στο καθορισμένο σημείο αναζήτησης (*Authority search point*), αποδείχθηκε η πιο κατάλληλη και αξιόπιστη.

Ένα δεύτερο ζήτημα αφορά την εθνικότητα του προσώπου. Ο όρος που αντιστοιχεί σε ένα **ξενόγλωσσο όνομα**, θα ανακτηθεί απευθείας²⁶⁵ (μέσω του Z39.50) από τη βάση καθιερωμένων όρων της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου και θα καταχωρηθεί στο αντίστοιχο πεδίο. Η εγγραφή που αφορά ένα **ελληνικό όνομα**, όπως ισχύει και για τους υπόλοιπους θεματικούς όρους στα Ελληνικά, θα πρέπει να τροποποιηθεί χειροκίνητα, έτσι ώστε στο πεδίο 100 να αναγράφεται το όνομα με Ελληνικούς και όχι λατινικούς χαρακτήρες. Κάθε τέτοια εγγραφή εκτός από το όνομα και επώνυμο, έγινε προσπάθεια να περιλαμβάνει επιπλέον βασικά βιογραφικά στοιχεία που αφορούν το πρόσωπο (ιδιότητα, επάγγελμα, αξιώματα, τόπος καταγωγής ή διαμονής κλπ). Πολύτιμος σύμμαχος σε αυτό το σημείο της τεκμηρίωσης, υπήρξε η σελίδα **VIAF** (*Virtual International Authority File*),²⁶⁶ μέσω

²⁶⁵ Δεν παραβλέπεται το γεγονός, ότι αν και πολύ μικρή, η πιθανότητα να μην έχει καταχωρηθεί ένα όνομα είναι υπαρκτή. Σε αυτήν την περίπτωση δημιουργούμε την εγγραφή του ονόματος χειροκίνητα.

²⁶⁶ Το **VIAF** αποτελεί κοινό εγχείρημα διαφορετικών βιβλιοθηκών απ’ όλο τον κόσμο, το οποίο λειτουργεί κάτω από την ομπρέλα του *Online Computer Library Center (OCLC)*.

της οποίας ο χρήστης αποκτά πρόσβαση σε μια τεράστια **δεξαμενή καθιερωμένων όρων**, που βρίσκονται σε χρήση από βιβλιοθήκες σε όλο τον κόσμο. Η χρήση της μηχανής αναζήτησης της σελίδας αποδίδει εξαιρετικά αποτελέσματα, ειδικά όταν αναζητούμε κάποιο συγκεκριμένο όρο (όνομα, τοπωνύμιο) ή συγκεκριμένη θεματική επικεφαλίδα. Στη περίπτωση που μας ενδιαφέρει η αναζήτηση ενός ονόματος οδηγεί σε μια λίστα παρόμοιων, αλλά όχι ταυτόσημων αποτελεσμάτων, για τον συγκεκριμένο ονομαστικό όρο και ακριβώς δίπλα (με το χαρακτηριστικό σημαϊάκι) εμφανίζονται οι χώρες που χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη εκδοχή. Από αυτή τη λίστα επιλέγουμε τον όρο που φέρει το σημαϊάκι των ΗΠΑ και αντιστοιχεί στον όρο που έχει καθιερωθεί από την Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου. Κάπως έτσι, πιο εύκολα και γρήγορα, η πρόσβαση στην εγγραφή του όρου είναι γεγονός και δε μένει παρά να ακολουθήσουμε τα ίδια βήματα που περιγράψαμε προηγουμένως (ανάκτηση του όρου μέσω *LC control no.*).

Εν κατακλείδι η τεκμηρίωση, αλλά ειδικότερα ο τρόπος που αποτυπώνεται μέσω της καταλογογράφησης του υλικού, **είναι μια ευέλικτη διαδικασία, που όμως διέπεται από αυστηρούς κανόνες**. Αναλόγως από τον τύπο και την μορφή των τεκμηρίων, προκύπτουν διαφορετικές δυσκολίες που απαιτούν και διαφορετικές προσεγγίσεις. Το ηχητικό αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC, κάθε άλλο παρά εξαίρεση αποτελεί. Η ενεργοποίηση της *προσωπικής κρίσης* του καταλογογράφου σε συνδυασμό με την εφαρμογή *τακτικών καλής πρακτικής* είναι το σίγουρο μονοπάτι που πρέπει να ακολουθήσουμε και εν συντομία εκφράζεται από την παρακάτω ακολουθία:



Κεφ. V: Εδώ Λονδίνον! Πτυχές του WWII μέσα από την συχνότητα της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.

*“Ψηλά μ' έναν πυρσό από στάχνα η λεβεντιά προχωρεί μες στα κύματα και τραγουδάει ... Ελευθερία! Για σένα θα δακρύσει από χαρά ο ήλιος!”*²⁶⁷

- Οδυσσέας Ελύτης

5.1 Οι αιτίες και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του πολέμου.

*“Σήμερα το πρωί, ο Βρετανός πρέσβης στο Βερολίνο παρέδωσε αυτοπροσώπως στη Γερμανική κυβέρνηση τελεσίγραφο, με το οποίο δήλωνε ότι αν δεν ακούσουμε από αυτούς έως τις 11 π.μ, ότι είναι διατεθειμένοι να αποσύρουν άμεσα τις στρατιωτικές δυνάμεις τους από την Πολωνία, τότε θα υπάρξει εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ των δύο χωρών. Πρέπει να σας πω τώρα, ότι δεν έχουμε λάβει κανενός τέτοιου είδους δέσμευση και άρα κατά συνέπεια αυτή η χώρα βρίσκεται σε πόλεμο με τη Γερμανία.”*²⁶⁸ Με αυτή την δήλωση, το πρωινό της 3ης Σεπτεμβρίου 1939, ο πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας **Neville Chamberlain** έκανε γνωστό στους Βρετανούς πολίτες και κατά συνέπεια σε όλο τον κόσμο, την κήρυξη του πολέμου της χώρας του κατά του Γ' Ράιχ. Την ίδια μέρα το ίδιο θα πράξει η Γαλλία, καθώς και ο Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία και Νότια Αφρική, που ανήκαν τότε στη Βρετανική Αυτοκρατορία. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, όπως έμελλε να μείνει στην ιστορία η μεγαλειώδης αυτή σύγκρουση, έχει και επίσημα αρχίσει!

Όπως συμβαίνει με κάθε μικρό και μεγάλο γεγονός στην ανθρώπινη ιστορία, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, και πιο ειδικά το ξέσπασμα αυτού, δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία, αλλά υπήρξε αποτέλεσμα μιας μακράς αλληλουχίας γεγονότων. Τα βαθύτερα αίτια του, θα πρέπει να τα αναζητήσουμε πρώτα και κύρια στο πεδίο της οικονομίας. Η ήττα των κεντρικών αυτοκρατοριών στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία σφραγίστηκε με την υπογραφή της ταπεινωτικής, για τους ηττημένους, Συνθήκης των Βερσαλλιών (Ιούνιος 1919), όχι μόνο δε θα εξαλείψει, αλλά αντιθέτως θα αναδείξει εκ νέου τις αντιθέσεις ανάμεσα στα ισχυρότερα καπιταλιστικά κράτη του κόσμου. Οι αντιθέσεις αυτές θα οξυνθούν και θα γίνουν πιο περίπλοκες από την ύπαρξη της ΕΣΣΔ, η εδραίωση και ισχυροποίηση της οποίας αποτελεί, ήδη από την αρχή της δεκαετίας του 30, ολοένα και

²⁶⁷ Στίχος από το ποίημα του Οδ. Ελύτη: *“Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας”* Το ποίημα ακούγεται σε εκπομπή της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC σχετικά με την επέτειο της 28.10.1940 (Τεκμήριο: GRECD188Band4GRE0820)

²⁶⁸ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.** Τεκμήριο: GRECD388Band3GRE1489

“σοβαρότερο πρόβλημα”.²⁶⁹ Καταλυτικά, ως προς τις εξελίξεις, θα επιδράσει και το ξέσπασμα της μεγάλης οικονομικής κρίσης του 1929-1933. Η κρίση θα επιταχύνει τις ανακατατάξεις στο διεθνή συσχετισμό των δυνάμεων, αλλά κυρίως θα οδηγήσει στην παραπέρα στρατιωτικοποίηση της οικονομίας μιας σειράς κρατών και κυρίως της Γερμανίας, η οποία θα αποτελέσει τη δύναμη κρούσης του διεθνούς ιμπεριαλισμού.²⁷⁰

Γνωρίζοντας πλέον το ρου της ιστορίας, μπορούμε σήμερα να αναγνωρίσουμε ξεκάθαρα, σε μια σειρά στρατιωτικών επιχειρήσεων, συγκρούσεων και γεγονότων, τα σταθερά βήματα που μας οδήγησαν στη γενικευμένη παγκόσμια σύρραξη τα τέλη της δεκαετίας του 30. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας, στις 18.9.1931, τα ιαπωνικά στρατεύματα θα εισβάλουν στη Βόρεια Κίνα και θα καταλάβουν την περιοχή της Μαντζουρίας. Τον Οκτώβριο του 1935, η Ιταλία θα εισβάλει με τη σειρά της στην Αιθιοπία, απειλώντας εκτός των άλλων τις Βρετανικές θέσεις στην Ανατολική Αφρική,²⁷¹ ενώ ορμώμενη από τις φιλοδοξίες της να γίνει κυρίαρχη δύναμη στη Μεσόγειο, θα επεκταθεί και στα Βαλκάνια, κατακτώντας ανενόχλητη την Αλβανία τον Απρίλιο του 1939. Μετριοπαθής, στην καλύτερη περίπτωση, στάση θα κρατήσουν οι χώρες της Δύσης και στην περίπτωση της Γερμανίας, η οποία προχωρά ακάθεκτη στον **επανεξοπλισμό** της και στη δημιουργία ισχυρού σύγχρονου στρατού. Η ανοχή σε αυτή διαδικασία θα είναι τελικά το κλειδί των μετέπειτα εξελίξεων. Η Γερμανική Βέρμαχτ θα ανακτήσει γρήγορα την χαμένη της αυτοπεποίθηση και θα γίνει το όχημα της φασιστικής επεκτατικότητας.²⁷² Το επόμενο διάστημα αυτή θα εκφραστεί κυρίως με την εκπλήρωση των γερμανικών διεκδικήσεων σε περιοχές όμορες του Γ΄ Ράιχ, οι οποίες έχουν έντονο ή κυρίαρχο το γερμανικό στοιχείο (Αυστρία, Σουδητία). Εμφατική και αποφασιστική θα είναι επίσης, η επέμβαση Ιταλών και Γερμανών στον Ισπανικό εμφύλιο πόλεμο (1936-1939), στο πλευρό των δυνάμεων του Φράνκο.²⁷³ Οι πρώτοι θα στείλουν εκστρατευτικό σώμα 100.000 ανδρών, ενώ η Λουφτβάφε θα χαρίσει την υπέροχη στους αιθέρες, εξασφαλίζοντας τη μεταφορά προσωπικού (από την Αφρική) και εφοδίων. Χωρίς αυτή τη βοήθεια, είναι πολύ πιθανό ότι οι δυνάμεις των στασιαστών θα είχαν ηττηθεί στην ηπειρωτική Ισπανία.²⁷⁴

²⁶⁹ **Θ. Παπαρήγας**, *Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος: Σκέψεις για μερικές πλευρές του*. Αθήνα, : Σύγχρονη Εποχή, 1996. σελ. 8

²⁷⁰ **Συλλογικό**, *60 χρόνια από τη μεγάλη Αντιφασιστική Νίκη των λαών : Έπος και Διδάγματα*. Αθήνα, : Σύγχρονη Εποχή, 2005. σελ 17

²⁷¹ **Θ. Παπαρήγας**, ό.π. σελ.12

²⁷² Βλέπε επίσης: Κεφ 3.1, υποσημείωση 175

²⁷³ Απέναντι στην ανοιχτή επέμβαση του Άξονα, Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία και ΗΠΑ, ακολουθούν επίσημα πολιτική “μη επέμβασης”, αλλά ουσιαστικά (ειδικά στη περίπτωση της Γαλλικής κυβέρνησης του Λ. Μπλουμι) υπονομεύουν, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, τον αγώνα της Δημοκρατικής Ισπανίας.

²⁷⁴ **Θ. Παπαρήγας**, ό.π. σελ. 47

Η πολιτική “κατευνασμού”²⁷⁵ που θα ακολουθήσουν πιστά οι πολιτικές ηγεσίες των χωρών αυτών, όχι μόνο δε θα αναστείλει την επιθετικότητα των δυνάμεων του Άξονα, αλλά αντιθέτως θα την ενθαρρύνει. Δυστυχώς καμία “έντιμη ειρήνη”, όπως χαρακτήρισε ο N. Chamberlain την Συμφωνία του Μονάχου (1938), δε στάθηκε ικανή να αποτρέψει το αναπόφευκτο του πολέμου.



Εικ. 26: Αεροδρόμιο Heston, 30 Σεπτεμβρίου 1938. Ο **Neville Chamberlain** επιστρέφοντας από το Μόναχο, επιδεικνύει στο συγκεντρωμένο πλήθος το χαρτί της ομώνυμης Συμφωνίας. Θα απευθυνθεί στον κόσμο λέγοντας: “*Η διευθέτηση του Τσεχοσλοβάκικου ζητήματος, η οποία έχει μόλις επιτευχθεί, είναι κατά τη γνώμη μου, μοναχά το προεξόχιο μιας ευρύτερης διευθέτησης, μέσα από την οποία όλη η Ευρώπη θα βρεί την ειρήνη.*” [...] Αργότερα, το απόγευμα της ίδιας μέρας, θα δηλώσει από την πρωθυπουργική οικία στο Λονδίνο: “*Καλοί μου φίλοι, για δεύτερη φορά στην ιστορία μας, ένας Βρετανός πρωθυπουργός επέστρεψε από τη Γερμανία φέρνοντας μία έντιμη ειρήνη. Πιστεύω ότι είναι η ειρήνη του καιρού μας.*” (Πηγή: Wikipedia.org, © Public Domain).

²⁷⁵ Η **παθητική στάση** που κράτησαν, τόσο η Μ. Βρετανία όσο και η Γαλλία, απέναντι στη φασιστική απειλή αποτελεί ακόμα και σήμερα πεδίο ιστορικής αντιπαράθεσης. Ένα πάντοτε έγκυρο επιχείρημα είναι, ότι προσπαθούσαν μέχρι και την τελευταία στιγμή να αποφύγουν την πολεμική σύγκρουση με την Γερμανία. Σε άλλο σημείο της δήλωσης που παραθέσαμε στην αρχή του κεφαλαίου, ο Βρετανός πρωθυπουργός δηλώνει απογοητευμένος: “*Όλα όσα πίστεψα κατά τη διάρκεια της δημόσιας ζωής μου έχουν γίνει συντρίμια.*”, εννοώντας ότι απέτυχε, παρά τις προσπάθειες του, να διατηρήσει την ειρήνη. Από την άλλη πλήθος γεγονότων, όπως αυτά που επιγραμματικά αναφέρθηκαν, κρούαν ήδη τον κώδωνα του κινδύνου, κάτι που γνώριζαν σαφώς οι δύο χώρες. Η διπλή **υποτίμηση**, τόσο της δύναμης που θα μπορούσε να αποκτήσει η Γερμανία, όσο και του γεγονότος ότι η τελευταία δε θα τολμούσε να εμπλακεί σε μια άμεση αναμέτρηση μαζί τους, μπορεί να εξηγήσει αυτή τους τη στάση. Πάνω απ’ όλα όμως Γαλλία και Μ. Βρετανία σκόπευαν να στρέψουν τον Χίτλερ προς Ανατολάς, ώστε να “*δουν τα δύο ολοκληρωτικά καθεστώτα να θάβουν το ένα το άλλο*” όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο ιστορικός **Ρεϊμόν Καρτιέ** στο έργο του “Ιστορία του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου”.

Οι διαστάσεις που θα λάβει αυτή η σύγκρουση έμελλε να ξεπεράσουν κάθε άλλη στα ιστορικά χρονικά. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε διάρκεια 2.194 μέρες και απλώθηκε σε έκταση 22 εκατομμυρίων τετραγωνικών χιλιομέτρων. Πάνω από 110 εκατομμύρια άνθρωποι επάνδρωσαν τους τακτικούς στρατούς. Οι νεκροί στον πόλεμο, στρατιωτικοί και μη, έφτασαν τα 50 εκατομμύρια.²⁷⁶ Οι αριθμοί μιλούν από μόνοι τους, όμως δεν λένε όλη την αλήθεια. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος κλιμάκωσε το μαζικό πόλεμο σε ολοκληρωτικό πόλεμο. Ήταν ένας πόλεμος, με έντονο το ιδεολογικό στοιχείο, που διεξήχθη μέχρις εσχάτων, χωρίς φραγμούς και χωρίς καμιά σοβαρή σκέψη και από τις δύο πλευρές για συμβιβασμό.²⁷⁷ Όποια πλευρά και αν επικρατούσε θα επιδίωκε χωρίς αμφιβολία το ίδιο πράγμα για τους αντιπάλους της. *Την παράδοση άνευ όρων.*

Κύριο χαρακτηριστικό αυτού του πολέμου, όσον αφορά τουλάχιστον την Ευρώπη, ήταν και η επέκταση των καταστροφικών του συνεπειών στο εσωτερικό της κάθε κοινωνίας. Η τρομοκρατία, η πείνα, η προσφυγιά και φυσικά ο θάνατος,²⁷⁸ αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητας των κατεχόμενων λαών, έθεσε σε σκληρή δοκιμασία και δίχασε βαθιά τις κοινωνίες τους.²⁷⁹ Η εμπειρία αυτή (του πολέμου και της κατοχής) θα λειτουργήσει ως επιταχυντής, που θα οδηγήσει στην όξυνση κάθε μορφής διαιρέσεων (ταξικών, πολιτικών, εθνοτικών) που προϋπήρχαν σε αυτές.²⁸⁰ Πολύ σύντομα πλάι στα οριοθετημένα μέτωπα στα πεδία των μαχών, θα διαμορφωθούν και άλλα, λιγότερο σαφή μα με τη δική τους σημασία μέτωπα, στα μετόπισθεν. Η ύπαρξη και δράση φιλοφασιστικών και αντιφασιστικών δυνάμεων θα σφραγίσει με την παρουσία της κάθε εμπλεκόμενη χώρα, ανεξαρτήτως σε ποιά πλευρά πολεμάει η επίσημη κυβέρνησή της.

5.2 Το Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας ως ιστορική πηγή.

Με το ξέσπασμα του πολέμου, **το ραδιόφωνο θεωρήθηκε το οπλισμένο χέρι των αντιμαχόμενων πλευρών**, εξίσου σημαντικό με τον στρατό, το ναυτικό και την αεροπορία. Για πρώτη φορά ένα μέσο μπορούσε να μεταφέρει τα συναισθήματα ενός γεγονότος στους ακροατές, σαν να ήταν και αυτοί αυτόπτες μάρτυρες του γεγονότος αυτού. Οι σύμμαχοι χρησιμοποίησαν το ραδιόφωνο,²⁸¹ ως ένα τρόπο να ενημερώσουν τους λαούς της κατεχόμενης Ευρώπης, να τονώσουν

²⁷⁶ **Συλλογικό**, 60 χρόνια από τη μεγάλη Αντιφασιστική Νίκη των λαών : Έπος και Διδάγματα. Αθήνα, : Σύγχρονη Εποχή, 2005. σελ 17

²⁷⁷ **E. Hobsbawm**, *Η Εποχή των Άκρων: Ο σύντομος εικοστός αιώνας, 1914 - 1991*. Αθήνα, : Θεμέλιο, 2004. σελ. 64

²⁷⁸ Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία η πλειοψηφία (~ 65%) των απωλειών του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν άμαχος πληθυσμός. Το αντίστοιχο ποσοστό για τον Α΄ Παγκόσμιο ανέρχεται μόλις στο 5%.

²⁷⁹ **Μ. Χαραλαμπίδης**, *Η εμπειρία της κατοχής και της αντίστασης στην Αθήνα*. Αθήνα, : Αλεξάνδρεια, 2012. σελ 17

²⁸⁰ **Μ. Χαραλαμπίδης**, *ο.π.* σελ. 24

²⁸¹ Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1940 το ραδιόφωνο έχει αναδειχθεί στο κυρίαρχο πολιτικό μέσο στις ΗΠΑ. Χαρακτηριστική είναι η **σφυγμομέτρηση** (1940) για λογαριασμό του American Institute of Public Opinion που δείχνει

το ηθικό τους, αλλά και να τους καθοδηγήσουν στην αντίσταση κατά των εισβολέων.²⁸² Οι μαρτυρίες παλιών ακροατών της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC,²⁸³ εκτός των άλλων, συνηγορούν με τον πιο emphaticό τρόπο επ' αυτού. Αλλά και οι πρωταγωνιστές των ίδιων των γεγονότων, αντιλαμβάνονταν από τις πρώτες κιόλας στιγμές, τη δύναμη του ραδιοφώνου ως μέσου ενταγμένου στην υπόθεση της νίκης.

“Όταν παίρναμε το χωνί και μεταδίδαμε τα νέα κάθε βράδυ στο λαό της Αθήνας, για εκείνους που δεν είχαν την δυνατότητα άμεσα να ακούσουν τους Ρ/Σ, δεν κάναμε τίποτα άλλο από το να είμαστε η προέκταση της φωνής της αλήθειας, η προέκταση της αντιστασιακής φωνής του συμμαχικού αγώνα εναντίον του ναζισμού και από αυτήν την πλευρά η συμβολή του BBC είναι σημαντική”, θα πει ο **Μανώλης Γλέζος** σε εκδήλωση που έγινε στην Αθήνα στις 30 Μαρτίου 1978, για να συμπληρώσει “Γενικά είναι αναντίρρητο ότι τα χρόνια της κατοχής το BBC αποτελούσε τη φωνή των ελευθέρων ανθρώπων. Αποτελούσε την φωνή των ανθρώπων που αγωνίζονταν εναντίον του Ναζισμού.”²⁸⁴ Στην ίδια εκδήλωση ο **Chris Woodhouse**,²⁸⁵ θα επισημάνει με την σειρά του: “Μπορούμε να διαφωνήσουμε σε ορισμένα σημεία, αλλά κανείς δε θα αρνηθεί τη σημασία του ρόλου του BBC στον τελευταίο πόλεμο. Στον πόλεμο αυτό οι Σύμμαχοι είχαν βέβαια στόλους, στρατούς, αεροπορίες, αλλά είχαν επίσης ένα τέταρτο όπλο. Το ραδιόφωνο! Και συγκεκριμένα το BBC! Το μέσον επικοινωνίας που τους συνέδεε με κατεχόμενους λαούς και που συνάμα φοβέριζε τον εχθρό. Γιατί φοβέριζε τον εχθρό? Διότι το BBC είχε διαθέσιμο ένα μυστικό όπλο. Την Αλήθεια!”

Η συγκεκριμένη εκδήλωση, που διεξήχθη στα πλαίσια του **Δεκαήμερου του BBC** (Decameron of BBC), θα ηχογραφηθεί και φυλάσσεται σήμερα στο στο αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας. Η ηχογράφηση αυτή αποτελεί ένα από τα πιο ενδιαφέροντα τεκμήρια, σχετικά με την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα και δείχνει, κατά τη γνώμη μας, το πως ακόμα και μερικές δεκάδες τεκμήρια μπορούν να συνεισφέρουν και να εμπλουτίσουν την εικόνα που μπορεί να έχουμε σχηματίσει για κάποια ιστορική περίοδο ή γεγονός. Η ουσιαστική συμβολή όμως τέτοιων οπτικοακουστικών ντοκουμέντων βρίσκεται και πέρα από το ίδιο τους το περιεχόμενο. **Οι φωνές των πρωταγωνιστών ζωντανεύουν μέσω των αρχείων και πολλές φορές είναι αυτές που καθιστούν το αρχείο πραγματικά πολύτιμο.** Έτσι στα 100 περίπου τεκμήρια που

ότι 52% του κοινού προτιμάει το ραδιόφωνο για τη ενημέρωση του, σε αντίθεση με το 38% που ενημερώνεται από τις εφημερίδες. (βλ. **M. X. Delli Carpini: Radio's Political Past**, σελ. 32)

²⁸² **H.W Baek**, (2008, Ιούλ.). *The History of Radio in the Netherlands 1919-1945* [Online]. Διαθέσιμο σε: [WHKMLA : The History of Radio in the Netherlands 1919-1945](http://WHKMLA:The History of Radio in the Netherlands 1919-1945) [Ανακτήθηκε: 28 Ιούλ. 2020].

²⁸³ Βλέπε επίσης: κεφ. 3.1

²⁸⁴ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD088Band1GRE0296

²⁸⁵ Ο Κρις Γουντχάουζ, Σ/χης του Βρετανικού Στρατού, ελληνομαθής και υπαρχηγός της Βρετανικής Στρατιωτικής Αποστολής στην κατεχόμενη Ελλάδα, αποτελεί ίσως ένα από τα σημαντικότερα προς εξέταση πρόσωπα, για όποιον θέλει να προσεγγίσει εκείνη την ταραγμένη περίοδο της ελληνικής ιστορίας.

υπάρχουν στο αρχείο και αφορούν τα χρόνια 1939-1945, ένας ιστορικός ή κάποιος που ασχολείται με την συγκεκριμένη περίοδο, το πιο πιθανό είναι ότι δε θα μάθει κάτι το οποίο δε γνωρίζει ήδη. Όμως η αμεσότητα του προφορικού λόγου έχει σίγουρα τη δική της ξεχωριστή βαρύτητα και ομορφιά.

“Δυνάμεθα να είμεθα όλοι υπερήφανοι, γιατί ο ηρωισμός του λαού μας παρα την σκληρά αλλά προσωρινή δοκιμασία με την οποία υφίσταται, συνετέλεσαι περισσότερο από κάθε άλλο γεγονός εις την ακολούθησαν στερέωση και υπεροχή των συμμαχικών όπλων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής [...] Πάντες έχουν μετά θαυμασμού στραμμένα τα βλέμματα προς την ηρωική Ελλάδα, ηρωική όχι μόνον εις τα ένδοξα πεδία των μαχών, αλλά και την παραδειγματική εγκαρτέρηση. Διαφυλάξετε το κεφάλαιο τουτο άθικτο με την έντιμον προσήλωση σας εις το καθήκον και εις την ελληνική αξιοπρέπεια, την οποία στηρίζεται τώρα ανευ διακοπής με εξαίρετον θάρρος. Να είστε βέβαιοι ότι τοιουτοτρόπως η ημέρα η οποία με τη νίκη θα ανατείλει εις την χώρα, θα είναι η λαμπρότερα της ιστορίας σας.”²⁸⁶ Με αυτά τα λόγια ο **Βασιλιάς Γεώργιος Β΄** προσπάθησε να δώσει κουράγιο στον δοκιμαζόμενο ελληνικό λαό, σε ραδιοφωνικό του μήνυμα που μεταδόθηκε στις 23.9.1941. Σε αντίστοιχο μήνυμα του για το νέο έτος 1942 ο **Εμμανουήλ Τσουδερός**, πρωθυπουργός της εξόριστης Ελληνικής κυβέρνησης στο Κάιρο, οφείλει να είναι εξίσου αισιόδοξος: “Παρά τα συμφοράς και τα στερήσεις, ο ελληνικός λαός ίστατε πάντοτε όρθιος, αδάμαστος, ανίκητος ψυχικώς και αγωνίζεται δια να φέρει την μεγάλην ημέραν της εθνικής απελευθερώσεως. Η ημέρα αυτή φεγγίζει! [...] Ο άνεμος της Νίκης φτερουγίζει επάνω από τους συμμάχους, εις την Ρωσσίαν, εις την Αφρικήν. Η δε συμμετοχή της Αμερικής εις στον αγώνα, να είστε βέβαιοι ότι ανοίγει το τελευταίον κεφάλαιο της ιστορίας του πολέμου τουτου, με το νικηφόρο τέλος του.”²⁸⁷

Στο αρχείο μετρήσαμε 19 αυθεντικές - μοναδικές ηχογραφήσεις²⁸⁸ που έχουν διασωθεί από τότε. Κάθε μία από αυτές έχει την δική της ιδιαίτερη αξία. Αν όμως θα έπρεπε να ξεχωρίσουμε κάποιες, αυτές θα ήταν χωρίς αμφιβολία τα 2 ραδιοφωνικά μηνύματα του Γεωργίου Β΄, το μήνυμα του Εμμανουήλ Τσουδερού, αλλά και το αντίστοιχο μήνυμα του **Αρχιεπισκόπου** (που τότε είχε καθήκοντα Αντιβασιλέα) **Δαμασκηνού**, την πρωτοχρονιά του 1945 και ενώ η μάχη του Δεκεμβρη βρισκόταν ακόμα σε εξέλιξη. Τα τεκμήρια αυτά, αν δεν είναι τα μοναδικά, σίγουρα είναι μερικά από τα ελάχιστα που σώζονται σήμερα και στα οποία μπορούμε να ακούσουμε τις φωνές των τριών αυτών προσωπικοτήτων της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Πέντε ακόμα ηχογραφήσεις μας μεταφέρουν πίσω στην πικρή άνοιξη του 1941, τις ημέρες της γερμανικής προέλασης. Τα ηχητικά

²⁸⁶ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD138Band5GRE0539

²⁸⁷ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD138Band11GRE0545

²⁸⁸ Όπως αναφέραμε ο αριθμός των αυθεντικών ηχογραφήσεων είναι 32, αλλά από αυτές οι 13 αποτελούν μικρότερα αποσπάσματα άλλων ηχογραφήσεων.

είναι ανταποκρίσεις στην αγγλική γλώσσα και πιθανότατα έγιναν για λογαριασμό της κεντρικής υπηρεσίας του BBC. Σε αυτά ακούγονται οι πολεμικοί ανταποκριτές του σταθμού, **Edward Ward, Chester Wilmot, Richard Dimbleby**, αλλά και δύο Βρετανοί αξιωματικοί του Βασιλικού Μηχανικού, το οποίο κάλυπτε την υποχώρηση των συμμαχικών στρατευμάτων από την Πελοπόννησο προς την Κρήτη.

Με ιδιαίτερη συγκίνηση ακούμε τη φωνή του βρετανού πολιτικού και δημοσιογράφου **Leo Amery**, ο οποίος μέσω της εκπομπής της Ελληνικής Υπηρεσίας θα απευθυνθεί στον ελληνικό λαό. *“Έλληνες! Την ώρα αυτή του σκότους, της τρομοκρατίας και των δοκιμασιών σας, σας καλώ να αναπολήσετε τους αλησμόνητους ιστορικούς εκείνους μήνες, όταν οι ηρωικοί σας στρατιώτες πολέμουσαν μόνοι εις την πρώτη γραμμή της μάχης αυτής για την Ελευθερίαν και τον Πολιτισμόν [...] Μη πιστεύετε όσους σας λένε ότι ο αγών σας και θυσία σας, δεν κατέληξαν εις τίποτα. Το θάρρος σας και η επιμονή σας έχουν απεναντίας ανατρέψει όλα τα σχέδια του Χίτλερ, για την κατάκτηση του μεσογειακού λεκανοπεδίου και τη χρησιμοποίηση του ως βάση για την κατάκτηση του κόσμου [...] Η αντίσταση σας, μας επέτρεψε να κρατήσουμε τον στόλο μας εις την Μεσόγειο και ούτω να κρατήσουμε εις χείρας μας τα μέσα για την απελευθέρωση σας. Η αντίστασή σας επίσης, ανέτρεψε όλα τα σχέδια του Χίτλερ για την καταστροφή του ρωσικού στρατού προ του χειμώνας. **Η θυσία των ηρώων σας δεν υπήρξε ματαία. Οι νεκροί σας εκέρδισαν δι’ αυτούς και για την χώρα αυτών Αθάνατον Δόξαν.**”* ²⁸⁹

Το μοτίβο παραμένει σταθερό. Η γλώσσα πομπώδης και ηρωική, χαρακτηριστική της εποχής, έχει ως μοναδικό σκοπό την διάδοσή ενός ελπιδοφόρου μηνύματος και την ανάταση του ηθικού των ακροατών. Και ναι! Τα σπαστά ελληνικά του Amery ακούγονται περισσότερο ειλικρινή, από εκείνα τα λόγια της επίσημης ελληνικής ηγεσίας. Και αν περιέχουν μια δόση υπερβολής είναι πέρα για πέρα αληθινά, όπως αληθινές ήταν και οι μάχες που έδωσαν οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, ο στρατευμένος ελληνικός λαός, για 219 ολόκληρες ημέρες.²⁹⁰ Όπως αληθινό ήταν και το έπος της μαζικής και πολύπλευρης αντίστασης του λαού, τόσο στα βουνά όσο και στα αστικά κέντρα της χώρας. Δυστυχώς δεν έχει διασωθεί στο αρχείο κάποια **ηχογράφηση της εποχής**, που να αφορά

²⁸⁹ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD867Band14GRE4457

²⁹⁰ Η Ελλάδα αντιστάθηκε πάνω από 7 μήνες στις δυνάμεις του άξονα. Από τις 28.10.1940 έως τις 6.4.1941 απέναντι στην Ιταλία και από 6.4.1941 έως τις 31.5.1941 απέναντι στην Ιταλία και την Γερμανία. Αυτό το διάστημα αντίστασης ήταν και το μεγαλύτερο από κάθε άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Αμέσως μετά έρχεται η Νορβηγία που αντιστάθηκε (με τη βοήθεια και συμμαχικών δυνάμεων) 61 ημέρες, ενώ χαρακτηριστικό είναι ότι η Γαλλία που διέθετε έναν από τους ισχυρότερους στρατούς της εποχής άντεξε μόλις 43 ημέρες. Οι επιτυχίες μάλιστα των Ελλήνων στο ελληνοϊταλικό μέτωπο ήταν και οι μοναδικές του συμμαχικού στρατοπέδου από την έναρξη του πολέμου. Οι σύμμαχοι σημείωσαν τις πρώτες τους νίκες το φθινόπωρο του 1941 στο μέτωπο της Βορείου Αφρικής.

πολεμικές επιχειρήσεις ή άλλες αντιστασιακές δράσεις.²⁹¹ Είμαστε σίγουροι όμως (από μαρτυρίες) ότι τέτοιες εκπομπές θα απασχόλησαν σίγουρα, κάποια από τα καθημερινά δελτία της Υπηρεσίας.

Όσον αφορά τις **μεταγενέστερες εκπομπές**, υπάρχουν ποικίλες σχετικές αναφορές. Μεταξύ άλλων θα βρούμε εκπομπές σχετικά με τη Μάχη του Ελ Αλαμείν, τη δράση των Ελληνοκυπρίων στο πόλεμο, το Ολοκαύτωμα (και ειδικότερα τους Έλληνες Εβραίους της Θεσσαλονίκης), την ρίψη της πρώτης ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα ή την έναρξη του πολέμου το 1939 κ.α. Σημαντικά τεκμήρια αποτελούν οι συνεντεύξεις και μαρτυρίες Βρετανών αξιωματικών, οι οποίοι υπηρέτησαν στη Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή (ΒΣΑ) (*Chris Woodhouse, Eddie Mayers, Denys Hamson, John Stevens κ.α*), Ελλήνων που πρωταγωνίστησαν στο κίνημα της Αντίστασης (*Δημήτρης Δημητρίου (Νικηφόρος), Μανώλης Γλέζος, Κομνηνός Πυρομάγλου, Λευτέρης Αποστόλου κ.α*), αλλά και των απλών ακροατών του σταθμού που ουκ ολίγες φιλοξενήθηκαν στο ραδιοφωνικό αέρα της Ελληνικής Υπηρεσίας. Χωρίς αμφιβολία κάθε μαρτυρία, κάθε σκέψη αυτών των ανθρώπων για όσα βίωσαν τότε, είναι πολύτιμη.

*“Ξημέρωνε ένα πνιγρό και ανυπόφορο ζέστης πρωινό. Οι αγρότες μας, γυναίκες και άνδρες, βγήκαν έξω από τα σπίτια τους να ανασάνουν αλλά και να προστατέψουν τις καλλιέργειες τους από τη ζέστη και σκορπίστηκαν σε αμπέλια, σε κήπους και σε χωράφια. Δεν είχε ακόμα ανατείλει ο ήλιος και ένα φοβερό βουητό ερχόταν από τα δυτικά. Ξαφνικά όλος ο χώρος πάνω από εμάς γέμισε από αεροπλάνα, που χαμηλώνοντας νόμιζες πως χυμούσαν από όλα τα σημεία του ουρανού, πυροβολώντας προς κάθε διεύθυνση...”*²⁹² διηγείται ο **Δημήτρης Λιονάκης**, ανακαλώντας τις εικόνες από εκείνο το πρωινό της 20ής Μάη 1941, ημερομηνία που ξεκίνησε η **Μάχη της Κρήτης**. Το γεγονός θα μνημονευθεί πολλές φορές μέσα από τη συχνότητα της Ελληνικής Υπηρεσίας. Ο ηρωισμός και η παλλαϊκή συμμετοχή των κρητικών σε αυτή τη μάχη θα τύχει καθολικής αναγνώρισης. *“Τραυματιστήκαμε, δεν φύγαμε από την μάχη. Ξανά χτυπηθήκαμε, δεν φύγαμε από την μάχη. Έπιασαν και σκότωσαν, κανείς δε λυπήθηκε. Γυναίκα που περιέθαλψε τον τραυματισμένο Τζων Πεντλέμπουρν, έχασε την ίδια μέρα τον γιό της και τον άντρα της και όμως δεν εγκατέλειψε ούτε τη θέση, ούτε το σπίτι της, ούτε τίποτα. Εξακολουθούσε να μεταφέρει νερό, λίγο ψωμί και πολύ κουράγιο*

²⁹¹ Στις αυθεντικές ηχογραφήσεις της εποχής, περιλαμβάνονται παρ' όλα αυτά και άλλα ενδιαφέροντα τεκμήρια όπως η **εκπομπή παράδοσης του σήματος** του Ρ/Σ Αθηνών από το BBC πίσω στον ελεύθερο ποιά ελληνικό σταθμό, η εκπομπή **“Wings over Greece”** που αφορούσε την ανασυγκρότηση τμημάτων των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στη Μέση Ανατολή, το ανακοινωθέν για την απελευθέρωση της Αθήνας (Οκτ. 1944) και αυτό για το θάνατο του Αδόλφου Χίτλερ (Απρ. 1945).

²⁹² **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD714Disc2Band1GRE3453 (Εκπομπή: Κάτω από ξένους ουρανούς, 12.01.1992)

στους πολεμιστές [...] Ωστόσο βέβαια η μάχη κρίθηκε στο Μάλεμε. *Και η Κρήτη έπεσε στα χέρια τους, αλλά δεν παραδόθηκε ποτέ.*”²⁹³ Θυμάται με τη σειρά του ο ακροατής *Χάρης Σαριδάκης*.



Εικ. 27: Γερμανοί αλεξιπτωτιστές προσγειώνονται στην Κρήτη, 20 Μαΐου 1941. (Πηγή: Wikipedia.org, © Creative Commons).

Εντύπωση προκαλούν και τα όσα γράφει αργότερα, ο αμετανόητος Γερμανός Στρατηγός και στρατιωτικός διοικητής του νησιού κατά την κατοχή, *Alexander Andrae*: “Οι Κρητικοί όταν βρίσκονται κοντά στο εκτελεστικό απόσπασμα έχουν πάνω τους κάτι το μυθώδες. Φαντάζονται σαν τους μυθικούς ήρωες, είναι τόσο περήφανοι την τραγική τούτην ώρα του θανάτου, που όποιος τους δει είναι αδύνατον να μη τους θαυμάσει. Πολλές φορές όταν επρόκειτο να γίνουν εκτελέσεις, άφηνα το γραφείο μου και έβγαινα στο μπαλκόνι μόνο και μόνο για να τους θαυμάσω. Σε κανένα λαό δεν είδα τέτοια περιφρόνηση προς το θάνατο και τόση αγάπη προς την ελευθερία”²⁹⁴ Τέτοιες ανθρώπινες συμπεριφορές, καθόλου άγνωστες στην ιστορία των αγώνων που καθοδηγούνται από ανώτερα ιδανικά, των αγώνων για ελευθερία και κοινωνική δικαιοσύνη, δεν ήταν σπάνιες στην κατοχική Κρήτη. Το ίδιο συναίβει επίσης σε όλη την Ελλάδα, αλλά και σε κάθε μέρος (αλλού λιγότερο και

²⁹³ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.** Τεκμήριο: GRECD767Disc2Band1GRE3779 (Εκπομπή: Κάτω από ξένους ουρανό, 25.05.1991)

²⁹⁴ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.** Τεκμήριο: GRECD767Disc2Band1GRE3779 (Εκπομπή: Κάτω από ξένους ουρανό, 25.05.1991)

αλλού περισσότερο), όπου πάτησε η μπότα του κατακτητή. Είναι ακριβώς εκείνες οι συμπεριφορές που ορίζουν και αναδεικνύουν μία διαφορετική, αρχετυπική,²⁹⁵ κατηγορία ανθρώπου.

Ένα άλλο γεγονός που θα απασχολήσει το ελληνόφωνο τμήμα είναι η **ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου**. Η επιχείρηση που πραγματοποιήθηκε στις 25.11.1942, *είναι ένα γνήσιο τριήμερες κοινό κατόρθωμα των βρετανών του ΕΔΕΣ, του ΕΛΑΣ. Και μία μαρτυρία των υψηλών επιτεύξεων που θα μπορούσε να πραγματώσει και η Αντίσταση και η ίδια η Ελλάδα, αν δεν είχε διχαστεί και δεν είχε αποδοθεί συχνά σε αγώνες αλληλοκτόνους, παρατηρεί ο παρουσιαστής του ειδικού αφιερώματος για την συμπλήρωση των 30 χρόνων από το γεγονός.*²⁹⁶ Εκτός από τις περιγραφές που αφορούν την ίδια την επιχείρηση και τη σημασία της, στα τεκμήρια που σώζονται θα βρει κάποιος λεπτομέρειες για την οργάνωση και το σχεδιασμό της, τους πρωταγωνιστές της (όπως τους αρχηγούς του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ), την μετάδοση και διαχείριση της είδησης από τα συμμαχικά μέσα ενημέρωσης κλπ.

Έχει ενδιαφέρον ότι παρά τον μικρό αριθμό των ηχογραφήσεων, οι πληροφορίες που μπορεί κάποιος να ανακαλύψει, ακούγοντας αυτά τα αρχεία δεν είναι καθόλου αμελητέες. Πληροφορίες που δεν αφορούν μόνο στην εξιστόρηση γεγονότων, αλλά απαντούν σε **βαθύτερα ιστορικά και πολιτικά ζητήματα** που απασχόλησαν και συνεχίζουν να απασχολούν έως τις μέρες μας την ιστοριογραφία. Όσον αφορά την περίοδο που εξετάζουμε, στα τεκμήρια του αρχείου της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC, υπάρχουν για παράδειγμα, δεκάδες αναφορές που φωτίζουν την εξαιρετικά πολύπλοκη πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα της κατοχής. Μέσα από τα όσα καταθέτουν Έλληνες και Βρετανοί (κυρίως Βρετανοί) πρωταγωνιστές των γεγονότων, μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τις λεπτές ισορροπίες ανάμεσα στους διαφορετικούς παίκτες της εποχής, καθώς και το πως αυτές υπαγόρευαν τις διεργασίες που λάμβαναν χώρα στο παρασκήνιο. Επίσης μας δίνεται η δυνατότητα να δούμε πιο ξεκάθαρα τη μεγάλη εικόνα. Να αξιολογήσουμε τις ξεχωριστές αποφάσεις και ενέργειες κάθε πλευράς, ως μέρος μιας συνολικότερης - μακροπρόθεσμης πολιτικής, η οποία εφαρμόστηκε σε ένα πολύ συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο.

²⁹⁵ Σε αυτή ακριβώς τη μορφή ανθρώπου αναφέρεται και σε μια επετειακή εκπομπή (Κάτω από ξένους ουρανούς, 27.05.1989) για τη Μάχη της Κρήτης, ο τότε **Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Στυλιανός**:

“Εις τη κατοχή και στο πόλεμο και γενικά σε τέτοιες καταστάσεις, οριακές, γνωρίζει κανείς τον άνθρωπο είτε σαν κτήνος, είτε σαν αρχετυπική μορφή ανθρώπου. Εγώ ευτύχησα να γνωρίσω αρχέτυπα ανθρώπων κατά τη διάρκεια της κατοχής. Είδα τους Έλληνες στη Κρήτη, να ζούνε αυτό που λέμε αλληλεγγύη των μελλοθανάτων. Είδα για παράδειγμα την χήρα και φτωχή μάνα μου να μπαίνει μέσα στα συρματοπλέγματα, όπου ήταν ναρκοθετημένη περιοχή και δεν μπορούσαν να μπουν τα ζώα για να μην ανατιναχθούν, να μπαίνει με προσοχή για να μαζέψει τα χόρτα που είχαν θρασέψει εκεί, τα αγριόχορτα, για να τα φάμε [...] και αφού ξεχώριζε τα χόρτα δύο ημερών για εμάς, τα υπόλοιπα τα μοίραζε στους φτωχούς της γειτονιάς. Έτσι με δίδαζε η μάνα μου, πάνω από κάθε άλλο πανεπιστήμιο, τι σημαίνει φιλανθρωπία και αλληλεγγύη.”

²⁹⁶ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD724ADisc2Band2GRE3481

Το πολιτικό κενό εξουσίας που δημιουργήθηκε σε πολλές χώρες που βρέθηκαν υπό κατοχή ήταν κοινό χαρακτηριστικό του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Όσο δε, προχωρούσε η διεξαγωγή του πολέμου και η ήττα των δυνάμεων του Άξονα φαινόταν ολοένα και πιο κοντά, τόσο γινόταν πió έντονη η διαμάχη για το τι θα γίνει την επόμενη μέρα. Η διαμάχη αυτή σε πολλές περιπτώσεις εξελίχθηκε σε ανοιχτό εμφύλιο πόλεμο.²⁹⁷ Η επόμενη μέρα στην Ελλάδα θα απασχολήσει από πολύ νωρίς, το Foreign Office και τη Βρετανική εξωτερική πολιτική. Η εφαρμογή της, ειδικά όσον αφορά το θέμα της επανόδου του βασιλιά, θα δυσχεραστήσει και θα προκαλέσει αμηχανία ακόμα και στα μέλη της SOE και της ΒΣΑ. “Οι καννάδες μεταξύ *Foreign Office* - *SOE* ήταν τόσο πικρές, ώστε μερικές φορές φαίνεται ότι η μιά οργάνωση έβλεπε την άλλη ως τον κύριο εχθρό της και όχι τους Γερμανούς. [...] Είναι απαραίτητο αν θέλουμε να λάβουμε μια σωστή εικόνα όλων των Βρετανών στην Ελλάδα, να διακρίνουμε μεταξύ των διαφορετικών παραγόντων, που στο σύνολο τους συνιστούσαν τη Βρετανική πολιτική” σύμφωνα με τον βρετανό ιστορικό **Richard Clogg**.²⁹⁸

“Κατά κάποιο τρόπο ήταν δύσκολο να γεφυρώσουμε τις διαφωνίες, να υποστηρίξουμε την πολιτική του Υπουργείου Εξωτερικών, να κάνουμε ότι είναι δυνατόν ώστε να διατηρηθεί η θέση του βασιλιά, ενώ αναγνωρίζαμε το γεγονός ότι σχεδόν όλες οι πλευρές που αντιστέκονται στον κατακτητή στην Ελλάδα, όχι μόνο οι κομμουνιστές, αλλά εξίσου και όλοι οι άλλοι, ήταν εχθρικοί προς τον βασιλιά. Και ο βασιλιάς δε μπορούσε να το καταλάβει, δε το πίστεψε ποτέ!”²⁹⁹ εξηγεί ο Woodhouse σε συνέντευξη του το 1969. Για το ίδιο θέμα συνηγορεί και ο ταξίαρχος **Eddie Mayers**, αρχηγός της ΒΣΑ, ο οποίος θα δηλώσει μερικά χρόνια αργότερα: “Κάθε πληροφορία που έβγαине εκείνη την εποχή από την Ελλάδα, εκτός από τους βασιλικούς οι οποίοι έτσι και αλλιώς αποτελούσαν μειοψηφία, κατέλειγε εις το συμπέρασμα ότι κανείς δεν ήθελε να επιστρέψει στην Ελλάδα ο βασιλιάς, χωρίς να προηγηθεί δημοψήφισμα [...] Το *Foreign Office* από την άλλη πλευρά υποστήριζε ότι θα έπρεπε να υποστηρίξουμε τον βασιλιά...”³⁰⁰ Στο πρόσωπό του αναγνωρίζουν τον εγγυητή και τοποτηρητή των βρετανικών συμφερόντων. Συνεπώς, η κατά το δυνατόν ταχύτερη επιστροφή του, γίνεται ο ακρογωνιαίος λίθος της αγγλικής πολιτικής.³⁰¹

Η εμμονή στο θέμα αυτό της επίσημης Βρετανικής εξωτερικής πολιτικής φαίνεται ότι ξεκινά από τον ίδιο τον Churchill. Οι πιέσεις δε θα αφήσουν απ’ έξω ούτε το BBC (και τα MME

²⁹⁷ Χαρακτηριστικά ο ιστορικός **Μ. Χαράλαμπίδης** αναφέρει στην εισαγωγή του βιβλίου του “*Η Εμπειρία της κατοχής και της Αντίστασης στην Αθήνα*” : Η μετάβαση από τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα στον εμφύλιο πόλεμο, είτε κατά τη διάρκεια του πολέμου (Γιουγκοσλαβία, Ιταλία, Ελλάδα, Ουκρανία), είτε μετά τη λήξη του (Ελλάδα), δείχνει και το μέγεθος της τομής που έφερε ο πόλεμος στο εσωτερικό τους.

²⁹⁸ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD088Band1GRE0296

²⁹⁹ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD172Band1GRE0734

³⁰⁰ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC**. Τεκμήριο: GRECD121Band2GRE0418

³⁰¹ **Η. Fleischer**, *Στέμμα και σβάστικα: Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, 1941-1944*, Τόμος Α΄, Αθήνα, : Παπαζήσης, 1995. σελ. 187.

γενικότερα), το οποίο θα γίνει αποδέκτης συστάσεων από το Foreign Office, ώστε να εξέρει συνεχώς τον προσωπικό ηρωισμό και τη δοκιμασμένη ηγετική ικανότητα του Γεωργίου Β΄. *“Λαμβάνοντας υπόψη τη βρετανική κυβερνητική πολιτική της πλήρους και απεριόριστης υποστήριξης του βασιλέως και της νόμιμης κυβέρνησης, ένα από τα κύρια καθήκοντα της βρετανικής προπαγάνδας στην Ελλάδα, είναι να πράξει ότι ανθρωπίνως δυνατό για να εξάρει το κύρος αμοτέρων. Πρέπει να γίνει κατάδηλος η δράσις του Βασιλέως και της κυβέρνησης για το καλό της Ελλάδας.”* τόνιζε μιά από τις εντολές προς την Ελληνική Υπηρεσία του BBC.³⁰²

Εδώ πρέπει να είναι ξεκάθαρο, ότι δεν πρόκειται τόσο για πολιτική διαφωνία, όσο για ζήτημα τακτικής αντίληψης της κατάστασης, ανάμεσα σε ανθρώπους που βιώνουν από κοντά το κλίμα που επικρατεί στην Ελλάδα και άλλους που καταστρώνουν σχέδια ερήμην, στην ησυχία του γραφείου τους. Οι στρατιωτικοί της ΒΣΑ γνωρίζουν ίσως καλύτερα από τον καθένα και τονίζουν σε κάθε ευκαιρία, ότι μια ανοιχτή ρήξη με το ΕΑΜ στην παρούσα φάση θα είχε καταστροφικά για τη Βρετανική πολιτική αποτελέσματα. Στο Whitehall έδρα του Foreign Office είναι άλλωστε γνωστό, ότι σε περίπτωση εμφυλίου πολέμου ο προστατευόμενος τους, δεν θα μπορούσε να επιβληθεί χωρίς τη Βρετανική επέμβαση.³⁰³ Έτσι επανέρχεται στο προσκήνιο μια πιο ψύχραιμη και ρεαλιστική προσέγγιση που έλεγε ότι: *“Ο Γεώργιος Β΄ θα έπρεπε οπωσδήποτε να πειστεί να προβάλει τις δημοκρατικές του προθέσεις, για να κερδίσει τη συμπάθειά των Ελλήνων.”*³⁰⁴

Δεν χωράει αμφιβολία λοιπόν, ότι πίσω από το **βασιλικό διάγγελμα** που μεταδόθηκε από την Ελληνική Υπηρεσία του BBC στις 4.7.1943, βρίσκεται η αγγλική πρωτοβουλία. Μερικές μέρες πριν ακούσει ο Ελληνικός λαός, τον βασιλιά Γεωργίο Β΄ να τον καθησυχάζει πως: *“Την ημέραν εκείνην, όταν θα έχουμε απωθήσει τον μισητό εισβολέα έξω του εδάφους μας και θα είμαστε κύριοι του οίκου μας, θα κληθείτε να καθορίσετε δια λαϊκής και ελευθέρως ψήφου τους θεσμούς τους οποίους πρέπει να αποκτήσει η Ελλάς.”*³⁰⁵ είχε προηγηθεί η συνάντηση του Βρετανού πρέσβη στην Ελληνική κυβέρνηση **Reginald Leeper** με τον Εμ. Τσουδερό, κατά την οποία θα του ανακοινώσει ότι *“ήταν πλέον καιρός να δηλώσει δημόσια η αυτού μεγαλειότης διά του ραδιοφώνου ότι το πολιτειακόν θα λυθεί μετά τον πόλεμο διά ελεύθερων εκλογών συντακτικής συνέλευσης.”*³⁰⁶

Η επίλυση του πολιτειακού ζητήματος δεν θα πρέπει να θεωρείται πάραυτα αυτοσκοπός, ούτε για τους Βρετανούς, ούτε για την Κυβέρνηση του Καΐρου. Οι εξελίξεις σε αυτό το θέμα εντάσσονται στο γενικότερο ζήτημα της εξουσίας στην Ελλάδα, την επομένη του πολέμου. Ήδη

³⁰² H. Fleischer, ό.π. σελ. 190-191

³⁰³ H. Fleischer, ό.π. σελ. 438

³⁰⁴ H. Fleischer, ό.π. σελ. 318

³⁰⁵ Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC. Τεκμήριο: GRECD138Band6GRE0540

³⁰⁶ H. Fleischer, ό.π. σελ. 439

από τα μέσα του 1943, είναι κατανοητή από όλους (τουλάχιστον όσους βρίσκονται στην Ελλάδα), η **αλλαγή στο συσχετισμό των δυνάμεων** υπέρ του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ. “Τον Αύγουστο του 1943, η κατάσταση είχε προχωρήσει πολύ και το ΕΑΜ ήταν καλύτερα οργανωμένο, είχε μεγάλο ρεύμα και με λίγα λόγια η κατάσταση είχε αλλάξει απολύτως. Όταν το ΕΑΜ προσπαθούσε να καταστεί η μόνη ομάδα στα βουνά και τούτο βέβαια θα συνέβαινε αν εμείς οι Βρετανοί δεν υποστηρίζαμε και άλλες οργανώσεις όπως τον ΕΛΕΣ και την ΕΚΚΑ.” ³⁰⁷ θυμάται το 1973 ο Mayers.³⁰⁸

Είναι την ίδια εποχή, που οι Γερμανοί από κοινού με την κατοχική κυβέρνηση του Ι. Ράλλη, θα συγκροτήσουν τα **Τάγματα Ασφαλείας** “κατά του κομμουνισμού”, γράφει ο Πέτρος Ρούσος στο βιβλίο του η Μεγάλη Πενταετία, για να συμπληρώσει πως “οι αγγλοφιλοι πολιτικοί αρχηγοί των Αθηνών, με την συγκατάθεση των αγγλικών υπηρεσιών θα δώσουν την ευλογία τους σε κείνο το μακάβριο παιχνίδι.” ³⁰⁹ Για τους λόγους πίσω από αυτήν την απόφαση μας διαφωτίζει σε συνέντευξή του στο BBC και ο **John Stevens**, επικεφαλής της SOE στην Ελλάδα. Σε ερώτηση του δημοσιογράφου αν “*σχηματίστηκαν (σ.σ τα Τάγματα Ασφαλείας) κύρια ως άμυνα απέναντι στον ΕΛΑΣ και μιας πιθανής επικράτησης των κομμουνιστών, παρά ως βοήθεια στους Γερμανούς*”, ο Stevens θα είναι κατηγορηματικός: “Οι Έλληνες (!) αποφάσισαν ότι πρωταρχικός στόχος είναι το ποιός θα τρέχει τη χώρα μετά τον πόλεμο, τον οποίο οι Σύμμαχοι πρόκειται να κερδίσουν. Αυτοί οι άνθρωποι ενιωσαν ότι θα πρέπει να καταστήσουν σίγουρο πως δεν θα ήταν οι κομμουνιστές αυτοί που θα επικρατήσουν.” ³¹⁰

Η ξεκάθαρη στοχοποίηση του μαζικού εαμικού κινήματος, του στρατιωτικού του βραχίονα (ΕΛΑΣ) και φυσικά του ΚΚΕ ως τον βασικό καθοδηγητή αυτού, δεν αφορούσε μόνο κάποιες ακραίες αντιδραστικές πολιτικές δυνάμεις εντός ή εκτός της χώρας, ούτε ξένες δυνάμεις που δρουν ανεξάρτητα και για ιδίον συμφέρον, όπως θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος για τη Μ. Βρετανία. Αφορούσε, δυστυχώς, σχεδόν το σύνολο του αστικού πολιτικού κόσμου. “Τον γνώρισα, τον εκτίμησα και τον θαύμασα, καθώς εργάστηκα μαζί του σε έναν κοινό σκοπό. **Ο σκοπός μας ήταν η απελευθέρωση της Ελλάδος, όχι μόνο από την ναζιστική κατοχή αλλά επίσης από τον κομμουνισμό.** Την εποχή που συναντηθήκαμε για πρώτη φορά, υπήρχε πραγματικός κίνδυνος, ότι η Ελλάδα θα γλίστωνε από την μία τυραννία για να υποδουλωθεί στην άλλη”, αφηγείται ο Chris

³⁰⁷ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.** Τεκμήριο: GRECD121Band2GRE0418

³⁰⁸ Τον κομβικό ρόλο που είχαν οι Βρετανοί στη χώρα μας ομολογεί και **Chris Woodhouse**, μην αφήνοντας περιθώριο για παρερμηνείες: “Προσωπικά πιστεύω ότι η αφιξη της Βρετανικής Αποστολής στην Ελλάδα τα τέλη του 1942 και η σχέση που είχαμε με το κίνημα της Αντίστασης τα επόμενα δύο χρόνια, **υπήρξε αποφασιστικής - ιστορικής σημασίας για την Ελλάδα [...]** Είμαι πεπεισμένος ότι αν δεν είχαμε έρθει στην Ελλάδα τότε, δεν θα είχε υπάρξει καμία άλλη αντίσταση εκτός από του κομμουνιστές [...] Ήταν η δική μας παρουσία η οποία ανέτρεψε αυτή τη κατάσταση, ήταν η δική μας παρουσία που επέτρεψε στον Ζέρβα (σ.σ δλδ στον ΕΛΕΣ) να επιβιώσει.” (Βλ. Τεκμήριο: GRECD151Band3GRE0612)

³⁰⁹ **Π. Ρούσος, Η Μεγάλη Πενταετία (1940 - 1945).** Τόμος Α΄, Αθήνα, : Σύγχρονη Εποχή, 1976. σελ 402

³¹⁰ **Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.** Τεκμήριο: GRECD108Band1GRE0350

Woodhouse αναφερόμενος στο πρόσωπο του κεντρικού *Γεωργίου Παπανδρέου*, οι υπηρεσίες του οποίου υπήρξαν πολύτιμες “για την Ελλάδα και τους συμμάχους της”.³¹¹

Στην αντίπερα όχθη η ανάγνωση των δεδομένων δεν οδηγούσε στην υιοθέτηση ξεκάθαρης πολιτικής στάσης, σημάδι ίσως και πολιτικής απειρίας, της διαχείρισης μιας τόσο σύνθετης και σοβαρής κατάστασης. “Ουσιαστικά η ηγεσία του Κόμματος δεν ήξερε που τραβούσαμε. Δλδ, δεν είχε ξεκαθαρίσει το ζήτημα αν θα αντιμετωπίσουμε τους Εγγλέζους, ακόμα και στην περίπτωση που υπάρξει υπέρβαση των Εγγλέζων τί θα κάνουμε?”³¹² θα σημειώσει μεταξύ άλλων, στην ομιλία του στην εκδήλωση που διοργάνωσε το BBC στην Αθήνα, ο Λευτέρης Αποστόλου, στέλεχος του ΚΚΕ στη κατοχή και πρώτος γραμματέας του ΕΑΜ. Ότι και να σκεφτόμαστε εκ των υστέρων, για τα τόσα “αν” της Ιστορίας, οι εξελίξεις φαίνεται πως είχαν δρομολογηθεί και όσοι γνώριζαν κάτι παραπάνω δεν μπορούσαν να είναι καθόλου αισιόδοξοι για τα όσα θα ακολουθήσουν. “Παράξενο, στο άκουσμα μιας τέτοιας είδησης (σ.σ για την απελευθέρωση της Αθήνας) δεν ξεσπάς, δε σε τινάζει η χαρά. Αισθάνεσαι πως σε φόρτωσαν ακόμη περισσότερο ίσως.”³¹³ σημειώνει στο ημερολόγιο του, τις 13.10.1944, ο ποιητής *Γιώργος Σεφέρης*.³¹⁴

Η μεγάλη δεκαετία 1940-49 βρίσκεται πλέον στη πιο καθοριστική καμπή της. Μια δεκαετία η οποία σημάδεψε όσο καμία άλλη την συγχρονη κοινωνική και πολιτική ιστορία της Ελλάδας. Μια δεκαετία γεμάτη διδάγματα και μνήμες, που όσο δυσάρεστες και να είναι, δεν παύουν να είναι πολύτιμες. Μια δεκαετία, τέλος, που ανύψωσε μια ολόκληρη γενιά τόσο ψηλά ώστε να είναι ορατή από εχθρούς και φίλους. “*Στο μπόι των ονείρων και των ανθρώπων*”.

³¹¹ Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC. Τεκμήριο: GRECD175Band1GRE0745

³¹² Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC. Τεκμήριο: GRECD089Band1GRE0298

³¹³ Γ. Σεφέρης, *Πολιτικό Ημερολόγιο Α΄. 1935-1944*. Αθήνα, : Ίκαρος, 1979. σελ. 275

³¹⁴ Είναι γνωστό ότι ο Γιώργος Σεφεριάδης υπηρετούσε στο διπλωματικό σώμα. Μάλιστα καθόλη τη διάρκεια της κατοχής βρισκόταν στο Κάιρο, που βρισκόταν και η έδρα της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης.

Αντί επιλόγου, τα λόγια του Eddie Mayers.

“Ξανά και ξανά σταθήκαμε μάρτυρες της πιο απίστευτης καρτερίας και γενναιότητας. Οι χωριάτες αυτοί ήξεραν ότι οι δυνάμεις κατοχής θα τους έκαιγαν τα χωριά τους. Μπορεί να τους έσφαζαν τους ίδιους και τους δικούς τους και υπήρξαν περιπτώσεις όπου αυτό και συναίβει. Κανένας έπαινος δε μου φαίνεται αρκετός για τη γενναιότητα εκείνων των ανθρώπων του βουνού, που δε μας πρόδωσαν. Μπορώ να πω υπεύθυνα ότι όλο το διάστημα που ήμουν στην Ελλάδα δε γνώρισα τι θα πει προδοσία και αυτός είναι ένας λόγος που είμαι τόσο περήφανος που συνδέθηκα κάποτε με αυτή την χώρα και το γενναίο λαό της.”³¹⁵

³¹⁵ Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC. Τεκμήριο: GRECD724ADisc2Band1GRE3482

Παρόρτημα Α΄

- Δείγματα εγγραφών (Records)

Στις όχθες του Τάμεση : ένα πρόγραμμα που σας προσφέρει το Ελληνικό Τμήμα του BBC.
[1/9/1989] / το πρόγραμμα επιμελήθηκαν και παρουσίασαν ο Βύρων Καρύδης και η Χριστίνα Κουκουναρά ; γραμματεία παραγωγής Χαράλαμπος Μορφίτης ; τεχνική επιμέλεια Henry Evans και Loa Harrold Smith

000 - LEADER

fixed length control field 04577nim a2200457 i 4500

003 - CONTROL NUMBER IDENTIFIER

control field Gr-AtHPL

005 - DATE AND TIME OF LATEST TRANSACTION

control field 20211119163640.0

006 - FIXED-LENGTH DATA ELEMENTS--ADDITIONAL MATERIAL CHARACTERISTICS

fixed length control field m|||||o||h| |||||

007 - PHYSICAL DESCRIPTION FIXED FIELD--GENERAL INFORMATION

fixed length control field sr nnnnnnnnnd

008 - FIXED-LENGTH DATA ELEMENTS--GENERAL INFORMATION

fixed length control field 210413s1989 -uk|||||o||||||| 0 mul d

040 ## - CATALOGING SOURCE

a Original cataloging agency GR-AtHPL

c Transcribing agency GR-AtHPL

041 1# - LANGUAGE CODE

d Language code of sung or spoken text gre

d eng

100 ## - MAIN ENTRY--PERSONAL NAME

9 (RLIN) 154

a Personal name Κουκουναρά, Χριστίνα

245 15 - TITLE STATEMENT

a Title Στις όχθες του Τάμεση :

b Remainder of title ένα πρόγραμμα που σας προσφέρει το Ελληνικό Τμήμα του BBC.

p Name of part/section of a work [1/9/1989] /

c Statement of responsibility, etc. το πρόγραμμα επιμελήθηκαν και παρουσίασαν ο Βύρων Καρύδης και η Χριστίνα Κουκουναρά ; γραμματεία παραγωγής Χαράλαμπος Μορφίτης ; τεχνική επιμέλεια Henry Evans και Loa Harrold Smith

264 #1 - PRODUCTION, PUBLICATION, DISTRIBUTION, MANUFACTURE, AND COPYRIGHT NOTICE

- a Place of production, publication, distribution, manufacture: Λονδίνο :
- b Name of producer, publisher, distributor, manufacturer: BBC World Service,
- c Date of production, publication, distribution, manufacture, or copyright notice:[1989]

300 ## - PHYSICAL DESCRIPTION

- a Extent 1ας διαδικτυακός πόρος (1 ηχητικό αρχείο διάρκειας 28 λ. και 35 δευτ.) :
- b Other physical details ψηφιακό, 65,4 MB

336 ## - CONTENT TYPE

- 1 Real World Object URI <http://rdaregistry.info/termList/RDAContentType/1013>
- 2 Source rdacontent
- a Content type term προφορικός λόγος
- b Content type code spw

337 ## - MEDIA TYPE

- 1 Real World Object URI <http://rdaregistry.info/termList/RDAMediaType/1003>
- 2 Source rdamedia
- a Media type term ηλεκτρονικός υπολογιστής
- b Media type code c

338 ## - CARRIER TYPE

- 1 Real World Object URI <http://rdaregistry.info/termList/RDACarrierType/1018>
- 2 Source rdacarrier
- a Carrier type term διαδικτυακός πόρος
- b Carrier type code cr

347 ## - DIGITAL FILE CHARACTERISTICS

- 1 Real World Object URI <http://rdaregistry.info/termList/fileType/1001>
- 2 Source rdaft

a File type ηχητικό αρχείο

347 ## - DIGITAL FILE CHARACTERISTICS

b Encoding format MP3

f Encoded bitrate 320 kbps

c File size 65,4 MB

500 ## - GENERAL NOTE

a General note "BANKS 1/9/1989 * Coucounara 50 years after the inasion of Poland & beg. Of 2nd World War"--Τίτλος από το Ελληνικό Τμήμα του BBC

508 ## - CREATION/PRODUCTION CREDITS NOTE

a Creation/production credits note Επιμέλεια - παρουσίαση: Βύρων Καρύδης, Χριστίνα Κουκουναρά ; γραμματεία παραγωγής: Χαράλαμπος Μορφίτης ; τεχνική επιμέλεια: Henry Evans και Loa Harrold Smith

511 ## - PARTICIPANT OR PERFORMER NOTE

a Participant or performer note Ακούγονται οι: Ελβι Κούβιτς, Έλσα Στάϊμπλερ, Γιάν Τσεχανόφσκι, Γιαντιβίγκα Γκοράλ, Neville Chamberlain, Ηβον Αούλκοκ, Ουίλιαμ Ντινις, Bill Deedes, Maurice Couve de Murville, Πέρσι Τόμας

518 ## - DATE/TIME AND PLACE OF AN EVENT NOTE

a Date/time and place of an event note Η εκπομπή μεταδόθηκε στις 1/9/1989

520 ## - SUMMARY, ETC.

a Summary, etc. Αφιέρωμα στη συμπλήρωση 50 ετών από την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η εκπομπή ξεκινάει με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα την τελευταία βδομάδα πριν το ξέσπασμα του πολέμου. Συνεχίζει με τα γεγονότα των πρώτων εβδομάδων του πολέμου και κυρίως την Γερμανική εισβολή και κατάληψη της Πολωνίας (1939) και την πτώση της Γαλλίας (1940). Ακούγονται πλήθος μαρτυριών τόσο απλών πολιτών, αλλά και πρωταγωνιστών της εποχής, όπως του Βρετανού πρωθυπουργού Τσάμπερλεϊν, οι οποίες εισάγουν τον ακροατή στο κλίμα των γεγονότων εκείνων των ημερών.

b Expansion of summary note Ακούγεται το τραγούδι "The washing on the Siegfried Line"

530 ## - ADDITIONAL PHYSICAL FORM AVAILABLE NOTE

a Additional physical form available note Το παρόν ηχητικό τεκμήριο υπάρχει αποθηκευμένο και σε αντίστοιχο οπτικό δίσκο GRECD388Band3 που φυλάσσεται στο αρχειοστάσιο της Βιβλιοθήκης της Βουλής.

600 10 - SUBJECT ADDED ENTRY--PERSONAL NAME

9 (RLIN) 287

a Personal name Chamberlain, Neville,

d Dates associated with a name 1869-1940

600 10 - SUBJECT ADDED ENTRY--PERSONAL NAME

9 (RLIN) 289

a Personal name Couve de Murville, Maurice,

d Dates associated with a name 1907-1999

600 10 - SUBJECT ADDED ENTRY--PERSONAL NAME

9 (RLIN) 288

a Personal name Deedes, W. F.

q Fuller form of name (William Francis)

650 #0 - SUBJECT ADDED ENTRY--TOPICAL TERM

9 (RLIN) 291

a Topical term or geographic name entry element World War, 1939-1945

x General subdivision Campaigns

z Geographic subdivision Poland

650 #7 - SUBJECT ADDED ENTRY--TOPICAL TERM

9 (RLIN) 290

a Topical term or geographic name entry element Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945

x General subdivision Εκστρατείες

z Geographic subdivision Πολωνία

650 #0 - SUBJECT ADDED ENTRY--TOPICAL TERM

9 (RLIN) 292

a Topical term or geographic name entry element: World War, 1939-1945

x General subdivision: Campaigns

z Geographic subdivision: France

650 #7 - SUBJECT ADDED ENTRY--TOPICAL TERM

9 (RLIN) 293

a Topical term or geographic name entry element: Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945

x General subdivision: Εκστρατείες

z Geographic subdivision: Γαλλία

650 #0 - SUBJECT ADDED ENTRY--TOPICAL TERM

9 (RLIN) 62

a Topical term or geographic name entry element World War, 1939-1945

v Form subdivision Personal narratives

650 #0 - SUBJECT ADDED ENTRY--TOPICAL TERM

9 (RLIN) 286

a Topical term or geographic name entry element World War, 1939-1945

x General subdivision Anniversaries, etc.

700 ## - ADDED ENTRY--PERSONAL NAME

9 (RLIN) 206

a Personal name Καρύδης, Βύρωνας

856 ## - ELECTRONIC LOCATION AND ACCESS

f Electronic name GRECD388Band3GRE1489

942 ## - ADDED ENTRY ELEMENTS (KOHA)

Source of classification or shelving scheme

c Koha item type Computer Files

- **Δείγματα Καθιερωμένων Όρων (Authorities)**

Γλέζος, Μανώλης, 1922-2020 (Πρόταση για καθιέρωση στα ελληνικά - Δεν χρησιμοποιήθηκε)

000 - LEADER

@ 01638nz a2200193n 4500

001 - CONTROL NUMBER

@ 124

003 - CONTROL NUMBER IDENTIFIER

@ IU11

005 - DATE AND TIME OF LATEST TRANSACTION

@ 20210313230657.0

008 - FIXED-LENGTH DATA ELEMENTS

@ 200612|| acz||aabn | a|a d

040 ## - CATALOGING SOURCE

a Original cataloging GR-AtHPL

c Transcribing agency GR-AtHPL

100 ## - HEADING--PERSONAL NAME

a Personal name Γλέζος, Μανώλης,

d Dates associated with a name 1922-2020

368 ## - OTHER ATTRIBUTES OF PERSON OR CORPORATE BODY

a Type of corporate bo Πολιτικό Κόμμα

c Other designation Διεθνές Βραβείο Δημοσιογραφίας (1958)

c Other designation Χρυσό μετάλλιο Ζολιό Κιουρί του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ειρήνης (1959)

c Other designation Διεθνές Βραβείο Ειρήνης Λένιν (1963)

d Title of person Πρόεδρος ΕΔΑ

d Title of person Βουλευτής ΕΔΑ / ΠΑΣΟΚ / ΣΥΝ / ΣΥΡΙΖΑ

d Title of person Ευρωβουλευτής ΠΑΣΟΚ / ΣΥΡΙΖΑ

370 ## - ASSOCIATED PLACE

a Place of birth Απείρανθος Νάξου

b Place of death Αθήνα

c Associated country Ελλάδα

372 ## - FIELD OF ACTIVITY

a Field of activity Πολιτική

a Field of activity Δημοσιογραφία

373 ## - ASSOCIATED GROUP

a Associated group Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών (ΑΣΟΕΕ)

a Associated group Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων (Ε.Π.Ο.Ν.)

a Associated group Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Κ.Κ.Ε.)

a Associated group Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (Ε.Δ.Α.)

a Associated group Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑ.ΣΟ.Κ.)

a Associated group Συνασπισμός της Αριστεράς των Κινήσεων και της Οικολογίας (Συνασπισμός ή ΣΥΝ)

a Associated group Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥ.ΡΙΖ.Α.)

374 ## - OCCUPATION

a Occupation Πολιτικός

a Occupation Δημοσιογράφος

400 ## - SEE FROM TRACING--PERSONAL NAME

a Personal name Glézos, Manólēś

d Dates associated wit 1922-2020

a Occupation Συγγραφέας

375 ## - GENDER

a Gender Άρρέν

Γλέζος, Μανώλης, 1922-2020 (Εγγραφή στα Αγγλικά, Library of Congress)

000 - LEADER

@ 01438cz a2200313n 4500

001 - CONTROL NUMBER

@ 123

003 - CONTROL NUMBER IDENTIFIER

@ DLC

005 - DATE AND TIME OF LATEST TRANSACTION

@ 20210315013103.0

008 - FIXED-LENGTH DATA ELEMENTS

@ 870121n| azannaabn |b aaa

010 ## - LIBRARY OF CONGRESS CONTROL NUMBER

a LC control number n 86027629

024 7# - OTHER STANDARD IDENTIFIER

a Standard number or c 0000000116252235

2 Source of number or isni

024 7# - OTHER STANDARD IDENTIFIER

a Standard number or c 39579980

2 Source of number or viaf

024 7# - OTHER STANDARD IDENTIFIER

a Standard number or c Q728169

2 Source of number or wikidata

035 ## - SYSTEM CONTROL NUMBER

a System control number (OCoLC) oca01765074

040 ## - CATALOGING SOURCE

a Original cataloging DLC

b Language of cataloging eng

e Description conventi rda

c Transcribing agency DLC

d Modifying agency DLC

d Modifying agency DLC

d Modifying agency DLC

d Modifying agency NNU

046 ## - SPECIAL CODED DATES

f Birth date 1922-09-09

g Death date 2020-03-30

2 Source of date scheme edtf

053 #0 - LC CLASSIFICATION NUMBER

a Classification number PA5638.17.L49

100 1# - HEADING--PERSONAL NAME

a Personal name Glezos, Manōlēs,

d Dates associated wit 1922-2020

370 ## - ASSOCIATED PLACE

a Place of birth Apeiranthos (Greece)

b Place of death Athens (Greece)

c Associated country Greece

2 Source of term naf

372 ## - FIELD OF ACTIVITY

a Field of activity World War, 1939-1945--Underground movements--Greece

a Field of activity Politicians

a Field of activity Socialists

2 Source of term lcsh

375 ## - GENDER

a Gender Males

2 Source of term lcdgt

400 1# - SEE FROM TRACING--PERSONAL NAME

a Personal name Glezos, Manōlēś,

d Dates associated wit 1922-2020

400 1# - SEE FROM TRACING--PERSONAL NAME

a Personal name Glezos, Manolis,

d Dates associated wit 1922-2020

667 ## - NONPUBLIC GENERAL NOTE

a Nonpublic general no URIs added to this record for the PCC URI MARC Pilot. Please do not remove or edit the URIs.

667 ## - NONPUBLIC GENERAL NOTE

a Nonpublic general no Non-Latin script reference not evaluated.

670 ## - SOURCE DATA FOUND

a Source citation Hypothesis Manōlē Glezou, 1960:

b Information found t.p. (Μανώλη Γλέζου = Manōlē Glezou)

670 ## - SOURCE DATA FOUND

a Source citation Papyros-Larous.

b Information found (b. 1922)

670 ## - SOURCE DATA FOUND

a Source citation New York times, April 5, 2020

b Information found (Manolis Glezos, born Sept. 9, 1922 in Apeiranthos (Naxos), Greece, died Monday [Mar. 30], aged 97; a Greek resistance fighter who became a national hero after he and a friend tore down the Nazi flag that waved over the Acropolis when the Germans occupied Athens in 1941)

● **Δείγματα Θεματικών Επικεφαλίδων (Subject Headings)**

Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945--Αντιστασιακά κινήματα--Ελλάς (GR)

000 - LEADER

@ 01169nz a2200193n 4500

001 - CONTROL NUMBER

@ 37

003 - CONTROL NUMBER IDENTIFIER

@ IU11

005 - DATE AND TIME OF LATEST TRANSACTION

@ 20210312191937.0

008 - FIXED-LENGTH DATA ELEMENTS

@ 200328|| acz||babn z| a|a d

040 ## - CATALOGING SOURCE

a Original cataloging GR-AtEVE

c Transcribing agency GR-AtHPL

d Modifying agency GR-AtHPL

150 ## - HEADING--TOPICAL TERM

a Topical term or geographic name entry element Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945

x General subdivision Αντιστασιακά κινήματα

z Geographic subdivision Ελλάς

450 ## - SEE FROM TRACING--TOPICAL TERM

a Topical term or geographic name entry element World War, 1939-1945

x General subdivision Underground movements

z Geographic subdivision Greece

450 ## - SEE FROM TRACING--TOPICAL TERM

a Topical term or geographic name entry element Εθνική Αντίσταση

450 ## - SEE FROM TRACING--TOPICAL TERM

a Topical term or geographic name entry element Αντίσταση, Εθνική

663 ## - COMPLEX SEE ALSO REFERENCE--NAME

a Explanatory text β.ε. ονόματα συγκεκριμένων αντιστασιακών ομάδων, π.χ.

b Heading referred to Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο

b Heading referred to Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός

b Heading referred to Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων

b Heading referred to Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος

b Heading referred to Εθνικές Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών

b Heading referred to Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωσις

b Heading referred to Πανελλήνιος Ένωσις Αγνοιζομένων Νέων

000 - LEADER

@ 00835nz a2200241n 4500

001 - CONTROL NUMBER

@ 36

003 - CONTROL NUMBER IDENTIFIER

@ DLC

005 - DATE AND TIME OF LATEST TRANSACTION

@ 20210306035706.0

008 - FIXED-LENGTH DATA ELEMENTS

@ 080311|| anannbabn |n ana

010 ## - LIBRARY OF CONGRESS CONTROL NUMBER

a LC control number sh2008113907

040 ## - CATALOGING SOURCE

a Original cataloging DLC

b Language of cataloging eng

c Transcribing agency DLC

d Modifying agency GR-AtHPL

150 ## - HEADING--TOPICAL TERM

a Topical term or geog World War, 1939-1945

x General subdivision Underground movements

z Geographic subdivisi Greece

450 ## - SEE FROM TRACING--TOPICAL TERM

a Topical term or geog Greek Resistance

y Chronological subdiv 1941-1944

450 ## - SEE FROM TRACING--TOPICAL TERM

a Topical term or geog Ethniki Antistasi

y Chronological subdiv 1941-1944

510 ## - SEE ALSO FROM TRACING--CORPORATE NAME

a Corporate name or ju Greek People's Liberation Army (ELAS)

510 ## - SEE ALSO FROM TRACING--CORPORATE NAME

a Corporate name or ju National Liberation Front (EAM)

510 ## - SEE ALSO FROM TRACING--CORPORATE NAME

a Corporate name or ju National Republican Greek League (EDES)

510 ## - SEE ALSO FROM TRACING--CORPORATE NAME

a Corporate name or ju National Groups of Greek Guerrillas (EOEA)

510 ## - SEE ALSO FROM TRACING--CORPORATE NAME

a Corporate name or ju National and Social Liberation (EKKA)

510 ## - SEE ALSO FROM TRACING--CORPORATE NAME

a Corporate name or ju Panhellenic Union of Fighting Youths (PEAN)

667 ## - NONPUBLIC GENERAL NOTE

a Nonpublic general no Record generated for validation purposes.

670 ## - SOURCE DATA FOUND

a Source citation Work cat.: Report to the nation, 1943

Παράρτημα Β΄

Κατάλογος Καθιερωμένων Όρων / Θεματικές Επικεφαλίδες

- **Ονόματα Δημοσιογράφων Ελληνικής Υπηρεσίας BBC**

Αδηλίνης, Λευτέρης
Αρκουμάνη, Ειρήνη
Βαλασόπουλος, Παντελής
Βουδούρη, Ρόζυ
Γιαννουλόπουλος, Γιώργος, 1942-
Γκαβός, Θανάσης
Γρηγοριάδης, Κωνσταντίνος
Θεοχάρης, Τζων
Καραβίδας, Γιάννης
Καρύδης, Βύρωνας
Καστρισιανάκη, Μαρία
Καφούρου, Μαριλένα
Κουκουναρά, Χριστίνα
Μπαμπανάτσας, Θύμιος
Ναθαναήλ, Παύλος, 1937-
Πήττας, Χρήστος, 1945-
Πολυζωίδης, Πάνος
Ρουμπόγλου, Ειρήνη
Σαβάνη, Ευδοκία
Σιβροπούλου, Δόξα
Σουράνη, Ελένη, 1960-
Φερεντίνου, Αριάννα
Χατζηπάνη, Νάγια
Χρυσανθόπουλος, Μιχάλης, 1952-

- **Κατάλογος Προσωπικών Ονομάτων (Ελληνικά)**

Αγνίδης, Αθανάσιος, 1889-1984
Αλεξανδράκης, Αλέξανδρος, 1913-1968
Αλεξάνδρου, Γιώργος

Αποστόλου, Λευτέρης, 1904-1981
Βελουχιώτης, Άρης, 1905-1945
Βέμπο, Σοφία, 1910-1978
Βεργή, Έλσα, 1921-1989
Γούναρης, Ηλίας
Γούναρης, Νίκος, 1915-1965
Γεωργακοπούλου, Ιωάννα, 1920-2007
Γεώργιος Β', Βασιλιάς των Ελλήνων, 1890-1947.
Γκρέκα, Στέλλα, 1922-2017
Γλέζος, Μανώλης, 1921-2020
Δαμασκηνός, Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, 1890-1949
Δημητρίου, Δημήτρης, 1921-2000
Ελύτης, Οδυσσέας, 1911-1996
Ευθυμίου, Πέτρος, 1950-
Ιωσαφάτ, Σαμουήλ
Καζαντζίδης, Στέλιος, 1931-2001
Κακογιάννης, Μιχάλης, 1922 - 2011
Καραμανλής, Κωνσταντίνος, 1907-1998
Κεφαλογιάννης, Ιωάννης, 1933-2012
Κουν, Κάρολος, 1908-1987
Μακάριος Γ, Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, 1913-1977
Μαρινέλλα, 1938-
Μήτρας, Μιχαήλ, 1944 - 2019
Μητσοτάκης, Κωνσταντίνος, 1918-2017
Νικολόπουλος, Κωνσταντίνος
Παγιουμτζής, Στράτος, 1904-1971
Παλαμάς, Κωστής, 1859-1943
Παξινού, Κατίνα, 1900-1973
Παπανδρέου, Ανδρέας Γ., 1919-1996
Παπανδρέου, Γεώργιος Α., 1888-1968
Πετροπουλάκης, Λεωνίδα, 1921-1943
Πυρομάγλου, Κομνηνός, 1899-1980
Σεφέρης, Γιώργος, 1900-1971
Σκουζές, Δημήτριος, 1890-1972
Σοφοκλής, 496 π.Χ. - 406 π.Χ.
Στρατηγοπούλου, Δανάη, 1913-2009
Στυλιανός, Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας, 1935-2019

Τζαβέλας, Πάνος, 1925-2009
Τσουδερός, Εμμανουήλ Ι., 1882-1956
Τσίμας, Παύλος, 1953-
Φαραντούρη, Μαρία, 1947-
Φύλωνας, Αλέξανδρος
Χιώτης, Μανώλης, 1921-1970

● **Κατάλογος Προσωπικών Ονομάτων (Αγγλικά)**

Amery, L. S. (Leopold Stennett), 1873-1955
Carabott, Frederick V., 1924 -
Chacksfield, Frank
Chamberlain, Neville, 1869-1940
Churchill, Winston, 1874-1965
Clogg, Richard, 1939-
Como, Perry, 1912-2001
Couve de Murville, Maurice, 1907-1999
Crosby, Bing, 1903-1977
Deedes, Bill (William Francis), 1913-2007
Dimbleby, Richard (Frederick Richard), 1913-1965
Elizabeth, II, Queen of Great Britain, 1926-
George, VI, King of Great Britain, 1895-1952
Haley, W.J (William John), Sir, 1901-1987
Hitler, Adolf, 1889-1945
James, Harry, 1916-1983
Jellicoe, George Patrick John Rushworth, Earl, 1918-2007
Keegan, John, 1934-2012
Lasker-Wallfisch, Anita 1925-
Leatham, John, 1924-
Macmillan, Harold, 1894-1986
Mazower, Mark, 1958-
Myers, E. C. W. (Edmund Charles Wolf), 1906-1997
Powell, Dilys, 1901-1995
Reith, John Charles Walsham Reith, Baron, 1889-1971
Robertson, Ian, 1943-2003
Roosevelt, Franklin D. (Franklin Delano), 1882-1945
Runcie, Robert A. K. (Robert Alexander Kennedy), 1921-2000

Sablon, Jean, 1906-1994
Saltiel, Rozy, 1935-
Segev, Tom, 1945-
Sinatra, Frank, 1915-1998
Thatcher, Margaret, 1925-2013
Thierse, Wolfgang, 1943-
Vladimirov, Leonid, 1924-2015
Waite, Terry
Ward, Edward, 1905-1993
Westcott, Chris
Williams, Michael
Wilmot, Chester, (Reginald William Winchester), 1911-1954
Woodhouse, C. M. (Christopher Montague), 1917-2001

● **Κατάλογος Εταιρικών Ονομάτων**

Αουσβιτς (Στρατόπεδο συγκέντρωσης)
Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας
Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος
Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
Μπέργκεν-Μπέλσεν (Στρατόπεδο συγκέντρωσης)
Τάγματα Ασφαλείας
Auschwitz (Concentration camp)
Allied Forces World War, 1939-1945
Bergen-Belsen (Concentration camp)
British Broadcasting Corporation
British Broadcasting Corporation(--Greek Service)
BBC Arabic Service
BBC World Service
Great Britain--Army--Royal Engineers
Great Britain--Special Operations Executive.
Greek government-in-exile
Glücksburg, House of
London Conference on Nazi Gold (1997)
Reichsbank (Germany)--History

● **Κατάλογος Θεματικών Επικεφαλίδων** (Ελληνικά / από Εθνική Βιβλιοθήκη)

Αεροπορία, Πολεμική(--Ελλάς--Ιστορία)
Αθήνα--Ιστορία--1940-1944
Αντισημιτισμός--Ελλάς
Αρχαία--Ελλάς(--Θεσσαλονίκη (Νομός)--Θεσσαλονίκη)
Γοργοπόταμος, Μάχη του, 1942
Εβραϊκό ολοκαύτωμα (1939-1945)
Εβραϊκό ολοκαύτωμα (1939-1945)--Ελλάς--Προσωπικές αφηγήσεις
Εβραϊκό ολοκαύτωμα (1939-1945)(--Επέτειοι)
Εβραϊκό ολοκαύτωμα (1939-1945)--Προσωπικές αφηγήσεις
Εβραίοι--Ελλάς--Θεσσαλονίκη (Νομός)--Θεσσαλονίκη
Εβραίοι--Ελλάς--Θεσσαλονίκη (Νομός)--Θεσσαλονίκη--Ιστορία
Εβραίοι--Ελλάς--Ιστορία
Ελ Αλαμείν, Μάχη του, Αίγυπτος, 1942
Ελλάς--Ένοπλες Δυνάμεις
Ελλάς--Ένοπλες Δυνάμεις--Ιστορία--Μέση Ανατολή--20 αι.
Ελλάς--Εξωτερικές σχέσεις--Μεγάλη Βρετανία
Ελλάς--Ιστορία--Ελληνοϊταλικός πόλεμος, 1940-1941
Ελλάς--Ιστορία--Ελληνοϊταλικός πόλεμος, 1940-1941--Προσωπικές αφηγήσεις
Ελλάς--Ιστορία--Εμφύλιος πόλεμος, 1944-1949
Ελλάς--Ιστορία--Εμφύλιος πόλεμος, 1944-1949--Προσωπικές αφηγήσεις
Ελλάς--Ιστορία--Κατοχή, 1941-1944
Ελλάς--Πολιτική και διακυβέρνηση
Ελλάς--Πολιτική και διακυβέρνηση(--1935-1967)
Ελλάς--Πολιτική και διακυβέρνηση(--1941-1944)
Έλληνες
Έλληνες--Αίγυπτος
Έλληνες--Αυστραλία
Έλληνες--Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Έλληνες--Καναδάς
Έλληνες--Νέα Ζηλανδία
Ηθοποιοί--Ελλάς
Θεσσαλονίκη--Ιστορία
Κινηματογράφος--Ελλάς
Κρήτη--Ιστορία--Κατοχή, 1941-1945
Κρήτη--Ιστορία--Μάχη της Κρήτης, 1941

Κύπριοι--Μεγάλη Βρετανία

Κύπρος--Ιστορία

Λαϊκά Τραγούδια, Ελληνικά

Μεγάλη Βρετανία--Εξωτερικές σχέσεις--Ελλάς(--1936-1945)

Μουσεία--Ελλάς--Θεσσαλονίκη (Νομός)--Θεσσαλονίκη

Ουγγαρία--Ιστορία--Επανάσταση, 1956

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945(--Αγγλονορμανδικές Νήσοι)

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Αντιστασιακά κινήματα--Ελλάς

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Αντιστασιακά κινήματα--Ελλάς.--Κρήτη)

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Εκθέσεις(--Μεγάλη Βρετανία--Λονδίνο)

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Εκστρατείες--Γαλλία

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Εκστρατείες--Ελλάς

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Εκστρατείες--Πολωνία

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Ελλάς

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Ελλάς--Προσωπικές αφηγήσεις

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Ελλάς--Κρήτη--(Ρέθυμνο (Νομός))--Προσωπικές αφηγήσεις

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Επανορθώσεις

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Κρυπτογραφία

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Μεγάλη Βρετανία

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Μέση Ανατολή

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Οικονομικές απόψεις

Παγκόσμιος Πόλεμος, 1939-1945--Τέχνη και πόλεμος--Εκθέσεις

Πελοπόννησος--Ιστορία--Εμφύλιος πόλεμος, 1944-1949

Ποιητές, Έλληνες

Πυρηνικά όπλα

Ραδιόφωνο--Ελλάς

Ραδιόφωνο--Ελλάς--Ιστορία

Ραδιόφωνο--Ιστορία

Τουρισμός--Ελλάς

Τραγούδια, Αγγλικά

Τραγούδια, Αντιστασιακά -- Ελλάδα

Τραγούδια, Ελληνικά

Χιροσίμα (Ιαπωνία)--Ιστορία--Βομβαρδισμός, 1945

● **Κατάλογος Θεματικών Επικεφαλίδων** (Αγγλικά / από Library of Congress)

Anti Semitism(--Greece)
Athens (Greece)--History(--1940-1944)
Crete (Greece)--History--Occupation, 1941-1945
Cyprus--History
Cyprus--History(--1959)
Cypriots(--Great Britain)
El Alamein, Battle of, Egypt, 1942
Great Britain--Foreign relations--1936-1945(--Greece)
Greece--Armed Forces(--Middle East--History--20th century.)
Greece--History--Civil War, 1944-1949
Greece--History--Civil War, 1944-1949--Personal narratives
Greece--History--Occupation, 1941-1944
Greece--Politics and government
Greece--Politics and government(--1941-1944)
Greece--Politics and government--1935-1967
Greeks
Greeks--Egypt
Greeks--Foreign countries
Greeks(--New Zealand)
Hiroshima-shi (Japan)--History--Bombardment, 1945
Holocaust, Jewish (1939-1945)
Holocaust, Jewish (1939-1945)--Anniversaries, etc.
Holocaust, Jewish (1939-1945)--Influence
Holocaust, Jewish (1939-1945)--Personal narratives
Holocaust, Jewish (1939-1945)--Poland
Hungary--History--Revolution, 1956
Jews--Europe--Claims
Jews--Greece--History
Jews--Greece--Thessalonikē(--History)
Motion pictures--Greece
Nuclear weapons
Peloponnesus (Greece : Peninsula)--History(--Civil War, 1944-1949)
Public radio.
Radio broadcasting
Radio broadcasting(--Greece)

Radio broadcasting--History
Songs--Greek (Modern)
Songs--English(--20th century)
Songs--English--United States
Songs--French(--20th century)
Songs--United States(--20th century)
Thessalonikē (Greece)--History
War correspondents
World War, 1939-1945
World War, 1939-1945--Anniversaries, etc.
World War, 1939-1945--Art and the war--Exhibitions
World War, 1939-1945--Campaigns--Eastern Front
World War, 1939-1945--Campaigns--France
World War, 1939-1945--Campaigns--Greece
World War, 1939-1945--Campaigns--Greece--Crete
World War, 1939-1945--Campaigns--North Africa(--Egypt)
World War, 1939-1945--Campaigns--Poland
World War, 1939-1945--Channel Islands
World War, 1939-1945--Cryptography
World War, 1939-1945--Economic aspects--Germany
World War, 1939-1945--Exhibitions(--Great Britain--London)
World War, 1939-1945--Greece
World War, 1939-1945--Greece--Music and the war
World War, 1939-1945--Hungary
World War, 1939-1945--Journalists (--Correspondence)
World War, 1939-1945--Middle East
World War, 1939-1945--Underground movements--Greece
World War, 1939-1945--Underground movements--Greece(--Crete)
World War, 1939-1945--Personal narratives
World War, 1939-1945--Personal narratives, Greek
World War, 1939-1945--Reparations

Παράρτημα Γ'

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
	CD ID	DISC	BAND	Titles	Details	Date	Duration	TAPE ID	Category	Tape Duration
1										
534	GRECD137		Band5	MARIA KALLAS	1st Anniversary Death 9/8/1977 IV S GALATOPOULOS Koutsoudaki Critic his last conversation with Maria Kallas 9/8/1977	Aug 1977	10'49"	GRE 0533	10'48"	Prog I/IV
535	GRECD137		Band6	STELIOS GALATOPOULOS			Aug 1977	03'28"	GRE 0534	3'28"
536	GRECD138		Band1	President TRUMAN	12/3/1947 Announcing Aid to Greece BBC Corresp. Last Despatch from Athens April 1941	Mar 1947	00'22"	GRE 0535	0'19"	Archives
537	GRECD138		Band2	WARD			Apr 1941	00'24"	GRE 0536	0'22"
538	GRECD138		Band3	Athens Radio Signal	Greek Section ann. Second World War Broadcast during Second World War in Greek		00'23"	GRE 0537	0'21"	Archives
539	GRECD138		Band4	L. AMERY				00'26"	GRE 0538	0'22"
540	GRECD138		Band5	KING GEORGE II	First Broadcast from London 23/9/1941 Battle of Crete, Greek Army Promises free political life, Elections 4/7/1943	Sep 1941	06'51"	GRE 0539	6'47"	Archives
541	GRECD138		Band6	KING GEORGE II			July 1943	05'54"	GRE 0540	5'51"
542	GRECD138		Band7	RETURN Athens Radio Signal	Ceremony in BBC 5/8/1945 Listening to BBC with Zervas after Gorgopotamos	Aug 1945	09'53"	GRE 0541	9'50"	Archives
543	GRECD138		Band8	M. CHRIS WOODHOUSE			NO DATE	00'28"	GRE 0542	0'24"
544	GRECD138		Band9	WAR MESSAGES	Reconstruction war time coded messages with v-sign Athens Liberation Ann. Greek National Anthem broadcast		00'27"	GRE 0543	0'23"	Archives
545	GRECD138		Band10	Athens Liberation			1944	00'44"	GRE 0544	0'40"
546	GRECD138		Band11	Premier TSOUDEROS	New Year's Message 1942 Palamas Voice 30 years after his death T. Asimakopoulos, J. Theoharis	Jan. 1942	03'36"	GRE 0545	3'35"	Archives
547	GRECD138		Band12	KOSTIS PALAMAS			Feb. 1973	13'30"	GRE 0546	13'34"
548	GRECD138		Band13	President MAKARIOS	After assassination attempt 1970 Press Conference after abortive counter-coup 21/12/1967 in english	1970	02'12"	GRE 0547	2'12"	Archives
549	GRECD139		Band1	Ex KING KONSTANTINE			Dec. 1967	00'44"	GRE 0548	0'42"
550	GRECD139		Band2	Ex KING KONSTANTINE	Press Conference after abortive counter-coup 21/12/1967 in english Press Conference after abortive counter-coup 21/12/1967 in english	Dec. 1967	00'32"	GRE 0549	0'28"	Archives
551	GRECD139		Band3	Ex KING KONSTANTINE			Dec. 1967	00'19"	GRE 0550	0'14"
552	GRECD139		Band4	Ex KING KONSTANTINE	New Year's Message 31/12/1967 Easter Message (Last) 1968 Sent to Greek Section	Jan 1967	01'32"	GRE 0551	1'25"	Archives
553	GRECD139		Band5	GEORGE PAPANDREOU			1968	10'25"	GRE 0552	10'23"
554	GRECD139		Band6	Wings Over Greece	Wartime messages from Greek airmen Cairo Dubbed off acetate dls Turkey History: Kemal Ataturk, President Sezer, Bulent Ecevit	1941-42	09'56"	GRE 0553	9'45"	Archives
555	GRECD139		Band7	SPECIAL PROGRAMME Part 1			Oct 2002	05'23"	GRE 0554	5'17"
556	GRECD139		Band8	SPECIAL PROGRAMME Part 2	Turkey Parties: Sirin Emin, Bulent Ecevit, D. Bahçeli Turkey Issues: Mavut, Kallit M. Ali, Bırand, Prof. S. Bolucbası, G. Sonomit	Oct 2002	05'49"	GRE 0555	5'36"	Spec. Prog
557	GRECD139		Band9	SPECIAL PROGRAMME Part 3			Oct 2002	05'56"	GRE 0556	5'43"
558	GRECD139		Band10	SPECIAL PROGRAMME Part 4	Turkey EU Verheugen, H. Bağcı, M. A. Bırand, G. Sonomit, M. Kallit Turkey, Green Lanes: Act. Editor S. Gencel, U. Dandil, A. Kourkoulas	Oct 2002	06'50"	GRE 0557	6'37"	Spec. Prog
559	GRECD139		Band11	SPECIAL PROGRAMME Part 5			Oct 2002	06'10"	GRE 0558	5'51"

Στιγμιότυπο 1: Μέρος του ηλεκτρονικού αρχείου excel που συνοδεύει το Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας. (Απεικονίζονται όλα τα διαθέσιμα πεδία πληροφοριών).

BBC (Greek Section) Archive by Chronological Order									
CD ID	DISC	BAND	Titles	Details	Date	Duration	TAPE ID	Category	Tape Duration
1939 - 1949									
GRECD138		Band3	Athens Radio Signal	Greek Section ann. Second World War		00'23"	GRE 0537	0'21"	Archives
GRECD748		Band 3	Athens Radio signature tune	Used by Greek Service during German occupation		00'39"	GRE3639	SIG Tune	0'18"
GRECD867		Band 13	Opening & Closing Ann.	Greek Service ann. During 2nd World War		00'22"	GRE4456	Ann.	0'20"
GRECD867		Band 13	Opening & Closing Ann.	Greek Service ann. During 2nd World War		00'22"	GRE4456	Ann.	0'20"
GRECD761		Band 4	SIG TUNE	Edo Londino	NO Date	00'33"	GRE3722	SIG Tune	0'30"
GRECD761		Band 5	SIG TUNE	Edo Londino	NO Date	00'22"	GRE3723	SIG Tune	0'21"
GRECD761		Band 6	SIG TUNE	Edo Londino	NO Date	01'04"	GRE3724	SIG Tune	1'01"
GRECD807	SINGLE	Band 1	Edward Ward BBC Tape 4834	BBC correspondent on last days before German arrive in Athens	1941	03'07"	GRE4012	Despatch	3'00"
GRECD138		Band2	WARD	BBC Corresp. Last Despatch from Athens April 1941	Apr-41	00'24"	GRE 0536	0'22"	Archives
GRECD807		Band 3	Chester Wilmot 1/5/1941	Evacuation from Athens BBC Archive Tape 4828	May.1941	03'26"	GRE4014	Despatch	3'22"
GRECD807		Band 4	Richard Dimpleby 1/5/1941	Evacuation of soldiers from Peloponese BBC Archive Tape 4828	May.1941	01'43"	GRE4015	Despatch	3'39"
GRECD807		Band 2	British Officer 2/5/1941	Demolition work of Royal Engineers to delay Germans Tape 4834	May.1941	03'09"	GRE4013	Interview	3'06"
GRECD806		Band 5	British Officer 2/5/1941	demolition work of Royal Engineers remebers leaving Greece	5/2/1941	01'54"	GRE4015B		
GRECD138		Band4	L. AMERY	Broadcast during Second World War in Greek		00'26"	GRE 0538	0'22"	Archives
GRECD799		Band 3	L. Stenet Amery 1941	One year after the start of 2nd World War in Greek	1941	10'09"	GRE3898	Speech	10'05"
GRECD138		Band5	KING GEORGE II	First Broadcast from London 23/9/1941 Battle of Crete,Greek Army	Sep.1941	06'51"	GRE 0539	6'47"	Archives
GRECD748		Band 4	King George II	Sept. 1941 broadcasted by Greek Service	Sep.1941	01'57"	GRE3640	Announc.	1'56"
GRECD748		Band 5	Stenet Amery	23 / 11/ 1941 broadcasted by Greek Service	Nov.1941	01'11"	GRE3641	Announc.	1'09"
GRECD867		Band 14	Leopold Stennett Amery	23/11/1941 Message to occupied Greece from Greek Service of BBC	Nov.1941	09'56"	GRE4457	Broadcast	9'51"
GRECD748		Band 6	Emmanuel Tsouderos	Greek prime minister New Year message 1942	Jan.1942	01'43"	GRE3642	Announc.	1'40"
GRECD138		Band11	Premier TSOUDEROS	New Year's Message 1942	Jan.1942	03'36"	GRE 0545	3'35"	Archives
GRECD139		Band6	Wings Over Greece	Wartime messages from Greek airmen Cairo Dubbed off acetate dis	1941-42	09'56"	GRE 0553	9'45"	Archives
GRECD748		Band 7	King George II	Announcement on July 1943	Jul.1943	01'27"	GRE3643	Announc.	1'24"
GRECD138		Band6	KING GEORGE II	Promises free political life, Elections 4/7/1943	July1943	05'54"	GRE 0540	5'51"	Archives
GRECD138		Band10	Athens Liberation	Athens Liberation Ann. Greek National Anthem broadcast	1944	00'44"	GRE 0544	0'40"	Archives
GRECD868		Band 2	Handing back the Athens Sig	5/11/44 GD of BBC Haley, Greek ambassador Agnidis,	Nov.1944	09'49"	GRE4488	BBC rec.	9'45"
GRECD699		Band 3	ERT SIG Returns to Greece	Ert Sig Tune	1944	00'21"	GRE3353	SIG Tune	0'19"
GRECD699		Band 4	ERT SIG Returns to Greece	Presenter announces the return of the Sig Tune to Athens	1944	01'22"	GRE3354	Announc.	1'19"
GRECD699		Band 5	ERT SIG Returns to Greece	Presenter announces thelast play of the Sig Tune from London	1944	00'56"	GRE3355	Announc.	0'53"
GRECD699		Band 6	ERT SIG Returns to Greece	Presenter reads two audience messages	1944	00'25"	GRE3356	Announc.	0'21"
GRECD699		Band 7	ERT SIG Returns to Greece	English presenter on news of Greek partisans entering Athens	1944	00'42"	GRE3357	Announc.	0'40"
GRECD761		Band 2	ROT 1944 Return of Athens Sig	Director General of BBC Harley, Agnitis, producer S. Sotiriadis?	1944	10'31"	GRE3720	ROT	10'30"
GRECD724a		Band 4	Archbishop Damaskinos	After Athens liberation 1/1/1945	Jan.1945	05'24"	GRE3485	Announc.	5'15"
GRECD748		Band 8	Archbishop Damaskinos	1945 New Year message	Jan.1945	01'17"	GRE3644	Announc.	1'14"
GRECD613		Band 3	BBC ARCHIVES	News Announcement : Hitler is dead	1945	00'11"	GRE2494	Act.	0'12"
GRECD138		Band7	RETURN Athens Radio Signal	Ceremony in BBC 5/8/1945	Aug.1945	09'53"	GRE 0541	9'50"	Archives
GRECD613		Band 4	BBC ARCHIVES	Hurdu and other langua. Announcements		00'29"	GRE2495	Act.	0'30"
GRECD138		Band9	WAR MESSAGES	Reconstruction war time coded messages with v-sign		00'27"	GRE 0543	0'23"	Archives

Στιγμιότυπο 2: Μέρος από το τροποποιημένο (κατά χρονολογική σειρά) αρχείο excel που συνοδεύει το ηχητικό αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC. Στην εικόνα μπορούμε να δούμε τα αυθεντικά ηχητικά τεκμήρια της περιόδου 1939 - 1945 που ανήκουν στο συγκεκριμένο αρχείο. Αν εξαιρέσουμε τα τεκμήρια με το ηχητικό σήμα του Ρ/Σ σταθμού Αθηνών που τα χρόνια της Κατοχής το χρησιμοποιούσε η Ελληνική Υπηρεσία, το σύνολο των υπόλοιπων ηχογραφήσεων αναφέρεται αποκλειστικά στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Go

Search Library catalog

[Advanced search](#) | [Authority search](#) | [Tag cloud](#)

Home > Details for: [Ραδιοφωνικό μήνυμα] του Βασιλιά Γεωργίου Β'

Normal view MARC view ISBD view

[Ραδιοφωνικό μήνυμα] του Βασιλιά Γεωργίου Β΄

By: Γεώργιος Β', Βασιλεύς των Ελλήνων 1890-1947

Material type: Sound

Publisher: Λογδίο : BBC World Service, 1943

Description: 1 αρχείο ήχου (5 λ. και 54 δευτ.) : ψηφιακό.

Other title: KING GEORGE II : Promises free political life, Elections 4/7/1943 [Cover title].

Subject(s): George II, King of the Hellenes, 1890-1947 | Glücksburg, House of | Greek government-in-exile | World War, 1939-1945 -- Greece | Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945 -- Ελλάδα | Greece -- Politics and government -- 1941-1944

Ελλάς -- Πολιτική και διακυβέρνηση -- 1941-1944

Online resources: Click here to access online

Το παρόν ηχητικό τεκμήριο υπάρχει αποθηκευμένο και σε αντίστοιχο οπτικό δίσκο (138 CD) που φυλάσσεται στο αρχείο της Βουλής.

Summary: Ραδιοφωνικό μήνυμα του βασιλιά Γεωργίου Β, τον Ιούλιο του 1943, προς τον ελληνικό λαό. Στο μήνυμα τονίζεται η σημασία στην ενότητα του έθνους. Εκτενής αναφορά σχετικά με τις πολιτικές εξελίξεις της επομένης, του πολέμου, μέρας.

Tags from this library: allies (6), announcement (5), archives (18), ανακοινωθέν (5), αρχείο (17), πολιτειακό ζήτημα (5), σύμμαχοι (5)  Add tag(s)

Normal view MARC view ISBD view

Στις όχθες του Τάμεση : ένα πρόγραμμα που σας προσφέρει το Ελληνικό Τμήμα του BBC. [1/9/1989] / το πρόγραμμα επιμελήθηκαν και παρουσίασαν ο Βύρων Καρύδης και η Χριστίνα Κουκουναρά ; γραμματεία παραγωγής Χαράλαμπος Μορφίτης ; τεχνική επιμέλεια Henry Evans και Loa Harrold Smith

By: Κουκουναρά, Χριστίνα Q

Contributor(s): Καρύδης, Βύρωνας Q

Material type: Sound

Spoken language: Greek, Modern (1453-), English

Publisher: Λονδίνο : BBC World Service, [1989]

Description: 1ος διαδικτυακός πόρος (1 ηχητικό αρχείο διάρκειας 28 λ. και 35 δευτ.) : ψηφιακό, 65,4 MB

Content type: προφορικός λόγος Media type: ηλεκτρονικός υπολογιστής Carrier type: διαδικτυακός πόρος

Subject(s): Chamberlain, Neville, 1869-1940 Q | Couve de Murville, Maurice, 1907-1999 Q | Deedes, W. F. (William Francis) Q | World War, 1939-1945 -- Campaigns -- Poland Q | Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945 -- Εκστρατείες -- Πολωνία Q | World War, 1939-1945 -- Campaigns -- France Q | Παγκόσμιος πόλεμος, 1939-1945 -- Εκστρατείες -- Γαλλία Q | World War, 1939-1945 -- Personal narratives Q | World War, 1939-1945 -- Anniversaries, etc Q

Online resources: Click here to access online

Το παρόν ηχητικό τεκμήριο υπάρχει αποθηκευμένο και σε αντίστοιχο οπτικό δίσκο GRECD388Band3 που φυλάσσεται στο αρχειοστάσιο της Βιβλιοθήκης της Βουλής.

Production credits: Επιμέλεια - παρουσίαση: Βύρων Καρύδης, Χριστίνα Κουκουναρά ; γραμματεία παραγωγής: Χαράλαμπος Μορφίτης ; τεχνική επιμέλεια: Henry Evans και Loa Harrold Smith
Μαρτυρίες: Ελβι Κούβρις, Έλσα Σάιμπλερ, Γιάν Τσεχανόφσκι, Γιανβίγκα Γκοράλ, Neville Chamberlain, Ηβον Αούλκοκ, Ουίλιαμ Ντριντς, Bill Deedes, Maurice Couve de Murville, Πέτρο Τόμας.
Summary: Αφιέρωμα στη συμπλήρωση 50 ετών από την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η εκπομπή ξεκινάει με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα την τελευταία βδομάδα πριν το ξέσπασμα του πολέμου. Συνεχίζει με τα γεγονότα των πρώτων εβδομάδων του πολέμου και κυρίως την Γερμανική εισβολή και κατάνηψη της Πολωνίας (1939) και την πτώση της Γαλλίας (1940). Ακούγονται πλήθος μαρτυριών τόσο απλών πολιτών, αλλά και πρωταγωνιστών της εποχής, όπως του Βρετανός πρωθυπουργού Τσάμπερλεϊν, οι οποίοι εισάγουν τον ακροατή στο κλίμα των γεγονότων εκείνων των ημερών. Ακούγεται το τραγούδι "The washing on the Siegfried Line"

Tags from this library: No tags from this library for this title.  Add tag(s)

 Average rating: 0.0 (0 votes)

Holdings (0)

Title notes (6)

Comments (0)

No physical items for this record

-  Print
-  Save to your lists
-  Add to your cart
-  Suggest for purchase
-  Save record ▾
-  More searches ▾

Στιγμιότυπο 4:

Η εγγραφή για την ραδιοφωνική εκπομπή "Στις Όχθες του Τάμεση". Η εκπομπή μεταδόθηκε την 1/9/1989 και ήταν αφιερωμένη στα 50 χρόνια από την έναρξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Απεικόνιση στο γραφικό περιβάλλον του Koha Online Catalogue.

All Tags

Tags to show from other users :

act	Allies	Announcement	archives	Athens	Athens radio station	Battle of Crete	Battle of Greece	BBC	BBC Greek service	BBC World Service	British Armed Forces	December events	despatch	evacuation
feature	featured series	Foreign Office	interview	jewish communities	John Theocharis	music	narrative	National Resistance	Nazi Gold	operation Marita	recording	Royal Engineers	series	SIG
tune	SOE	Wehrmacht	Άουσβιτς	Άρης Βελουχιώτης	Αθήνα	ακροατές	Ανακρινωθέν	ανταπρόκριση	απελευθέρωση	αρχείο	αφήγηση	αφιέρωμα	Βερόλινο	Βρετανικές
έντοπλες δυνάμεις	Βρετανική	Βρετανική	Στρατιωτική	Αττοστολή	Γερμανική εισβολή στην Ελλάδα	Γοργοποτάμιος	Δεκεμβριανά	ΕΑΜ (1943)	Επαρχία Αιγαίου	Επαρχία Βιάννου	ΕΕΕΣ	Εθνική Αντίσταση	εκδήλωση	ΕΚΚΑ
εκπιτομή	ΕΛΑΣ	Ελσφού τραγουδι	Ελληνική Εξόριστη Κυβέρνηση	Ελληνική μουσική	ΕΛληνική Υπηρεσία	ΕΛληνικό τραγούδι	ΕΛληνικό τραγούδι	ΕΛληνικό τραγούδι	ΕΛληνικό τραγούδι	ΕΛληνικό τραγούδι	ΕΛληνικό τραγούδι	ΕΛληνικό τραγούδι	ΕΛληνικό τραγούδι	ΕΛληνικό τραγούδι
Κρις Γουντχάουζ	Κυβέρνηση του Καίρου	Λαϊκό τραγούδι	Λονδίνο	Μάχη της Κρήτης	Μανώλης Μπαντουβάς	μαρτυρία	μεταπολεμική Ελλάδα	Μπιρκενάου	Ναπολέον Ζέρβας	Ούνιστον Τσώρτσιλ	Ούνιστον Τσώρτσιλ	Ούνιστον Τσώρτσιλ	Ούνιστον Τσώρτσιλ	Ούνιστον Τσώρτσιλ
ζήτημα	πρόγραμμα	P/Σ Αθηνών	Ρέθυμνο	ραδιοφωνική εκπομπή	ραδιοφωνικό σήμα	ρεμπέτικο τραγούδι	Ροζμέλη	Στερεά Ελλάδα	Συμμάχοι	Τάγματα ασφαλείας	Τάγματα ασφαλείας	Τάγματα ασφαλείας	Τάγματα ασφαλείας	Τάγματα ασφαλείας

Στιγμιότυπο 5: Το νέφος ετικετών (tag cloud) που αντιστοιχεί στις εγγραφές των τεκμηρίων που επεξεργαστήκαμε για τις ανάγκες της εργασίας μας. Οι ετικέτες (tags) είναι ένας χαλαρός τρόπος για να περιγράψεις θεματικά ένα τεκμήριο. Φυσικά δεν μπορεί να αντικαταστήσει την θεματική ανάλυση και την απόδοση καθιερωμένων όρων (authorities) και θα πρέπει να χρησιμοποιούνται (αν χρησιμοποιούνται) μόνο επικουρικά για να συμπληρώσουν την περιγραφή ενός τεκμηρίου.

Βιβλιογραφία

- Γ. Αγγελόγλου**, *This is London, Good Evening. Edo Londino, Kalispera sas: The story of the Greek Section of the B.B.C. 1939 - 1957*. Athens : Efstathiadis Group, 2003.
- Μ. Γάτσιου**, *Ραδιόφωνο και ελληνική ραδιοφωνία: Μιά ιστορία από το παρόν και το μέλλον*. Δ.Ε., Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής, ΤΕΙ Κρήτης, Ρέθυμνο, 2010.
- Γ. Γιαννακόπουλος & Β. Μπουντούρη**, *Εισαγωγή στην Αρχειονομία*, [ebook]. Αθήνα : Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2016. Διαθέσιμο σε: <http://hdl.handle.net/11419/6320>
- Β. Ζαχαρούλα**, *Ιστορική αναδρομή ραδιοφώνου (τέλη 19ου αιώνα - 1987) σε Το ραδιόφωνο στην Ελλάδα*. Ό. Κλειαμάκη και Ε. Ζώντου (Επιμ.). Αθήνα, : Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων (Ι.Ο.Μ.), 2006, σελ. 19-41.
- Ό. Κλειαμάκη**, *Ο Οπτικοακουστικός Τομέας στην Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα*. Αθήνα. : Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, 2003.
- Α. Παπακωνσταντίνου**, *Μελέτη ψηφιακού ηχητικού αρχείου - Συνεντεύξεις Ελλήνων και Κυπρίων πολιτικών από το ψηφιακό ηχητικό αρχείο της ελληνικής υπηρεσίας του BBC 1939-2005 - Κωδικοποίηση του ψηφιακού αρχείου με τα πρότυπα μεταδεδομένων M.O.D.S. & M.A.D.S. M.E., TABM, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα, 2012.*
- Α. Παπακωνσταντίνου & Χ. Παπαθεοδώρου**. “Παραγωγή μεταδεδομένων και υπηρεσίες πρόσβασης για ψηφιακά ηχητικά αρχεία: Η περίπτωση του αρχείου της ελληνικής υπηρεσίας του BBC”. Περιοδικό Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (HEAL Journal) [Online]. 1:1, 2015, σελ. 53-67. Διαθέσιμο σε: [Παραγωγή μεταδεδομένων και υπηρεσίες πρόσβασης για ψηφιακά ηχητικά αρχεία: η περίπτωση του αρχείου της ελληνικής υπηρεσίας του BBC | Papakonstantinou](#).
- Θ. Παπαρήγας**, *Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος: Σκέψεις για μερικές πλευρές του*. Αθήνα, : Σύγχρονη Εποχή, 1996.
- Π. Ρούσος**, *Η Μεγάλη Πενταετία (1940 - 1945)*. Αθήνα, : Σύγχρονη Εποχή, 1976.
- Γ. Σεφέρης**, *Πολιτικό Ημερολόγιο Α΄. 1935-1944*. Αθήνα, : Ίκαρος, 1979.
- Συλλογικό**, *The Unesco Courier magazine*. Φεβρουάριος 1994.
- Συλλογικό**, *Ethical Principles for Sound and Audiovisual Archives*. Amsterdam : IASA, 2010. Διαθέσιμο σε: [1.1 Scope and activities of Sound and Audiovisual Archives](#)
- Συλλογικό**, *60 χρόνια από τη μεγάλη Αντιφασιστική Νίκη των λαών : Έπος και Διδάγματα*. Αθήνα, : Σύγχρονη Εποχή, 2005.
- Μ. Χαραλαμπίδης**, *Η εμπειρία της κατοχής και της αντίστασης στην Αθήνα*. Αθήνα, : Αλεξάνδρεια, 2012.
- Β. Ψιμούλη**, *Ελεύθερη Ελλάδα / Η φωνή της αλήθειας. Ο παράνομος ραδιοσταθμός του ΚΚΕ. Αρχείο 1947-1968*. Αθήνα : ΑΣΚΙ / Θεμέλιο, 2006.
- Bailer, Hofferig, et.al.**, “Mapping audiovisual metadata formats using formal semantics”, σε: *5th International Conference on Semantic and Digital Media Technologies, SAMT 2010, Saarbrücken, Germany, December 1-3, 2010, Revised Selected Papers (Vol. 6725)*, Συλλογικό (Επιμ.). Berlin, : Springer, 2011, σελ. 80-94.
- R-H. Bautier**, “Τα Αρχεία” σε *Η Ιστορία και μέθοδοί της. [Encyclopédie de la Pléiade]*, τ. Γ, Π. Αναστασόπουλος (μτφρ.), C. Samaran, (Επιμ.), Αθήνα : MIET, 1987, σελ. 213-274.

- A. Capri**, *Quips, Quotes, and Quanta: An Anecdotal History of Physics*. [χ.τ.] : World Scientific, 2007.
- M. Casey & B. Gordon**, *Sound Directions: Best Practices for Audio Preservation*. [Bloomington] : Indiana University; [Cambridge, MA] : Harvard University, 2007. Διαθέσιμο σε: [Sound Directions: Publications](#)
- A. Crisell**, *An Introductory History of British Broadcasting* [χ.τ.] : Psychology Press, 2002.
- R. Cummings**, *Cold War Radio: The Dangerous History of American Broadcasting in Europe, 1950-1989*. London : McFarland & Company, 2009.
- K. Deggeller**, *Why are these Treasures Hidden? The Place of Audiovisual Archives in a Strategic Framework for the Preservation of the National Documentary Heritage*. IASA Journal, τ. 31, Ιούλιος 2008, σελ. 55-59.
- M. X. Delli Carpini**, *Radio's Political Past*". Media Studies Journal, Radio: The Forgotten Medium, 7:3, 1993, σελ. 23-36. Διαθέσιμο σε: ["Radio's Political Past" by Michael X. Delli Carpini](#)
- R. Engelman**, *Public Radio and Television in America: A Political History*. [χ.τ.] : SAGE Publications, 1996.
- H. Fleischer**, *Στέμμα και σβάστικα: Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, 1941-1944*, 2 τομ., Αθήνα, : Παπαζήσης, 1995.
- J. Goebbels**, *Der Rundfunk als achte Großmacht* in Signale der neuen Zeit. 25 ausgewählte Reden von Dr. Joseph Goebbels (Munich: Zentralverlag der NSDAP, 1938), σελ. 197-207. / *Calvin University - German Propaganda Archive*. Διαθέσιμο σε: [Goebbels on Radio \(1933\)](#) [Ανακτήθηκε: 28 Ιουλίου 2020].
- G. Gugliotta**, *How Radio Changed Everything. Three revolutions have come via the airwaves*. Discover Magazine, Μάιος 2007.
- M. Hilmes**, *Radio Voices: American Broadcasting, 1922-1952*. [χ.τ.] : University of Minnesota Press, 1997.
- E. Hobsbawm**, *Η Εποχή των Άκρων: Ο σύντομος εικοστός αιώνας, 1914 - 1991*. Αθήνα, : Θεμέλιο, 2004.
- A. Hoffmann**, *Introduction: listening to sound archives*. Social Dynamics, 41:1, Ιανουάριος 2015, σελ. 73-83. Διαθέσιμο σε: [10.1080/02533952.2014.983314](https://doi.org/10.1080/02533952.2014.983314)
- G. Jähnichen**, *Turning Audiovisual Archives into Scientific Assets*, Journal of Knowledge Management Practice, 12:3, Σεπτέμβριος 2011, σελ 139 - 146.
- IASA Technical Committee**, *Guidelines on the Production and Preservation of Digital Audio Objects*, ed. by Kevin Bradley, IASA, 2009.
- M. King**, "Working with/in the archives" σε *Research Methods for History*, S. Gunn & L. Faire (Επιμ.), Edinburgh, : Edinburgh University Press, 2011, σελ. 13-30.
- P. Laas**, *Preserving the National Heritage: Audiovisual Collections in Iceland*. Libri, 61:2, Ιούνιος 2011, σελ. 131-142. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1515/libr.2011.011a>
- H. Leblebici, G.R. Salancik, et.al.**, *Institutional Change and the Transformation of Interorganizational Fields: An Organizational History of the U.S. Radio Broadcasting Industry*. Administrative Science Quarterly, JSTOR, 36:3, 1991, σελ. 333-363. Διαθέσιμο σε: www.jstor.org/stable/2393200.
- H. Lewetz**, *When Archives go Digital*. IASA Journal, τ. 31, Ιούλιος 2008, σελ. 36-42.
- S. Lommers**, *Europe - on Air: Interwar Projects for Radio Broadcasting*. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2012.

- B. Macan, G.V. Fernández, et.al.**, *Open source solutions for libraries: ABCD vs Koha*, Program: electronic library and information systems, 47:2, 2013, σελ. 136-154. Διαθέσιμο σε: [Open source solutions for libraries: ABCD vs Koha](#)
- G. Ongena, E. Huizer, et.al.**, *Threats and opportunities for new audiovisual cultural heritage archive services: The Dutch case*. Telematics and Informatics, 29:2, σελ. 156-165. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1016/j.tele.2011.05.005>
- P. Pellizzari**, *The Archival Concepts of the Swiss National Sound Archives*. IASA Journal, τ. 31, Ιούλιος 2008, σελ. 15-25.
- A. Puddington**, *Broadcasting Freedom: The Cold War Triumph of Radio Free Europe and Radio Liberty*. Lexington, Kentucky : University Press of Kentucky, 2000.
- P. Rodriguez Reséndiz**, *The sound archive at school: A project to prevent violence in early childhood education*. IASA Journal, τ. 45, Οκτώβριος 2015, σελ. 62-68.
- D. Schüller**, *Audiovisual research collections and their preservation*. Amsterdam : European Commission on Preservation and Access, 2008. Διαθέσιμο σε: http://www.tape-online.net/docs/audiovisual_research_collections.pdf
- M. Seikel & Th. Steele**, *How MARC has changed: The history of the format and its forthcoming relationship to RDA*, Technical Services Quarterly, 28:3, 2011, σελ. 322-334.
Διαθέσιμο σε: [How MARC Has Changed: The History of the Format and Its Forthcoming Relationship to RDA](#)
- R. Stöber**, *What media evolution is. A theoretical approach to the history of New Media*. European Journal of Communication, 19:4, 2004 σελ. 483-505.
- B. Trinkner**, *Bolshevik voices: radio broadcasting in the Soviet Union, 1917 - 1991*. M.E., Department of History, Rowan University, 2014.
- E. van Huis**, *What Makes a Good Archive?*, IASA Journal, τ. 34, Δεκέμβριος 2009, σελ. 25-29.
- J. Wood**, *History of International Broadcasting*. London : Peter Peregrinus Ltd, 1992.
- L. Wylie**, *Streaming history increasing access to audiovisual archives*. Journal of Media Practice, 7:3, 2007, σελ. 237-248. Διαθέσιμο σε: https://doi.org/10.1386/jmpr.7.3.237_1

Διαδικτυακές και άλλες πηγές

- “Ραδιόφωνο στην Ελλάδα”**. Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια [Online].
Διαθέσιμο σε: [Ραδιόφωνο στην Ελλάδα](#) [Ανακτήθηκε: 17 Σεπτ. 2020].
- “Χρίστος Τσιγγιρίδης”**. Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια. [Online]. Διαθέσιμο σε: [Χρίστος Τσιγγιρίδης](#) [Ανακτήθηκε: 14 Σεπτ. 2020].
- Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας** [Online].
Διαθέσιμο σε: <http://www.askiweb.eu/index.php/el/>
- Γενικά Αρχεία του Κράτους** [Online].
Διαθέσιμο σε: <http://www.gak.gr/index.php/el/>
- Επιμορφωτικό Κέντρο Βιβλιοθήκη – Αρχείο “Χαρίλαος Φλωράκης”** [Online].
Διαθέσιμο σε: [ΕΚΧΦ| Αρχείο](#)
- ΕΡΤ Αρχείο** [Online].

Διαθέσιμο σε: <https://archive.ert.gr/>

Ηχητικό Αρχείο της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC.

Μουσική Βιβλιοθήκη «Αίλιαν Βουδούρη» [Online].

Διαθέσιμο σε: [Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος | ΑΙΛΙΑΝ ΒΟΥΔΟΥΡΗ](#)

Η Ναυτεμπορική (2006, 1 Ιούν.). “Στη Βουλή το αρχείο της ελληνικής υπηρεσίας του BBC” [Online]. Διαθέσιμο σε: [Στη Βουλή το αρχείο της ελληνικής υπηρεσίας του BBC](#) [Ανακτήθηκε: 14 Νοέμ. 2020].

Ν. Πιλάβιος. (1978). “1938-1978: 40 ΧΡΟΝΙΑ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ” [Online]. Διαθέσιμο σε: [Αφιέρωμα από το Αρχείο της ΕΡΤ για τα 80 χρόνια Ελληνικής Ραδιοφωνίας](#) [Ανακτήθηκε: 16 Ιουλ. 2020].

alfavita.gr. (2019, 29 Νοέμ.). “66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC” [Online]. Διαθέσιμο σε: [66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC](#) [Ανακτήθηκε: 14 Νοέμ. 2020].

H.W Baek, (2008, Ιούλ.). “The History of Radio in the Netherlands 1919-1945” [Online]. Διαθέσιμο σε: [WHKMLA : The History of Radio in the Netherlands 1919-1945](#) [Ανακτήθηκε: 28 Ιούλ. 2020].

BBC Greek.com (2005, 7 Δεκ.). “Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έχει κλείσει” [Online]. Διαθέσιμο σε: [BBCGreek.com | Ποιοι Είμαστε | Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έχει κλείσει](#) [Ανακτήθηκε: 9 Ιούλ. 2020].

Best Practices for Cataloging Streaming Media. Using RDA and MARC21, Version 1.1, Online Audiovisual Catalogers (OLAC), 2018. [Ανακτήθηκε: 2 Απρ. 2020].

Διαθέσιμο σε: [Best Practices for Cataloging Streaming Media Using RDA and MARC21, Version 1.1, April, 2018 | OLAC](#)

Deutsche Nationalbibliothek [Online].

Διαθέσιμο σε: [DNB - Home](#)

Deutsche Nationalbibliothek (German Music Archive) [Online].

Διαθέσιμο σε: https://www.dnb.de/EN/Ueber-uns/DMA/dma_node.html#sprg256230 [Ανακτήθηκε: 9 Νοέμ. 2020]

ERT.gr (2019, 9 Δεκ.). “Ελληνική Υπηρεσία του BBC: Γέφυρα Ελλάδας-Βρετανίας” [Online]. Διαθέσιμο σε: [Ελληνική Υπηρεσία του BBC: Γέφυρα Ελλάδας-Βρετανίας](#) [Ανακτήθηκε: 13 Νοέμ. 2020].

Europeana [Online]. Διαθέσιμο σε: [Welcome to Europeana | Europeana](#)

P. Eyler (2003, 1 Φεβ.). “Linux Journal” [Online]. Διαθέσιμο σε: [Koha: a Gift to Libraries from New Zealand](#) [Ανακτήθηκε: 9 Ιαν. 2020].

in.gr (2019, 30 Νοέμ.). “Η σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας στα 66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC” [Online]. Διαθέσιμο σε: [Η σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας στα 66 χρόνια λειτουργίας της Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC](#) [Ανακτήθηκε: 13 Νοέμ. 2020].

Nasjonalbiblioteket [Online].

Διαθέσιμο σε: [Nasjonalbiblioteket | Gratis bøker på nett | Aviser | Musikk | Bilder | Tidsskrift](#)

National Archives [Online].

Διαθέσιμο σε: [National Archives |](#)

National Film & Sound Archive of Australia [Online].

Διαθέσιμο σε: [National Film & Sound Archive of Australia \[Australia's Living Archive\]](#)

National Film & Sound Archive of Australia (*Sounds of Australia*) [Online].

Διαθέσιμο σε: [Sounds of Australia 2020 | NFSA](#)

Official Website of Koha [Online]. Διαθέσιμο σε: <https://koha-community.org/>

[Ανακτήθηκε: 13 Ιαν. 2020].

RDA Toolkit [Online]. Διαθέσιμο σε: [RDA Toolkit: Homepage](#) [Ανακτήθηκε: 22 Απρ. 2020]

Search Culture.gr [Online]. Διαθέσιμο σε: [SearchCulture.gr | Εθνικός Συσσωρευτής Περιεχομένου Πολιτιστικής Κληρονομιάς](#) [Ανακτήθηκε: 6 Νοεμ. 2020]

SKAI.gr (2013, 5 Ιουλ.). “*Η τελευταία εκπομπή της ελληνικής υπηρεσίας του BBC*” [Online].

Διαθέσιμο σε: [Η τελευταία εκπομπή της ελληνικής υπηρεσίας του BBC](#) [Ανακτήθηκε: 16 Ιουλ. 2020].

The British Library [Online].

Διαθέσιμο σε: [The British Library - The British Library](#)

The British Library (*Sounds*) [Online].

Διαθέσιμο σε: [British Library - Sounds](#)

The Library of Congress [Online].

Διαθέσιμο σε: [Library of Congress: Home](#)

The Library of Congress (*Authorities*) [Online].

Διαθέσιμο σε: [LC Authorities](#)

The Library of Congress (*Catalog*) [Online].

Διαθέσιμο σε: <https://catalog.loc.gov/>

The Library of Congress (*The MARC 21 Formats: Background and Principles*) [Online].

Διαθέσιμο σε: [The MARC 21 Formats: Background and Principles](#)

The Library of Congress (*Recorded Sound Research Center*) [Online]. Διαθέσιμο σε: [Recorded Sound Research Center \(Motion Picture, Broadcasting and Recorded Sound Division\)](#) [Ανακτήθηκε: 6 Νοεμ. 2020]

UNESCO (*World Day for Audiovisual Heritage*) [Online]. Διαθέσιμο σε: [World Day for Audiovisual Heritage](#) [Ανακτήθηκε: 22 Ιουλ. 2020].

United Nations (*World Day for Audiovisual Heritage*) [Online]. Διαθέσιμο σε: [World Day for Audiovisual Heritage 27 October](#) [Ανακτήθηκε: 22 Ιουλ. 2020].

“**Library of Congress**”. Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]. Διαθέσιμο σε: [Library of Congress](#) [Ανακτήθηκε: 6 Νοεμ. 2020].

“**MARC standards**”. Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]. Διαθέσιμο σε: [MARC standards](#) [Ανακτήθηκε: 3 Νοεμ. 2020].

“**National Film & Sound Archive**”. Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]. Διαθέσιμο σε: [National Film and Sound Archive](#) [Ανακτήθηκε: 8 Νοεμ. 2020].

“**Telephone**”. Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]. Διαθέσιμο σε: [Telephone](#) [Ανακτήθηκε: 20 Ιουλ. 2020].

“**Timeline of radio**”. Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]. Διαθέσιμο σε: [Timeline of radio](#) [Ανακτήθηκε: 16 Ιουλ. 2020].

“**WAV**”. Wikipedia, The Free Encyclopedia [Online]. Διαθέσιμο σε: [WAV](#) [Ανακτήθηκε: 3 Νοεμ. 2020].